

JOANNIS BAPT. LALANGUE,

BELGÆ LUXEMBURGENSIS, MEDICINÆ
DOCTORIS, ARTIS OBSTETRICIÆ MAGISTRI,
SUÆ EXCELLENTIÆ BANALIS UNA, ET
INCLYTI COMITATUS VARASD.

MEDICI.

MEDICINA RURALIS

ILLITI

VRACHTVA

LADANYSZKA,

ZA POTREBOCHU

MUSEV, Y SZIROMAKOV

HORVATCZKOGA ORSZAGA

Y

OKOLU NYEGA, BLISNESSEH
MESZT.

PERVA SZTRAN.

VU VARASDINU,

Stampana po IVANU THOMASSU PLEM.
od TRATTNERN, Czeš. Kral. Apost. Szvetl.
Stamparú, y Knigo-Tergovezu,

Letto 1776.

1771
JAMES BART, LONDON
PHYSICIAN IN ORDINARY TO HIS MAJESTY
BY APPOINTMENT OF THE KING
IN GREAT BRITAIN

MEDICINA RURALIS
LIBRI
V. R. A. C. H. T. V. A.
I. A. D. A. N. Y. S. S. A.

IN PARS
MUSEI Y. S. I. R. O. M. A. N. O. V.
MORVATOKOGA ORSZAGA
GEOG. NYEG. B. I. S. T. E. N. S. I. I.
M. N. T.

P. R. V. A. S. T. A. N. I.

IN PARS
MUSEI Y. S. I. R. O. M. A. N. O. V.
MORVATOKOGA ORSZAGA
GEOG. NYEG. B. I. S. T. E. N. S. I. I.
M. N. T.

EXCELLENTISSIMO, AC ILLUSTRISSIMO
DOMINO
FRANCISCO
E COMITIBUS
DE NADASD,
PERPETUO TERRÆ FOGARAS,
ORDINIS MILITARIS REGIO - THERE-
SIANI MAJORIS CRUCIS EQUII SENIORI,
COMITATUUM COMAROMIENSIS PER-
PETUO, ALBENSIS VERO SUPRE-
MO COMITI,
REGNORUM
DALMATIÆ, CROATIÆ, ET
SCLAVONIÆ
BANNO,
EORUNDEMQVE REGNORUM IN CON-
FINIIS COLLAPIANIS, ET VUNNANIS SU-
PREMO REGNI CAPITANEO, UTRIUSQUE
SAC. CÆS. REG. AP. MAJ. ACT. INTIMO STA-
TUS CONSILIARIO, CAMERARIO, ET GENE-
RALI CAMPI MARESCHALLO, UNIUS LEGIO-
NIS EQUESTRIIS ORDINIS MILITIÆ HUNGA-
RICÆ, DUORUM PRÆTEREA PEDESTRIUM,
UNIUSQUE EQUESTRIIS REGIMINUM BANA-
LIUM COLONELLO, EXCELSI ITEM CONSI-
LII REGII IN REGNIS DALMAT. CROAT.
ET SCLAV. AC EXCELSÆ TABU-
LÆ BANALIS
PRÆSIDII,
PATRONO SUO BENEVOLENTISSIMO.

Se, suumque opus dedicat

J. B. LALANGUE

INSTITUTIONE... DE... M... 17...

DE... A... 17...

DE... A... 17...
ORDINE...
COMITATU...
ALBER... 17...

DE... A... 17...
COMITATU...
ALBER... 17...

DE... A... 17...
COMITATU...
ALBER... 17...

DE... A... 17...
COMITATU...
ALBER... 17...

DE... A... 17...
COMITATU...
ALBER... 17...

DE... A... 17...
COMITATU...
ALBER... 17...

DE... A... 17...
COMITATU...
ALBER... 17...

DE... A... 17...
COMITATU...
ALBER... 17...

KAZITEL DELOV

VU

OVE KNISICZE ZADERSANEH.

Pag.

<u>DEL I.</u> Od zrokov betegov, guszteffeh pri Mufeh.	<u>35</u>
<u>DEL II.</u> Od obchinfzkoga, ali malovrednoga nachina pochimlyuchega betegu vrachiti.	<u>46</u>
<u>DEL III.</u> Od pravoga nachina zpochimlyuchemi betegi baratati.	<u>60</u>
<u>DEL IV.</u> Od zadobivajučeh zdravje.	<u>75</u>
<u>DEL V.</u> Od vufiganya, illiti od zimlicze vruche, y goruche.	<u>82</u>
<u>DEL VI.</u> Od vufiganya zvunefsnnyega, v znutrefsnnyega po vizeh iztranahtela.	<u>92</u>
<u>DEL VII.</u> Od vufiganya plyuch, illiti od bodcza.	<u>102</u>
<u>DEL VIII.</u> Od vufiganya Gerla.	<u>126</u>
<u>DEL IX.</u> Od Katara	<u>131</u>
<u>DEL X.</u> Od Gutte.	<u>137</u>
<u>DEL XI.</u> Od Vudarczev Szuncza.	<u>144</u>
<u>DEL XII.</u> Od boli sivotne, y kotrifne.	<u>147</u>
<u>DEL XIII.</u> Od Koz, ali Bobink	<u>158</u>
<u>DEL XIV.</u> Od Blekov illiti maleh Kozicz	<u>172</u>
<u>DEL XV.</u> Od Verbancza, illiti Scaffranjaka.	<u>179</u>
<u>DEL XVI.</u> Od plyuvanya Kervi.	<u>183</u>
<u>DEL XVII.</u> Od Griza chrevnoga, illiti Zaviavicze.	<u>187</u>
<u>DEL XVIII.</u> Od gnyile Zimlicze.	<u>198</u>
<u>DEL XIX.</u> Od Zimlicze malovredne, y chifzto zlochefzte.	<u>210</u>
<u>DEL XX.</u> Od Zimlicze prepufchajuče.	<u>218</u>
<u>DEL XXI.</u> Od Miferere.	<u>237</u>
<u>DEL XXII.</u> Od betegu zlatenichnoga.	<u>242</u>
<u>DEL XXIII.</u> Od bele Grife.	<u>246</u>

DEL

DEL XXIV. Od prave Grife z-boljum.	<u>251</u>
DEL XXV. Od Pefzje Sztochnofzti.	<u>258</u>
DEL XXVI. Od izpitavany, na koja potrebnobude odgovoriti, kada od Vrachitela tolnach budefze profzil.	<u>272</u>
DEL XXVII. Od nachina Mladicze za vrachtvo pobirati, nye szuffiti, na prah obrachati, y chuvati.	<u>277</u>
DEL XXVIII. Cd Kazitela vrachtveneh Trav ovde zaderfeneh, z-kratkem preopominanyem.	<u>290</u>
DEL XXIX. Od Vage, y od nyeinoga Teza, koja za vaganye, y merenve Vrachtvih jefzu potrebna.	<u>318</u>
DEL XXX. Od nachina prepifzavanya Vrachtvih, y od mertuka nyihovoga.	<u>320</u>
DEL XXXI. Od nachinov napravlati vrachtva.	<u>327</u>

PREDGOVOR

K · C H T A V C Z U.

Poklamkam vü Skolu Vrachenya iti
z·menum sztalno bilbi dokonchal,
y iztinfzku Tello Znanfztva, *
znanofzt bilbisze navuchil, dobro jefzem
znal: da ni jeden nemore biti dober Vra-
chitel niti pravi Nature chlovechanszke
Zezvedavec z akofze predi ne vuchi
Anatomie, illiti na Kotrige razrezava-
nya mertvoga Tella chlovechanszkoga
za razgledati naimre od Vrachitelov
znuternya nyegova. Na czil anda mo-
jega nakanyenya dabi mogel fzrechne-
fe doiti, vuchilfzemfze mertva Tella na
Kotrige razrezavati, koi Navuk pod
fztanovitem Gofzponom, y za onda vu
Prefzvetlom Kralyevfzkom Bechkom
Varaffu najbolffem Vrachitelom, czele
chetiri Letta je terpel. Odkuda vu o-
vom Navuku (kaiti fzamomu meni je-
A dno-

* Illiti naturalfzkeh dugovany Znanofzt, fivo
Phyfica

dnomu ova Milofcha bilaje vuchinye-
na) tuliko truda fzemfzi zavdal, da dru-
gi takaj ove naj hafznoviteffe vrachtve-
ne Meftrie pochetniki mene za vredno-
ga, y prikladnoga jezsu potverdili, da
nyu fzlobodno vu vřzskom meřtu o-
chiveřtno vuchiti morem.

Vu drugeh takaj Vrachenya fztra-
nah, ravno tak, kak y vu Anatomie, po-
klam podvuchilřze jezsem, y za Ime,
illiti Titulus Vrachitela na vřzako pita-
nye tak odgovoril: da ne fzamo od
mojih Izpitavczev veliku hvalu jezsem
zadobil. Nego, y pri Szlobodnom BA-
RONU VAN SWIETEN takvu Milofchu
jezsem naffel, da on z-mojum Znano-
řtjum, y marlivořtjum genyen, ter
kakoti preobladan, iz zevřzeh Materyh,
y Duguvany fzvojeh Knig po vřzem
piřzmenom Szvėtu vu velikom pořte-
nyu, y preřtimanyu derřaneh, Kazi-
tela z-velikem doiřzta delom, y po-
řzlom napraviti meni je preporuchil.
Gde onda řztopram řzrechnu řztanc vi-
tu priliku jezsem imal, viřfe puti pre-
miřslavati iřztinřzki priřchetek, y temel
prave Vrachenya Znanofřti, koifze je
vu oneh nyegoveh Knigah zaderřaval,
ter poleg toga velikomu onomu, ve-
liko

likoga BOERHAVIUSSA Tolnachu
 moje dvoymbe, ako koje jezem imel,
 mogel jezem napervo posztavlati, y
 szegurno za Tolnach pitati, kaiti vsza-
 ku vuru kada goder jezem hotel, put,
 y vrata k-nyemu jezsu meni bila od-
 perta, on pako vizoko posztuvani Chlo-
 vek, y Goszpon kakfze jossche denesz
 szpominam, zvelikum, marlivosztjum,
 vernosztjum, y szerdcza lyubavjum
 mene je podvuchal, vpuchaval, y vsze
 moje dvoymbe razlucheno meni je od-
 piral.

Kadabi pak ovakovem nachinom
 isztinszkoga navuka pravi prichetek,
 y temel dobrobil popriel, marlivo ho-
 dil jezem vu on preveliki Sspital Pa-
 zmanianszki, kojega ne szamo Goszpon
 ANTON STÖRCK za onda obodveh nyih
 Kralyevszkeh Szvetlosztih nai pervessi
 Vrachitel, y vszakdessni Navuchitel za
 kruto veliku sztanovito hafzen, y po-
 trebochu betesnikov pred dvanaiszte-
 mi Lettmi glaszovito gore je podignul,
 nego takai y Goszpon HENERIK KOL-
 LIN od onoga vremena onde vszag-
 dessni vrachtveneh dúguvany ravnitel,
 vu nai bolssiem redu z-kerblivo nyega
 je obchuval. Glaszovitoszt ovoga
 A 2 Sspi-

Sspitala potverditi moreju vnoge Knige z-takvemi, y tak zdvojemi betegi napunyene, koifze po vszakom, ako-prem dobro znanom vrachtvu lahko ne-moreju zvrachiti: Ovakove navlafzti-to Knige jezzu Gofzpona ANTONA STÖRCK, naimre: *de Cicuta* od Trube-like; *de Colchico Antumnali*, od Divjega Sfafrana; *de Aconito*; *sive Napello*; od chemerike Trave, *de Stamoneo*, od bodechega korena; *de Flamula Jovis*; od Szunckene izkricze trave; *de Pulsatilla*; od Pricherne trave; *de Hyosciamo*; od Szvinyfzhoga boba, *de Ditamno albo*; od Jefzenovoga korena; ali Jefinyaka; &c.

Za ovemi pak Knigami fzlediu Gofzpona HENERICA COLLIN, *de Campbora*, od Kafre, *de Floribus Arnice*, od Czvetja Arnike trave, *de Poligala Amara*, od fuhke poligale, *de Malto*, od Jachmena za Pivu pripravlenoga &c. Szim fztanovito vtechejufze iz vnogeh fztran betefniki zbetegi vszakojachkeh fely obterfjeni, zvunefsnjegga, y z-nutrefsnjegga, ifliti barberfzkoga, y Doktorfzkoga vrachenya potrebujuchi, ter Zdravja vu zdvojeneh betegeh izkajuchi, koje fzrechno doifzta zado-

zadobivaju. Izato szim verno, y marlivo szetuju vnogi vre vu znonoszti vrachenya podvucheni vrachiteli, nezamo Bechki, nego y zdaleffneh Orszagov, naimre: iz Hollandianszke, Anglianszke, Franczufzke, y Latinszke Zemlye, y zosztalesh drugeh Kralyefztvih; koi vszi glaszoviteffa vu Europe vrachenya meszta z-obchinszkem, ali z-lasztovitom sztrofskom zarad vekffega Navuka, y z-Nanoszti pohadyati jezsu navadni. Ovi vszi, y ovem zpodobni na vuchenessega, vu pozluvanyu vrachenya nai marliveffega, y Goszpona ANTONA STÖRCK, nazlednika nai hitressoga Goszpona naimre HENERIKA KOLLIN, vu vszeh nyegoveh chineh verno zmirom nazleduju.

Ja pak iz ofzebujne milosche vszaku vuru dneva k-Posztelyam betesnikov oblaszt prisztupiti imajuch, visse vur vszaki den pri nyih jezsem potroffil, y ako kakvu dvoymbu okolu betega jezsem imel, imenuvanomu Goszponu nauffanom jezsem odpiral, on pak dvoimbu moju meni je raztolnachil. Iz kojega Tolnacha tuliko chez nekoliko Meszeczev korisztvu navuku vrachenya jezsem vuchinil, da taki vu

Sspitalu domachem Czeszarzko-Spanyolszkom Vachitel jeszem vuchinyen, y nai perveffega poleg betesnikov fztojechega Vrachitela chaszt, y dusnoszt zkupa czeleh ofzem, y vilse Meszczev jeszem zadobil, y obnassal. Od poklam z-mojum vernosztjum, y marlivosztjum miloschu, y dobrotivnoszt pri Goszponu STÖRCK, y Goszponu COLLIN na tuliko fzemlzi prezkerbel, da vu vremenu onoga velikoga Lucztva pomora, okolu Letta 1771. y 1772. zbog neizbrojened betesnikov iz drugeh Kralyefsztvih dohadajucheh, z-bavarzke naimre, y Cheszke Zemlye &c. perveffi na proffnyu zadnyega je vuchinil, da szlavni Tolnach Bechkoga Varassa mene akoprem zato josche ne znajuchega je prilofil, y dal za pomochnika Goszponu HENERIKU COLLIN, koi za onda vu Sspitalu imel je betesnikov okolu devet fzto, zmed kojeh triszto, y petdeszet meni je preporuchil zvan oneh fzto, y petdeszet koje vu Sspitalu Sspanyolszkom pod mojum zkerbjum predi jeszem dersal koja zkerb, akoprem bilaje tefska, vendar dober prichetek znanosztzi vrachenya, y tuliko zpoznanye, koje do

onda

onda vnogi put, ali da bolje rechem, vszaki den jezem jmel, vefz ov terh, y tefinu lehkeffu, y prikkladneffu meni je vuchinilo.

Ov pošel drugach kruto tefek, y pogibelen chefz nekuliko Mešeczev marlivo jezem obnašal, doklam zadnich vu veliki pogibelni, y fzmertni beteg jezem opal, od kojega mene je zvrachil Gofzpon HENRIK COLLIN, y onak fzrečno od lampov fzmerti o-fzlobodil, za koju milošču zahvalen naveke, y zavezan jošchefze denefz zpominam, kak naimre OBODVOJA NYIH CZESZARSZKA SZVETLOSZT, navlaštito pak PRESZVETLI CZESZAR, viſſe puti Szlobodnoga BARONA VAN SWIETEN od fztaliſſa mojega betega do-fztojalifzufze pitati, kojemu BARONU k-meni vu pogibelnom betegu lefechemu, zarad preſzvetloga Kralyevfzko-ga Dvora doiti nemoguchemu Gofzpon COLLIN vszaki zkoro den fztaliſſa mojega betega z-rechjum, ali f-piſzmom je obznanyuval. Vu vſzem ovom mojega betega vremenu tri Vrachiteli, da mene berſe Zvrache, bilifzu poſzta-vleni. Zadnich zdrav vuchinyen, Gofzpodinu BOGU, y Gofzpona COL-

LINA marlivofzti hvala perve moje
 pozle z-vremenom nazad jezem po-
 priel. Kadabi pak NYIH EXCEL-
 LENCZIA GOSZPODIN GROFF FERENCZ
 DE NADASD, Horvaczke, Sslavon-
 fzke, y Dalmatinfzke Zemlye BAN
 &c. Gofzpona BARONA VAN SWITEN
 za jednoga pravoga dobroga, razu-
 mnoga Vrachitela vu lasztovite perflo-
 ne bil profzil, koi akoprem na drugu
 ofzebujnu szrechu bilbi mene zaderfal,
 vendar zbog kruto velikoga prestima-
 nya, y vrednofzti, koju proti tulikomu
 Vojvode, y Generalu je imal, y vfi-
 nai dalefni Narodi, y Orszagi imaju,
 y derfe, mene na pervo je pozstavil,
 z-ofzebujnem vu Nyih Exczellenczie
 milofchu preporuchanyem, koje milo-
 fche joffche vezda vezelo vufivam.

Zverhu toga NYIHOVA KRALYE-
 VSZKA SZVETLOSZT iz ofzebujne Ma-
 terinfzke proti meni lyubavi zvan pla-
 che Varmegyinfzke, koja je dvezto
 ranifski, vfiako Letto meni je obecha-
 la dati iz Kralyevfzke kafze chetiri fzto,
 y cheterdefzet ranifski. Z-jednum re-
 chjum NYIHOVA KRALYEVSZKA SZVE-
 TLOSZT, nazochi pred Gofzponom Ba-
 ronom VAN SWIETEN, y pred Go-
 fzpo-

szponom ANTONOM STÖRCK je rekla, y valuvala, da mene druga Szrecha, y chafzt bude chakala ako vu Horvaczke Zemlye nebi mogel fiveti, Na ove vsze doifzta velike milofche, y proti meni dobrochinyenya ponizno jezdem zahvalil, na vszeh drugeh odgovaranye, y krich gluhoga jezdemfze vuchinil, y vu ov orfzag iti z-menu jezdem dokonchal, kaiti znaszem, da vrachitela chafzt y dusnoszt je blifnyemu fzvojemu szlufiti, ovde, ali drugde. Dabi pak marliveffe ovu chafzt mogel obnassati, mifzlil jezdem, da je zato potrebno znati, y vuchenomu biti vu mestrie y znanoszti vu detchinszke pozstavlenem pozstelye pomagati, iz koje pred pol Lettom od drugeh Vrachitelov izpitavan na vfzako pitanye ochivefztno jezdem odgovoril, y tentanye podneszel, ter ktomu vu ove mestrie navuchitel potverdyen, vchinyen jezdem, vu koje od poklam malo z verffenoga mogelfzemfze vchiniti, zarad vnogeh, y tefskeh vfzagdaffnyeh vrachenya pozzlov, koje po Szpitaleh jezdem imel.

Odkuda vu Horvaczku Zemlyu odredyen vsze takove pozzle na fztran je-

jeszem ofztavil, y vu Sspital Szvetoga Marka k-pofztavlenem vu dechinfzke Pofztelye jeszem fze prenefel, gde fiefzt z-koro tijednov den, y noch z-rodechemi y od poroda vre fztajuchemi perffonami dofzta pofzla jeszem imal, y ove pofzle opravljajuch pod ravnanym naj razumneffega Gofzpona Rechberger, za onda barbera, y imenuvane mefftrie ravnitela; ove reko pofzle opravljajuch vu malom vremenu iz ove mefftrie vnogofzem fze navchil, ar veliku lehkotu je meni zavdala znanofzt Anatomie, kak naimre znutreffnya fztoje tela Chlovechanfzkoga.

*Znana-
fzti ime-
nuvane
mefftrie
velika
hafzno-
vitofzt.*

Retki, ifztinaje; jeszu Vrachiteli, koibilze rechene mefftrie vuchili, alikaiti fzetlofzt, y znanofzt vrachenya vnogo nyim pomafe, zato ovakove pofzle lehke nekuliko fzebi vuchiniti moreju, metemtoga ja velim, da vrachitel, koi z-kupa y vu ove mefftrie je zverffen, bolye zna, y razme betege roditelicz, y decze od nyih porodylene, kak on, koi ove mefftrie nefze vuchil; ar negda, y negda tak nefzrechna dogodiufze pripechenya, da matere, y decza zarad pomenkanya
pra-

prave pomochi, y fzpametnoga vrachitela vumreti, y poginuti moraju. Koja vendar nefzrecha nebifze pripechala, dabi vřzaki Vrachitel ovu meřtriu dobro znal, kajtinyu znajuch neřzamo vu dechinfzke pořztelye pořztavlenem. dobre navuke, y tolnache more davati, nego takai vu potreboche y řzam zna pomochi, ter ovak mater, y dete od ochiveřzne řzmerti ořzloboditi. Ja řztanovito iřztinfzko valujem, viře takoveh pogibelih jeřzem imal, ořzebujno pak iřeřzt, gde matere z-deczum z-lařtovitum rukum, y z-oruřjem nato prikladnem od řzmertne pogibeli jeřzem ořzlobodil, drugach mati, ali dete, ali obodva z-kupa bilibi poginuli.*

Vu vřze anda vrachenya znanofřti dobro, y zverřeno podvuchen dořel jeřzem vu horvaczku Zemlyu, vu koje chez dve vre zkoro letta vrachřva prepifřujem, y beteřnikom vun dajem

VU

* Ova napervo ovde jeřzem pořztavil, kak vu iřztine z-menuum jeřzuřze pripetila, ne zbog vkanlyive, y řřvetczke dike, nego jedino zapotrebochu hařzen, y pomoch vřzakoga bliřnyega mojega. Ar po ovom nakanilřzem Chtavczev zauffanye proti ořve Knificze povekřřati, y objachiti.

vu kojeh lettah szam z-jedne sztrani jezem szpazil, z-druge pak sztrani z-velikum szerdcza falosztjum razmeti jezem moral, kak vnogi vszako letto obodvojega szpola lyudi vumiraju, zmed kojeh vendar neкои josche, y vezda sztanovito bi siveci, dabi szamo neg jednu malu, prikladnu vendar protimbu, illiti vrachtvo vu szvojem betegu bili imali. Genyen odovud vu szerdczu mojem zverhu pomora tulikoga lucztva, vszigdar nam potrebnoga, na szpodobu Goszpona Tiszott vu prepiszavanyu y vrachtva vun davanyu dobro vuchenoga (koi zadomorodcze szvoje jednu Knigu od vrachtva je napiszal, y vundal) hafznovit hottejuchi biti, ovu Knificzu zkup jezem zpravil, y za hafzen obchinfzku mojih zemlyakov, pri kojeh sztanujem, vun na szvetlo jezem posztavil; za hafzen, velim, mojih zemlyakov, ar gde je kruh, onde je y domovina.

Ovo isztina je, dugovanye zpervincze menisze je tefsko videlo, dapa che nemoguche, pokedob vu horvaczkom jeziku kruto malo jezem vuchen, ne hotejuchi vendar od mojega nakanenya presztati, nassel jezem gore
 imenu-

imenuvanoga milofztivnoga, iz reda
 menfleh bratov fzvetoga Otcza Feren-
 cza, Redovnika, koi takaj blifnyemu
 fzvojemu vu vfzake potreboche hote-
 juchi hafznovit biti, ov terh lyubleno
 nafzeje priel, y ovu Knificzu na do-
 machi jezik marliveje obernul. Ovde
 morebiti gdo meni reche, y fzpozoni,
 da ja vnogo bolye bilbi vuchinil, da-
 bi onu Knigu gore imenuvanoga Go-
 fzona bil nafzleduval, y poleg nye vra-
 chtva prepifzal, kak vnogi drugi gla-
 fzoviti, y razumni Vrachiteli jefzu vu-
 chinili (kak dabi ja tobofs bolffa, y
 hafznoviteffa, neg gore pohvaleni Go-
 fzpon hotel prepifzavati, y nazochi
 vun davati vrachtva) ne fztanovito.
 Metemtoga dabi fzamo mogel, tobi
 ifztinfzko rad vuchinil, ar valuvati mo-
 ram, da iz vnogeh Knig nyegoveh
 vnoga fzemfze navuchil, y ovde vre
 fztanujuch, vu vnogeh nyega jefzem
 nafzleduval, vu nekojeh pak nefzem.
 Ar akoprem nafz obodveh jednak je
 czil, zderfavanye naimre Lucztva vu
 zdravju, vendar ovoga Orfzaga mefzto,
 y Lyudih znuternye derfanye mene
 je primoralo, da od betegov ovde bi-
 ti navadneh z-razluchenem nachinom

pi-

pissem, y ona vrachtva prepisujem, kojazzu obchinszka, y domacha, ter doma lahko pripraviti sze moreju. Y z-bog toga zroka na uffanom vtechem sze k-viszoko postuvanem Gofzponom Plebanussem, y Kapelanom, zmed kojeh vnogi visse puti meni jezuzze tufili, na pervo posztavlajuchi (oszebujno kada Preszveti Oltarszki Szakramentum k-betefnikom jezzu noszili) da tuliki zmed nyihoveh ovacz zato vumiraju, kaiti nikakove pomochi od nikud nemaju.

K-ovem reko namesztnikom Kri-
sztuslevem y pravem blisnyeh szvoje-
lyubitelom szegurnofze vtechem, koi
vszigdar jezzu vu obilne prilike zpo-
dobnem betefnikom pomochi, kaiti o-
ni, berfeli gdo obetefa, nai predi, ka-
koti duhovni pasztiri zachuju, y zezna-
ju. Vtechemsze takai k-plemenite
Gofzpode, y pobofnem Gofzpan, ko-
je na ladanyu zvun Varassev szvoj szta-
lifs imaju, y fziromaszkem betefnikom
pomochi moreju, nai szamo ovu Kni-
siczu razlucheno chtejeju, ter visse pu-
ti razumno pregledaju, y za szegurno
vu nye naideju, kak blisnyem szvojem
vu potreboche, zdravja posztavljenem
ha-

hafznovito zveszeljem fzerdcza pomoch doprinefzti budu mogli, kai fzpervincze, isztinaje tefsko budesz videlo chiniti, ali z-vremenom, kada naimre dva tri puta budu probuvali, pravu fzetlofzt, y znanofzt zadobiti hocheju. Ako pak morebiti gdo kakovu doymbu bi imel, y ne fzamo vu razmevanyu ove Knificze, nego y vu vrachtva^a napravlanyu veliku teskochu bi zpoznaval, profzim ponizno, naifze takov nauffanom k-meni vteche, y naimeni pisse kuliko goder puti dvoymbu bude imel, ja fztanovito, akoprem, nyemu neznan, daleko od nyega pofztavlen, nyegovu dvoimbu hochu rafztolnachiti y nakanyenye moje isztinfzko odpreti, kai chinech takvo-ga na tuliko vputim, y podvuchim, da y vu druge takai nai menffe tefskoche na szegurnom kmeni bude pifszal, y za tolnach budesz vtekal ja pak fstimam, da sze nigdar ne zatrudim podvuchajuch, y tolnach davajuch onem, koi lyubav proti blisnyemu szvojemu izkazati budu sze terszili.

Isztinaje zpervincze vszakomu tefsko budesz videlo, y na znanye doiti vszeh oneh trav, y korenya, koje

Zna-
 nošit
 trav, y
 korenia
 kaksze
 more
 zadobi-
 ti?

vu ove Knificze bude sze prepiszava-
 lo, koju vendar znanoszt vszaki on i-
 mati mora, koi goder betesniku vrachi-
 tela nemajuchemu pomochi bude ho-
 tel; ali ova tefskocha prez vszakoga
 velikoga truda z ovem nachinom bude-
 sze mogla preobladati; koiszu goder
 blisnessi Varasdinu zmed viszoko po-
 stituvane Gofzpode Plebanussev, Ka-
 pellanov, y ofztaleh plemenito rodye-
 neh, y na Ladanyu sztanujucheh po-
 glavarov najsze dosztojaju za volyu je-
 dnoga zprehadyanya k-meni potruditi,
 navlasztito na protuletje, vletu, y vje-
 szeni, y sztanovito z-velikem szerdcza
 veszeljem nye vodil budem po polyu,
 y ssumah, ter pokazati hochu nyim
 vsze potrebne trave, y korenya, kto-
 mu raztolnachiti, y podvuchiti hochu,
 kak za betesnike prikladno vrachtvo
 zevszem szega lehko znali budu na-
 pravlati, kakja zmiszlil jeszem. Po-
 tlamtoga oni domov odiduchi, blis-
 nyem szvojem szusedom pokazati bu-
 du mogli, blisnyi pak szusedi dru-
 gem szvojem blisnyem, y ovak z-vre-
 menom vudaleffne takai sztrane vra-
 chtvo za vszaki sztalifs prikladno z-ve-
 likum hasznum hochesze rassiriti

Zver

Zverhu toga najdeiusze, kaksze uf-
 sam zdussni vrachiteli, y barberi, koi
 ako poznaju trave, y korenya ovde
 od mene prepiszana, ovak pokazati,
 kak y ja, budusze terfzili. Zadnich
 naidejusze y apatekari, koi ovakove tra-
 ve poznati moraju y dragovolno, ja mitz-
 lim, nye pokaseju, niti kakov kvar fztoga
 budu zpoznavali, dapache vekssu hafzen
 budu imali, kaiti apatekarfzka vrachtva
 vu vekssem broju prodavati budu mo-
 gli. Ako pak to ne, vendar znamo
 dobro, da obchinszka potrebocha pre-
 posztaviti sze mora potreboche ofzo-
 bitne jed noga Chloveka, konchemar
 ja szudim, koi ova pisiem, y zaobchin-
 szku vszeh hafzen vundajem; ter vsza,
 koja goder obechem, y prepissujem,
 poleg moguchnoszti moje, vszigdar
 zverssiti jezsem pripraven. Za zpo-
 znanyem pak oveh trav, y korenya,
 vszaki lahko bude mogel brati po sza-
 mom szebi, ali pak po drugom; ja ssti-
 mam, da ni jeden nebude tak len,
 y nemarliv na pobiranye takoveh trav,
 y korenya, kada ochivesztno bude
 znal, da za nikai vu szvojem betegu
 budesze mogel pomochi, y zvrachiti,
 niti vrachtvo, koje nuter bude jemal,
 B nebu.

nebudemusze grufztilo, kaitifze zpome-
ne da takove trave, y korenya, iz koje-
ga vrachtvo biva, fzam z-lasztovitum
rukum je pobiral.

Nachin pomochi fze za barbere. Jedna jofche nahadyafze tefskocha, falinga naimre, y pomenkanye oneh koibi znali filu odpirati, roge illiti kupicze pobirati, y kriszterati; ali y ova tefskocha lehkosze oblada z-ovem nachinom: iz vfzakupga fzela, koje je vekffe, akoje moguche, ali konchemar iz vfzake fare, posztavimo iz hife zvonara, ali fsekutora, koifze naimre prikladnessi bude videl, naisze posle jeden k-barberom Varafdinfzkem, ili pak, yu toplicze Varafdinfzke ali Krapinfzke, ali kamgoder drugam, kam naimre vlettu na barberenye lucztvo bolyefze vteche, y barberi yu file odpiranyu, y kupicz pobiranyu viffe poszla imaju, pri kojeh takov Chlovek iz fzela, ali fare, yu deszete, petnaifztech, nai viffe yu jednom meszeczu ovu mestriu lahko morefze navchiti, kaiti vfzaki mus tak debelu ima filu, da y drugi, koifze nigdar ne vuchil, prez vfzake pogibeli nyu bi mogel odpreti; ovakovi pak po vfzagdasnyem probuvanyu, y drugem na vekffe chaszti, y
pre-

prestimanyu posztavlenem peršsonam
vu potreboche budu mogli poszlufiti;
z-ovum iztum prilikum kupicz pobira-
nya, y krisztiranya navchitizze moreju.

Kaisze pak došztoja flastre, y ve-
zikatoria, illiti vrachtrvo, koje mehu-
re za szobum vun vleche, betesniku
posztavlati; to vszaki more vchiniti, sza
mo oni, koi budu vrachili nai poduuche
predi takove, kaksze ovi flastri, y ve-
zikatoria moraju napravlati, koi nachin,
vu ove knisicze morešze naiti. Kai-
sze dotiche kriszteranye davati, ov po-
szel opravlati moreju oni, koi betesni-
ku silu budu pušchali, ali pak one fen-
szke glave, koje pupkoreznu mešstriu
znadu, zadnich vszaki to more vuchi-
niti, pokenhdob je poszel chiszto pri-
profzt, vnogo vendar hafznovit, y ni-
kai penez nešztojech. Za krisztera-
nye davati, nai bolššaje ššpriczalka, ka-
kvu navadni jezsu imati barberi, y a-
patekari na mešzto nye pak morejušze
prilagoditi mehuri kakvigoder, volov-
szki, ali szvinšzki, kak bude naimre ko-
mu prilichneše, ali vendar ne tak ha-
fznovito, kak barberszka ššpriczalka; na
zpodobu ove morešze napraviti zdebe-
loga bezga. Kaiti pak višzoko poštu-

vani Gofzpoda Plebanuffi, y Kapellani, ter ofztale pobofne Gofzpe, y fenfzke glave nefzu dufni, dabi vſzigdar poleg takvoga poſzluvanya nazochi morali biti, ali kaiſze neprifztoja, ſzami to opravlati, nego doſzta lyubavi bude, da druge priprofzteſſe muſke, ali fenfzke glave podvuchiu, y vpute, kak y z-kakvem nachinom imenuvani poſzel opravlati budu mogli.

*Razde-
lenje o-
ve kniſi-
cze.*

Ovu kniſiczu na dve ſztrani razde-
ljuje, vu perve ſztrani ove kniſicze
zpomenek chinim od zimlicz, y od
ofztaleh ofstreh betegov, med muſmi
guſche put dohadyajucheh, koi naimre
taki pomoch, y friſsko vrachenye po-
trebuju. Vu druge pak ſztrani budem
govoril od meſtrie y znanofzti rode-
chem ſenam pomagati, pokedob po-
ladanyu maloſze naide dobreh praveh,
y vucheneh takveh ſen, koje vu ve-
like potreboche prav znalebifze rav-
nati, y drugem vu pomoch biti, neko-
ja takai napervo doneſzem od betegov
ſenfzkeh vu dechinſzke poſztelye po-
ſztavlenih. zverhu toga na kratkom
vun na ſzvetlo dam hafznovitoſzt, y
potrebochu vſzeh toplicz y kiſzeleh
vod horvatczkoga, y ſlavonſzkoga or-
ſzaga,

szaga, zmed kojeh vnoge ja szam vu lasztovite persone jeszem pohodil, y kossial, y osztale druge prevech daleko posztavlene, po lyudeh veruvanya vredneh, poleg regul od mene prepiszaneh kossati jeszem vuchinil, y vu Bech poszlati, k- Goszponu Ivanu Nepomuczenu Heneriku Crancz nai szpametnessemu vrachtva vuchitelu, nai razumnessemu, y nai nemirovnessemu naturalshcheg historyh, y dugovany zezveditelu, y lyubitelu, koi vsze ovetopicze, y kifzele vode, poleg orusja szvoje mestrie zlasztovitem sztrofskom je zprobuval, y nyihovu hasznovitoszt dalje popiszati, ter vu sstampu posztaviti, gdesze josche vezda zaderlava. Zadnich najdejusze morebiti druge materie potrebne, y hasznovite, od kejehsze takai budem mogel zpomenuiti.

Ovde vu ove knisicze vrachtva nai priproszteffa prepissujem, kojasze nai visse, y nailekffe po ladanyu naitimoreju, y ako koja potrebno bude, iz apateke vzeti, ona poleg mojega nakanyenya chiszto lehke czene budu. Czenu pak vszeh takveh vrachtvih na konzuzi knisicze hochu posztaviti, da lyudi

Vrachtva zezszem szega priproszta, alikruto hasznovita.

zarad male czene nebudusze plaffili, nego szegurno za potrebochu szvojega zdravja nye budu kupuvali. Akosze pak taki zpervincze betegu pomore, y put preprechi, sztanovito malo bude potrebno; dapache nikai takveh vrachtvih kupuvati, kaiti beteg z-domachem vrachtvom lehkosze pretira, koje vszaki dva, tri puta probujuch, prez velikoga truda szamszi bude znal napraviti. Kada vu vrachenyu betegov visse puti prepissujem vszakojake napitke, y razluchene protimbe zarad jednoga zroka, gde naimre jedna felya zadosztabibila, posztavimo proti goruche zimlicze prepissujem napitek Nro 1mo illiti vu broju pervom, ali Nro 5to ali Nro 2do ali zadnich Nro 3tio po ovom prepiszavanyu razmeti hochu, da napitek Nro 1mo vu ovakve zimlicze je nai bolssi. Ako pak ovoga nebibilo, onda je dober Nro 5to za nyim Nro 2do zadnich, ako vfzeh oveh nebibilo, onda valya Nro 3tio y ovak govorech od drugeh betegov. Odkuda ono vrachtvo, kojefze posztavla vu pervo meszto, vnogoje bolffe vutakvom betegu, kak ono, koje je vu drugom mesztu posztavleno; akoprem

jedna-

jednake je felye vrachtvo, y ovak nadalye. Da pak vifse vrachtvih jednake felye prepiffujem, ov je zrok: kaiti pripetitifze more, da ako chlovek nemore imati vfza potrebna za jedno vrachtvo, konchemar morebiti bude imel za drugo. Izato bolye je y kakvu pomoch imati, akoprem morebiti menffe hafznovitofzti, kak zevfzem fze-ga nikakvu. Ova vendar vrachtva tak zkupa jefzem zpravil, y zebral, da vu vfzakom betegu proti kojemu prepiffujem, fzvoju ofzebujnu hafzen budu imala, y veliku doifzta pomoch betefniku buduzavdavala.

Pokehdob pak vu vfzakom betegu ne fzamo hafznovito, nego y potrebno je znati, kak naimre komu naruke fila ide, y trepche, zato od ovoga treptanya, drugach pulzufsa jednomalo ovde hochufze zpomenuti. *Terptanye*, illiti pulzufs file je igranye file, kadafze naimre vu nye kerv raffirjava, y pak nazad zkupa zefztaje. Koje igranye file znamenuje jakofzt; y znutreffnye pozluvanye fzerdcza, y chem jakffe fila trepche, tem bolye fzerdcze fzvoje pozle znutra opravla. *Treptanye* anda file vu zdravom fztaliffu

Kajje treptanye file?

priztarih lyudeh chverszte nature mora biti jako, jednako, y mehko; ako jedno zmed oveh fali, chlovek ne prav zdrav. Paziti vendar je potrebno, da pri museh vu file treptanyu mehko-cha tefskofze mora zpoznati, dapache tvrdocha zarad debeleh fil, y chverszte jakofzti telovne pri nyih fze nahadya, y zato viffe puti valya vu zdra-veh filu pipati, da potlam vu betefneh lekffe budesse mogla zpoznati. Pazi-ti takai je potrebno, da fila niti vu zdra-vom sztaliffu vzigdar ne ide jednako, y szvojega treptanya ne obderfava, ar pri muskeh glavah jakffe, y chverszte-ffe ide, kak pri fenah; pri decze ide guszteffe, y gingavesse, kak pri sztarih lyudeh, pri kojeh ide polehku, y viffe puti ne jednako, dapache negda ter negda presztaje akoprem zdravi jeszu.

Pripetitiffe takai viffe puti more pri decze y pri sztarih lyudeh, da ako-rem zdravi jeszu, vendar nyim fila ne ide jednako, nego negda berse, negda kezfneffe, dapache negda, y preszta-je; zato z-takvum filum, y druga be-tega znamenya moramo zjediniti, y pre-di dobro premiszliti, nego kai prepif-femo, navlasztito kada doidemo k-ta-
kvem-

kvem betesnikom, kojeh filu, kakje navadna iti vu zdravom sztaliffu nigdar josche neszmo probuvali. Izato dobro y hafznovito bude, da koifze hoche zverffeno navchiti nachin filu zpoznati, jeli naimre dobro, ali zlochefzto ide, nai vech puti filu piple, y probuje pri zdraveh perffonah obodvoje-ga fzpola, y razluchene dobe, illiti lett, y ovak na friskom zadobi pravu znanoszt med filami zpoznati, y razluchiti. Ovo dugovanye ne tak tefsko kakfze ffitima, ar vechputi probuvati nai viffe hafzni, y znanoszt, veliku dopri-nassa; y ako gdo k-meni doide, ter za ono vreme betesnike budem imal, nye-ga zmenu budem pelyal, y budem nyega vuchil vsza ova, koja ovde prepissujem.

Treptanye, illiti pulzufs file razdelujesze na jako y *gingavo*, na *tverdo* y *mehko*, na *jednako* y *nejednako*, na *berzo*, y *kefzno*, na *navedno*, y *nenavedno*, zadnich na *prepuschajuche*, illiti *presztajuche*. *Treptanye* file jako je ono, koje filu pipajuchega perfzt jako odbija; znamenuje dobru jakoszt fzerdcza, y vsza znutressnaya tela pozluvanya dobro iti. *Treptanye* *gingavo* jakomu szu-

Kakfze gdo more navchiti, jeli fila ide dobro, ali zlo?

Treptanye file kuli-ko je verszti?

Kaj je Treptanye iako?

Kaj je gingavo?

szuprot sze posztavla, koje iz nature szvoje je zlocheszto, kajti znamenuje veliku szerdca gingavochu. Treptanye *Kaj je tvrdo?* tvrdo zove sze ono, koje kada perszta odbije, nevidisze, y ne pochutisze drugach, nego kakdabisze chlovek z-persztom napnyene sztrunye, ali dreva doteknul, y fila kak dabi drevo bila. Ovo file treptanye je zlocheszto, kajti znamenuje kerv gusztu, debelu, y vszganu, zato potrebuje vszigdar file odpiranye, koja akosze nemore pusztiti, betesnik takov nai pije obilno napitek Nro imo ali Nro zdo. paziti vendar je potrebno, da kada je tvrdo file treptanye, onda navadnaje takaj chloveka segya bantuvati, glavabolya obhadyati, y sme china glave nasztajati, ali zadnich koja druga sztran tela boleti.

Kaj je mehko? Treptanye file *mehko tverdomu* szuprot-sze posztavla, ar sze tak povdaje, da perszt blisnyega okolu file mesza moresze doteknuti. Ovakovo treptanye vszigdar je dobro, kaiti znamenuje, da telo szvoje znutressnye poszle natural-szkem redom, y nachinom opravla.

Kaj je jednako? Treptanye file *jednako* je ono, koje zmirom jednako bije, y znamenuje, da znutressnya telovna poszluvanya jednako-
kosze

kosze opravljaju. Ovo treptanye file je zkopcheno, y zjedinyeno z-mebkem.

Treptanye file *nejednako* je ono, koje ne bije jednako; ovo treptanye ne tak dobro, kak pervo, kajti znamenuje vu chrevu falingu menssu, ali vekssu, koja pachi, da poszluvanya szerdcza jednako nemoreju iti, kaksze pripecha vu otverdyenyu szlezena, jeter &c. ali pak vu betegeh vrucheh, y ostreh, kada naimre materia betesliva zlesesze vu sztanovitu sztran tela, y szpachku posztavi poszluvanyu naturalfzkomu.

Kaj je neje-dnako?

Treptanye file *berzo*, illiti frisksko, y naglo je ono, koje viffe puti, y berseffe bije, neg vu naturalfzkom, y zdravom sztalissu, kak biva vu vszeh zimliczah mensseh, ali vekssih. Ovo file treptanye dosztaje zlocheszto. Tre.

Kaj je berzo?

ptanye file *keszno*, illiti *retko*, je pervomu szuprot posztavleno, ovo treptanye je bolsse kaiti je naturalfzkomu zpodobnesse. Treptanye file *naredno* je ono, koje bije tak, da od jednoga do drugoga, od drugoga do tretjega &c.

Kaj je keszno?

Treptanya jednako vreme prehadya. Ovoje dobro, ar znamenuje sztalnoszt szercza, y drugeh dugovany vu chrevu zaderfaneh szvojega poszluvanya jed-

Kaj je naredno?

Kaj je prepustchajuche? jednako opravlyanye. Treptanye file *prepustchajuche?* je ono, kada fila osztavla dva, ali tri puta vudriti, potlam pak nazad, kak predi, y naredno ide; posztavimo vudri deszet puti, jedenaizti pak, dvanaizti, ali trinajzti put &c. presztane, potlam pak nazad poche vudirati. Ovo file treptanye iz nature szvoje nedobro, kajti one izte

Kaj je nenaredno? falinge, y nevolye zasobum vleche, Kakve y treptanye *nenaredno*, vu veksse vendar pogibeli, y broju. Odkuda lahko je zpoznati; da treptanye file *jednako* zmeslatize more z-treptanyem *narednem*, y pak treptanye *ne jednako* z-treptanyem *prepustchajuchem* illiti *nenarednem*, kaiti ova chetvera file treptanya veliku med szobum zpodobu imaju, tak, dasze tesko jedno od drugoga razluchiti more. Vnoga josche jeszu razdelivanya filnoga treptanya, ali kaitizu prevech teska, y velikoga razmevanya potrebuju, zato nye nasztran osztavljam, y ova nai budu zadozta, kojaszem ovde rekel.

Zakaj vu betegeh pazitizze morana oddihavanye? Vu betegeh takaj potrebno je paziti na oddihavanye betesnika, koje zkoru jednakem redom teche, kakti y sila; ar oddihavanye znamenuje sztalif plyuch

plyuch szerdcza, persz, y osztaleh vu chrevu posztavleneh, kakti szlezena, seludcza, jeter &c. znamenuje takai sztalts kervi, y faitnoche; anda dobro pazitifze mora na oddihavanye, pokedob ovofze zochima vidi, y moresze berse z-poznati, kak file treptanye. Izato *oddihavanye* nai bolsse je ono, koje je *lehko*, *veliko*, *tibo*, *jednako*, y *neboleche*; ar znamenuje da szerdcze, plyucha, y osztala znuteršnyia szvoje naturalzke poszle dobro opravljaju. *Oddihavanye* pak *teško*, *malo*, illiti *kratko*, *frifsko*, *naglo*, y *nejednako* *zlochefzto* je, kaiti znamenuje veliku *falingu* vu plyuchah, vu perszah, y vu chrevu, posztavimo faitnochu, y vuhkochu gufztu, *debelu*, y *vufganu*, kojafze nemore po filah obrachati, niti poleg navade okolu obhadyati, ali pak znamenuje otverdyenye, y zabertvenye vu chrevah. Zadnich *oddihavanye boleche*, znamenuje persza *vufgana* y *natechena*. Zverhu toga vnogohafzni vu betegeh jezik, y vufzta gledati, y premiszliti, kaiti kakti *goderova* dvojia sztoje, onak *saludecz*, y *chreva* od znutra jefzu posztavlena, y ovo vszigdar vrachitela nai bolje sztraffi; hman

Oddihavanye dobro, y zlochefzto.

Zakai pazitifze mora na jezik y vufzta?

nai-

Kakov je jezik vu zdravju? naimre sztalifs jezika, y vuszt. Jezik vu sztaliffu zdravom je *moker*, *vuhkek*, *chiszt*, y farbe *meszno-rosnate*, kakti y *vuszt*.

Kakov vu betegu? Vu sztaliffu pak betegu ali je *szub*, ali negda negda tak *povehnyen*, dasze ponyem gliboke vidiu luknyiche,

Kaj zname- nuje? kak dabi bil narezan, y znamenuje vu betegu fajtnochu gusztu, szuhu *pripechenu*, y vusganu tem bolye, ako je naimre zkupa jezik *bel*, *hergyav*, ali *prichern*; ako je pak *moker*, y *vuhkek*, zjednakum, illiti *rechenum* *farbum*, tak onda znamenuje fajtnochu *menye*, ali *viffe gnyilu*, szim tam po telu *rassirjenu*; bolsa je vendar jezika *belocha*, kak *hergyavocha*, ali *chernocha*, kajti onda znamenuje fajtnochu ne tak jako *pokvarjenu*.

Odkuda, ako jezik vu betegu polehku *vuhkek*, *moker*, y fajten *posztajati*, akosze *pochne szam chisztiti*, y *naturalszku* *farbu nazad zadobivati*, onda je dobro znamenye, y *uffanye* *pervoga zdravja*, kajti znamenuje *znutre-ssnya telovna*, y vszu fajtnochu na *bolffe premenyenu*. Paziti je potrebno

Kosa kakva morabiti vu betegu? takaj vu betegu na kofu vszega tela: *Kosa* vu vremenu zdravja je *vuhka*, y *mehka*, ako je ovakova pod betegom, do-

doklam goder je takva, dobroje znamenye, berfeli pak posztane *szuba* y kakti *povebnyena*, *vrucha*, ali *gorucha*, zlochefztoje znamenye. Zato kak rekel jeszem, ova petera med beteginaiuze dobro premisstavaju; naimre: *Treptanye* file, illiti pulzufs, *oddibavanye*, *vuszta*, *jezik*, y *kosa* potlam pak vsza znamenya iz oveh sztran tela izhadyajucha, naisze zkup zpraviju, y kakti zrachunaju, ter vszaki iz nyih lehko zpozna, kak: zkakvem nachinom? y kak dugo betefnika vrachiti bude moral. Doklam goder anda vu betegeh fila dobro ide, oddihavanye je lehko jezik, y vuszta jeszu chiszta, kosa je vuhka, razum betefnika sze nemessa, illiti joszche dobro zasze zna, vu kakovom je sztalissu; vrachtvo nuter jemlye, y iakoszt tela joszche dobru ima, doklam goder reko vsza ova pri nyem sze nahadyaju, szegurno uffanye je buduchega ozdravlenya, berfeli pak ova vsza dobra znamenya, ali nekoja zmed nyih vu menssem, ali veksssem broju presztaneju, tak onda je menssa, ali vekssa szmerti pogibel.

Vsze ove regule, y vsza ova ovde vu ove knificze prepiszana, jeszu
szamo

szamo jedino odredyena za one perssone, y lyudi, koi vrachirela na ruku vszigdar nemoreju imati: kak berse pak vrachitel doide, vsza ova na sztran naise posztaviu, niti chiszto nikakov naimenffi zpomenek od dugovany ovde zaderfaneh nai fze ne chini; ar zauffanye vu Vrachitela morabiti czelo, pravo, y izsztinszko, ali pak chiszto nikakvo, pokehdob szegurno vu Vrachitela zauffanye vnogo pomase za izvračenje betefnika. Izato ja ne rad idem k-onem betefnikom, koi vu me nemaju zauffanya, dapache meni je jako drago, da mene ne potrebuju, y na slusbu ne ischeju, niti vutom nikomu zato ne zamerjam, kaiti zauffanye, y lyubav vu ovoga ali onoga Vrachitela z-nije-dnum zapovedjum truczatisze nemoreju. Nikomu reko vutom ne zamerjam, akoprem moj naibolffi priatel drugoga raiffi fzi zebere Vrachitela, kak mene, ar kakti goder od szrani pokornika szlobodno morabiti zebiranye redovnika, illiti zpovednika, ovak y zebiranye Vrachitela od sztrani betefnika, ne pak pritruczano, ali primorano. Odkuda kadafze k-betefniku Vrachitel dozove, y doide; on mora szuditi od betega,

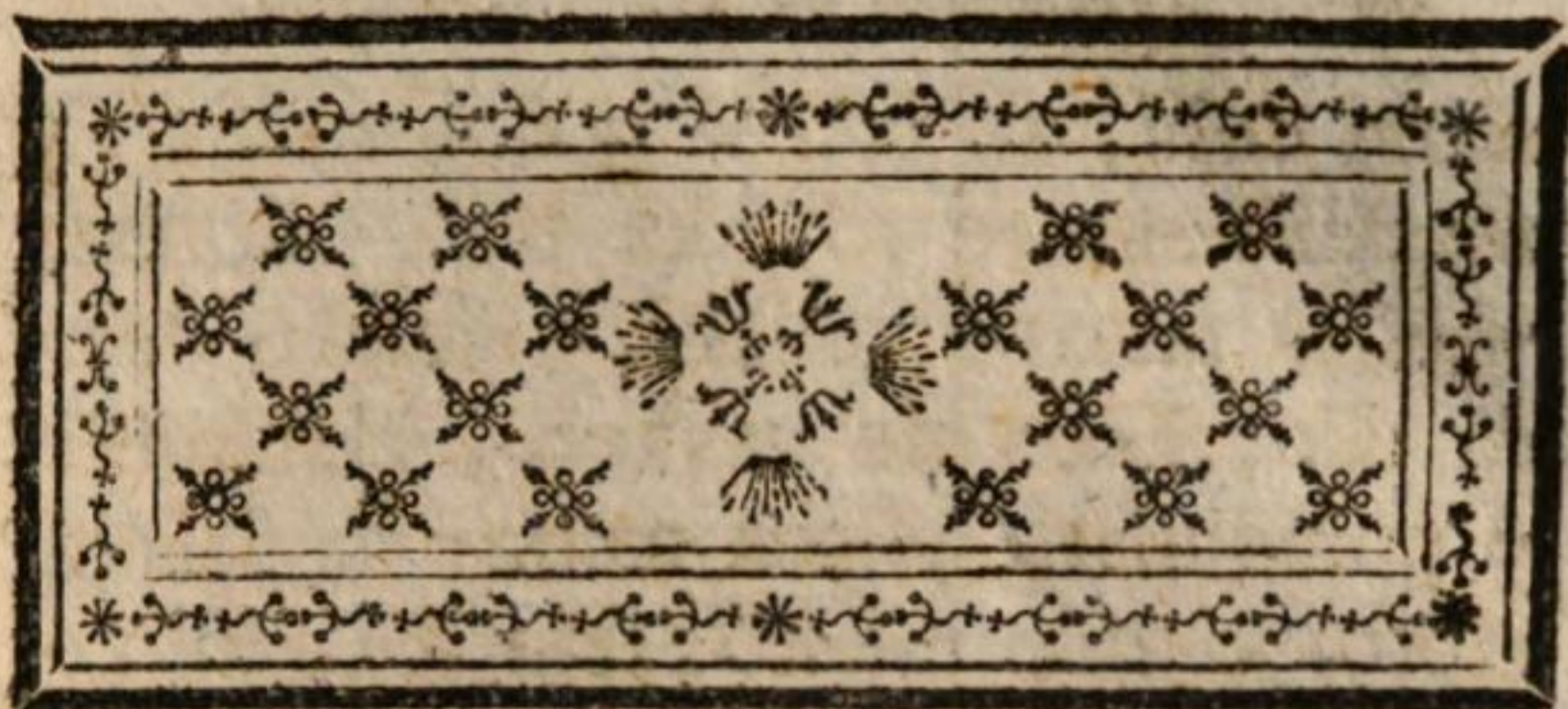
ter

ter poleg szvojega szudyenya, y razuma szuprot betegu potrebna prepiszati; neprisztojasze anda, niti ne dobro kadasze gdo vu vrachenye messa, y druga vrachtva hoche imati, zvun oneh, Koja szam Vrachitel prepissuje. Velika takajje bedaštocha, y vkanlivoszt, kada nekoi prez vszakoga znanya Vrachitela Betesniku vrachtvo (z kojem ne bolye) nuter davaju, ali od z-vuna na telo posztavlyaju. Ali kada Betefnik hotoncze szam iz szvoje volye druga vrachtva zizkava, odkud vekssa pogibel betega visse krat navadna je dohadyati, koja szpametnomu, y razumnomu vrachitelu krivichno pripissujesze. Ali priproszti lyudi szamiszebe, y druge vkanyuju, nepak Vrachitele, konchemar kak ja sstimam, y szudim; ar kada betefnik kakvoga goder sztalissa moje prepiszavanye hotoncze zapuscha, odhitava, y naszleduvati neche, isztinaje: jasze zato nikaj vu szerdczu neburkam, nego sze okolu betega nechutlivoga chinim. Koi pak vu vszem meni je pokoren, najbude szirota, ali bogat, meni je jeden, kakti y drugi, takvoga zasztanovito zovszum marlivosztjum, negle-

C dech

dech na nijeden trud, ali tefskochu iz
pravdenoga fzerdcza, y kerfchanfzke
lyubavi verno hochu pohadyati, y
vrachiti.

Dano je vun dneva 2. Szechna
Mefzeczca od Narodjenja
Kriſtuffevoga Letta 1774.
vu Varafdimu.

DEL PERVI

O D

*Zrokov betegov gusztesséh při
Muséh.*

Pervi Zrok je: Tefsko, veliko, y negda ter negda naglo vszagdassnye tefachko delo; koje betege vruche, y vusgane doprinassa, kakti je vusganye vusztnicz, persz, terbuha, y drugeh znutressnyeh sztran tela. Ovakovo takai naglo, veliko, y tefsko delo, navlasztito dugo terpeche navadnoje chlo-veka vu takovu tela mlahavochu, y beteg posztaviti, koifze zevszemszega tefsko more zvrachiti; ar takov chlovek vifse puti tak poszehne, da nyega nikaj drugo ne, nego szamo kofa, y koszt. Istina je, ovakovem betegom lehko bisze mogel put prepRechiti po razlo-

*Zrok
pervi
gusztesséh
betegov při
muséh.*

C 2

stom

inom delu, ali takov razlog musu, y tesaku nemore vszigdar biti, moresze vendar takovo veliko, y tefsko delo, da tak frifsko ne naskodi, zlehkotiti, y pomensfati, pijuch naimre navlafstito vlettu kizelo mleko, fztepke, ali vodu ne vendar prevech merzlu, kajti tefak vruch, na jeden mah prevech merzlu vodu pijuch, viffe puti zadobiti more fztrahovito vufganye vusztnicz, persz, terbuha &c. oszebujno pak, ako za takvem napitkom josche buduchi vruch, nekoliko pochiva. Akopak za napitkom taki pochne hoditi, ali pocheto delo opravlati, ovakov merzel napitek nemore nyemu tak frifsko naskoditi, niti na telu kvara vuchiniti, metemtoga bolyefzeje chuvati, y vu takvusze pogibel neposztavlati.

Pro- vakov razlosni napitek bolye razhladi,
timba fegyvu vu nyem vgaszi, y za pocheto
protij o- delo vekffu jakoszt doprinesze natuli-
vem be- ko, da ako ovak vnofinu vode izpije,
tegom: nikaj nyemu ne naskodi, niti nikakvo-
 ga kyara na telu nevchini. Josche bo-
 lye

lye pak bude, ako vruch, y truden od dela pil bude vodu Nro 3tio iliti vu broju tretjem, koi napitek vszu vručinu, pot, y zlateniczu iz nyega hoche ztirati, y vszem betegom malo pre-di imenuvanem zevszemszega szuprot sztati. Zverhu toga za preprechiti ovakove betege zrel, y friski szad krupto jako je hafznovit, kaktiszu chrefsnye, vissnye, jagode, murve, kupine cherne divje, y domache cherlene, ali bele, cherleno dobro grozdiche, breszkve, szlive, jabuke, hrufske, y vinogradczko grozdje; ov szad tesaka vruchega razhladi, znutra popravi, fajtnochu raztali, zlateniczu vun ztira, y nyega zevszemszega veszelo-ga vuchini; zrel vendar morabiti, ar nezrel, y josche zelen naturu zapira, seludecz kvari, y terbuh napuhava odkud vnogi drugi betegi dohadaju, koi fze telsko, ali nigdar zvrachiti nemo-reju. Akopak tesak po tefskom, y velikom delu tak gingav, mlahav, y szlab posztane, da vech nemore delati, onda naiszi nekoliko vremena pochine, mleko kozje, ofzelszko, ali kravszko nai pije, jesztvinye od melye pripravlene nai jè, y viffe puti vu

mlachne, ali tople vode naisze pere, y noge kuple, doklam zadnich bolye kszebi doide, y pervu jakofzt tela, y zdravje nazad zadobi. Y akoprem prevech jaka, vrucha, y vufigajucha dugovanya jefzu skodliva, kakti je vino, fganicza, gyumber, perper &c. z-razlogom vendar morejusze troffiti, y nuter jemati.

Zrok drugi.

Drugi Zrok je: Sziromasstvo, y falinga potrebne hrane, y jefztvinye, z bog koje falinge telo betefnoga chloveka chifzto zevfzemszega mlahavo, y gingavo posztane natuliko, da akoprem na posztelye lesechi nikakve nema znutressnye vruchine, ali glavne boli, vendar od glada tak biva fzlab, kakti dabi vezda vezda zpusstiti hotel Duffu. Odkud to dohadya? nego od pomenkanya potrebne hrane, y jefztviny, kojeh kaiti ne, vu praznom feludczu betegsze zaderfava. Zakojega izvra chiti potrebna je dobra hrana, fztaliffu vendar betefnika prikladna, kakti je, *Pro-* posztavimo: dober kruh, malo vina, *simba.* y mesza za betefnika prilichneffega. Ova troja fztanovito betefnika prez vfzakoga drugoga vrachtva pomochi, y ozdraveti moreju.

Treti

Treti zrok je: Vnogeh betegov Zrok
 hman, y zlocheſzto pripravljena hrana, treti.
 vendar vszakomu dobro je znano, ka-
 kovje kruh, vnogeh muſev, y teſa-
 kov, kojega ſeludecz nyihov teſsko
 more prebaviti, y zkuhati, jeſztvinje
 takai nyihove viſſe puti prez ſzoli, y
 zachimbe pripravlene, chiſzto nikak-
 voga ſmaha, niti teka vu ſzebi nema-
 ju. Poleg toga vnogi na tuliko jeſzu
 ſziromaſki, da komai ſetvenoga vre-
 mena chakaju, gde ſitek poſzejan joſohe
 nezrel, po zlocheſztom vechkrat vre-
 menu poſenyeju, domov zvoziu, y kaj
 berſe toberſe dobro, y zlocheſzto zer-
 nye akoprem ne zrelo, vu melin poſ-
 sleju, odkud takov kruh prijemleju,
 daſze ruk nyihoveh lepchi, niti ſelu-
 decz nyega nemore prav prekuhati,
 navlaſztito, akosze prez kvasza pod
 pepelom peche. Od onud naturasze
 zapira, ſeludecz otverde, terbuh ote-
 che, ſzlab, y gingav poſztane, zverhu
 cheſza vnogi drugi dugo terpechi be-
 tegi nadoideju; dapache viſſe puti pri-
 petiſze, da takov hman y zlocheſzto
 pripravljen kruh doprineſze grifu, y na-
 glo, ter prevech guſzto od zdola na-
 ture odpiranye, iz kojega chlovek chi-

szto ogingave, y vu velike, ter obchinszke druge betege vnogi put prepadne. Sitek takai akoprem zrel, vno-go skodi, navlasztito akofze po zlochesztom, y defgyenom vremenu zpravla, ali zlocheszto zpravlen doma zku-ri, y pokvari. Ovomu vendar vfze-mu kvaru moresze szuprot sztati, ako-fze naimre takov zrel, ali nezrel, y zlocheszto zpravlen sitek predi dobro opere, y pozuffi potlam pak vu teszto najfze vleje jednomalo vina, y ovak omessen kruh, najfze dobro zdigne, y vugodno zpeche, sztanovito nikaj nas-skoditi neche.

*Pro-
timba.*

*Zrok
cheterti*

Cheterti zrok je: Kaiti mufi, y poly-fzki lyudi pri nasz viffe puti potrebnu opravu nemaju, y po zime boszi hodi, zato premenanye vremena, y zraka nyim vnogo naskodeti more, kada naj-mre merzel zrak vruche nyihovo telo prepuffe, kaisze pripecha onda, kada vruch vu merzлом mesztu szpiu, y pochivaju, ali iz tople hife na zimvun izideju, ali pak kadasze vreme preme-nya vu jednom dnevu, iz toploga na merzlo, iz szuhoga na mokro, y des-dyeno, ali zadnich, kada je den pre-vech topel, noch pak prevech merzla;

ova-

ovakovo sztanovito naglo zraka, y vreme-
 mena premenanye golomu, y boszo-
 mu chloveku vnogo kvara na telu do-
 prinesze, naimre ali vulganye vuszt-
 nicz, persz, terbuha, y drugeh sztran-
 tela, ali pak katar, kassel, bol fivotnu,
 bol kotrifnu, y griz, iliti zaviaviczu
 vu vutrobe. Koja akoprem zdrav,
 y jak chlovek taki nepochuti, vendar
 ovakova zla zdrugum prilikum vu telu
 nyegovom oglaszitifze hocheju. Ovo-
 mu pak vřzemu zlu put lahko more-
 sze prepRechiti; ako chlovek iz toplo-
 ga, y vruchega meszta na merzlo ide
 szpat, nai preide obut, y oblechen, y
 tamize nai szleche, ako pak za toplem
 nafriřsko zimnu naztati pochuti, naisze
 obleche, y opravi, y nikaj nyemu ne-
 bude skodilo, kakti ni onda, kada pod
 premenanyem vremena, y zraka ka-
 kov poszel, y veliko delo opravla.

*Pro-
timba.*

*Peti zrok je: Szmradlivofzt, ne-
 sznaga, y szmetje po szeleh poleg hi-
 se vřzakoga zkoro musa, kaktifzu mla-
 ke, gnyonicze, y ofztale szmerdlive ja-
 me, koje sztojeche, y nikakvoga od-
 tekalifcha nemajuče ofzebujno vlettu,
 kada je velika vruchina, y szparina
 zeszmerdiufze, y zpariufze, y zraka
 zane-*

Zrok

peti.

zanesznafiu, odkud potlam dohadya
 fzlezena odtekanye, feludcza burka-
 nye, prek metanye, y zimlicza vfza-
 kojachke felye, tem gorffa, y offtre-
 ffa, y pogibelnessa, chem zrak bolye
 je zaszmradyen, navlafztito po me-
 sztah fajtneh, blatneh, y berechneh.
 koje betege on berse zadobi, y vufze
 povleche, koisze zlochefztesse hrani,
 kak on, koi bolffu poleg fzvojega fzta-
 liffa ima hranu. Y akoprem musi vu
 nasse zemlye takvem mesztam, prebi-
 valifcham y zraku kakti vre privcheni
 jefzu, vendar zato ovakov hman, y za-
 szmradyen zrak proti telu nyihovomu
 nigdar neprefztane vojuvati, y puta de-
 lati, na zadoblenye takveh betegov,
 na koje nigdo nebi ni miszlil, odkud-
 szu dofli, ar zrak, pokehdobje hrana,
 y zdersavanye nassega fivlenya, za to
 chem chifztesfi je, y fznasnessi, tem
 jeszmo y mi zdraveffi. Kaj da jei-
 sztina vszaki dobro zna, oszebujno pak
 to zpoznavaju betesniki od fzvojega,
 betegu fztajuchi, fzuho zimlichavczi,
 y fzuhi beteg imajuchi, koi poklam-
 kam iz nezrachnoga, y nezdravoga me-
 fzta vu zdravo, y zrachno mefzto
 preideju, vnogi put po jakofzti, y kre-
 , pofzti

poſzti dobroga zraka prez vſzakoga drugoga vrachtva, y nuter jemanya zdravi poſztaju. Ovem anda betegom *Pro-* koi hoche vuiti, y put preprechiti, o-*timba.* kolu ſzvoje hiſe vſza ſznaſna, y chiſzta nai derſi, oſzebujno pak dvoriſche, da gnyoinicze, y ſzmerdlive mlake vu nyem nebuduſze zaderlavale, kada pak nagel deſgy, y ploha doide, ali od ſznega takove jame, y mlake navadne jeſzuſze napunyavati, onda nai prekopa, dabudu mogle odtekati, y ovak zraka chiſztoga vſzigdar bude imel, prez vſzakoga kvara tela ſzvoje- ga, akoli pak poleg vſzega toga ime- nuvani betegi nadojdu, tak doidu od drugeh znutreſſnyeh zrokov, ar ne chlo- veka na ſzvetu, koi betegom nebibil podverſen.

Sſeſzti zrok je : Sztari zrak vu *Zrok* hiſah dugo vremena zapert, koi o-*ſſeſzti.* vakove, y ovem zpodobne betege faitne, gnyile, vuſgane, y telu chlo- vechanſzkomu vnogo ſkodlive dopri- naſſa; navlaſztito ako vruch chlovek iz vruchega zraka, iliti iz tople hiſe na merzel zrak boſz vu ſzame rubachi, y y gachah viſſe puti vun izhadya, kai- ſze naibolye pripecha vu zime. Po- leg

leg toga vnogi imaju tefzne hife prez vszakoga poda, faitnoche, y gnyiloche podverfene, gde po pet, ffeft, ofzem, y viffe muskeh, y fenfzkeh glav fztanuje, onde teliche, fzvinye, gufzke racze &c. navadni jefzu imati, y hraniti, hifu pak malogda prevetriti, odkud velika voymba, y fzmradlivoft dohadya, koja zapertoga vu hife zraka jofche bolye pokvari, y zaneftnafi, ter gore vu *petom zroku* imenuvane betege zafzobum povleche, y fzvojem fztanovnikom zavdaje. Ovem betegom na put morefze fztati, akofze viffe puti chez den obluki, y hifna vrata budu odpirala, da fztari zrak vun izide, y novi, ter frifski nuter vu hifu doide. Toje fzrecha vendar, vnogeh musev, y tefakov, dafzu viffe puti chez den vune, gde frifskoga, y novoga zraka fze vufivaju, drugach fztanovito vno-go vekfte, y gorffe betege nad fzobum bi zpoznavali. Hifu anda prevetriti, y zrak premeniti je naibolye, ofzebujno pak kada je gdo betefen, ar fztari zrak y zdravomu chloveku fskodi, y vrachtva betefnikova, ako koja nuter jemlye, viffe puti zkvari, nehafznovita vuchini, y betefniku fzmert berfe doprinefze.

*Pro-
timba.*

Szed-

Szedmi zrok je: Pianschina, ko-
 jašze med muſi otogušche pripecha, ko-
 ju muſs nebi tak friſsko zadobil, dabi
 onda, kada pije nekuliko kruha zalofil,
 y ovakvem nachinom vino, ali ſganicza
 nebi nyemu taki naſskodila, niti glavu
 zmeſſala, kaiti po jeliffu na poloviczu
 ſzvoju jakofzt bi zgubila, y tulika pi-
 anſchina med priproſztemi lyudmi ne
 biſze nahadyala. Odkuda ne razloſno
 prekoredno pitje vina, y ſganicze chlo-
 veka ne ſzamo vu betege vruche, y
 vuſgane, nego joſche ktomu vnogi put,
 y vu ſzmertnu pogibel poſztavlya, tak,
 da akoprem negda, y negda od ſzvo-
 jega betega goreſze viſztane, vendar
 potlam ſzlab, mlahav, y gingav ofzta-
 ne, pred vremenom ofzedè, y neduſ-
 ſliv poſztane, zadnich vodeni beteg,
 vuloge na nogah, y zkerchenye na ru-
 kah more zadobiti. Zverhu toga be-
 tegi dugo terpechi, y dohagyajuchi
 neſzamo od prevech velikoga pitja vi-
 na, ali ſganicze, nego takai izhadyaju-
 chi, y od drugoga kojega zroka, teſ-
 ſkoſze viſſe puti zvrachiu, dapache
 zevſzemſzega malogda. Ovakvem be-
 tegom koi ſzuproti ſztati hoche najra-
 zloſno pije; veliki pak pianecz (ako
 ſzamo-

2.
 ſzedmi.

Pro.

rimba.

szamomu szebi neche naskodeti, y fi-
vlenye szvoje zagoda prikratiti) od ve-
likoga pianstva felejuchitze odvuchiti,
naifze terfzi vszaki den szvojega piliffa
meru nekoliko pomenffati, nepak na
jeden put zevszemfzega ofztaviti, dru-
gach na frifskom bi mogel obetefati,
y vumreti, kak nafz razum vuchi, y
zpoznanye potverdyava.

DEL DRUGI.

O D

*Obchinszkoga, ali malovrednoga
nachina pochimlyuchega betega vracbiti.*

**Zlo-
chefzt
nachin
betega
vrachi-
ti.** **K**ada gdo zmed musev obetefa, kai
nai predi chini? vszu zkerb ima, dabi-
fze mogel kak zpotiti, ali ovakov pot
vnogi put fskodi, betega povekfava,
dapache ako dugo terpi, betefnika vu-
mori, malo pak gda hafzni. Kajti pak
mufi zkoro naj bolye podverfeni je-
fzu betegom vufigajuchem, zato zlo-
chefzto chine, da zarad vekffega po-
ta, toplu vrucha, y vufigajucha dugo-
vanya (kakti je vino, fganicza, y o-
fztala druga jaka, y diffecha) nuter
jem.

jemlyeju, kaiti ovakovi vufigajuchi betegi od drugud nedohadyaju, nego od znutressnye guszte, debele, cherne, zafgane, y zapechene kervi, koja po potu josche gorssa posztaje, y betega povekssava na tuliko, da sziromak chlovek visseputi chez nekuliko dnevvov szin szmerti mora posztati. Hafzni vendar vnogokrat ovakov pot pri oneh, koi-szu kataru, kaslu, y boli tak sivotne, kak kotrisne pod verseni, kaiti ovakovi betegi od zapertoga kervi oduska dohagyaju, ali onda ne vino, sganicza, y osztala vufigajucha dugovanya, nego Thee Nro 4to ali pak voda Nro 3tio jednomalo topla chetiri, pet puti chez den po fsalicze morasse piti, koja zapert kervi odussek odpre, ter imenuvane betege vtissi, y pretira. Ovakov takai napitek nemore nalskoditi onomu, koi pochimlye imati betega vufigajuchega, zvan dabisse jako potil, ar takov pot vszigdar fskodi.

Znamenya pak vufigajuchega betega jeszu ova, naimre: segya, vru-
china, glavobolya, cherlenocha obra-
za, szuhocha kose, nagloszt file, y
szczaline maloszt, y hergyavocha; ako
ova znamenya jeszu na batefniku, tak
isztinszko

Zname-
nya be-
tega vu-
figaja-
chega.

iztinszko ima betega vufigajuchega. Akopak oveh znameniy ne nadnyim, tak bude berse felya pochimlyajuchega katarata, kaisze odovud zpoznati more, ako naimre chlovek vruch nazimu vun je iziffel, ali putujuch po merzlom, zlochesztom, y desgyenom vremenu chez noch je szpal, y pochival na merzlom mesztu vu mokre oprave, y zato takov domovdojduch, akosze szrednye szpoti, dobro, y szpametno chini, ali onda ne vino, fganiczu, y ofztala vufigajucha dugovayna, nego vodu zocztom zmessanu, kak malopredi gore rekel jeszem, nai obilno pije. Musi takaj kada nyim kai pofali, dasze berse dobro szpotiu, navadniszuse jako pokrivoti, y hisu zakuriti akoprem nyihova natura tomu je szuprotivna, ali kak zlocheszto chiniu, y szami fzebi fskodiu, nai dobro premiszliu; bolssa je sztanovito, y zdravessa mlachna hisa, ali komora, y szrednye pokrivanje, kak prevech vrucha hisa, y velika odecha, akosze pak pod ovakvem szrednyem odevanjem zpotiu, bude hasznovito, kajti takov pot od iszte nature dohadya, kojemusze put nezme, niti ne mora preprechiti, da pache

che neſze ſzlobodno razdevati, niti razhladiti, nego zmirom odevenoga derſati, ter ktomu okolu chetiri puta na den Thee Nro 4to obilno piti, ali pak toplu vodu Nro 3tio zverhu toga viſſe puti chez den obluk, y vrata morajuſze odpreti, y hiſa, ali komora prevetriti, tak vendar, da novi zrak na betefnika naglo ne vudri, zato okolu poſztelye naiſze poſztaviu, dva tri ſztolczi, y zverhu nyih plahet, ali vilahen, y ovakov novi friſki, y mlačni zrak betefniku vnogo bude haſznovit, kaiti vu betegu ſzvojem neſzamo poleſſchiczu pochuti, nego joſſche ktomu vnogi put zarad premenanya zra-ka zdrav poſztane.

Drugoch na prichetek betega kaj muſi chine? ofzebujno koſzu moguchneſſi? ono chine, kai betefniku ſsko-
di, y betegu povekſava, nyemu naimre navadni jeſzu davati juhu goved-
czku, ali kakvu goder drugu prevech
guſztu, ſzlanu, zkominom, perprom,
gyumberom, ali zkakvem drugem
diſſechem dugovanyem zmeſſanu, y za-
chinyenu &c. Navadni jeſzu takai nye-
mu davati jeſztvinye od meſza, od ja-
jecz, od melye &c. napravlene, ſti-

majuch, da ova betesnika pomoreju, y jakofzt tela nyemu doprinefzeju, ali vkanyujufze jako, kajti feludecz betesnikov tefsko, ali chifzto nikak takveh jefztviny zkuhati nemore, dapache takve jefztvinye feludcza obterfiju, podbadaju y zimliczu zavdavaju, y kaj je jofche gorffe, vu feludczu zaderfane vtuhceneju, y zegnyijeju, odkud potlam jofche offtreffa doide zimlicza, grufztenye na jefztvinye, prekhitanye, y prevech naglo, ter jako nature odpiranye, zarad kojega betesnik ogingave, ofzlabe, y zevfzemfzega nanikai doide tem bo-lye, chemfze viffe trucza, y jefzti zadobiva. Y fztanovito ovakove, y ovem zpodobne jefztvinye betesnikom dane, chemer y jad jefzu, akofze nyim zmirom davaju, kajti zvan gore imenuvaneh betegov nadoiti more takai fztrahovita grifa, petech, vruchi bleki &c. koja na frifskom fzmert zavdati moreju, ako betesnik vuchenoga, y fzpametnoga vrachitela taki nema na ruku. Ven-

dar ako betesnik vfzaku jefztvinyu odurjava, znamenye je, da natura nyegova nyu nemore terpeti, anda gorffi od kervolokov jefzu oni, koi betesni-

ka jeszti truczaju ono, kaisze naturi nyegovi gruszti, kervoloki reko jeszu takovi, kaiti betesnika z ovakvemi jesztvinami vumarjaju. Akopak morebit betesnik hotoncze, y zdrage volye zakoju jesztvinyu bi profzil, y pravu felyu na nyu imal, morefze nyemu dati dva, tri, y vifle put, kaiti betesnik za takvum jesztvinyum nehiepi poleg zlochesztoga sstimanya, y krigoga preszudgyenya, nego poleg selye nature lzvoje.

Odkuda vruchina gerucha, szuhocha kose, vusztnicz, jezika, y cherenocha szczaline, felyu, y hotenye betesnikov domarom kafeju, dabi radi imati takova dugovanya, koja hladiu betesnika, y hafzen (koja od novoga zraka, kadafze obluki, y vrata odpreju, y hisa prevetri, dohadya) dobro zpoznavaju. Moraju anda domari takve betesnike razhladiti po napitkeh vodeneh z-ocztom zmesaneh, po friskom, y zrelom szadu, y po szoftu iz szemena diny, vugorkov, y tikvany vun zpressanoga, y zesmikanoga, kakfze prepissuje dolye Nro imo y Nro ztio: jezik takaj betesnikov vesz zafzmradyen, herdyav y kakti pri-
 D 2 chern

chern znamenuje, da vu nyihovom seludczu zaderfavasze ravno tak merszka, odurna, y gnyila materia kakva je goder na jeziku, navlastito pak, akosze betefniku grufzti, akosze na prekhitanye napinya, akomusze merszko zpuhava, ako prek hita, y odurjava jezftvinye, oszebujno od mersza napravlene, ako zadnich nyegova vusfta szmerde, y voymbu chlovechega lanya, y znutressnyeh vetrov od szebuvun davaju, znamenye je, da doisfta materia vu seludczu, y chrevah vsza je gnyila, koja druge jezftvinye vnute prijete namah zkvari; odkud gore imenuvani betegi izhadyaju. Poleg toga betefnik more betesen biti chez vno-go dnevvov, dapache y chez vnogo tjednov, da chisfto nikai ne je, kajti vodeni napitki, oszebujno od jachmena zkuhani, juha takai ne prevech gusfta, y szlana, (kaksze prepissuje Nro. 2do y Cap. 4to de Diæta ægri) dosfta nyemu jeszu za zderfavanye sivlenya, kakti takaj friske chressnye, jabuke kuhane, ali y szirove, zrele vendar, y osftali drugi szad vre obilno gore imenuvani. Potlam vre bude profzil, kada seludecz nyega opomene, y onda potre-

potrebno je nyemu dati, po malom vif-
se puti. Reche meni koi ovdi, da o-
vakvem nachinom gor imenuvanem vre-
vnogi jeszu zvracheni, y zdravi poszta-
li, verujem to, y ja nedvoim, ali fza-
mo takovi jeszu zdravi vchinyeni, ko-
jeh fzama natura jesze pomogla, y be-
teg je preobladala. Metemtoga ako
isztinu valuvati hochemo, moramo re-
chi, da ovakvem zlochesztem, y ma-
lovrednem nachinom vifse je betesnikov
vumerlo, kakje nyih ozdravelo, y koi
fzmerti za vezda vujdeju, kesznosze
zvrachiju, kaiti vu vszem fzvojem fi-
vlenyu mlahavi, fzlabi, y gingavi o-
fztaneju, ali pak vu dugo terpeche be-
tege, koisze zevszemszega tefsko, ali
zkoro nigdar zvrachiti nemoreju, opa-
dneju.

Zadnich ovo je zlocheszta, y ne-
razlosna pri barberek, apatekareh, y
pri ofztaleh fzveta vkaniteleh navada,
da betesnikom berfelifze potufiu, taki
daju vrachtva ali za prek metanye, ali
za feludcza ochifschavanye, ali pak o-
bodvoje fzkupa, akoprem nikakvoga
znamenya pri nyih ne nahadyaju felud-
cza pokvarjenoga, nego morebiti negda
y negda prichetek betega vruchega, y vu

figajuchega, odkud vnoga zla, vufganye naimre feludcza, persz, terbuha &c. dapache izta izmert navadnaje dojt. Izztina je, istimaju takovi, dobri, metemtoga krivo szudechi lyudi, da vszaki beteg od feludcza, y chrev dohagya, ali jakofze vkanyuju, zvelikem Kvarom fziromaskeh betesnikov. Kada anda znamenya jeszu, da zlochefzta, y betesliva materia nahadya fze vu feludczu, kakti je jezik zafzmradyen, merzek, y oduren, fuhkocha vufztnicz, merszko zpuhavanye, grufztenye, y odurnofzt, na jesztvinye, navlaszito od mesza napravlene, koje naimre betesnik predi vu zdravju rad, metemtoga prevech ne rafzlosno, y prekorredno je jet, onda betesniku vrachtvo za prekhitanye dati Nro 29no vnogo hafzni, y betegu jako fzhafzi, dapache viffe puti zevszemszega pretira, navlasztito ako predi, y potlam takovoga vrachtva nuter vzetoga, marlivo pije vodu Nro 3tio tak onda vsza znamenya betegu na frifskom prejdeju, y betesnik zdrav polztane. Vu ovakvom betegu zpazil jeszem viffe puti, da barberi navadni jeszu betesnikom file odpirati, koje odpiranye vnogo vech fskodi, kak hafzni

szni, kaiti betesnika zevszemszega szla-
boga, y gingavoga vchini, y beteg
ne vu kervi, nego vu seludczu sze-
zaderfava. Gdeszepak nahagyaju zna-
menya znutressnyega vufganya, szkodi
betesniku davati vrachtvo za prekhita-
nye, y za seludcza ochischavanye, kak-
szem malo predi rekel, oszebujno ako-
sze predi nuter daje kaksze fila odpre,
ar takvo vrachtvo josche veksse vufga-
nye seludcza, terbuha, perfz, glave &c.
za szobum navadnoje doprineszti, y po-
vlechi. Isztinaje gingavo vrachtvo za o-
chischavanye seludcza odzdola tuliko ne
skodi, dapache visse puti halzni, kaiti za-
peltu naturu vugodno odpira, kakti je
vrachtvo Nro 22 do ali gore imenuvani
barberi navadni jeszú davati vrachtva
prevech osttra, y jaka iz nai lyutesseh
dugovany napravlena, metemtoga zlo-
cheszto pripravlena.

Ovde opomenyene hochu imati
chtavcze ove knificze, da visse puti ta-
kovi naidejuszte betesniki, koiszu jako
kervi podverfeni, y poleg toga seludczy
nyihovi zgnyilum materium jeszú napu-
nyeni, zato takvem moresze dati vra-
chtvo za prekmetanye, koje isztinaje
sztira vun zlochesztu materiu, ali zarad

szvoje velike jakoszt drugoga pak betega vu seludczu more napraviti, y oztaviti, posztavimo morebiti vufgefze, y nateche seludecz, terbuh, y oztale sztrani tela, dapache po napinyanyu, y prek hitanyu morejufze file pokvariti, ali vu perzah, ali pak vu seludczu, ako vu perzah, onda betefnik kervave szline, y hrachke vun plyuje, ako vu seludczu, onda szamu kerv blyuje, odkud vu takvom, y vu vřzakom drugom pripechenyu, gde betefnik jakoje zker- vjum napunyen, navlastito akoje na gu- tu nagnyen, ali vu perzah kakvu falin- gu ima, potreбноje nyemu nai predi fi- lu odpreti, potlam pak vrachtvo za prek- hitanye nuterdati.

*Zna-
menya
vnořine
kervi vu
betefni-
keh.*

Znamenya pak vnořine kervi vu betefniku jeřzu ova: Nature jakoszt, ko- ťzti debele, telo meřznato, obraz cher- len, ali konchemar vufřtnicze jako cher- lene, file natechene, ořzebuřno kada ta- kovi predi vu zdravju chifřto malo po- ťzlujuchi, takifřufze vufgali, rafřvru- chili, y file nyihove jeřzu zaobrekle. Na dalye znamenya jeřzu: Sila velika, debela, y zker- vjum napunyena, velika ťelya na jeřřtvinye, ťmechina, y trud vu rukah, y nogah, nagnanye na ťzpa- nye, ťzvechke, y temnořřt pred ochi-

ma, tefina, y ztezanye glave, izta glavobolya, nagloszt na jedyenye, lenoszt, prekoredno vufivanye dugovany vufigajucheh, kakti je fganicza, fzlivovicza, rofolifs, perper, gyumber &c. zadnich meszto, gde betefnik fztanuje, fajtno, mokro, y megleno; koiszu pak vu sztanovitom vremenu kervnomu odtoku podverfeni, kakti naimre muske glave iz nosza y zlateh fil, fenszke pak glave vszakoga meszecza, ako ovakov odtok, nekuliko vremena pri nyih presztane, znamenye je vu nyih kervi preobilnoszti.

Ne vendar potrebno, dabi vsza ova znamenya morala biti vu onom, koi ima prevech kervi, negoszu za doszta mekoja szamo, y chemje viffe takveh znameniy, tem je bolye takov kervi podverfen. Akobi pak gdo dvoil, jeli naimre ov, ali on chlovek zkervjum prevech napunyen, ali ne, ter vendar poleg toga ochivesztna znamenya jeszu pokrvarjenoga seludcza, onda takov, koi dvoil, szvoju dvoimbu szpametno nai na sztran posztavi, y szegurno ako betefnik je jake nature, nai nyemu filu odpre, y vrachtvo za prekhitanye Nro 29no nuter da, ali vnogi barberi med naturum jakum, y gingavum ne razluchavaju,

vaju, kaibi vendar morali chiniti. Na mefzto pak odpiranya file, ako barbera ne na ruku, betesnik nai pije konchemar vodu Nro 3tio obilno, kuliko nai viffe more, y ovak vfza nefznaga iz feludcza nyegovoga vun izide, potlam pak prez vfzake pogibeli vrachtvo gore imenuvano za prekmetanye nuter more vzeti. Ovakov napitek vfzigdar potrebno je nuter jemati, kadagoder barbera nemochi imati, akoprem betesnik je prevech z-kervjum napunyen, y zbeteslivum materium takvum feludcza ima za fzmradyenoga, koja bi nyemu be eg mogla povekfati. Na dalye potrebno je paziti, da vfzaki put, kadagoder gdo zaprekhitanye vrachtvo nuter jemlye, kak berse pochne od zgora vun metati, mora obilno toplu, ali mlachnu vodu piti, pofztavimo za dva, tri, ali chetiri meczle, y viffe, ako je potrebno, y ovak vfza zlochefzta materia iz feludcza lahko vun izide, y prez vfzake boli, y tefskoga napinyanya more vun metati, ako pak vodu neche piti, fztanovito tefesse nyega fztane, y vu prekhitanyu veliku bol, y tefskochu hoche poehutiti, zato vnogi ne radi ovakova vrachtva nuter jemlyeju; vrachtvo vendar

dar

dar za prek metanye nuter vzeto bolye chizti seludcza na tessche, kak z-jesztvinyami napunyenoga, metemtoga vu potrebochi vszako vreme vala nuter vzeti.

Naidesze takai takovo pripechenye, gde ovakvo vrachtvo nesmesze nuter jemati, akoprem bilobi hafznovito, y prikladno, kakti naj nre *pervich* ako betelnik ima kilu, koja ne dobro vtverdiena, y obvezana. *2goch* Kadaje gdo nagnyen na plyuvanye kervi. *3tich* Kada senszke glave jeszu noszeche, y blizu poroda. *4tich* Kadafzu vu dechinszke posztelye, ali kada vszakoga meszecza szvoj senszki odtok imaju, ali zadnich, kada nyim iz maticze navadna je kerv vechkrat odtekati. *5tich* Kada gdo ima vusganoga seludcza, terbuha, persza, &c. zjednum rechjum vu nikakvom vusfigajuchem betegu, akoprem natura bi koga gibala, y truczala na prekhitanye; kaiti vsza ova po odpiranyu file lahko vtafitisze moreju. vu drugeh pako pripechenyah, ako ne velike, y zadnye potreboche takovo vrachtvo nikomu naisze nedaje, nego purgaczia szlobodno, koja negda, y negda visse puti moresze ponoviti, doklamsze pochuti poleschicza,

60 *Del treti od pravoga nachina*
cza, kaiti kešznessa, y ne tak dobro,
kak vrachtvo za prekmetanye vzeto,
naturu chiszti, y sznafi.

DEL TRETI

O D

*Pravoga nachina zpochimlyuche-
mi betegi baratati.*

Vu drugom delu ove knificze obilno
na pervo je posztavlena hman, malovre-
dna, y zlochefzta navada pochimlyu-
che betege vrachiti, y kakve nefzreche
od onud vun izhadyaju, za dozhtaje po-
kazano. Vezda pak hochemo videti pra-
voga, y obchinfzkoga nachina, kak ha-
sznovito znyimi chiniti moramo. Vsze
regule, kojefze goder ovde zaderfavaju,
prikladne budu vszem betegom ostrem
sztopram prichimlyuchem, y mertuk
illiti razlog sivlenya koifze vu ovom de-
lu prepissuje vu oveh vszeh betegoh ob-
derfavatifze bude moral, zvan akobi od
kojega drugoga vu szvoje felye betega
szpomenek gde drugde bil, koi naimre
viffe puti nekaj ofzebujnoga, y ofzo-
bitoga ima, ali onde za izvrachiti nye-
ga

ga lasztovite posztavijufze regule. Najvekſſa ſztran oſtreh betegov ſzpoznatiſze more nekoliko dnevov, dapache y tjednov predi, kakſze vu telu oglafziu, ar naj predi pochneſze meſſati zdravje, kakti naimre: kotrigi telovni jednomo malo zaodreveneju, hitroſzt pervu izgubiu, ſelya k-jeſztvinyam mala, ali chizto nikakva, ſeludecz prazen, y telo vſze trudno poſztane, zverhu toga teſina, y ztezanye glave, pameti, y razuma ſzlaboſzt, y ſzeny nepokojen nadojde, za jakoſzt tela chizto neprikladen, gyegyernoſzt, veſzelye, y korafnoſzt zmenka, teſina perſzi obhadya, ſila ſzvojem redom ne ide, zimlicza pochimlye, natura na pot lehkofze gene, negda pak navadni pot friſsko preſztane, kajti vnogi lyudi nahadyajufze, koi akoprem dobro jeſzu zdravi, vendar viſſe puti lehko, dapache y prevechſze potiu. Ova znamenya, ali konchemar nekoja zmedoveh, ako gdo nad ſzobum zpoznava, nadejati, y bojatiſze mora betega kakvoga takvoga, kojemu more put preprechiti, ako ova bude obderſaval: *Pervich* naj na ſztran oſzavi, vſzako teſsko, y prevech naglo delo, terſze naj

malo-

maloga, y lehkoga do vremena prime, doklamízi bolye na telu pochuti. *2gocb* Zderfavatisze mora od oneh jesztviny koje navlafztito od szvoje nature jeszu tverde, y vufigajuche, kakti je mefzo, jajcza, jesztvinye iz melye, vino, fzlivovicza, &c. y naj jè povertel'fzka dugovanya, naimre pak frifkoga, y zreloga fzada vlettu, vzime kuhanoga. *3tich* naj pije na den obilno kuliko naj vilfe more kuhanu vodu od jachmena Nro 2do, ali pak frifsku vodu Nro 3tio, k-kojoj more primeffati malo oczta, na mefzto pak oczta kuhinfzke fzoli jedno trideszet, ali cheterdeszet zern; ali zadnich naj pije drugo kaj takvoga Nro 3tio. Vnogo pak vilfe hafznili budu ovi napitki, ako vech krat chez den topli kakti thee pilifze budu, metemtoga komusze bude bolye dapadalo, fzlobodno vfzigdar na merzlom naj pi-je, bolye vendar bude, ako gdo che-tiri, ali ffefzt put chesz den okolu dve ffalicze pil bude thee Nro 4to. *4tich* Naj vzeme akoje prilika za ochifchavanye nature od zdola, vfzaki den posztavimo jeden peharchecz tople vode, y nuter naj posztavi negda, y negda obchin-fzke fzoli jednu sliczu, y onak naj pije,

ali

ali pak nai vchini, kaksze prepifluje Nro 6to. Y sztanovito ovakvomu nature ochifchavanyu szlobodno naifze privuchaju lyudi kaiti nikai nefztoi takvo vrachtvo, ter vendar proti betegom kruto jako je hafznovito.

Odkuda ako ova troja, ali chetvera gdo verno obderfaval bude, kadafze najmre vu telu nyegovom beteg bude oglafzuval, doifzta vnogem velikem, y pogibelnem betegom puta preprechi, ali konchemar gingaveffe vuchini, dafze lekffe zvrachiju. Izato zlochefzto chiniu, ter fzami fzebe vumarjaju oni betefniki, koi, kada znamenya gore imenuvana vu fzebi, ali vu drugeh izpoznaju, nikaj ne maraju, nego takaj druge nagovarjaju, y fzami jedu meszo, jajcza, juhu prevech gusztu, tufztu, y ofzolenu, akoprem ovakova feludecz, y natura nyihova odurjava, ter vendar poleg fzvoje tverde glave za nikaj derfiju fzad, y osztala povertelszka dugovanya, koja krutojako jefzu hafznovita, zverhu toga vino, szlivoviczu y druga vufigajucha piju za objachiti, kak oni govore, feludecz, y za vetre vun iztirati, alifze krutojako vkanyuju, ar tako, a dugovanya betego povekffavaju, natu.

naturu gingavu chiniju, zločesztu vu seludczu materiu jošche gorssu, ostressu, y tverdessu napravljaju, kojafze neda tak frísko vun zpraviti; ako pak betesnik pije napitke Nro 2do ali 3tio, koi naimre naturu hladiu, y chisztiju, tak ovakova hman materia lehko, y vu malom vremenu vun izide, ali naimre popotu, ali pak po sczaline, y nature odpiranyu, ako sze pak beteg bolije povekssava, y betesnik vezda jakssu, vezda gingaveffu zimliczu zadobiva (koja predvzemi betegi navadna je dohadjati) z-obchinszkum jakosztjum, y boljum po vzfem telu, onda betesnik morafze na posztelyu posztaviti, ali dolje szesztí polehko, y jednomlo sze pokriti, ter vzfaki fertal vure konchemar jednu kupiczu jachmene vode piti Nro 2do ali Nro 3tio kakszem vre gore szpomenul. Isztinaje, betesniki kada nyim zima doide, radibi jako pokriveni biti, ali ovakovo pokrivanje morafze pomenisati, navlasztito kada vruchina na-
doide. Ako gdo posztelyu ima iz perja vlettu oszebujno, takve blazine nai odhiti, ar perje zimliczu povekssava; szlama sztanovito, ali madracz vnogoje zdraveffi, kajti za izvrachiti betege pomoch daje

daje, perje pak zdravje kvari, y beteg povekšava. Kada pak vruchina dohadya, y zimlicza pod jedno betefnika fze derfi, onda ovoga reda nai verno obderšava.

Nai pervich: Zrak vu hife, ali komoricze morabiti szredny, iliti niti prevech vruch, niti prevech merzel, velika takaj vnosina lyudih nai nedohadya betefnika pohadyat, ofzebujno ako je mala hifa, y oni, koi dohadyaaju daleko od poztelye nai sztoije, szvojem szopenyem, y ofstrem pridihavanyem zraka vu hife kvariu, navlafztito ako okolu poztelye betefnika szediju, ali sztoje, odkud sziromascki betefnik vekššu tešskochu, y pameti meššanye podnaššati mora. Poleg toga kada betefnik szvoju naturalšzku potrebochu vekššu ali menššu zverfi, onu nešznagu, y szmrad potrebnaje taki vun iznešzti, da z-szvojum vombum zraka vu hife nepokvari. Zadnich, da chifztešši zrak poztane onde, gde betefnik lefi, potrebnaje odpreti tri četiri puta chez den vrata, y jeden konchemar obluk za jeden fertal, ali pol fertala vure. Ali paziti mora, kak vre vu pervom delu ješzem rekel, da frišski, y merzli zrak na naglom na bete-

Inika nevudri, zato okolu posztelye nai-
 fze posztaviu vilahni, ali kakva oprava
 zverhu drugov, ali onda po vszeh sztra-
 nah tela, pokrit mora biti zvan glave,
 koja y onak vszemu zlu je navchena, y
 vzigdarje zdraveffe, akoje glava jedno-
 malo merzla, kadafze pak zapreju vra-
 ta, y obluk, vzetifze moraju dolye od-
 polztelye vilahni, y oprava, da bete-
 fnik frifskoga zraka more imati; vu let-
 tu vszigdar den, y noch vrata, y jeden
 obluk odperta moraju biti, hifa takai
 z-borovichnem zernyem naifze pokadi
 chetiri, pet, sfeszt, y viffe puti chez
 den, navlafztito onda, kada betefnik
 szvoju naturalfzku potrebochu zverffa-
 va, y fzmrad vun fze znassa, onda ta-
 kaj dobroje obluk, y vrata odpreti, da
 voymba od betefnika dohadyajucha
 berfe vun izide. Na mefzto zernya boro-
 vichnoga dobroje vlejati jedno malo ocz-
 ta zverhu razbelenoga feleza, ar dim od
 feleza izhadyajuchi je hafznovit za preti-
 rati gnyilochu mefzta, y vu tefzneh, ter
 fajtneh hifah nechifztoga zraka kruto ja-
 ko ponavla. Ako vlettu velika vruchina
 nafztaje, tak, da betefnika kruto jako
 bantuje, potrebnoje polskropiti, y po-
 lejati hifni pod, ali zemlyu vu hife z-
 fri-

friskum vodum, ali pak naisze posztavi vu skaffe, vu kojeh voda sztoi, od verbovoga dreva frisko granye, ali czvetje, y osztale druge trave lepu duhu imajuche, koje z-szvojum duhum betesnika jako razveszeliu. Na dalye potrebnoje paziti, da zbetesnikom nigdo nai negovori prez potreboche, niti sstropot, ali glaszni szpomenki vu hise nai nebudu, ar ovo betesnika jako bantuje, y nepokoj nyemu zavdaje, akofzu pak vsza na tihom, vnogo haszni betesniku.

Drugoch betesnik tverdogo nikaj nai ne je, nego naisze nyemu pripravi juha od risskaffe, ali od chisztoga jachmena, ali pak od melye zobene, y za bolssi tek nekoliko zern kuhinszke szoli nuter naisze posztavi. Ali pak nai vzeme falat kruha, kakje jedna szaka, nai posztavi vu jeden szrednyi lonecz, y gore nai vleje jeden dober peharecz vode, ter onak naisze kuha za pol vure, doklamfze naimre kruh razkuha, y na falachecze razdrobi, potlam naisze preczedi chez chishti rubecz, y ona preczegyena voda naisze pije od betesnika chetiri, ali pet puti chez den mersza, ali pak kaj je hasznovitesse topli.

Na meszto pak ovakveh juh, navlaszti-
to vlettu, kada vruchina naztaje, mo-
refze jezti friski, y zreli szad, kak-
tiszu chresnye, visnye, jagode, mur-
ve, kupine cherne, y cherlene, ribe-
zl, grozdje, brezkve, szlive, jabuke,
hruske, &c. kajti ovakov szad je vno-
go zdraveffi od drugeh jeztviny, kak
vre rekel jezem, y oberh toga segyu
galzi, betesnika hladi, zimliczu vu nyem
pomenflava, zlateniczu kakve goder fe-
lye vtasi, telo od zapiranya nature
zderfava, szczalinu vun tira zjednum
rechjum za zimlichavoga betesnika je
nai bolsia hrana. Y sztanovito vnogi ostri
betegi po zreloom szadu, po friske vo-
de, y po chisztom zraku prez vszako-
ga drugoga vrachtva lahko zvrachitizze
moreju. Vzime pak na meszto frisko-
ga szada kuhane jabuke, hruske, y szli-
ve budu valale, ali vode vno gofze mo-
ra pozstaviti, da szad zverhu juhe bu-
de mogel plavati, koju juhu piti vno-
go je hafznovito, nemorafze vendar
nikakva mascha, ali zachimba nuter
pozstavlyati.

Tretich Betesnik za napitek vszak-
dassni naj ima ali vodu Nro 3tio ali pak
Nro 2do y naj pije obilno, kuliko go-
der hoche, y vtek nyemu ide, koi

napitki jeszu kruto hafznoviti, ofzebuj^o
 no pak oni, koifze z-imenuvanem fza^o
 dom pripraviju, ar fzoft od fzada
 z-vodum zmessan chlovechanszke faj-
 tnoche na tulikoje prikladen, da vu
 betesnom chloveku vszu zlochefztu, y
 beteslivu materiu raztali, od tela, y
 od feludcza razluchi, y zevfzemfzega
 vun ztira, ali po potu, ali po fzczaline,
 ali po pluvanyu, y fzlinah, ali zadnich
 po nature odpiranyu, ter ovak tver-
 dno uffanye betesnik more imati, da
 na zkorom ozdrave. Akopak bete-
 snik ni jednoga zmed oveh napitkov
 ovde prepifzaneh nebi hotel piti, tak
 naifze nyemu daje frifska voda, koja
 mlachna, iliti fzrednye topla morabiti,
 ofzebujno ako ima betega vufiga-
 juchega, vu drugeh pak betegeh od
 znuternye gnyiloche, y od zlatenicze
 dohadyajucheh merzli napitek mora bi-
 ti. Akoprem pak chlovek negda y
 negda betesniku po volye mora vchini-
 ti, y ono, kai nyegova natura feli, da
 nyemu bude hafznovito, moramusze dati,
 metemtoga y betesnik vszigdar naj pazi
 bolye na fzvoje zdravje, kak na fzvoje
 zlochefzto fstimanye y krivo preszudye-
 nye, zato vrachitel, koi bolye zna,
 kaj je hafznovito, y kaj je fskodlivo,

takove hman, y zlochesztoga szudye-
nya betesnike vu nihovom sivlenyu
ravnati mora.

Chetertich : Ako betesnik vszaki
den nema sztola, iliti naturu odpertu, ni-
ti szczaline za doszta, ako je szczalina her-
gyava, y cherlenkaszta, ako visse fze-
nya kak szpi, ako nyega trapi zi-
mlicza y glavabolya, ako obisz-
je iliti bubreki, y terbuh boli, a-
komufze prevech zpuhava chez vuszta
onda takvomu betesniku potrebno je
dati kriszter od tople vode, y z-jedne
slicze szoli napravlen, ali pak protim-
bu drugu Nro 6to, sztanovito kriszter
velike je hasznovitoszti vu osztreh be-
tegeh, oszebujno pak vu oveh, koifze
ovde izpissuju. Dabifze mogla ova na-
vada vpelyati med muse, y priproszte
lyudi, jabi jako rad, kaiti vnogo ha-
szni, a nikaj nesztoi, ar tople vode, y
szoli vszaki doma zmored. Ako pak
morebit koi nebiszi puschali davati kri-
sztera, tak nai szebi, y drugem kon-
chemar davaju podsztavek Nro 7mo a-
li najszti napravivu za pol, ali jednu vuru
kupel iz tople vode, y szoli kuhinszke
jednu szaku nuter naj posztaviu, ter ovak
vsza fajtnocha od glave dolesze zrine,

y naturu z-chiszti. Poleg toga koifze nepufzti krifzterati, mora obilneffe pitij iz napitkov gore prepifzaneh, pokojeh onofze nadomefzti, kaifze po krifzteranyu zamudi. Krifztera vendar onda ne potrebno davati, kadafze betefnik poti, y od pota poleschiczu fzpoznavava, ali ovakov pot navaden je dohadyati vre na konczu betęga. Ako pak betefnik, doklam je jofche bil zdrav, vřzaki den ne imel fztola, nego fzamo na drugi, ali treti den, ter ovak y vu betęgu nema, nego na drugi, ali treti den, tak ne potrebno nyemu davati krifztera, ali podřztavka, kaiti to je natura nyęgova, da tak retke ima fztole, y naturu bantuvati nebibilo fzegurno, ako vu betęgu nebi imal fztola vřzaki drugi den, kakje vu zdravju bil navaden imati, onda treti den morafzenyemu krifzter dati, ali pak, ako nebi imel vřzaki treti den, kakje imel, gda je zdrav bil, onda na cheterti den krifzteratifze mora; zvan akofzu vunyem znamenya pogibelnoga betęga, kojafzu gore zpifzana, onda fztanovito koi goder den bifze moral krifzterati, y ako popervom krifzteranyu hafzen, y poleschiczu nebi fzpoznal, on ifzti den y

drugoch, y tretich naišze da krišzte-
rati.

Petich : Doklamje betefnik
pri jakofzti, mora biti izvan poštelye
všzaki den dva tri puta za fer-
tal, ali za pol vure, dapache y dufe,
ako je moguče, ar ovakvem načlnom
pomenšafze zimlicza, prešztane glavobolya,
y nepokojen šzeny &c. Me-
temtoga, okobifze za onda betefnik po-
til, koi pot je hafznovit, onda nemo-
rafze z-poštelye vřztati: ar ovakov pot
ztopram na konczu betega navaden je
dohadyati, poklamkam naimre bete-
fnik vre vnořinu řzmrada, y neřznage
po nature odpiranyu iz řzebe vun je
zmetal, ne dohagya pak zpervincze
betega, zvan akobi beteg biř mali, y
ne pogibelen, ali onda nikakvoga kri-
řztiranya ne potrebnno, pokedob be-
tefnik jořche je dobro jak; y vu veli-
ke pogibeli ne pořztavlen. Zverhu
toga všzaki den pořztelya morafze po-
praviti, kada betefnik iznye vun izide,
y všzakidrugí, tretí, ali konchemar che-
terti den rubacha, y vilahni premeniti,
kak je naimre beteg menři, ali vekři;
ako betefnik nebi imel vilahnov, tak
konchemar ono, zchemřze pokriva, za
jeden

jaden fertal vure naiszé posztavi na friski zrak vun vszaki den, potlampak vilahen naisze sztopi, y onak ztoplem betefnik naisze pokrije. Potrebno je takai madracza preobernuti, y szlamu vszaki den genuti, y pretreszti, rubacha znovich nemora biti oprana, nego zadofztaje, ako nyu zdrav chlovek nai menye jednu noch, ali jeden den je noszil, ako pak betefnik nebi imel zadofszta, koju szleche, naisze namochi vu toplu vodu, potlam naisze osmekne, y na szloboden, y frisek zrak naisze posztavi, da sze poszuffi; ali ne potrebno, dabi nyu zdrav chlovek moral nosziti predi, nego nyu betefnik obleche, kajti vu lugu, iliti v-parilu nebila namoche-na, nego szamo vu tople vode, y ovak betefnik ne potrebuje vech rubach za premenyanye, kak szamo dve.

Odkuda koi goder betefnik ova verno obderfaval bude, sztanovito nepokojnomu sznu, pameti szvoje bludyenyu, razuma messanyu, y ofztalem pogibelnem betegom lehko put preprechi, kajti visse puti zamerkonoje, da koi ova je zamudil, akoprem nai bolša vrachtva nuter je jemal, vendar beteg nyegov na zlo je doslel, petech, vru-
chi

chi bleki, y ofztale pogibelne nevolje
vunfze jefzu zrinule. Betefnik gingav
iz pofztelye gore fztajuch, ifztinaje, da-
fze vidi gingavessi, ali to fzamo zaje-
den, ali dva hipa terpi, potlam pak,
kada fze nazad na pofztelyu pofzta-
vi, jakofzt zadobi vnogo vekffu, kak
na pofztelye zmirom lefechi. Zadnich
ovakovo iz pofztelye gore fztajanye
naturu odpira, y fzczalinu vun tira na-
tuliko, da betefniku nikakakvo-
ga potlam krifzteranya ne potre-
bno. Pokehdob anda, kak znano je,
mus, y priprofzti chlovek nerad vra-
chtvo nuter jemlye, zato, ako vfza vu
ovom delu prepifzana kulikoje mogu-
che, marlivo bude obderfaval, fztano-
vito lehko more ozdraveti zmalem vra-
chtva nuter jemanyem, dapache viffe
puti prez vfzakoga vrachtva. Najven-
dar gdo nefstima, dabi na vsza ova bilo
potrebno paziti, ofzebujno kada je ma-
la falinga, y beteg, ar to dobro zna-
mo, da mus za male betege y onak ni
kaj né mara, kaiti nye zdelom, y z-
te-
lovnem pofzluvanyem lehko more pre-
tirati. Vfzaki anda ov tretí del razu-
mno naj chteje, y nakanyenye moje
obilno fzpoznati hoche, da ovde zader-
fana,

fana, y prepizana razmetifze moraju od betega oštroga sztoprav pochimlu-
chega, ali pak od betega oštroga vre
zakorenyenoga.

DEL CHETERTI.

O D

Zadobivajuche Zdravje.

Kada betesnik pochne fzi bolye chu-
titi, pochne takaj za jesztvinyami on-
da bolye hlepeti, ali ono vreme po-
trebno e dobro paziti, da betesnik po-
leg szvoje selye, y hlepenya nai ne chini,
niti prevech naj ne jè, kaiti za onda jos-
che nyegov seludecz gingav, nemore
tuliko zkuhati, y prebavlati, kuliko
hlepi jeszti, y imati, y zato oštajeju
jesztvinye vu seludczu, nuter gnyije-
ju, odkud dohagya teskocha, zlmlicza,
y viffe puti, novo vu pervi beteg o-
padanye, koje vnogo gorffe zna biti,
kak pervi beteg, da pache negda, y
negda betesnika vumori, kajšem ja
szam ochivesztno zpazil, y zamerkal, po
špitaleh, gde nekoi od betega gore
sztajuchi zfskomcze jeszuzi kupovali,
kai

kai fzu jeli. Dabifze pak morebiti komu pripetilo ovak na zad vu pervi beteg opafzti, taki na frifskom vrachtvo za prekhitanye Nro 29no nuter bi moral vzeti poleg oneh regul, koje prepifzal jefzem vu delu drugom, gde od prekmetanya govoril jefzem; ar povrachni beteg po ovakvom nuter jemanju morafze rafztepfzti; akopak josche nebifze bil povernul, nyemusze put zevfzemfzega prepRechI; ofzebui no pak vszaki povrachni beteg hoche fze zkonchati, y prepRechiti, ako ova budusze obderfavalala: *Pervich*: Od beteg a gore fztajuchi, kakti goder ifzti betefniki zpervincze nai po malu jedu, viffe puti vendar chez dan, navlafztito perve dneve, kada pochneju k-jefztvinam felyu zadobivati, naj nyimfze daje jachmena kaffa kuhana, jedno malo ofzolena, y chifzto malo, ali nikaj zachinyena, ali namefzto ovoga, jajcza hmak prekuhana, ali pak jedno na jufficze napravleno; valala bude takaj kafficza od kruha guszto pripravlena (ar mus jake nature akoprem betesen, gingav, y fzlak, vnogo jakffu jefztvinyu potrebuje, kak pofztavemo koi plemeniti,

y varafski chlovek) zatem morefze nyim pische, ali kokofs zaklati, y na juhu pripraviti, ali pak od melye kava jefztvinya zkuhati, zadnich kada bolye k-fzebi doideju, valala bude za nye govedina dobro kuhana, y pover-telfzka dugovanya, kaktije zelye, merkva, repa, fzađ frifski y zreli &c.

Drugoch: Iz oveh jefztvin vezda imenuvaneh, y prepifzaneh jednu fza-mo, ne pak vfze jefzti moreju, y to do nekoliko dnevov doklam naimre nyihov feludecz jakffi poftane, y na druge jefztvinye vekffu felyu zadobi.

Tretich: Kada jedu, nai dobro grizeju, y kofseju vfzaku jefztvinu, ofzebujno tverdeffu, ar chem bolye koja jefztvina zgrizefze z-zubmi, tem lekffe od feludcza fze fzkuha, y prebavi.

Chetertich: Betefnik kada ozdruvluje, mora menye piti, kak kada je bil betefen, kaiti po velikom prevech piliffu feludecz gingaveffi poftaje, y koja vu nyega doideju, neforeju fze tak frifsko zkuhati, od kud povekffava fze gingavoča tela, noge otecheju, y negda ter negda fskomecha zimlicha dohagya, akoprem predi vu betegu bilo je zdravo vnogo piti. Napitek pak

nai

nai bolssi je voda zvinom zmessana, zpervincze naimre ozdravlyenya tri sztrane vode, y jedna sztran vina, potlam chez dva, ali tri dneva dve sztrane vode, a dve vina, zadnich chez nekuliko dnevov jedna sztran vode, a tri vina moresze pridavati, y zkup messati, metemtoga vu ovom vode zvinom messanyu nai vszaki zasze pazi, y szkerbi, ar nai bolyesze je sztare navade derfati, koju naimre mus vu nasseh sztraneh ima vino pijuch, vu kojem najvekssu sztran szvojega zdravja polztavlya

Petich: Betesniki od betega vsztajuchi morajusze szim tam ali pessicze zprehadyati, ali na koleh zprevafati, ali zadnich na konyu zprejahuvati, metemtoga ne dugo, vendar visse put chez den, navlasztito pak jahati kruto jako je hafznovito za betesnike, ali to chiniti moreju pred obedom, nigdar pak taki po obedu, ar jahanye pred poldnevom jachi vsze one seludcza sztrane, koje pomaseju jesztvinye kuhati, popoldan pak kvary, y kuhanye bantuje, chez tri vendar, ali chetiri vure po poldan szlobodno je jahati.

Sfesztich: Vecherja ovakveh betesnikov mora biti mala, y kratka, ar

ovak

ovak nyihov fzeny bude pokojneffi, y bolye telo nyihovo pomagajuchi, kajti y onak pod vecher vekssu gingavochu navadni jeszu zpoznavati, kak chez den.

Szedmich: Na posztelyi szpati, y pochivati moraju szamo szedem, ali nai viffe ofzem vur, metemtoga chez den, kadafze gingave, y szlabe szpoznaju, moreju viffe puti na posztelyu lechi zapol, ali za jednu vuru, dapache y dufe, akoje potrebocha.

Oszmich: Otok od nog, koi zkoro vszigdar za ofstrem betegom dohadgya, nè pogibelen, ar more szam oditi po ssetanyu, y szim tam zprehadyanju, ako pak nebi hotel oditi, onda potrebno je noge zpirati vu toplom vinu vjutro, y vecher, potlam pak kaditi zborovichnem zernyem, y zadnich noge che szati, iliti gladiti ali szflanelom, ali pak szkerpum beloga szukna, iz kojega navadni jeszu musi opravu nosziti.

Devetich: Ako od betega sztajuch chez dva ali tri dneva sztola nema, y nikakve od onud neszpoznavava tefine, nai puszti naturu onak sztati, akopak morebiti tefinu bi chutil vu seludczu, ali chrevu, naifze puszti kriszterati Nro

6to ali pak podsztavek metati Nro 7mo dapache jofzche predi to mora vuchiniti, navlasztito, akofze natura zapre, y betefniku vruchinu, tefinu, y glavobolyu doprinesze.

Deszetich: Za preprechiti put vszem nevolyam, (kaktiszu: Tefina vu perfazah, napinyanye terbuha, bol po kofztneh zgibiczah, fzrab, fzlepota ali gluhotu &c.) kojefze moreju pripetiti, nai bolffe je, y nai szegurneffe taki drugi, ali treti den, kada od betega fztajuchi pochne jefzti, vrachtvo nuter vzeti za ochifchavanye nature Nro 9no naimre iz korena jalape, ali pak iz fzenne trave napravleno. Vnogi vendar jake nature lyudi toga ne potrebuju vszigdar, y zato Vrachitel, ali barber, koi betefnika vrachi, nai bolye mora znati kada je potrebno ova nuter jemati, y kada ne.

Jedenaisztich: Ako felya k-jefztvinyam neche dojt, tak feludecz betefnikov ne vu pravom redu, zato najfze vzeme nuter vrachtvo za ochifchavanye nature Nro 9no potlam pak v-jutro y vecher prah za feludecz Nro 14to ali zadnich vino zmeffano Nro 39no.

Dvanajstich: Morajufze chuvati ozdravlajuchi, da prevech frifsko ne pochneju delati, ar iz nagloga dela, doklam jofche nefzu prav zdravi, vifse puti pripetitifze more, da vu vfzena fzvojem fivlenya fzlabi, y gingavi ofztaneju, y nigdar vech pervu jakofzt nazad ne zadobiu, koju vendar bilibi zadobili, dabilfze konchemar za fleszt, ali ofzem dnevvov od dela bili zderfava-li. Ovak vnogifze nahadyaju zmed mufev mefftri, koje ako opitamo, kak dugo? y od kojega vremena tak fzlabi, y na delo gingavi jefzu vchinyeni? odgovoriti hocheju; da ova nyihova fzlabofzt, y gingavocha dohadya od ovoga ali onoga betego, kojega pred nekulikemi meffzeczi, ali lettmi jefzu imeli, y ovak nigdar nepopravleni kvar zpoznati mora ne fzamo fziromafski mus, nego ktomu, y zemelfzki Gofzpon, kajti niti fzebi, niti nyemu nemore vech tak offtro delati, y fzlufiti, kakje mogel pred fzvojem betegom.

DEL PETI

O D

*Vusiganya, iliti od zimlicze vru-
che, y goruche.*

*Kaj je
zimlicza
vru-
cha, y
goru-
cha?*

Kaj je ov beteg; iz isztoga imena mo-
refze szpoznati, ar kadagoder vu chlo-
vechanszkom telu kerv nahadyafze za-
pechena, gufzta, cherna, y vusgana,
onda imenuvani beteg, y zimliczu ne
szamo na jedni, nego y povfzeh szranah
tela (pokehdob vfze telo na okolu ob-
hadya) navadnaje doprinefzti, y za szo-
bum povlechi.

*Zroki
ovoga
betega.*

Zroki ovoga betega jefzu vfza ona,
koja goder kerv vu chloveku gufztu, y
vusganu chiniu, ter nycino berzesle, y
jaksse gibanye povekfjavaju, kakti je nai-
mre tefsko, y prevech naglo delo, ve-
lika vlettu vruchina, dugo zkoznuva-
nye, prekoredni pilifs vina, y fganicze,
nerazlofno vufivanye vrucheh jefztvi-
ny, vu kojeh naimre perper, gyumber,
y ofztala vusigajucha dugovanya zader-
favajufze, poleg toga, ako chlovek pre-
vech vruch, naglo, y vnogo na jeden
put merzle vode izpije, ali iz vruchega

me-

meſzta na merzlo boſz, y neoblechen
vun izide, ali zadnich ako naglo, y gu-
ſzto krat razluchen zrak premeni, ofze-
bujno na protuletje. Na ov pak beteg
nagnyeni jeſzu navlaſztito oni, koifzu
kervi puni, y nyeini obilnoſzti pod-
verſeni.

Znamenya ovoga beteg je. *Zname-
nyya o-
voga be-
tega.*
ſzu ova: file treptanye tverdo, y
naglo, vruchina znutreſſnya velika, y
gorucha, ſegya velika, ſzuhochi ochih,
vuſztnicz, jezika, y koſe, velika glavo-
bolya, pameti meſſfanye, y razuma zblu-
dyenye, koje zbog hitroga dohadyanya
vruchine vtzaki vecher vekſſe biva; te-
ſsko predihavanye navlaſzito, ako vru-
china z-ſzuhem, y gingavem, kaſlom
zkupſze zterkne; natura zaperta, ſzcza-
line malocho, koja zbog ſzvoje cherle-
noche, y hergyavoche, kadaſze vun
puſcha, beteſnika jako ſge, y peche. Od
ſzkakuvanye, kada najmre hoche za-
ſzpati, ali pak nemajuchi pokojnoga
ſzna vu tame zvan ſzebe poſztavlen leſi,
neznajuchi za nikai, kojaſze vu hiſe o-
kolu nyega chine, da pache niti zaſze,
gdeje? gingavocho velika tela, y zmen-
kanye duhe vu noſzu, y teka na jezi-
ku, zverhu kojega viſſe puti zbog veli-
koche

koche betega, kora bela, ali hergyava navadnafzeje napraviti. Metemtoga ova vsza znamenya neszu potrebna za szpoznati beteg znuternyega vusiganya, nego szamo nekoja, po kojehsze naimre lahko szpoznati more, da je kerv vu betesniku vusgana, kakti posztavimo: fila tverdo, y naglo iducha, vruchina szuha, tefsko predihavanye, vruche, goruche, y szuho, natura zaperta, malocha szczaline, nyeina hergyavocha, y glavobolya. Druga pak znamenya ako koja jeszu, potverdyavaju szamo takvoga betega poleg szvojega sztaliffa menye, ali bolye pogibelneslega na tuliko, da vszaki lahko more szpoznati kakovje beteg, y kak nyega more zvrachiti? ar vrachitel taki zpervincze betega ne zovesze napomoch, nego sztoprav vu szredine betega, ali na pokonecz koncza, kadaje vre velika pogibel.

*Vra-
chenye
ovoga
betega.* Taki zpervincze betega betesnik morafze posztaviti vu sztanovit red, y mertuk jesztviny, kakje prepiszano vu delu tretjem ove knisicze, potlam dva tri, ali chetiri puta chez den betesniku najfze daje juha, vu kojufze more posztaviti jedno malo oczta, ali od lemonieszofa, ali zadnich jednomalo borsze za

vrachtvo prikladne. Na dalye betesniku taki naifze obilno kervi pufzti, y ako chez jednu, ali dve vure nyemu ne lekffe, drugoch fila naifze pufzti, dapache treti, y cheterti put, ako je potrebno, doklamgoder vruchina presztane, y osztala druga pogibelna zla. Potlamtoga vszaki den dva, ali tri puta betesnik najfze pufzti krifzterati Nro 6to prez szoli vendar, zatem naifzi da chez den jeden, ali dva puta toplu kupel za noge napraviti, za pol, ali za jednu vuru, y fsaku szoli nuter posztaviti. Dapache, ako betesnik na telu, y na kofe tak je szuh, y vruch, da pred vruchinum zkoronefze mochi nyega doteknuti, tak onda beloga flanela, ali pak vilahna vchetveru verszt posztavlenoga, vu tople vode naj da namochiti, y osmeknyenoga na terbuh, y perfza posztaviti tuliko puti, kuliko puti fze poszussi, y to viffe krat premenyajuch zadnich ako jako betesnika fegyia trapi, nai pije obilno, kuliko naj viffe more vodu Nro 1mo ali Nro 5to ali Nro 2do ali pak Nro 3tio: zrak takai vu hife mora biti vszigdar nov premenyen, trisek, y primerzel; ako je potrebno, naifze viffe puti chez den hisa poskropi, y zrak ponovi &c. poklamkam pak betesnik da fzi viffe puti

filu pufztiti, y vřza onde prepifzana dobro zprobuje, ako za jeden, ali dva dneva nikakvu poleřchiczu ne pochuti, onda nuter nai vzeme meda Nro 8vo me-
temtoga y druga prepifzana vrachtva, y jeden put pocheta nepreřztancze nuter naj jemlye. Iřztina je da negda, y negda vu ovakvom betegu navadna je beteřnikom Kerv iz nořza czureti, kaj je jako zdravo, y hafznovito, akobi vendar velika vnořina czurela, tak, da beteřnik jakobi gingav pořztal, pořztavemo za jeden, ali za dva polichabi vun zczurelo, y nebifze mogla kerv vřztaviti, tak onda beteřnik naiřzi pořztavi vu nořz falat gube za kreřzilo prikladne, koja ako nepomore, naj namochi rubecz ali ru-
chnik vu vode Nro 5omo y vu nořz naj porine, kaj vendar malo gda, ali zkoro nigdar ne pripechalze vu betegeh vufigajucheh.

*Zname-
nya po-
bolřřa-
noga be-
tega.*

Perva znamenya gingaveřřega be-
tetega, y bolřřega zdravja jeřzu ova, naj-
mre: Sila polehko, y vugodnom řzvo-
jem redom iducha, pomenřřanye glavobolye, vekřřa vnořina řzczaline, y farba nyeina chifřteřřa, moker, vuhkek, y faiten jezik, y kofa. Ovakova znamenya dobra jeřzu, y povekřřavajuřze vřze pomalo,

pomalo, ter okolu devetoga, y che-
 tirinalstoga dneva navadna jezsu do-
 hadyati, hafznovita nature chlovechan-
 szke izpraznenya, y odpiranya, koja-
 sze od vrachitelov *evacuaciones criticae*
 iliti *raszudna*, *izpraznenya* imenuju, kai-
 ti iz nyih, y poleg nyih beteg, y nye-
 govu jakoszt szpoznavaju, y szude, ter
 cd ovud vnogi dohadaju sztoli iliti na-
 ture odpiranya, vnofina szczaline: ko-
 je szmrad, y guscha dole nadno pochne
 szedati, belofutna bivati, y zadnich k-
 naturalzki farbi bolye zpodobna bela,
 y chiszta posztajati. Zatem od vnofi-
 ne pota visseputi pochneju vuszta, y
 nosz vuhkessa nasztajati, y ona szuha
 kora, iliti krafzta, koja od velike vru-
 chine predi bila je na jeziku, z-vreme-
 nom pogine, y rasztepesze, tek, y se-
 lya k-jesztvinyam na zad sze poverne,
 segya sze pomensta, tamna presztane,
 y pokojen szeny z-jakosztjum tela doide.
 Ovakova premenyanya, kada sze nad be-
 tesnikom szpoznaju, y bolye k-szebi po-
 chne dohadyati, potrebno je nyemu da-
 vati za ochischavanye nature praha Nro-
 gno y znyim baratati, kakti z-onem,
 koisze od betega vsztaje, poglei del-
 cheterti.

Zzna- Jednu, ali nekoliko vur predi pred
menya ovakvem nature odpiranyem, y *rasud-*
pred ra- nem izpraznenyem navadnizusze pripe-
szud- chati sztanoviti *nadpadi y nadbodi*, koi
nem iz- k-betegu pribijaju, y negda ter negda
prazne- tak ostri jezsu, da betesniku, koi josche
nyem nigdar vu takvom betegu ne bil, kruto
doha- velik sztrah, y muku zavdaju, kaktje
dyati tefina, derhtanye, trepetanye, vu per-
navad- fzah ztiszkanie, sil potelu zkup zteza-
na. nye &c. Ova reku vfza, ali konche-
 mar nekoja zmed oveh, pred raszudnem
 nature izpraznenyem navadna jezsu do-
 hadyati, ali frisko ptesztaneju, kada sze
 izpraznenye dokoncha y betesniku na
 jeden put odlegne, ter bolseszi chuti,
 kak predi; ar predi bilje vu sztalistu,
 koi sze zove *raszudni*, gde natura zlo-
 chesztu, y beteslivu materiu terszize
 iz tela vun iztirati, koja kada pochne
 vun iti, presztaneju vszi gore imenuva-
 ni *nadpadi*, y *nadhodi*, ter betesnik po-
 chasztu, y zvremenom pervu jakoszt
 pochne nazad zadobivati.

Pod ra- Vu ovakvom pak pripechenyu, ka-
szudne- dasze najmre vu betesniku znamenya
mi zna- raszudna pokazuju, nikakvo novo vra-
menyi chtvo naisze nyemu nuter ne daje, ko-
kaj je jebi naturu moglo vu szvojem poszlu-
potre- vanyu
bnno chi-
miti?

vanyu zmutiti, nego zbetegom potre-
bnoje onak chiniti, kakti y predi, zvan
akobi betefnik, prevech gingav bil, kai-
fze fzpoznati more iz fzamoga pogleda,
iz gingavoche file, iz fzlaboche jakofzti,
iz nepokojnoga lefanya, zato onda vsza-
ku vuru naifze nyemu davaju dve, ali
tri slicze vina, ali pak nai pije nekuli-
ko flalicz toploga thea Nro 19no.

Morefze takai prez vszakoga kva-
ra, dapache zvelikum hafznum vu *ra-
fzudnom vremenu* betefniku dati kriszter
Nro 6to prez fzoli vendar. Potlam pak
flanel vu tople vode namochen, y osmek-
nyen zverhu perfz, y terbuha pofzta-
v ti, y chez jednu, ali dve vure pre-
menyati; koi flanela nema, naj vzeme
jeden vilahen vchetveru, ali vfleszteru
verfzt, y fzuhoga zverhu nai pofztavla,
da merzli zrak koi fskodi, do betefni-
ka nebude mogel, ter za ovakvem chi-
nenyem, y pofztavlanyem zlocheszta,
y betesliva materia dolesze zrine, y bo-
lye je, dasze vu dolne fztrani tela zruf-
fi, neg dabi vu glavu vudrila, ar onda
gutta bifze mogla pripetiti, ali pak vu-
figanye glave, ali zadnich kakvo dru-
go zlo. Paziti vendar je potrebno, a-
ko pod ovum *rafzudnum* z-mutnyum
bete-

betefniku dugo vremena jakobisce pamet meffala, y bludila, tak onda more ju-
 fze nyemu na noge postaviti flafitri Nro
 18vo. Poleg toga znati je potrebno,
 da ovakovi *nadpadi*, y *nadbodi* negda
 jezua vekffi, negda menffi, kakov je nai-
 mre, kak velik, y tefsek je beteg, takvi je-
 fzu y oni; negda pak jezua mirovni, da
 nyih ne mochi niti szpaziti, niti vpamet
 vzeti, dapache pod nyimi viffe puti betef-
 nik vumre, kada najmre naturalzka ja-
 kofzt vre zevzemszega oizlabe, y o-
 gingave. Kada pak beteg ne ve-
 lik, y tefek, ter znichemsze nevrachi,
 ali ako je tefek, y marlivofze vrachi, on-
 da morefze dokonchati vu chetirinaj-
 szteh dneveh, y betefnik lekffefzi po-
 chuti, negda pak malo kefznesffe zarad
 vzfakojachkeh prilik betega, iliti za-
 rad oneh, kojafze okolu betega derfe.

*Zname-
 nya po-
 gorffa-
 noga be-
 tega.*

Beteg povekffavafze onda, kada
 zpervincze sila tverdo ide, potlam pak
 taki na jeden put gingava postane, y
 ako betefnik pochnesze vu pameti bludi-
 ti, y tefsko dihati, ako ochi, vufzta,
 nofz, jezik bolye fzuha postajeju, y
 zverhu jezika cherna krafzta, kakti ko-
 ra napravifze, ako betefnik rechi pre-
 menya, y vzfakojachka fzerdito govo-
 ri,

ri, ako nyemu terbuch otèche, y szczaline nesztaje, ako z-ochima pochne szim tam prevrachati, z-perfztmi, y z-rukami prebirati, y mahati, kak dabi po posztye kaj iszkal, ako zadnich ne znajuchi posztelyu zanesznasi, onda velikaje pogibel, dapache chez nekuliko vur vno-
gi vumreti mora. Kada anda fila je tverda, drugoch morafze odpreti, y taki flaster Nro 51mo na noge posztaviti, ako pak fila na jeden put gingava bi posztala, onda ne treba nyu drugoch odpirati, nego taki flastiri posztavitisze moraju, y napitek osmeknyeni dati Nro 35to ako chez nekuliko vur nebi bilo bolye, onda dva vezikatoria na obo-
dve ruke Nro 58vo najze posztaviju, ako chez chetiri vure ne bolye, onda dva na sztegna, koja vezikatoria moraju czureti tia do pravoga zdravja, kak je prepitzano Nro 58vo y ovak ynogi od oblaszti szmerti morejusze oszloboditi.

*Kaj on-
da po-
trebnoje
chiniti?*

DEL

DEL ŠŠESZTI

O D

*Vufiganya zvunessnyega, y
znutressnyega po vszeh sztranah tela.*

*Kak bi-
va vufi-
ganye
po zvun-
essnyeh
sztra-
nah te-
la?*

Ako ona kerv guszta vufgana, y za-
pechena (od koje dohagyala je zimlicza
vrucha, y gorucha) zrullifze, y preide
vu koju sztran tela zvunessnyu, onda na
onom mesztu nyu vufge, navlafztito,
ako koi drugi zrok ktomufze pridrufi,
pozstavemo: akoize takva sztran tela ja-
ko zchem pritifzne, ali pobije, ali za-
dnich kakvem drugem nachinom vrazi;
ar ovakovi zroki szami od fzebe prez
vfzakoga drugoga faitnoche na vufiga-
nye pripravlanya, takvu sztran tela vu-
fgati jefzu navadni, kak vifse puti pripe-
chatifze vidimo, ne fzamo pri messter-
fzkeh lyudeh, nego y pri vfzeh oneh,
koifze goder z-trudom, y potom obra-
za fzvojega za kruh zkerbe; kadalze nai-
mre gdo zmed nyih vudri, y pobije
zlafztovitem messterfzkem orufijem, ali
zkakvem goder drugem tverdem, y
debelem dugovanyem &c.

Zroki zvunessnyega vufiganya je-
szu oni iszti, koiszu y zimlicze vufi-
gajuche zverhu toga pridrusititse mo-
reju drugi gore imenuvani, y nyim zpo-
dobni.

Zroki
zvune-
ssnyega
vufiga-
nya.

Znamenya ovakvoga vufiganya je-
szu ova: ako najmre takva sztran tela
je cherlena, otechena, zbolyum bode-
chum obterssena, za obreknyena, y
priszuha. Kada kak vufiganye je ve-
kssse, y jakssse, onda fila navadna je tver-
do iti, segya dohagyati, glavabolya na-
sztajati, y osztali drugi vu veksssem, a-
li menssem broju vruche, y goruche
zimlicze nadpadi, y nadhodi pochneju-
sze oglaszuvati.

Zname-
nya vu-
siganya.

Odkuda ako beteg
ne velik, y pogibelen, ovakvo vufi-
ganye szamosze raztepe, y presztane
tak, da nikakvoga zaszobutu znamenya
ne osztavi, metemtoga berse, y szegur-
nesse otide, akosze prikladna vrachtva
gore posztavlaju, kaksze pripecha visse
puti, kadafzi naimre chlovek perszt po-
bije, ali koju drugu sztran tela znevar-
cze na kamen, ali na terchek ztuche,
onda ona sztran taki cherlena posztane,
nateche, boli, y zadnich zvremenom
vsze szamo od szebe presztane. Ako-
pak vufiganye je veliko, y szvoje vo-
lye,

Konecz
vufiga-
nya.

*Poche-
tek
ognoje-
nya.*

lye, iliti ako pod nyim, y od nyega glava boli, fegyá trapi, fila tverdo, y naglo ide, ter velika bol na vufigane fztrane pochutifze, ali pak akoprem vufiganye je gingaveffe, vendar kaiti zlochefzto vrachi, zflaftri naimre prevech vufigajuchemi, ali morebiti zvinom, y fganiczum &c. ali zadnich prez vřzaka ga vrachenya onak ſze zapufzti, y zamudi, tak fztanovito onda takvo vufiganye navadnoje na ognojenye doiti.

*Zname-
nya o-
gnoje-
nya.*

Kojega ognojenya *znamenya* jeřzu ova: kada najmre vufiganye, iliti bol na ſztanovite tela fztranke jedno malo pochne odpufchati, ořtrina za obreknyenofzti preřztajati, cherlenocha polehko na belochu pochneřze obrachati, y zadnich od gnoja vre napravlenoga takva fztran tela navadnařzeje povdavati, y mehka biti. Bol vendar, koja vu vremenu ognojenya preřztane (ako gnoj nazkorom ſzam od ſzebe, kada pochne zrelyti, ne razpuchifze, niti nyega nigdo nepredere) nazad zvelikum ořtrochum poverneřze, y na tulikořze povekřlava, da viřseputi gnyilochu meřza na one fztranke napravi, y *brant* za ſzobum povleche, zakai? kaiti vnořina gnoja zmirom ſze povekřlava, y blifnyeřze zdra-

ve tela sztranke kvári, doklam zadnich
 velika bol, gnyilocha mefza, y brandt
 nafztane; kai vendar nepripechafze, a-
 ko gnoj drugam naideszi puta, ar onda
 negda, y negda nuter po mefzu hodi,
 y plazi, gde napravi male kakti slebe-
 ke, koifze vifse puti tefsko zvrachiti
 moreju, y ako gnoy doide vu ono me-
 fzto, gdefze vu chloveku nai bolye
 faitnocha, y vuhkocha zaderfava, on-
 da nyu vfzu vufge, zimliczu doprine-
 fze, y vnoga druga zla tem berfe
 vuchini, chemje gnoy gorffi, y vu ve-
 kfse vnofine; od ovoga gnoja, y od nye-
 gve lafztovitofzti chtej dela fzedmoga.

Ako pak vufiganye je jako, y o-
 fstro, ako cherlenocha je velika, vru-
 china jako fargucha, y bol zmirom po-
 vekffavafze, tak onda takva sztran tela
 (akofze zlocheszto vrachi, ali ze-
 vfzemfzega zapufzti) zegnyije, y gnyi-
 lochu nafze zadobi, koia od vrachite-
 lov diachki zovefze *gangrena*, nemfski
brandt. Ova *gnyilocha* zpoznavalze on-
 da dohadyati, kada najinre znamenya
 vufiganya prez vfzakoga zroka tak na-
 berzom presztaneju, da betefnik vno-
 go lekffe fzebi pochuti, zato kaiti na
 one sztranke tela nikakve boli nefzpo-
 znava,

*Kak bi-
 va
 gnyilo-
 cha?*

*Zname-
 nya
 gnyilo-
 che.*

znava, nego szamo gingavochu, y zim-
 mu od zvuna; sztranka pak tela, koja
 predi bila je cherlena, takifze preme-
 ni, y oberne na farbu pepefnasztu, her-
 gyavu, modru, y chernu, med kojum
 vifle puti szpaziufze pifchay z-fajtno-
 chum prifutum, pricherlenum, y cher-
 num napunjeni, od kojeh takva sztran-
 tela na zkorom pochne szmerdeti. Me-
 temtoga paziti je potrebno, da akoprem
 betefnik na takve sztranke tela vre
 zgnyilochum obfzipane, chifzto nika
 nechuti, vendar od drugeh tela sztran-
 kih od zpoda, y na okolu sztojechek
 (koje naimre jofche jezsu five, y vu-
 fgane) vifseputi velika bol navadnaje
 dohadyati, koja za dobro znamenye der-
 fize, navlafztito, ako na okolu vfze
 gnyile, y mertve tela sztranke, cherle-
 nocha, b6l, vruchina, y ofztala vufi-
 ganya znamenya jofchesze nahadyaju,
 y ako nefzu tak velika, y pogibelna
 dabifze bilo bojati, da y ovo takaj vu-
 figanye na mertvo, y gnyilo mefzo ka-
 nifze preobernuti. Akofzeje pak bo-
 jati, dasze ovak pripeti, tak onda szta-
 novito iz imenuvane cherlenoche boli,
 y vruchine &c. lahko szpoznati more-
 mo, da na ofztalom telu mertva, y
 gnyila

gnyila sztran od drugeh fiveh, y blisnesseh sztrankih morafze razluchiti. Mertva pak, y gnyila sztranka negda je tverda, kakti vszehnyena kofa, negda pak mehka, navlasztito od znutressnyeh sztrankih, koje kadafze vmer-tviu, gnyilomu meszu zpodobne posztaneju, y zato ovakova gnyilocha, kojafze prufa, y ssetuje proti szerdczu, proti plyucham, y proti osztalem plemenitessem tela sztrankam, kruto jako je pogibelna, kakje vszakomu znano; akofze pak zjedini, y zklopizkuczanyem, y zmerzlem potom je naj gorssa.

Ako vufiganye sztopramsze pochimlye, nai bolye je visse puti dasze sztran vufigana zmerzlum vodum zepira, y ovak vufiganye pretirafze lahko, y raztepe; ovak ako ochi pochimlyusze vufigati, cherleneti, y boleti, naisze zepiraju visseputi chez den zmerzlem theeom od ros napravlenem, y na frisskom viza bol, y cherlenocha hochepreztati, ovak y gerlo kadafze vufige, y otekati pochimlye, zepiratisze mora ali zmerzlum vodum, ali pak zmerzlem theeom Nro 17mo, y raztepesze vsza bol. Akopak vufiganye vre bi bilo sztaro, y chez nekuliko vre

*Vra-
chenye
vufiga-
nya.*

dnevov bi terpelo, tak onda ovak chiniti nebibilo szegurno, negobifze na onu sztran tela moral poštavlati, ali vilahen vchetveru veršzt vu tople vode namochen, ali pak protimba Nro 5to dapache y tople kupeli na takve sztranke dva, tri puta chez den za jedno pol vure kruto jako jefzu hafznovite, ochi pak ztoplum vodum, ali mlekom morejufze zpirati. Vufiganye na dalye akoje iako, iliti akoje zjedenyeno ztreptanem file naglem, y tverdem, zvelikum fegyum, y bolyum &c. tak onda vrachitifze mora, kakti zimlicza gorucha, fila naimre odpretifze mora, y ofztala vrachtva onde prepifzana nuter jemati; od zvuna pak na sztranku tela bolechu, iliti vufganu poštavlatifze moraju protimbe Nro 5to, ali tople kupeli, koje od zvuna vnogo hafzniu, kajti vufiganye pomenšlavaju, vrachtva pak nuter vzeta nešzamo pomenšlati, nego y raztepfzti pomafeju.

Kada anda jefzu, y zpoznavajufze znamenya ognojenja pochimlyuchega, potrebno je marlivo, y neprefztancze piti napitek gore prepifzan, y zverhu sztranke vufgane poštavlati protimbu Nro 69no vřzaki den jeden put, tak da-

go, doklamgoder sze ona sztran ognoji, ar imenuvana protimba pomase zreleti gnoju, koi vifseputi szam od fzebefze razpuchi, y zczuri, ako pak nebisze hotel szam odpreti, morefze onda z-iglum, ali zpenicziluffem predreti, doklam vefz vun izide, potlam na onu sztran naifze posztavla flaster Nro 62do vszaki den jeden put, doklam vefz otok preide; zatem naifze gore meche vrachtvo Nro 60mo ako vendar ognojena sztran bila bi mala, prez vszeh oveh vrachtvih morefze zvrachiti, szamo naifze gore posztavla vilahen, y obvia, da zrak do nye ne bude mogel, kaiti zrak prechku posztavla, da tak frifsko nemore ozdraveti, kadafze pak vre jeden put rana zarafzte, potrebnoje nyu zepirati nekuliko puti zvinom, ali fganiczum, doklamfze dobro objachi. koji hoche vifse znati, kakfzenaimre vu ovakvom poszlu derfati mora, nai chteje Nro 58vo gdefze prepifzuje nachin z-vezikatoriumi baratati.

Akoli pak znamenya gnyiloche, iliti *brandta* na zkorom buduchega, ali morebiti vre pochimlyuchega vunfze pokafeju, tak onda vala paziti, jeli je betefnik jak, ali prevech gingav; ako

*Vra-
chenyē
gnyilo-
che iliti
brandta.*

treptanye file prinyem je jako, y tverdo, ako velika vruchina po vŕzem telu obhadya, ako je ŕzczalina nyegova cherlena, potrebno je nyemu filu odpreti, y oŕztala vrachtva nuter davati, kak je prepiszano vu vrachenyu vufiganya, fila vendar nemorasze vŕzigdar puŕchati. Ako pak betefnik bilbi jako gingav, y fila nyegova ŕzlabo bi iŕsla, onda naiŕze nyemu davaju takova dugovanya, koja nyega okrepi, obja-chiti, y razveŕzeliti moreju, kakti poŕstavemo vŕzaku vuru nekoliko slicz vina, thee Nro 19no y vrachtvo Nro 35to zatem potrebno je onu gnyilochu, iliti mertvu ŕztran tela na nekoliko meŕztah jednomalo z-noŕekom narezati, y zverhu nye poŕstaviti vrachtvo Nro 65to viŕŕeputi cheŕ den premenyajuch, y ako nebi bilo bolye, onda naiŕze poŕstavla vrachtvo Nro 66to, doklam goder ranasze zarasze, y ovak mertva, y gnyila ŕztran tela od ŕive lehkoŕze razluchi, ranasze zchiŕzti, y zvre-menom ozdrave, akopak nebiŕze gdo uffal ovak chiniti, morebiti rana na gorŕŕe bi iŕsla, onda naiŕze vteche takov k-barberu, metom tega toŕze chiŕsto malo gda pripeti, navlaŕztito ako beteg za-
goda

goda vu vremenu, y szpametno vrachilfze bude.

Ovde takaj potrebno je paziti, da kaktigoder vufiganye more doiti na zvunessnye tela nasslega sztranke, ovak takai more doiti, y na znutressnye, ofzebuino, kadafze drugi zroki ktomu pridruse, ovak more doiti vu glavu, vu plyucha, vu terbuh, vu jetra, vu szlezenu, vu ruke, y noge &c. Znamenya znutressnyega vufiganya je bol sztalna, y velika, zaperta, y bodecha, zdruge mi tak i vufiganya znamenyi zkloplena, kaktije treptanye file tverdo, zimlichavo, fegya velika, szczalina cherenena, y nyeina malocha &c. Zroki je szu jednaki, y zpodobni zrokom vufiganya, iliti zimlicze goruche, y vruche, y ofztalem drugem, koiszufze navadni pridrusiti, y po vszeh sztrankah tela vufiganye zrokuvati, kak je vu delu petom obilno prepiszano, y vu delu szedmom hochesze prepiszati. Y zato vrachenye je jednako, kakti goder y proti drugem tela vufiganyam naimre: fila morafze odpreti, kada je potrebno, napitek Nro imo obilno morafze piti, ali pak Nro 2do &c. Kri- szteranya morajufze davati, y kupeli

Vufiganye more vle- szti vu znutre- ssnye sztrane tela.

Znamenya znutre- ssnyega vufiganya.

Zroki.

Vra- cheny.

tople za noge napravlati &c. zjednum rechjum iz vernoga, y marlivoga chtejenya (nezamo oveh betegov, nego y drugeh, od kojeh potlam bude szpomenek) vszaki lahko vufigajuche bude mogel zvrachiti, szamo nai dobro pazi, y merka na nyihova znamenya, y na nyihovo premenyanye menšle, ali vekšle. Metemtoga za vekšlu polešchiczu od nekoieh vufigajucheh betegov vu szvoje felye szpomenek vuchinim, kakti je vufiganye plyuch, gerla &c.

DEL SZEDMI

O D

Vufiganya plyuch, iliti od bodcza.

Kak biva vufiganye na telu chlovechanszkom? **K**ada cherna, debela, zapechena, y vufgana kerv (koja goruchu, y vruchu zimliczu je doprinaššala) zleššezze, y zrineššze vu koju sztran tela, kakje recheno vu ššezstom delu, nyu takai vufge, navlašztito ako koi drugi zrok zverhu toga nadojde; akoššze zrine vu plyucha, ali vu peršza, vufge plyucha, y bodcza doprineššze koi dva betegi akoprem jednaki ješzu, y jednako zvrachitišše

tifze moreju, vendar vutomsze razlu-
chavaju, da vufiganye plyuch je bolye
znutressnye, vufiganye pak persz je bo-
lye zvunessnye. *Zroki* vufiganya *Zroki.*
plyuch jednaki jeszu zrokmi vufiganya
drugeh sztran tela, metemtoga znati je
potrebno, da koji na jeden put prevech
vruch vnogo merzle vode pije, ali pak
iz vruchega meszta, na prevech mer-
zlo vun izide, ali zadnich na naglom
zraka premeni, on szam zroka daje vusi-
ganyu, y bodczu; ovak posztavimo na
priliku: mus, ali koi goder drugi chlo-
vek jako vruch, y fegyen, ako na je-
den put vnogo pije merzle vode, ali
od dela, y hoda zatrudyen pochiva vu
hladu, y vu merzlom mesztu, ali pak
po szunchenom zahodu potechisze jako,
na merzlom zraku czelu noch prez o-
deche szpi, y pochiva, takov sztano-
vito naiberse bodecz zadobi, kakje re-
cheno vu drugom delu.

Znamenya ovoga betega jeszu: zde-
ni, mala derhtavicza, y zima menye,
ali duse terpecha, pod kojum betesnik
negda y negda jako je nepokojen y vu
ztiszke posztavljen; zverhu zime nadoi-
de vruchina, chez nekuliko vur terpe-
cha, koja poklamkam presztane, pak vi-

Znamenya, y
sztaliss
ovoga
betega.

šteputi nazad zimafze poverne. Zver-
 hu toga fila zpervincze betega naglo,
 frifsko, y tvrdo ide, ali kadafze beteg
 povekfa, taki polehko, gingavo ven-
 dar y nejednako pochne iti. Zatem bol
 akoprem fzrednye na jedne, y druge
 fztranke bode, y pritifche, ter vu
 vřzem betegu terpecha chifzto malo,
 ali nikafze ne povekfava, vendar ve-
 liku betefniku tefinu zavdaje, metem-
 toga negda y negda taki zpervincze be-
 tega zadobitifze more, ali pak chez je-
 den ali drugi den, koja bol vifse puti
 fzim, tamfze premefcha, doklamfze za-
 dnich prav namefzti: potlam polehko-
 fze povekfava, doklam fztigne tefsko
 predihavanye, y kaffel zmirom terpe-
 chi, ter veliku bol zavdavajuchi, koja
 bol vechkrat na tulikofze podigne, da
 fziromafski betefnik od velike tefskoche
 terfzifze, y radbi kafsla, y predihava-
 nye vřztaviti, ali nemoguch toga vu-
 chiniti, vifšteputi od velikoche boli zker-
 chifze, y kakti na klupko zmotan po
 pořztelyefze valya.

Negda pak doide tefina vu fze-
 dinu fzerdcza, koja nye kakti ztifche y
 zkup vleche, negda bol, y muka po
 vřzem telu navlafztito poleg bubrekov,
 iliti

iliti obiztja, kakti takai zkup ztiszkanje
 perzih veliku tefskochu betefniku za-
 vdavajuch na tuliko, da zkoro vzig-
 dar na herbtu mora lefati, ar na levu,
 ali na desznu sztran tefskotze je ober-
 nuti, dapache negda y negda od veli-
 ke boli nemoguche, zvan ako bibil bo-
 decz, tak onda na jednu sztran je mo-
 guche lefati, na drugu pak visse puti
 nikak ne moguche. K tomu nadoide
 szuhi, y beteslivi kassel prez vszkoga
 plyuvanya, negda pak pripetisce plyu-
 vanye zkervjum zmessano, ali zevszem-
 szega kervno; zatem naztane tefsko
 predihavanye, veliku bol zavdavaju-
 che, glavobolya, y nyeina smechna,
 szenye vszakojachke, obraz zmirom
 cherlen, y kakti vufgan, drugach bled,
 pogled zamislen, y zazablyen, koje je
 zlo znamenye, vufztnicze, jezik, y
 kosa po telu szuha, dihanje, y szope-
 nye vruche, y szuho, szczaline malo-
 cha, y ona cherlena, ter hergyava,
 koja, kadafze beteg pomenisa, navech
 ide, menye cherlena posztaje, vesz
 szmrad dolye posztavla, y na belestu-
 sze preobracha.

Kada pak gusche krat navadnaje *Vu 8-*
 ztezavicza na chloveka, iliti na betef- *vom be-*
 nika *tegu 4-*

koprem nika dohadyati, y szamafze natura na-
terfzi. prekhitanye gibati zpervincze, ako-
sze na- prem nikakvoga zlochefzte, y betesli-
tura na ve materie vu feludczu ne znamenya,
vun hi- vendar neszpametni barberi y apate-
tanye, kari viffe puti takvomu betesniku vra-
vendar chtvo za prekmetanye nuter davaju.
potre- chto za prekmetanye nuter davaju.
bnoszeje Koje vnoga zla potlam za szobum po-
chuvati vleche, dapache negda y negda ifztu
od ta- fzmert; gde vendar ovakovo na vun
kvoga hitanye nature gibanye (navlasztito
vra- kadafzu znamenya vusgane kervi vu
chtva. betesniku, nikakveh pak ne videti zlo-
 cheszte materie vu feludczu:) zjednem
 file odpiranyem lehko bilobifze moglo
 vtafiti, y popraviti.

Kada- Kadafze anda beteg povekssava,
sze be- betesnik nemore drugach, nego fze-
teg po- dech oddihavati, fila nyegova frifsko
gorssa, naglo, y gingavo ide, obraz preblede,
kaisze jezic pocherne, ochi szim y tam fze
betesni- jezic pocherne, ochi szim y tam fze
ku pri- preobrachaju, betesnik sztrahovitu zti-
peti? fzkou, y tesinu pochuti, po posztelye-
 fze zible, pamet nyemu fze messa, ni-
 ti zkoznuvati, niti fzipati nemore, po
 perszah, y po vratu na mesztah moder
 posztane. Ovosze nai berse pripecha
 onda, kada zrak vu hife ne ponovlen,
 odkud betesnik vszu tela jakoszt pogu-
 bi,

bi, tefsko predihava, vu beteg veliko-
ga, y glubokoga szna prepadne, y na
zkorom vumre; kaksze po ladanyu o-
togusche pripecha, gde musi szvoje be-
tege navadni jefzu vrachiti zvinom, z-
sganiczum, z-szlivoviczum, y zjuhami
ako szlanemi, y prevech zachinyenemi,
ofzebujno akofze zrak nepremenya.

Ako beteg na friskom, y nafzi-
lu chloveka zgrabi, kajsze nai berse on-
da dogadya, kada chlovek vruch, y
vesz poten vnosinu merzle vode na
jeden put piye, ako chez viffe vur zi-
mu nad szobum szpoznava, y zverhu
toga gorucha vruchina nadoide, akolze
zpervincze pamet messa, ako guszto-
krat zarad szebe hodi zmalum chifzto,
ali znikakvum hafznum, akofze poszte-
lye boi akofze prevech poti, ali pak na
kofe tela prevechje szuh, zadnich ako na-
turu szvoju premeni, tak, da koi predi bil
je tih, y krotek, potlam ofster, y nemiro-
ven posztane, ali pak koi predi szerdito, y
bahato jefze derfal, potlam czagne, y
pokornoga sze vchini, ovoszu zname-
nya fzmertne pogibeli.

Y zato betefnik taki zpervincze
betega vu sztanoviti red y mertuki si-
vlenya posztavititze mora, nai piye, ku-
liko

Zname-
nya be-
tega po-
gibelno-
ga.

Vra-
chenye
betega.

liko nai visse more kuhanoga napitka Nro 5to ali preczedyena, y osmeknyena dugovanya Nro 1mo ali zadnich napi- tek Nro 2do potlam naifze nyemu o- bilno fila odpre, y ako za jednu, ali dve vure ne lekffe, drugoch naifze pu- fzi, dapache tretich, y chetertich, a- koje potrebno.

Isztinaje, betek po pervom, ali drugom file pufchanyu navaden je he- nyati, metemtoga chez nekoliko vur, ali dnevoy negda, y negda nazad fze poverne, zato y onda fila naifze od- pre tuliko krat, kuliko goder puti gor- ffa je zimlicza, ofstreffikassel, tefina vu perfzah, y jak bodecz na jedne sztran- ke, ter ako betefnik nema fzin, ali morebiti kervave fzline vun pluje, y hita, onda ne potrebno za file odpira- nye paziti, jelije naimre kerv od zgo- ra kakti fzlanina, ali ne? niti kerv fzla- nine zpodobna, y zkup zmessana ne zna- menye, jelifze fila odpreti more ali ne? ar vnogi lyudi drugach zdravi, ova- kovu kerv navadni jefzu imati, na ova reko ne potrebno paziti, nego potre- bnoje bolye merkati na tefinu vu per- fzah betefnika zaderfanu, y na bol nye- govu veliku, ter dugo terpechu, koja
fza-

szama ochivešztno znamenuje, dašze si-
la mora odpreti, navlašzto, ako vu
betefniku gore imenuvana nahadyaju-
sze znamenya, y poleg toga kerv vu
szebi zlochešztašze szpoznavá.

Pripetisze takai negda y negda,
kada naimre beteg je ošstrefsi, da ako-
prem šila višše puti sze odpre, vendar
betefnik jako gingav ošztane, tefinu vu
peršzah, y bodcza na jedne, ali druge
sztranke chuti, y pamet nyemu jošche-
sze messa, zato taki onda flasztri Nro
51mo na noge naišze nyemu pošztaviu,
ako chez chetiri vure ne bolye, onda
ovakovi išzti flasztri naišze nyemu po-
szaviju na peršza, ali na ono mešzto,
gde bode, y boli, ako chez ošzem vur
ne lekšše, nego goršše potreбноje dva
vezikatoria Nro 58vo na ruke pošzta-
viti, y ako chez tuliko vremena ne bo-
lye, onda jošche dva naišze pošztaviu
na šzteгна; ar ovakovi flasztri, y vezi-
katoria pomafeju, dašze materia bete-
sliva razide, raztali, y lekšše vunšze
zhita, zverhu toga bol pomenšaju, y
jakofzt betefniku poverneju, me-
temtoga izpraznenye po odpira-
nyu šile predi mora biti vchinyeno,
drugach ovakova vrachta bi šškodila,

y

y betegabi povekilala, zvan akobi vrachitel, ali barber k-betefniku kešno bil dopelyan? y zato takizpervincze betegab etefnik nuter nai vzeme vrachtvo Nro gvo koje akofze vzeme, imenuvaneh flastrov maio gda bude potrebno, kaiti ovo izto vrachtvo vszu nutrefnyu hmainyiczu, ali od zdola po nature odpiranyu, ali pak od zgora, navlafztito po plyuvanyu pomore izprazniti, y vun zhitati. Kada pak vu perfzah kru- to velika je tefina, y kassel fze zader- lava, onda dobro je dihatizverhu szum- pora tople, y vruche vode, k-kojoi- fze more pridati kupicza oczta, vu o- ftreffem pak betegu zverhu szumpo- ra szamoga oczta, y akobifzi betefnik gorffe pochutil, nai namochi rubecz vu vode, ali vu ocztu, y k-nofzu, ter k-vufztam nyega nai pritifzne, y on szumpor frifsko raztira vszu materu beteslivu vu perfzah zaderfanu. Ova navada, (koju nekoj nafzleduju, po- fztavlajuch, naimre podfze fskaff tople, y vruche vode, y zvilahnom glavu pokrivajuch, da szumpor vodeni vu vu- fzta more doiti) jako je betefniku ne- prilichna, y vifseputi fskodliva, ar on szumpor poklamkam glavu fztopi, y

kakti

kakti faitnu vuchini, povleche kerv vu glavu, y vnogi put iztrahoviti glavnu, bol, y pameti zbludyenye doprinassa. Morefze vendar vilahen vu kuhane vode Nro 5to namochen, y malo osmeknyen na perfza posztavlati, y visseputi chez den kadafze poszuffi, premenyati, y ako beteg henya, dva puta chez den betefniku naifze daje vrachtvo Nro 8vo.

Znamenya betegu pomenffanoga jeszu ova; kada naimre: ztezavicza, y vruchina jed o malo henya, kassel gavgavessi posztan, szline, hrachki, y plyuchki menye kervavi bivaju, predihavanye lehkeffe naztane, glavobolya, y smechna nyeina presztane, jezika faitnocha, szczalina beleffa, y nyeinavekffina nazadsze poverne, y chem vekffi broj, ter visse ovakveh je znamenyi, temfze bolye beteg pomenflava, chem pak nyih je menye, tem kezfneffe, y te fesse beteg prehadya. Beteg pak dokonchafze visseputi po szlinah, y plyuvanyu belom, futom, y gusztom, visseputi po szczalinalah, koje szedmi, deveti, jedenafzti, ali koi drugi nezstanoviti den pochnejusze chiztiti, szmrad dolye posztavlati, y beleffe, va yek-

Zname-
nya po-
bolffa-
noga be-
tega.

Preme-
nyanye
betega
va bol fi
szalifs.

vekffine posztajati. Zatem nadoide pot, koi je dober, kajti naturalfzko dobrochinyenye, koi pot vendar zpervincze betega bilbi dofzta zlochefzt, dabi po jakofzti vina, fganicze, fzlivovicze, perpra, y po ofztaleh diflecheh, ter vufigajucheh dugovany nuter jemanu bil zrokuvan, y z-tela vun izvlechen. Pred ovakvem izpraznenyem navadni jezsu fze pripechati *vafzudni nadpaci*, y *nadbodi*, koi jednaki, y zpodobni jezsu vu ovom, kakti y vu drugeh, kak vre predi od zimlicze vruche, y goruche jezsem fzpomenu!

Wu gore sztajanyu od betega kaisze chinimora?

Odkuda kada betefniku odlegne, y felyu zadobi na jezstvinye, onda znyim potrebno je baratati, kakti z onem, koi ozdravlyuje, y od betega gorefze fztaje, ali vendar na jeliffne morefze truczati, kaiti feludecz fzamsze oglafzi, kada jezstvinye bude mogel kuhati y prebavlyati. Ako zadnich vufzta jofche ne zdrava jezsu, y jednomalo fuhka, glava pritefska, onda betefnik nai nuter vzeme vrachtvo Nro 9no za ochifchavanye nature, akopak nebi hottel vzeti, y drugach jake bilbi nature, hochefze pomochi prez vfzakoga drugoga nuterjemanya. **Kaiti pak negda,**

y negda vu betegu jeden, dva, ali tri, *Kerv*
dapache y vifse puti navadna je kerv *szal*
hotoncze iz nosza vun czureti, zato o- *iz nosza*
vo czurenje je kruto hafznovito, niti *czure-*
sze nemora vifztavlati, zvan dabi kerv *cha vu*
prevech ifsla, pofztavimo, dabi nye *betegu*
zczurelo vifse od policha, ar bi onda *hafzno-*
betefnik jako ofzlabel, y ogingavel, *vita je.*
kafse malo gda pripecha zvan vu gnyi-
leh betegeh. Dabilze vendar pripeti- *Ako*
lo, tak onda nafze namochi rubecz, *prevech*
ali ruchnik vu merzle vode, ali vu fzli- *vnogo*
vovicze, y betefnik nafzi nyega vu *czuri,*
nosz natifche, ali pak gubu, koja je za *kaj je*
krefzanye ognja dobra, ako ovo dvoje *potre-*
nikai ne pomore, onda nai vzeme vodu *bno chi-*
niti?
Nro somo Beteg takai negdafze razi-
de, y pefztane po nature odpiranyu
prez vifzake boli.

Kadafze beteg izpraznuje po plyu- *Zroki,*
vanyu, kai biva onda nai bolye, kada- *koj*
fzu perfza natechena, y vufgana, pazi- *szka-*
ti je potrebno, dafze put ne preprechi *fsluva-*
plyuvanyu, puta pak preprechiti more *nye pre-*
nagla zima, zrak prevech vruch, vrach- *chii.*
tva prevech jaka, y betefnika topecha,
prevech veliki pot, on naimre, koine-
od nature, nego po mefftrie biva, iliti
H kada-

kadafze betefnik vu vruče hife za iztirati pota iz tela szvojega prevech jako odeva. Puta takaj plyuvanyu preprechiti moreju znutressnya nagnenya betefnikova, kakti je: szerditofzt, falofzt, turobnofzt, lyubav &c. ova reko, y ovem zpodobna prechku posztavlaju, da betefnik nemore vun szkafslati zlochesztu vu perfzah zaderfanu materiu, navlasztito kadafze takva hman materia drugud nemore vun Ztirati, y zprazniti, akofze more izprazniti, toje szrecha, y nefze vnogo bojati; akofze pak nemore tak lahko, onda doifzta taki perfizize duffiu, zkupfze ztefeju, y velika tefina vu nye nadoide kaj je jako pogibelno, ako izpraznenye zapacheno, y zkracheno nazadsze nepoverne.

*Nachin
szka-
fsluva-
nye po-
mochi.*

Povernutifze pak more ovem nachinom, akoje betefnik jak, y fila nye-mu naglo, ter tverdo ide, potrebno je nyu taki odpreti, y betefnik zmirom naifze derfi zverhu szumpora tople, y vruče vode, prez, ali z-ocztom zmeffane, y nai pije marlivo oczet Nro 5to. Szuprotivnem pak nachinom akoje betefnik jako gingav, kaifze lahko szpoznati more iz gingavoche file, y iz szlaboche jakofzti tela nyegvoga, tak onda

da ne potrebno filu odpirati, nego flaster Nro 5 i mo naisze na noge nyemu posztavla, y nai pije obilno na toplom kuhanu vodu Nro 1 omo.

Ako ne zadofzta, ali morebiti prevech jako fila je vszechena, ali pak ne vu pravom vremenu, nego jako keszno toje vchinyeno, ako izpraznenye materie biloje zakracheno vun iziti, ako beteg zjakemi, y vufigajuchemi vrachtvibilje vrachen, onda vufiganye nemoresze odpreti, y vun iziti, nego obernesze na gnoy. Koi kada zezrele, ali szezrazleje vu ffuplinu perfz, kaisze malo gda pripecha, ali pak, y to otogusche razidesze po onom mezstu, kud chlovek disse, y ovak po plyuvanyu vun szez zhitata, z velikum poleschiczum betesnika; sztanovito ovakov gnoj nebisze nutrenapravlal, dabi taki zpervincze vufiganya, y bodcza vu perfzah zaderfanoga filasze pufztila, y dabisze vsza verno obderfavala, koja od ovoga betegajeszu vre gore prepiszana, ar vu ovom betegu vnogo za pomoch hafzni file odpiranye, y obilno pitje vode gore prepiszano.

Kada, y kaksze vufiganye na gnoy obracha?

Za izvrachiti pak ovoga betegaj, potrebno materie izpraznenye sztopram po

Znamo- nye oto- ka budu-

*shega
pri plyu-
shah.*

*Zname-
nya oto-
ka iliti
gnoja
napra-
vlenoga.*

chetirinaiszteh dneveh morefze zmer-
kati, po kojeh dneveh betesniku ne ja-
ko dobro, nego zpervincze pochne nye-
ga zimlicza trapiti, zdeni, y derhtavi-
cza po telu hoditi, fila frifsko ginga-
vo, negda pak tverdo iti, navlasztito
pod vecher, predihavanye tefsko na-
sztajati, licza cherlena, vusztnicze fzu-
he, y fegya jedno malo vekssa zmalem
kafslanyem dohadyati; koja vsza zna-
menuju, y na pervo donassaju, da vu-
figanye od znutra vresze je zachelo
gnoyti, y zreleti, y zato kassel taki
biva guszteffi, y na jedno malo tela gi-
banye taki fze vjavi, metemtoga betes-
nik, kada kaj jeszti hoche, y je, ne-
more drugam lechi, kak na betesnu
sztranku, negda pak na nijednu, nego
vszigdar szedeti mora, drugach jako
nyega vu perszah duffi, kasselfze po-
vekssava, szpati nemore, fila negda y
negda presztaje iti, zimlicza nyega zmi-
rom trapi, kojafze vszaki vecher po-
vekssava, y filu naglo iti chini, navla-
sztito akofze betesnik y kuliko zmeszta
gene, akofze malo szkassla, ali more-
biti vu pritople hife kakvu gusztu,
y prevech szlanu juhu za okreplenye
izvojega seludcza nuter jemlye.

Od

Odkuda betesnik nepokojen, y nemiroven posztaje, veliku ztiszku, y tefinu podnassa, potisze na obrazu, y na perszah chez den visse puti, po nochu pak zmirom, szczalina nyegova cherenena biva, y negda ter negda jednomalo sze peni, visse puti naglu vruchinu na obrazu zpoznaje, vushta nyegova vonyaju, kak dabi vu nyih bilo kakvo szmerdivo jajcze, gnyili szir, ali chervivo meszo. **Zatem**, kakti czainyek, poblede, neizgovorna segya zverhu nyega doide, jezik, y vushtnicze szuhe posztaneju, rech ogingave, y zamukne, ochi gliboko prepadneju, na jesztvine nikakvu selyu nema, dapache na nyihov pogled sztrefze sze, y grusztnoszt zadobi, telovnu jakoszt pogubi, y zadnich na onom mesztu, gdeszu persza od znutra natechena, y ognojena, zvu-na vidisze negda y negda mali otok farbu premenyati. Ovde vendar potrebno je paziti, da ova znamenya izamo onda navadna jeszusze pokazati, y doiti, kadaje veliko otoka, y gnoja zkup zpravlanje, y plyucha jeszu jako ranjena, drugach ako otok jednu szamo sztran plyuch zaobsztre, y betesnik pri dobre je jakoshti, tak onda prez vsza-

*Koja
doha-
dyaitu
iz otoka
napra-
vlenoga.*

koga vrachtva, y nuter jemanya otok
 fzrechnofze rozpuchi, y gnoj chez vu-
 fzta vun izide. Metemtoga poklam-
 kamsze otok zkup zpravi predi nego-
 fze rozpuchi, y razleje, vfze ove gore
 imenuvane nevolye jofche terpiu, y po-
 vekflavajufze, gnoj pak dalyefze razha-
 dya, plyucha okolu obhadya, nye
 vufife, ztiffche, y vekfflega otoka chi-
 ni, odkud negda, y negda gnyilocha
 na one fztranke, iliti brandt nadoide;
 zadnich zavelikum ztiffzkum, y tefsko-
 chum fzmertsze dovleche.

Dafze
 vfa zla
 od otoka
 izha-
 dyaju-
 cha pre-
 rechiju
 kaj je
 potre-
 bno chi-
 mati,

Dafze anda vfzemu zlu ovomu
 fzuprot fztane, berfelifze otok zkupa
 fzpravi, potrebno je, da betefnik diffe
 zverhu fzumpora vruche vode chez ne-
 kuliko dnevvov, y nai pije, kuliko naj-
 viffe more polichev chez den iz kuha-
 ne vode Nro 5to, ali pak vruche mle-
 ko, k-kojemu morefze pridati polovi-
 cza vode, y ovak otok zkup zpravlen
 hochefze hmekchati, kojega feludecz
 napanyen gore proti perfzam bude ti-
 fzkal, gnyel, y tiral, doklamsze goder
 rozpuchi, y chez vufzta vun izide, po-
 leg toga pun feludecz vu takvom po-
 fzlu zrokuje kafslanye, koje vnogo po-
 mafe, dafze otok berfe rozpuchi. O-

tok

tok takaj razpuchitizze more po pri-
dihavanyu vručega, y toploga oczta,
ali po vufiganyu svepla vu hife, y po
dimu oneh derv, kojafze poleg dim-
nyaka na szuffu posztavlaju; na dalye
vnogo hafzni kafilanye, szmejanye, po-
pevanye, krichanye, tela gibanye,
szkakanye, na koleh vozenye, ali tak,
da seludecz takai napunyen mora biti vu
onom poszluvanyu; zatem betesnik nai-
fze po chrevu ostro, y dobro prepa-
sse dasze tem berse otok gore proti
perizam more razpuchiti; zadnich vsza-
ki den nai nuter jemlye meda Nro 15to,
ali vendar vszakomu nai bude znano,
da predi, negofze otok razpuchi, ne-
gda, y negda navaden je betesnik o-
megleti, y veliku tefinu nad szobum
pochutiti.

Poklamkam pak otok fze razpu-
chi, y razleje, ako gnoy vun izhagya-
juchi je gufzt, bel, y nikai nefzmerdi,
akofze zimlicza pomensta, ako zti-
fzka, y tefina vu perzah, y pot po
telu presztane, ako kassel jednomalo
henya, ako betesnik lesati, y szpati
more, ako jakofzt tela, y felyu na je-
sztvinye zadobi, ako polehku preszta-
je vun plyuvati, ako szczalina nyego-

*Gnoy
otoka
kakvo je
dobro, y
kakvo
zlo?*

va je lepša, y belesse farbe, tak isztin-
szko betesnik ozdrave, szamo naisze
nyemu daje prikladno vrachtvo. A-
kopak za rozpuchenem otokom vun i-
zide gnoy redek, kakti voda, hergyav,
sutaszt, zelen, kervav, y voynyuch,
akosze selya na jesztvinye, y pokoi na
szpanye nazad ne poverne, isztimaje,
morasze dati takvomu betesniku vra-
chtvo, koje do vremena kakvu takvu
polestchiczu nyemu doprinesze, ali ta-
kov malogda ozdrave, y ako ozdrave,
chiszto tefsko, y keszno.

Vrache-
nye raz-
puche-
noga o-
toka.

Kadasze rozpuchi otok, vszaku
drugu vuru naisze daje betesniku neku-
liko slicz jachmene kasse, ali riszkasse na
gusztom kuhane, k-kojoisze more pri-
dati polovicza mleka kravjega frifsko-
ga, y nekuhanoga, ali pak naisze nye-
mu napravi jesztvinya od kruha, *pan-
nadicza* zvana, kakszu mala detcza na-
vadna imati, y jeszti. Ako betesniku
szline, y plyuchki jeszu guszti, lepche-
ni, y filavi tak, da sze vun hitaju, on-
da naj jemlye nuter chetiri put chez-
den meda Nro 1 sto, napitek pak vsza-
gdassni vu onom betegu nai nyemu bu-
de kuhana voda Nro 5to, ali na me-
szto vode napitek Nro 2do. Obchinszka

takai

takai voda dobra bude na poloviczu, ali na tri sztrani zmlekom zmessana, kakti takai y sztepki. Zatem vu ovom betegu chressnye, breszkve, jagode, murve, kupine cherne, cherlene, y bele, grozdje, y szlive kruto jako jeszu hafznovite, akoszu szamo dobro zcele; jabuke, y hruske takai, ali kuhanne moraju biti zvan oneh, kojeshu iz nature szvoje vodene, y kak berse sze vu vufzta postaviu, taki kakti melya, po nutrehse razipleju. Za doszta pak bude, ako betesnik vszaki den, ali konchemar vszaki drugi den sztola, iliti naturu odpertu more imati, ali pak one dneve, vu kojeh bilje navaden imati, kada bilje zdrav; ar nahadyajusze vnogi zdravi lyudi, koi nemaju sztola vszaki den, nego sztopram natreti, cheter-ti, ali sfeszti den, kaj y pri betesnikeh morasze paziti, da morebiti natura nyihova nebisze zburkala, y szvoju sztaru navadu nebi obderfavala.

Szad vszako jaki vu ovom betegu vnogo valya.

Betesnik vszaki den poleg moguchnoszti, y jakoszti tela szvojega naisze szim tam zprehadya pessicze, ali na konyu, ali zadnich na koleh, iliti kuchijah, ar ovakovo zprehadyanye, oszebuino na konyu vnogo je zdravo, y ha-

Zprehadya-nye, y jahanye vu ovom betegu ja ko jedo-

szno-

*bro, ali sznovito, dapache vnogi prez vszakoga
gda?* drugoga vrachva ozdraveti moreju, a-
ko szamo sztanovit red, y mertuk pili-
ssa, y jelissa, marlivo obderfavaju. Ni-
starmanye potrebnaje znati, da jaha-
nye, y zprehadyanye ne vszigdar ha-
sznovito, posztavimo, kadaje betesnik
jako gingav, y zmirom osstru zimliczu
ima, onda vszako zprehadyanye fsko-
di, kakvoje goder. Akopak zimlicza
ne prevech jaka, y po jahanyu, ali
zprehadyanyu pomenstafize more, to-
jeszto, kada fila za jahanyem pol vure,
po menye, y szvojem jednakem redom
ide, ter ovakovo jahanye betesniku ja-
koszt zavdaje, y tesinu vu perszah, ka-
kti takai, y kassel pomenstava, tak on-
da zdravo je jahati, y to szamo vu ju-
tro, kada betesnik josche nema zimli-
czu, niti nyu nad szobum nechuti, po
obedu pak, kadafze betesnik najè,
fskodlivo je jahanye.

*Chiszt
brak vu
hise ka-
ksze mo-
re na-
praviti?* Zrak morabiti chiszt, y frisek
vu hisi, y vszaki den visse puti
morefze prevetriti z-odpertemi obluki,
potlampak naifze nakadi hisa zborovi-
chnem zernyem alipak znyegovem vu-
sganem granyem, od kojega plamen
dohadyajuchi vesz szmrad, y fajtnochu
hma.

hmanyega zraka vu hife zaderfanoga
 vun pretirati ima jakoszt. Vu hife ta-
 kai hafznovito je derfati trave disseche,
 y lepu duhu imajuche, zadnich na me-
 szto vizeh oveh dugovany, zverhu ser-
 javke, ali pak zverhu razbelenoga sele-
 za morefze vlejati jedno malo oczta, y
 onak hifa pokaditi. Ako pak zrak o-
 noga meszta, gdeje betesnik, iz fzvoje
 kakti nature je nezdrav, nechiszt faiten
 debel, y fzmerduch zarad mlak, ali be-
 rekov, ter ovakova kadila gore prepri-
 szana nebi nikai hafznila, betesnik nai-
 o z avi fzvoju hifu, fzelo, ali varassinecz,
 y nai ide na bolssi gorni zrak, y onde
 nai bude, doklam goder prav ozdrave,
 drugach sztanovito naisze ne nadejata tak
 frisko zdravja. Znati vendar je potre-
 bno, da akoprem vnoge muske hife je-
 fzu faitne, vendar ova faitnocha mufu
 tuliko neskodi, kulikobi drugomu ne-
 privchenomu chloveku fskodila, kaiti
 mus chez den malo je gda doma, ne-
 go po polyu, po ffumah, y bregeh
 hodech friskoga zraka zmirom vufiva,
 y zato domachi zrak ne more nyemu
 tak berzo naskodeti.

Odkuda kadafze gnoy pomenffava,
 y betesnik leksseszi pochuti, dobroje

zna-

Chiszt
 zrak vu
 otoku
 plyuch
 potre-
 benje za
 vrach-
 nye.

gnoy- znameny; akofze pak gnoy bolye y
jenye bolye povekfava tak, da od znutra po-
plyuch leg plyuch zkorom mészta nema, niti
gdaje je farbe bele, niti prifute, ako zver-
zloche- hu toga zimlicza vřzaki vecher nazad-
řto? fze povracha, bojati fze je jako, da fze
 iz gnoyja mozol ne napravi, y onda
 betefnik řzuho betesliv pořztane, ter
 chez nekuliko meřzeczev viřleputi vu-

Kaj je mre. Y zato vu ovakvom betegu
potre- zprehadyanye, y razlořno jahanye vno-
bno on- go je hařznovito, ter poleg toga betef-
da chi- nik vřzaki den marlivo nuter nai jemlye
niti? meda Nro 15to, koi ako nebi bil za
 dořzta za izvrařiti, y objařiti ognoy-
 jena plyucha, onda nai fze nyemu da-
 je vřzaki den med Nro 13tio y ako
 chez chetirinaifzt dnevoy nebi bilo bo-
 lye, onda napitek Nro 67mo koja vra-
 řtva ako nikaj nebi poharřnila, vra-
 řitela bilobi potrebno izkati, y zver-
 hu ovakvoga pripechenya opitati. Za-
 dnich akobi betefniku kaffel řzna pařil,
 nai fze nyemu daje vu vecher thee Nro
 11mo.

Zadu- Oni iřzti zroki, kai pařiu vun
řenoga plyuvati, pařiu takai, da fze gnoy iz
gnoyja nuterřnye rane nemore vun řitati, y
řroki, y zato kada fze gnoy od znutra kakti za-
koja iz duffi

dussi, navadnaje na betesnika dohadya-^{nyih do-}
 ti ztiszka, y tefina vu peršzah, ginga-^{hadyaju}
 vocha, zimlicza, y novo znuternye
 vufiganye &c. vu kojem polzlu, ka-
 dasze naimre gnyila materia nemore
 vun hitati, vnogo hafzni zverhu szum-
 pora vruče vode glavu deršati, ali
 spongiu, na mešto spongie ručnik vu
 vruče vode namochiti, y pri vufztah
 deršati; zatem nuter jemati meda Nro
 15, y jeden napitek kuhane vode Nro
 5to potlam polehko, y razlošno kai
 delati, y polzluvati, ter ovakvem na-
 chinom odprešze put, da zločeshta ma-
 teria, iliti znutrešny gnoy morešze
 lehko vun zhitati, szline, y plyuva-
 nye nazadšze poverneju, zimlicza, y
 ofztala druga, kojašze betega derše pre-
 šztaneju.

Zalu-
 šsen
 gnoy
 kašze
 more
 odpreti?

Metemtoga, akobi velika tefina,
 y ztiszka vu peršzah bila, ali glavobo-
 lya, y jaki kassel betesnika bi bantuval,
 onda pred vřzem drugem vrachtvom
 šilabišze morala puřtiti, y ofztala druga
 zverřiti, kojařu prepiszana onde, gde-
 řzem govoril od zaduřšjenja plyuvanya.
 Kařze pak nadalje vu ovakvom be-
 tegu mora čini i, vrachitela potrebno
 je pitati, y šzegurno vřzaki, kak na pri-
 četku

chetku ove knificze jeszem opomenul, nai kmeni pisse, sztanovito kuliko bude moguche, hochu nyemu pomochi, na pizanye nyegovo odgovoriti, y dvoymbu raztolnachiti. Akosze zadnich vusiganye pluych, ali persz dobro, y vu prikladnom vremenu bude vrachilo, kakszem gore zpomenul, sztanovito nikakov otok, niti aposstem tak frisko zverhu ne nadoide; ali ako vusiganye imenuvano vre je sztaro, y duggo vremena terpeche, ter sze pomoch keshno profzi, onda visse puti nemoguche ovakomu otoku puta preprechiti.

DEL OSZMI

O D

Vusiganya gerla

Zname- **Z**namenya vusiganya gerla jeszu: zdenya vusiganyoga gerla, y koja iz nyega dohadaju? ni, y derhtavicza po telu, vruchina, zimlicza, glavobolya, szczalina chereny na y nyeina malocha, tesina, y negda nemoguchnoszt nuter kai posreti, cherenoch, bol, y natechenye gerla, gushcherov, y chepcza. Ako ov beteg vu gerlo nise vlezne, y sztupi, betefnik

nik chizto tefsko disse, kaj je jako pogibelno, ar chem bolye znutressnye, y glubssheje vufiganye gerla, tem je pogibelnesshe, chem pak bolye je zvunessnye, naimre okolu guscherov, y chepcza, tem je lekisse, y ov beteg ima szamo tefsko gutanye, y presiranye. Ovo gerla vufiganye videtisze more, kada sze nuter vu vuszta pogleda, da naimre imenuvane sztrane jezsu cherlene, boleche, y natechene, negda szamo jedna sztranka gerla vufgesze, y nateche, negda obodve, negda pak premencze. Bol visse puti takva je vu presiranyu, da chlovek chizto malo more posreti, negda pak chizto nikaj, koja vnogiput navadnasze je rassiriti tia do vuh. Ako pak ovakvo vufiganye bolye je nuter, y glubsshe vu gerlu, kak malo predi jezsem rekel, onda betesnik tefsko disse, zverhu toga nadoide tefina, ztiszka, y zarad velike tefine betesniku pamet sze zmessa, jezik oteche na tuliko, da nyega vuszta tefsko vu szebi zderfati moreju, vratdze napuhne, fila gingava, ali naglo ide, negda pak presztaje, betesnik szlabessi biva, y med dvemi, tremi, ali chetiremi dnevi vumre.

Sila

*Vra-
chenye
ovoga
tetega.* Sila na ruke morafze obilno pu-
sztiti jeden put, dva, tri, chetiri, y
viffeputi, doklamfze goder tefina po-
menffa, y vtafi, med vifzakem vendat fi-
le odpiranyem jedna, dve ali tri vure mo-
raju preiti, kakje naimre pogibel men-
ffa, ali vekffa, navlafztito akoje vufi-
ganye nizko, y gluboko vu gerlu, ar
ondafze je bojati, da ne vudri dolye
k-plyucham, kaibi chifzto zlochefzto,
y pogibelno bilo. Potlam toga be ef-
nik nai pije toplu kuhanu vodu Nro
2do y zverhu vrata nai pofztavla ru-
chnik namochen vu mleku, ali vu vo-
de kuhane Nro 5to koja omekcha vufi-
ganye gerla; vala takai one specziefz,
kojefzufze kuhale, med dva ruchnike
vruche pofztaviti, y okolu vrata obvi-
nuti, zadnich nai fzi zepira gerlo vu vra-
chtvu Nro 12mo ako pak to ne, tak z-
vodum kuhanum Nro 2do, potlam naj-
fzi daje noge prati, ali zverhu fzumpo-
ra tople z-ecztom zmeflane vode derfa-
ti, y hafzen hoche zpoznati. Akoje
pak vufiganye gorffe, onda zvan file
odpiranya potrebnaje kupicze pofztavi-
ti onde, gdeszu gufcheri, ali na mefzto
kupicz pobiranya naifze pofztavi okolu
vrata flafster Nro 18vo. Kajti pak vi-
ffeputi

šleputi sže pripecha vu ovakvom bete- *Akofse*
 gu, da szline vu gerlo prepadaju, y be- *natura*
 tesnika na prekmetanye gibleju, zato *giblye*
 ovde dobro potrebno je paziti, da za *naprek-*
 prek hitanye chiszto nikaj nuter najšze *hitanye*
 ne jemlye, ar takvo vrachtvo nuter *kaj je*
 vzeto vnogo bi naškodilo, y vufgano, *potre-*
 ter natecheno gerlo jakobi narazilo; *čno chi-*
 naišze anda fila odpre, y druga gore *niti*
 prepiszana verno obderšavaju, y ono
 gibanye na prekmetanye friško pre-
 šztane.

Akofze vufiganye garla zloche- *Vufiga-*
 szto vrachi, poštavemo: vrucha, y ja- *nye ge-*
 ka dugovanya gore metajuch, ali pak a- *rla mo-*
 kofze kešzno pochne vrachiti, tak on- *rešze o-*
 da vŕze vufiganye gerla navadnošzeje *bernit*
 vu jednomešzto zkup zpraviti y otok *na otok*
 napraviti, koi lahko morešze videti gle-
 daju h vu gerlo betesnika. Ovakov
 otok višleputi šzamišze rozpuchi, ako
 pak ne tak z-iglum, ali z-tenkem noš-
 czem morešze odpreti, y prebošzti
 prez vŕzake boli. Negda pak ov o-
 tok zpravišze, y zkrišze za gušchere, *Zname-*
 ter niše vu gerlo preide tak, dašze ni- *nya oto-*
 kak nemore videti. *Znamenya* otoka *ka vu*
 vu gerlu zkup zpravlenoga je: Nepo- *gerlu*
 ch n k, obchinzka vu gerlu bol, y *zpravle-*
 noga.

nutre zaperta, zdeni po telu, vruchi-
na negda y negda jaka, dugo vendar ne
terpecha, nego dohad yajucha od vreme-
na do vremena, sila došzta mehka, ali ne jed-
nako iducha, smechina jezika, mehu-
reczi beli na zuberinah, vufztah, y vu-
fztniczah duha, y oddihavanye odurno,
y grufztlivo. Kadafze anda otok zkup
zpravi, y napravi, onda vu vufztah naj-
fze derfi toplo mleko, ali toplavola,
y okolu vrata najfze obvine ruchnik na-

Otok mochen vu kuhane vode Nro 5to va-
gerla lalo bude takai, cherlenecz pechen, ali
kak zre- na mleku kuhan vu zubech derfati: y o-
leti mo- vo pomore, da berse otok zezrele,
re? fzamfze odpre, y razpuchi, negda ven-
dar navadenizeje razpuchiti, y odpre-
ti po vekšsem šzmehu, y kašslanyu, ka-
dafze pak razpuchi, y odpre, onda nai-
fze gerlo zepira zvodum Nro 17mo
y zato koifzu podverfeni gerla boli,
y nyegovomu vufiganyu, moraju vfi-
gdar ovi nevolji put preprechiti po
file odpiranyu, okolu onoga naimre vre-
mena, kada je navadna dohad yati.

DEL DEVETI

O D

Katara.

Katar je felya vufiganya kervi, od Kaj je drugeh vendar vufigany menye pogikatar? belnessa, koja izvoje meszto ima, ali vu plyuchah, ali vu gerlu, ali pak vu nolzu. Zroki Katara jeszu jednaki, y Zroki zpodobni k-zrokom zimlicze goruche, kataru, y vufigajuche, k-zrokom vufiganya perizih, y gerla kakti je tefsko, y zaper-to predihavanye, kerv cherna, debe-la, vufigana, y zapechena; kajti kada-sze betegi vufigajuchi pochimlyeju vu chloveku, onda navadni jeszu dohadya-ti y katari; poleg toga znamenya ka-tara razveschajucha, vnogo jeszu zpodo-bna onem znamenyam; koja pred vu-figanyem kojem goder drugem nava-dna jeszu sze pripechati. Odkuda ve- Szta- liki katari navadniszufe zjediniti z-vru- liss ka- chinum, zimum, y zimliczum chez vi- tara. ste dnevoj terpechum; zverhu toga nadoide kassel nekuliko vremena terpe- chi, potlam plyuchki, y hrachki od kassla dohadyajuchi vun sze hitaju, te- fina vu perszah, y kassel pomenisafze,

*Kaj je
katar
mosgye.
nih?*

negda pak jedno malo prebadanye, ili-
ti bodecz z-jedne, y druge sztrani po-
chutifze. Ov beteg kadafze zaderfava
vu noszu, onda od mulev ozivasze ka-
kar mosgyanib, kaiti visseputi od nyega
glava kruto jako boli, zpervincze iz nosza
dohadya szama voda jednomalo priszve-
tla, y oštra, kadafze pak pochne ka-
tar pomenšlavati, onda ona voda po-
sztaja gušta, kakti szlina, ali plyuchki;
pod katarom navadnem nachinom po-
gubilze dehnjenje, tek, y smah, me-
temtoga kak dugo more terpeti, ne-
mochi prav vremena znati; na priliku
vendar govorech, katar mosgyenih
chez nekoliko szamo dnevov navaden
je terpeti, katar pako peršz duše ter-
pi, y chez chetiri, ali pet dnevov mo-
refze raziti.

*Katar
kak du-
go ter-
pi?*

Katar kada duše terpi, jako je
fskodliv, kaiti kassel zarad velikoga bro-
hanya telo chlovechanizko muti od
szvojega pošzluvanya, kerv vu glavu-
bolye, y bolye naganya, fzeny ban-
tuje, felyu na jelztvinye v jemlye,
kuhanye seludcza krati, detczu pred
vremenom iz vutrobe materinšzke
visseputi zverše, peršza, y plyucha
gingava chini, y zato vsza faitnocha tam-
fze

*Koja iz
katara
doha-
dyaju?*

fze bolye zpravla, odkud kassel zadu-
ffenye, y tefina bolye dohadya. Zver-
hu toga nadohaja velika szlabofzt, gin-
gavocha, zimlicza chlovechanfzka, fzu-
hi beteg, y zadnich fzmert.

Katar mali, y gingav viffe puti *Vrache-
nye ka-
tara.*
zvrachitifze more fzam od fzebe, ako-
fze vendar gdo nyega berfe hoche o-
fzloboditi, naj nuter jemlye vrachtvo
Nro 5to y tri, ali chetiri puta chez
den nai piye thee Nro 10mo ali Nro
4to, pokojem fzamom pretirafze ka-
tar; potlam pak betefnik naifze derfi vu
takvom mefztu, koje niti je prevech
vruche, niti prevech merzlo. Negda
takai katar zvrachitifze more po fza-
mom zderfavanyu od jefztviny tver-
deh, y prevech mafztneh, y po zder-
favanyu od vina; fzamo potrebno je
jefzti fzaad tuliko vre puti prepifzan, y
z-povertelfzkeh dugovany jefztvinye
napravlene. Akoje pak katar jak, y
offter, ter betefnika drugach obilno-
fzti kervi podverfenoga, jako glavobo-
lya bantuje, onda potrebno je filu od-
preti, y vtafifze katar, potlam nai pi-
je napitek ofmeknyeni Nro 1mo ali ku-
hani Nro 2do doklamfze goder zimli-
cza, y glavobolya pomenffa, kada pak
I 3 zimli-

zimlicza, y segya presztane, nai pije kuhanu vodu Nro 5to akoje natura zaperta, naiže da krizterati, ali pak na mefzto kriztera naiži szam dene vu zadnyiczu podsztavek Nro 7mo ali zadnich nai vzeme vrachtvo za ochifchavanye nature Nro 9no kupel takai za noge iz vode tople, y mlachne, prez, ali szoljum zmelšana je jako dobra, y hafznovita vjutro, y vu vecher, kaiti vuhkochu, y faitnochu od gornye sztrani tela dolye povleche, kassel, y glavnu bol pomenšta, y katar vun izkafsluvati pomafe. Zadnich betefnik naiže zderšava od jeztviny, y od mefza tverdoga, koje zdrav bil je navaden jezui, y naj jè juhu zobenu, ali jachmenu, kakti takai iz povertelškeh dugovany napravlenu; zverhu toga vlettu more jezti szada friskoga, y zreloga v-zime pak kuhanoga.

Koja pod katarom fskadiu? Ako negda y negda betefnik pred velikem kafslanyem po nochi nemore szpati, nai pije vu vecher nekoliko fšalicz Thee Nro 11mo vsza pako jaka, y prevech iz nature szvoje vrucha, ter vufigajucha dugovanya, kakti je vino, fšanicza, fšlivovicza, vrachtvo od tefriaka,

riaka, perper, gyumber &c. vszigdar je
 szu fskodliva, y malo gda pohafzniu,
 zvan ako betesnik jako je gingav, y
 katar vre presztaje, onda chetiri puta
 chez den jedna, ali dve slicze vina nu-
 rer morejusze vzeti. Naidejusze ven-
 dar negda tak malo vredni katari, koi
 z-ovemi vrachtvi ovde prepiszanemi ne-
 dajusze raztepszti, niti pretirati, ako-
 prem silasze vifse puti odpira, zato po-
 trebno je vu takvom poszlu nuter jema-
 ti naj predi meda Nro 8vo prez szali-
 tra, k-medu nai prida cherlencza, ali
 pak chessnyaka, iz kojega (poklam-
 kam nyega dobro zkup zmessa) vszaki
 den nai nuter jemlye jednu sliczu; a-
 ko chez tri, ali chetiri dneve ne bude
 bolye, onda nai nuter vzeme meda
 Nro 15to, ako pak chez tuliko vreme-
 na nikai ne lekffe, onda nai posztavlya
 flaster Nro 18vo za dva, tri dneva na
 noge, y na persza, koi vnogo je ha-
 sznovit, ako zadnich ov nebi morebit
 pohafznil, naisze posztavi drugi Nro
 51mo zverhu persz, y na ruke.

Iz vszeh oveh do vezda recheneh
 ochivesztno je szpoznati, da krivi szudi,
 y preszudyenya lyuczstva od katarov
 poteptatisze moraju, zmed kojeh kri-

Krivi veh szudov, y preszudyeny *pervi* je: *szudi* da katar nigdar neskodi, nedo da je ja-
lyu ko hafznovit, kajti lyuczstvo sstima, da
szuva persza chiszti, kai je vendar laslivo,
od ka- y ne isztina; ar katar vszigdar onba na-
tarov doide, kada vu chloveku zlochesztu
jeszu materiu szpozna, y zpazi, ter ochive-
malo sztno pokase, da vu telu chlovechan-
vredni szkom nekaj pokvarjenoga, y vraseno-
ga mora biti; koi katar ako je ofster,
y jak, vnogo fskodi, kaiti vsze nevo-
lye gore prepiszane doprinassa, y za
szobum vleche. *Drugi krivi szud* je:
da katar, koifze zvrachtvi vrachi, na-
vaden je terpeti duse, kak on, koifze
onak szamomu szebi puszti, y to je i-
isztina, ja szam velim, y valujem, da du-
se terpi, akoifze naimre bedaszto, zlo-
cheszto, y ne szpanietno vrachi, navla-
sztito po vrucheh, y vufigaju cheh du-
govanyah, kak vnogi chine; ali to ne
isztina, ako razumno, y ovem nachi-
nom ovde prepiszanem budeszte vra-
chil. *Treti krivi szud* je: da pod kata-
rom ne szmeti filu odpirati, ja pak ve-
lim, da zamudyeno file odpiranye vu
kataru, vnoge je zaduffilo, y vumorilo.

DEL DESZETI

O D

Gutte.

Akoprem gutta med musmi malofze gda pripecha, kaiti vendar moglabifze pripetiti, y na naglom chloveka navadna je zkonchati, zato od nye jedno malo ovde hochu govoriti. Kada gdo na naglom zgubi viza petera chutenya, y vse zvunessnye naturalzko gibanye tela, zvan znutressnyega, koje je znamenye sivlyenya, ter zverhu toga fila ostro, y naglo ide, chlovek tefsko, y malo predihava, zovefze gutta. Gutta pak dohagya od vuhkoche, y faitnoche prevech velike, kervne, naimre ssmerklave, ali vodene, koja moogyeni chlovechanszke sztishe, y bantuje. Gutta je dvojverfztna: vrucha, y merzla. Vrucha gutta, iliti ona, koja biva od faitnoche kervne, navadna je dohadyati zverhu oneh lyudih, kofzu jaki, mesznyati, y kervi vnogo guszte, debele, y vulgane imaju. Znamenye ove gutte je: cherlenocha obraza, y file natechene, iliti pune kervi. Merzla pak gutta rada doide na lyudi nejake, betegujuche, y gingave,

Kaj je gutta?

Gutta odkud dohadya?

Gutta kuliko je verfzti? Kaj je gutta vrucha?

Kak merzla?

koi kerv imaju vodenu, zaszmradnyenu, y vu vnosine, kakti takaj file hod, y treptanye szlabo, y gingavo; ove gutte znamenye je: bleđa farba na obrazu, y otok po vszem telu, kak dabi bilo tufzto, y debelo, kak je na priliku videti vu divojkah bledeh; pod ovu guttu szpadaju veliki pianczy.

*Zname-
nya bu-
duche
gutte.* *Znamenya* buduče gutte pred nekulikemi tijeđni, mešzeczi, negda y let-tmi jezsu ova: Omilavicza, cherleno-cha, velika smečina glave, y nyeina vruchina, bol na hipe višse puti dohadyajucha, jedno malo jezika vu govorenju mešfanye, derhtavicza negda y negda na jedne ali druge sztranke tela, grufztlivošzt na jezstvinye, y gibanye nature na prekhitanye, akoprem seludeczne pokvarjen premenyanye licza, y vszega obraza, tešskocha naturalšku vodu pušhati, tešina, y bol okolu szerd-čza obhadyajucha, pomenkanye jakošti vu telu prez neznanoga zroka. *Vrucha gutta* višse puti taki chloveka vumori, kadazhe nai bolye zdravoga chuti, y ovoga zla najmenye sze nadeja. Kadaje pak gutta szlaba, y gingava, šive nekuliko chlo-vek, šila nyemu jako ide, y punašze kervi szpoznavajucha, obraz cherlen, y natechen vidišze,

vidisze, kakti takai y vrat, predihava-
nye tefsko, y gingavo nadoide zvune-
fšnya chutenya zmenkaju, y negda ter
negda, gibleize natura na prekmetanye.

Potrebnoje taki glavu odkriti, y
vrat pulztiti profzt, glava morafze vi-
fše nafzloniti, kak drugo telo, y no-
ge dolye vizeti, ter kakti fzkup
ztegnuti, y zvezatifze moraju, da iz
dolnyeh fztran tela kerv vu glavu ne-
vudri; zvezatifze takaj moraju ruke pri-
plechah. Potlam naifze obilno fila od-
pre na ruke, ali na noge, y naj dobro
czuri, y pak chez fertal vure naj fze
drugoch pufzti, y ovak tri, chetiri pu-
ta, y vifše chez jednu, ali dve vure,
doklam goder zguttum vudrenomu od-
legne, y bolye nyemu bude. Zatem
krifzteratifze mora zkrifzterom Nro
6to vfzaku drugu, ali tretu vuru, y
ako more pofirati, naifze nyemu da-
vaju piti fztepki, ali frifška voda, vu
koju morefze pofztaviti fzalitra dve
kvinticze; ali naj nutre jemlye napitka
Nro 1mo, ali pak kuhanu vodu Nro 2do
ali zadnich vodu Nro 3tio vfze pako
druge napitke vufigajuče, y diffeče
potrebnoje na fztran ofztaviti, kajti vu
ovom betegu kruto jako fskodiu. Be-

Vra-
chenye
gutte
vruche.

tefnik

tesnik guttum vudren neszmesze, y nemorafze od drugoga szim, y tam gibati, niti cheszati, kakje navadno lyuczto chiniti, nego vu miru naisze puszti, dasze kerv vu szvojem okolu po telu obhadyanyu nezburka, y ovak betesnik berse k-szebi doide. Ova vsza naisze probuju, y ako nebudu hafznila, onda drugoch ovem redom potrebno je chiniti, y flaster Nro 5 imo na noge posztavlati, za kojem, ako je gorje, betesnik je vu velike pogibeli szmertni. Kadaje pak betesniku bolye, onda zgublina chutenya nazad zadobi, akoprem jedno malo chez nekuliko vremena pametse nyemu messa; derhtavicza nekuliko na jeziku, na rukah, nogah, y na obrazu osztane, kojatze zvremenom zvrachi po razlofnom mertuku jesztviny, y pilissa, y po vrachtvu Nro 9no za ochischavanye nature nuter vzetem, koje vszaki cheterti, ali peti den morafze nyemu davati, doklam goder ozdrave.

*Zname-
nya
merzle
gutte
vezda
Inye* Odkuda od *merzle gutte* govorech: *znamenya* nyeina jelsu jednaka, kakti y *vrucbe*, zvan toga, da fila takvoga guttavcza ne ide tak jako, y obraz ne tak cherlen, kak pervoga nego je vifle bled,

bled, predihavanye jedno malo je lek-
 ffe, y takvu materiu iz szebe vun hi-
 ta, kojafze kakti lepek zkup vleche,
 kaiti pak ovakova gutta rada vudri ta-
 kove lyudi, kaifzu gingave, y merzle
 nature, terbolye faitnoche, kak kervi
 jefzu podverfeni, y povdani, za to
 malo gda potreбно je nyim filu odpira-
 ti, nego ovakovi betefniki najfze po-
 fztavlaju vu takvo mefzto, ali na pe-
 fztelyu, da glava nyihova bude na
 vifzokom, ofztalo pak telo na nizkom.
 Potlam najfze daje nyim krifzter Nro
 20mo, vifzaku drugu vuru, y ako mo-
 reju presirati, nai nuter jemlyeju vra-
 chtvo za nature ochifchavanye Nro 9no,
 vifzaki treti ali cheterti den, k-kojemu
 najfze prida fuhke fzoli pol unczie, ili-
 ti jeden lot. Za vifzaki pak den nai pi-
 ju napitek Nro 19no koi merzel mo-
 rabiti, y za vifzaku drugu vuru topel,
 kakti thee, nuter najfze jemlye. Zver-
 hu toga valyal bude med Nro 8vo,
 gde na mefzto fzalitra morefze pridati
 fuhke fzoli, y cherlencza, ali chesfnya-
 ka, &c. zadnich takvomu guttavczu ve-
 tazikatoria Nro 58vo najfze pofztavlaju
 na fztegna, na rake, y na zatilek, da
 pache ako je fzila, y zlo, glava na ver-
 hunczu

Vra-
 chenyje
 gutte
 merzle.

hunczu najze nyemu podbrije, y od zgora najze posztavi jeden vezikatorium širok kakje dlan ruke, Nro 58vo.

Nazad
opada-
nye vu
guttu
kaksze
more
prepre-
chiti?

Koi pak vre jeden put od gutte je vudren, podversen posztaje opadanyu na zad vu nyu, koje vnogo je pogibelnessa, kak je bil pervi beteg. Ovomu onda vu nyu nazad opadanyu put moresze preprechiti po zderfavanyu od nagloga, y prevech velikoga jellisa, y po zderfavanyu od vecherje zavzigdar, ofzebuino pak ovak chiniti, y zderfavatisze moraju oni, koizu vre jeden put vudreni bili od vruche gutte; takovi morajusze chuvati od vszeh oneh dugovany, kojazu od nature szvoje topli, vufigajucha, kakti je gvercz, perper, gyumber, vino, sganicza, szlivo-
vicza &c. od jesztviny takaj smahneh, tuzteh, guszteh, masztneh, y hrane-
cheh, ter sze moraju hraniti, y siveti szamemi povertelyami, y z-szadom zre-
lem, y friskem; zverhu toga chis to ma-
lo mesza nai jedu, szvinszkogo pak, ali
divjachinu nigdar, nego zevszema razlo-
fno. Vsaki tijeden tri puta tri, ali chetiri
slicze praha Nro 21mo v jutro nuter nai
jemlyeju, y vsaki fertaly letta vrach-
tvo, za ochischavanye nature Nro 9no,
zadnich

zadnich najſze viſſe puti zprehadyaju, y nai beſiu od prevech vruche, y tople hiſe, ali komore, y od vruchine ſzuncha, zaran naj ideju ſzpat, y rano najſze gore ſztajeju, ar ſzedem, ali oſzem vur doſztaje za pochinek tela. Akofze ſzpoznaje, da kerv vekſſum ſztrannum vu glavu vudira, kaiſze od onud ſzpoznati more, akoje naimre glava ſmehka, zaſzpana, y bolecha, onda taki fila najſze obilno odpre y dobro nai teche; zatem chuvatiſze je putrebno od vſzake tverde jeſztvinye chez nekuliko dnevoov, y piti viſſe puti chez den dve, tri ſſalicze thea Nro 4to. Zjednum rechjum vſza vrachtva ovde moraju jednaka biti, kakti goder proti *vruchi gutti* Akobiſze pak znamenya izkaſuvala novoga nazad vu merzlu guttu opadanya, onda vrachtva merzla budu potrebna. Proti novomu vu koju goder guttu nazad opadanyu. Zadnich nai bolſi nachin je: chuvatiſze oſtro od vſzakoga znutreſnyega zlocheſztoga nature nagnyeny, navlaſzito pak od ſzerditofzti.

DEL

DEL JEDENAJSZTI

O D

Vudarczev szuncza.

Kaj je vudarczev szuncza? **V**udarczi szuncza zovejuszze ona zla, koja od velikoga szuncza pripekanya zverhu chlovechanfzke glave dohagya-ju. Ar szuncze (kada jako szveti, y *Kaj pripeche zverhu gole glave, y nikamfskodi fze zmefzta negibajuche)* na nye file *glave?* szuffi, rugane chini, vuhkochu, y faitnochu, gufztu, y debelu doprinassa, kerv vufise, y zadnich guttu zrokuje, odkud viffe puti na frifskom fzmert do- *Zname- hadya. Znamenya* (kada gdo bil je *nya* na takvom mefztu, gde je szuncze zver- *fskodli- hu glave nyegove jako szvetilo, y pripe- voszti* kalo) jefzuova: velika glayobolya, kofa *vudar- na glave jako vrucha, y kakti fzuha, ter pri* *czev* pechena, ochi fzuhe, cherlene, y fze- *szuncza.* tlofzti terpeti nemoguche, kerch, y zkup ztezanye kofe na obervah, y na ocheh, y ako jako godi, kadafze glava zmerzlum vodum pofskropi, nemoguchnofzt viffe puti fzpati ali pak fzeny prevech velik, y glibok zprebudyenyem fzerditem, zimlicza jaka, fegya velika, gingavocha, y fzlafofzt vu telu.

Vu

Vudarczem pak szuncza, y vszemu zlu od nyih dohadajuchemu naj bolye podverfena jefzu detcza, zgolum glavum na farguchem szunczu dufe ofztajucha, kakoti mlahaveffa, y gingaveffa. Potlamtoga podverfeni jefzu putniki, y delavczi, iliti tefaki; ali toje vendar szrecha, da pri nyih navada, y gibanye tela (kada naimre putuju, y delaju) pogibel ovoga zla vnogo pomenflava, y zato sztrahovita szuncza zrokuvanya pri nyih malofze gda pripechaju, zvan ako gdo dufe vremena nikamfze ne gibajuch, zgolum glavum, na farguchem szunczu szpi, y pochiva, navlafztito kadaje pijan, ar pijanoszt vnogo pomafe szunczu, da vu takvom chloveku kerv berfe fze vufge, prifzuffi, y vsza zla gore imenuvana frifsko nadoidu. Sztari takaj lyudi ovakvomu betegu jako jefzu podverfeni, pokehdob obhadjanye kervi, y faitnoche pri nyih po telu je gingaveffe, szlabeffe, y kefnesse, ter ktomu file nyihove vre na pol krepene jefzu, zato lehko vsztanefze kerv, y szmert dofstigne.

Pokehdob anda pripekanye szuncza je beteg vufigajuchi, koi guttu do-

K

pri-

Vra- prinassa, zato taki fila naisze odpre, y
chenye obilno nai teche, chez jednu pak vuru
betega drugoch naisze pufzti, dapache viffe pu-
od vu- ti, doklamgoder bolye bude, kaiti vno-
darcevu gi put szamo file odpiranye vefz beteg
szuncza more pretirati. Potlam betefnik nai-
doha- fzi da napraviti toplu kupel za noge,
dyaju- vu koju naj posztavi jednu, ali dve fla-
chega. ke kuhinszke szoli; zatem naj vzeme
 krifzter Nro 6to vřzaku tretu vuru pak
 naj pije obilno napitek Nro 1mo ali vo-
 du Nro 3tio, ali zadnich sztepke. Zver-
 hu toga nai jè szada zreloga y frifsko-
 ga (doklamgoder od zdola natura nye-
 gova budefze chifztila: kakti szu chre-
 fnye, viffnye, kupine, fzlive, murve,
 grozdje, y ofztali drugi szád. V-zime
 pak, pokehdob takov szád vřzigdar ne-
 morefze imati, nai pije napitek Nro
 22do, doklam nekuliko puti naturu o-
 chifzti. Naiszi takaj posztavla zverhu
 chela, y ober vřze glave rubcza, ali
 ruchnika vu merzlom ocztu namoche-
 noga y vřzaku vuru nai premenya, do-
 klamfzi bolye pochuti. Vřza ova z-
 probuvana, ako nehafzniju, y betefni-
 ku nebi bilo bolye, onda naisze napra-
 vi velika kupel iz tople vode, vu koju
 vefz betefnik morefze zkriti, potlam
 pak

pak polehko merzla voda od zgora naise nadoleva, da kupel, y betesnik budeze mogel razhladiti. Ovo je vre probuvano, y jako bilo je hafznovito; znamo pak dobro, da vu zadnye szile, y potreboche vsza sze moraju tentati, y probuvati. Metemtoga, ako v-lettu bilabi velika vruchina, na meszto ovalve kupeli betesnik morefze iti kupat vu takov potok, koi ne velik, niti zgrabliv.

DEL DVANAJSZTI

O D

Boli sivotne ali kotrisne.

Bol sivotna, y kotrisna je nai tesa- *Kaj je*
 fla, koja na vszako malo tela gibanye *bol sivo-*
 taki jakofze zburka, meszo vrasuje, y *tna, ali*
 kakti z-kleschami terga, negda y negda *kotris-*
 szim tam po telu hodi, y kotrige obha- *na ?*
 dya, vezda ove, vezda one, negda pak
 zmirom sztoi na jedne sztrani z-cherle-
 nochum, y vufiganyem meszta, na ko-
 jem je, prez vszakoga ognoijenja, y
 ako chlovek z-onem kotrigom (zverhu
 kojega takvasze bol zaderfava) vech

K a

puti

puti offtro giblye, onda jako naoteche, y zimliczu vſze vdilnu od toga zadobi, koja potlam polehko, viſſe puti chez nekuliko vremena navadnaſze je nazad povrachati. Ova bol je dvoiverſztna, naimre z-zimliczum, y prez zimlicze. *Kuliko- je ver- ſzti?* Bol ſivotna, y kotriſna, koja je z-zimliczum zjedinyena, ona je pravo ker- vi vufiganye, koje moreſze ſzpoznati po zimi, y vruchini, po zimliczi, y tver- di fili, po glavobolyi, y telovne jako- *Szta- liſs ove boli z- zimliczum zjedi- nyene.* ſzti pogublenyu. Odkuga drugi, tre- ti, dapache vre taki pervi den betef- nika zgrabi, na kojemgoder tela kotrigu velika, y jaka bol, koja tulika je, da- ſze betefnik zkoro zmefzta nemore ge- nuti, chez chaſz vruchina oglafziſze na onom meſztu, cherlenochu, y otok ſzpo- znaſze, koju bol naipervich viſſeputi koleno pochuti, negda pak obodvoja kolena zkupa, vechkrat pripetiſze, da- ſze zimlicza pomenſſa, akoprem bol zmi- rom terpi, drugda pak zimlicza zader- ſavaſze pri betefniku chez nekuliko dne- vov y vſzaki vecher ſze povekſſava. Zatem bol chez nekuliko dnevov po- menſſaſze na jedne ſztrani, y ſzuprot druge ſze poſztavi, iz kolena ide vu no- gu, iz noge vu koſzt ſztegna, iz ſzte- gna

gna vu bubreke, iliti obisztje, iz obisztja vu plecha, iz plech vu zatilek, iz zatilka vu druge sztrani szrednye, kak-tifzu laket, ssaka, ruka, glava, zubi &c. negda pak jedna sztran tela zevszem-szega je szlobodna, y profzta, druga terpi, y bol podnassa, drugda visse sztra-ni, dapache negda y negda vszi kotrigni na jedenput tefinu, y ovakvu nevolyu szpoznati moraju na tuliko, da betefnik nemoresze nikam genuiti od tefske mu-ke, pomoch vszaku odhitava, y zarad velike boli sztraffisze, y boisze, dasze nebi morebiti gdo szamo zperasztom nye-ga doteknul, da pache smehkoga ode-vanya nad szobum nemore terpeti, ni-ti podnassati.

Pervi navadni zrok ove boli je: **Zrok fi-**predihavanye zaperto, iliti faitnoche, y **svotne, y kotrisne boli.** vuhkoche vu telu chlovechanszkom, preprechen oddussek, kojega zapira, y dussi zrak vuhkek, merzel, y meglen, navlasztito, kada chlovek iz tople, y vruche hife vun na zimu, y na faitno izide, k-tomu pripomore naglo vreme-na premenyanye iz vruchega na vuh-ko, y merzlo, kaisze naj bolye pripe-cha v-jeszeni, y vu zime, ter onda o-vakovi betegi, y nevolye nai berse na-

vadne jefzufze vjavlati, y oglaffuvati. Drugi zrok je takaj vilfe puti keru gu-
 fza, y vulgana, koja ako ondasze po-
 kvvari, kada imenuvano predihavanye,
 y odduffek je zapert, y preprechen, ta-
 ki on chafz fivotna, y kotrifna bol na-
 vadna je fztignuti, koja, doklamfze go-
 der zaderfava vu zvunyeffnyeh fztran-
 kah tela, akoprem je tefska, y nepo-
 dnefzliva, vendar ne tulika pogibel, ni-
 tifze ne jako bojati, fzamo akofze do-
 bro vrachi. Akopak iz zvunyeffnyeh
 fztran vu znutreffnye vudri, y preide,
 polztavemo, vu znuternya glave, kak-
 tifzu moſgyani onda pamet jakofze z-
 bludi, y zmefſa; ako vu plyucha, nye
 vulge, y betefnika zaduffi, ako vu fe-
 ludecz, ali vu chreva ali vu vrat, onda
 vſza ova vulge, y chloveka chez neku-
 liko vur vumori. Akoli pak materia
 ovoga betegane tak oftra, zlochefzta,
 y velika (akoprem vu ove malo pre-
 di imenuvane fztranke preide, y vudri)
 nevchini tulikoga, kakszem rekel, kva-
 ra, nego fzamo betefnik zadobi kafsla,
 alipak tefsko jefztviny prefiranye, zli za-
 dnich griz, y nature na prekmetanye, gi-
 banye kakva je naimre fztran, vu koju
 ov beteg preide. Metemtoga znati je
 potrebno, da, kadafze ov beteg priko-

*Iz ovo-
 ga bete-
 ga koja
 vun iz-
 hagna-
 ju?*

*Stok
 y
 v
 v
 v*

jem kotriſtu dugo zaderſava , nyega zkva-
ri tak , daſze teſko pregiblye , ali ze-
vſzemſzega nikak za vſzega ſivlenye za-
rad prevech velike boli vu nyem za-
derſane.

Za izvračenje anda ovoga be-
tega naiſze taki obilno ſila odpre , za
jednu , ali dve vure drugoch , akoje po-
trebno , zatem betefnik mertuk obroka
marlivo nai obderſava , za hranu v-lettu
nai ima zreloga , y friſkoga ſzàda , vzi-
me pak kuhanoga &c. Napitek nye-
gov kuliko nai viſſe more nai bude Nro
zdo , ali Nro imo , ali zadnich ſztep-
ki. Kriſzter naiſze nyemu daje vjutro,
y vecher Nro 6to. Ako zimlicza ne-
preſztane , poklamkamſze vſza ova re-
chena zverſſe , y zprobuju , naiſze pak
obilno nyemu ſila puſzti , potlam nuter
nai vzeme praha naturu ochiſchavaju-
chega Nro 9no , kojega vſzaki cheter-
ti den nai jemlye. Za ovem prahom
ſlaſter Nro 54to zverhu boleche iztran-
ke potrebnoje poſztavlati viſſe puti chez
den , vſzaku naimre chetertu vuru ; ku-
pel za noge takai je dobra , y haſzno-
vita dapache kupel vſzega tela toplà ,
y mlachna. Akopak ſztran tela bole-
cha od betegà , jako bi bila obterſſena

*Vra-
čenje
ovoga
betega.*

tak, da nebi mogla vsza ova pod-
 nefzti, tak onda betesnik takvu sztran
 bolechu nai derfi zverhu szumpora to-
 ple, y vruche vode, koja ako ne po-
 hafzni, onda na nyu nai posztavla fla-
 sster Nro 18vo, ako ov chez nekuliko
 dnevov nepomore, onda vezikatorium
 Nro 58vo gore nai posztavla, y ako je
 viffe sztran tela bolecheh, na vszaku ra-
 zlucheni vezikatorium morefze poszta-
 viti, koi mora czureti, doklam goder
 rana zaczele, potlam marlivo nailze ob-
 derfava ono, koi je prepifzano Nro 58vo.

Sivotna, y kotrifna bol dokoncha-
 fze po sztoleh, iliti po nature odpira-
 nyu, ali pak po szczalinah mutneh, de-
 beleh, y guszteh, koje szvoi cherleno-
 futni szmrad pochimleju chifztiti, y do-

*Kaksze dokan-
 cha bol
 sivotna,
 y kotrij-
 na po
 nature?* lye posztavlati. Negdafze pak dokon-
 cha po potu, ali onda vszaku zkoro vu-
 ru betesnik mora piti topel thee Nro
 4to, dasze more ostro potiti. Negda
 takai dokonchafze po zlocheszte y ostre
 materie, koja poklamkam sztupi, y vu-
 dri dolye vu listanke, na nyih napra-
 vi mehure, koi kadafze razpuchiu, o-
 bernejufze na male mozolcze, koje ne-
 potrebno naglo vrachiti, drugach vsza
 bol, y vesz beteg nazad bifze povernul,
 vrefze

vresze szami mozolczi zkupzvlecheju, y zaraszteju, szamo potrebno je vu obroku, iliti jelissu marlivo obderšavati on mertuk, koisze prepissuje betesnikom od betegagore sztajuchem, y vszaki peti den nailze nuter jemlye vrachtvo za ochišchavanye nature Nro 9no. Zadnich ov beteg dokanchasze visseputi po pischajeh, koi okolu betesne sztranke navadni jeszu vun izhajati, y kak berse izidu, bol preszane, oni pak chez nekuliko dnevvov odideju. Poklamkam-

*Za o-
zdra-
vlenem
onem
betegom
kaisze
mora
chiniti?*

sze pak ov beteg zvrachi zevszemizega, vendar szlaboszt, y gingavocha na betesneh sztrankah nekuliko zaosztane, koje objachitisze moraju ovem nachinom: nailze vzeme kerpa flanela, y snyum szamum, ali pak zborovichnem zernyem nakadyenum potrebno je polehku cheffati, y gladiti ono meszto, gdeszeje predi imenuvani beteg zaderšaval.

Sivotna pak bol, y kotrisna *prez* zimlicze vnogo sze razluchava od perve, zato nai bolye, kaiti vu ove boli filachiszto nikaj ne derhche, niti naglo ne ide, nikakva segya betesnika ne trap, niti nikakve zimlicze nad szobum nespoznavava. Y akoprem ova bol navadna je dugo terpeti vendar beteslivu

*Szta-
lifs sivo-
tne boli
prez
zimli-
cze, y
kak sze
razlu-
chava
od per-
ve bolle*

sztranku tela tuliko ne zaszedya, niti ne bantuje, kuliko perva, dapache viffe puti na takve sztranke nikakvoga premenyanya nemochi szpaziti, dabi naimre bila ali cherlena, ali vrucha, ali zadnich natechena. Z-jednum rechjum sivorna bol z-zimliczum zjedinyena ssetuje na lyudi jake, debele, y obilnoszti kervi podversene; ova pak *prez zimlicze* posztavlasze na perssone gingave, boleznive, y vu dobre vre sztaroszti posztalene. Odkuda bol ovoga betega szamomu szebi zapuschenoga, ali morebiti zlocheszto vrachenoga, terpi viffe puti chez vnogo meszczov, dapache chez vnogo lett, niti nijedna sztranka vu telu ne zasztane, na koju nebisze posztavila, ar navadna je vleszti vu kut dolnye laloke, na krai perszta, vu koleno; vu rebra, vu czeczke, gde sztrahovitu bol, y tefinu zrokuje, zatem doide vu plyucha, odkud kassel kruto veliki sze podigne, y negda vufiganye, ali druge gorsse nevolye vu perszasze zpraviu, potlam vudri vu seludecz, ali vu drobecz, odkud grozoviti grizi sztigneju, zadnich zruffisze zverhu naturalszkoga mehura, dge napravisze kamenecz nepodneszlivu bol doprinaassajuchi.

Ako

Kakva
zla, y
nevolye
iz ove
boli do-
hagya-
ju?

Ako onda hetefnik je dobro pri jakofzti, y beteg ov jako nyega trapi, taki zpervincze vrachenya naiſze nyemu obilno ſila odpre, y nai piſe za ker- vi ochiſchavanye napitek Nro 23tio, kuliko naiſſe more; vſzaki pak che- terti den nai nuter jemlye praha Nro 9no, moreſze takai ſztran bolecha vi- ſſe puti chez den obvinuti zvilahnom, ali zflanelom namochenem vu vode ku- hane Nro 25to ali pak cheſzati, y gla- diti zvrachtvom Nro 53tio, ali zadnich zmaſztjum Nro 55to. Ako pak bol tak lyuta bibila, da nikak nebi hottela preſztati, tak onda na onom iſztom me- ſztu, gdeſze zaderſava, naiſze obilno kupicze pobereju, y to neſzamo jeden put, nego y viſſe puti, kaiti kupicz po- biranye prez vſzakoga vrachtva vre vnogem je pohafznilo. Potlam toga, ako je potrebno, na bolezhivu ſztranku naiſze poſztavla flaſter Nro 51mo, ali pak Nro 52do, koja vſza viſſeputi po- ſztavlena, y probuvana, ako nikai ne- budu haſznila, onda vezikatorium Nro 58vo gore poſztavlati bude valalo, koi chez viſſe tijednov na boleche ſztran- ke zaderſan, vnoge ſztanovito vre je zdrave vuchinil. Ova vſza poklam- kam.

*Vra-
chenye
ovoga
betega.*

kamſze zprobujū, ako betefnik ne ozdrave, onda budeſze moral iti kupat vu topticze kojegoder, ali vu Varaffdinſzke, kojefzu nai bolſſe, ali vu Topuſske, ali vu Krapinſzke, ali vu topticze ſzmerdeche, ali zadnich vu ſztubichke, koje vſze takai jeſzu dobre, ali neſzu tak haſznovite, kakſzu Topuſske, ofzebujno pak Varaffdinſzke, od kojeh Toplicz, y nyihovoga kupanya vu druge ſztrani ove kniſicze obilneſſe budem govoril.

Vnogo takai haſzni, y vala vu ove boli z-flanelom zboroviczum naka dyenem cheſzati, gladiti, y ribati ona meſzta, y kotrige, koifzu boleſzlivi dva, ali tri puta chez den za fertal vure, dapache bolye bude, ako takov betefnik vzime izflanela rubachu napravlenu zverhu koſe iliti gologa tela bude noſzil. Y kajti viſſeputiſze pripecha, da betefnik takvo z-flanelom cheſzanye, y gladyenye zverhu betefne, y jako boleche ſztranke nemore terpeti, zato onda doſzta bude, ako nyu ſzamo z-flanelom obvine, y ako pod nyim veliku bol bi chutil, onda nai vzeme falat marſſeche koſe, y znyum nai obvia tak, da dlake doidu zverhu boleche ſztran-

sztranke. Po zvrachene pak ove boli potrebnoszeje betesniku chuvati nekuliko vremena od zraka merzloga, y faitnoga, da nazad vu ov beteg ne opadne. Metemtoga vendar, kaiti nature lyudih neszujednake, zato mus nepotrebuje tulikoga chuvanya, y pazlivoszti, kuliko potrebuju perssone vekssiega prestimanya. Zadnich pod isztem ovoga betega vrachenyem valyasze zderfavati od napitkov jakeh, kakti je vino, sganicza &c. niti ne szlobodno betesnu sztran zdissechemi vodami, ali zmasztmi vszakojachkemi mazati, y ribati, kajti vsza takova jeszujako sskodliva.

Ako koja sztran tela zovem betegom obterssena, bi pochela krepeneti, y zaodreveneti, potrebno je onda, dva ali tri puta chez den nyu posztavlati zverhu szumpora vruche vode, potlam pak ztoplemi vilahni zbriszati, poszussiti, y jednomalo zribati, zatem z-outrom, y maszlom friskem ali pak z-szvinszkem szalom dobro namazati. Isztina je mala detcza ovomu betegu neszujpodversena, akobisze vendar pripetilo, da ovakvu bol bi imala, tak znati potrebno je, da ona naj visse dohadya od gliszt, koje

Ako vu ovom betegu koja sztran zaodrevene, kaj je potrebno chiniti? Detcza ove boli neszujpodversena.

koje pretiratitze moreju po szirupu Nro 42do, y vřza bol taki preziane.

DEL TRINAJSZI

O D

Koz, ali Bobink.

*Kaiszu koze, i-
liti bo-
binke?
y kuli-
koszu
verszi?*

Kajszu koze, iliti bobinke? vřzem je dobro znano, pokedob jeszu beteg obchinszki na tuliko, da chizto malo je gdo, koi nye nebi imel. Koze jeszu dvoiverszne: *razluchene* naimre, y *zkup szpravlene*. *Razluchene* zovejufze one kojeh, akoprem je malo, ali vnogo, vendar jedna ne dotichefze druge, nego na razlucheno sztoje. *Zkup szpravlene* imenujufze one, koje berfeli vun izidu, takifze med szobum zjediniu na tuliko, da iz vifse jedna pozttane. Ovak vno- gi put videti je, da czela glava, ali telo szamo kakti jednu kozu ima, akoprem je nyih na sztotine po glave, y telu. Ove koze jeszu vnogo gorffe od *razlucheneh*. Znamenya buducheh koz, ako naimre dete nye jofche ne imelo, jeszu ova: jednomalo pomenkanye jakozti vu telu, pogublenye korasnoszti, nyihou.

vesze

vezelya, y farbe, lehkota na pot, fe-
lya menšsa na jeztvinye, obraz pre-
menyen, y ochi kakti temne, y mu-
tne. Detcza pak kojafzu zmirom ble-
da iliti nature faitne, cherlenu farbu
(koju predi, doklamfzu zdrava bila ne-
fzu imala) vu ovom betegu zad biva-
ju. Zatem doide zima, zdeni, iliti ku-
stranye tela, y derhtavicza po telu, koja
za tri, ali chetiri vuře terpiu, potlam
fztigne jaka vruchina zglavobolyum,
y prekhitanje, ali konchemar terfzenje
nature na prekhitanje, chez nekuliko vur
pomenšsa fze zimlicza po potu, y dete-
tu lekšše poftane, metemtoga vendar
ofztane gingavo, zlamano, y z-tesinum
obteršeno, jeztvinye nyemusze grufzte,
glavobolya, obiztja bol nyega bantuje,
y chez nekuliko vur, ofzebujno okolu
vechera nazad fze zimlicza poverne, kak
y predi, y jednakem nachinom fze do-
koncha.

Ov fztalifs terpi tri, ali chetiri dne-
ve, malo gda viſſe, onda pokafejuſze
pervi piſchagi na obrazu, potlam na ru-
kah, vratu, perſzah, y nogah &c. koi
poklamkam vun izidu, ako koze milo-
fztivne jeſzu buduche, onda zimlicza
zkorom zevſzemſzega preſztane, pre-
dihavanye, iliti odduſſek koſe pochi-

mlyesze, y odpirasze, y broj pischaijev povekšavašze. Izideju po plecheh, y herbtu, po chrevu, y sztegnah, po liztankeh, y nogah, visle puti pervi, y drugi den za ovemi pischaijmi ošztaje josche jednomalo zimlicza, za nyum okolu vechera josche visle pischaijev vunfze zrine, akopak zimlicza taki za pervemi pischayi zevszemszega presztane, onda malo koz bivã. Ovi pischayi vun izhadyajuchi bivaju na zpodobu male makulicze, kak, posztavimo, buhe navadne jeszu vgriznuti, y vu szredine zbelum pikniczum jeszu zaznamenuvani, koja piknyicza zvremenom gorefze podise, y chem bolye pischayi razztu, tem bolye koze belešše posztaju. Zandnich chez ššeszt dnevov za szvojem vun izhodom zpuniusze zevszemszega, y nerazzteju vech, nego pochneju šuteti, szuffitizze, y chez deszet, ali jedenašzt dnevov, kakti luszke dolye opadati onem redom, kojem vun jeszu izišle, y ovak vefz otok presztane, kajti, kadazju pischayi vun izhadyali, y razli, kosu gore jeszu nadigavali, odkud vefz ovakov otok, y vřza bol (zpervincze po glave, potlam pak po drugeh tela sztrankah) vekřša, ali menřša, poleg vnofine

vnofine naimre koz, je dohadyala. Metemtoga kada je vnofina koz, y bele, ali fute poſztajeju, illiti kadaſze gnoye, zimliczaſze nazad poverne, kaiti dete vruchinu, ſegyū, bol y nepokoi nad ſzobum ſzpoznava, y zato, ako je ov beteg teſek, nemore dete ſzpati, nego vu tamne zvun ſzebe leſi, teſinu vu perſzah, y ſmechinu vu glave pochuti, kai je pogibelno, da nevunire. Zadnich kadaſze koze vre chiſzto ognoye, onda, kakſzem rekel, pochnejuſze ſzuffiti, y opadati, ter zimlicza, y oſztala druga znamenya pomenſlajuſze; ako pak malo je koz, ova druga zimlicza pod nyihovem ognoijenem zkoromſze ni nepozna.

Negda y negda vendar vu ovom *Gerlnā* betegu gerlna bol navadnaje doiti, (ka- *bol vu* da naimre zimlicza je prevech jaka, y *kozah* oſtra; koja terpi chez dva, ali tri dne- *kadaſze* ve, y prechi, dapache zapachuje pre- *pripe-* firanye bete (aku) ali ova bol nedo- *cha?* hadya od znutreſſnyeh koz, pokedob nutre neſzu, kak vnogi ſſtimaju, nego dohadya od vuſiganya kervi vu gerlu, koja bol (poklam kamſze koze vun zrineju, y ako ſzu buduſche miſoztivne) na friſskom preſztane. Ako je pak vek-

ši beteg, y ofstresse koze, onda ime-
 nuvana bol vu gerlu ofztane, y za
 nyum nazleduje vun hitanye vnogeh
 szlin, koje vu menssem betegu, illiti
 vu milofztivnessih kozah neszu navad-
 ne dohadyati, navlasztito, ako betef-
 nik josche je mlad; ovo szlinyeny, y
 nyihovo vun hitanye, akoprem je hafz-
 novito, vendar vsza vufzta, y jezik
 navadnoje naraziti, y oguliti. Mala
 pak detcza ovakovo szlinyeny nemo-
 gucha terpeti, niti vun hitati, szline
 posiraju, koje od zdola pa odpiranyu
 nyihove nature vun izhadyaju; detcza
 takai okolu petoga, y ssesztoga leta
 navadna jeszu imati kerch, ali frafz pre-
 di, nego koze vun izhadyaju, koi frafz
 ne pogibelen, ako naimre beteg iz szvo-
 je nature ne tesek, y olster, kaiti, ka-
 dasze koze vun zrineju, onda y frafz
 presztane. Ako pak kerch, y frafz
 doide taki za kozami izhadyajuchemi,
 ali nazadsze zkrivajuchemi, ali zadnich,
 kadafze pochneju gnoyiti, onda jako
 je pogibelen, kaiti znamenuje: da ma-
 teria koz na poloviczu, ali morebiti
 vsza vlezla je vu kerv, y posztavilafze
 je vu sztranke tela plemenitese.

Kerch,
y frafz
nad det-
czum
malo
predi
predko-
zami ne
pogibe-
len.

Taki
za ko-
zami ia-
ko je po-
gibelen.

Kože *zkup zpravlene* budu, ako-
tako zpervincze betega nad betefnikom
zmerkajufze na jeden put vnoga vsza-
kojachka nagla, y szuprotivna zname-
nya, kakti szu ochi bisztre, y szvetle,
vszedilno prekmetanye, velika bol
obiztja, illiti bubrekov, velika sztizka,
y tefina, nepokoi, poszpanofzt, veli-
ko, y gliboko szpanye &c. Y akofze
zverhu toga koze na tretu, ali na drugi
den vun zrineju, ar chem berse vun iz-
ideju, tem beteg je pogibelnessi, dru-
gach okolu chetertoga dneva navadne
jeszu vun izhadyati, y chem kesznessi
izideju, temszu menye pogibelnessi,
zvan akobi koi drugi zrok bil gingavo-
che ali kakve druge velike znutressnye
boli vu betefniku, koibi puta preprechil
kozam vun iziti, posztavemo: vufiganye
kervi na sztanovite tela sztranke, veliku
bol zavdavajuče.

*Zname-
nya bu-
ducheh
koz
zkup
zpra-
vlenek.*

Kože visseputi jeszu tak milofztiv-
ne y dobre, ter tak mirovnofze vun
zrineju, da nigdo nebi sztimal, dapa-
che niti szumlyu imel, da je zaisz inu
dete betefno, ar koze vez szvci po-
szel tak na tihom opraviu, da betef-
nik niti miszli za posztely, niti zato
menye szpi, niti zadnich menssu selyu

*Kože
visse pu-
ti prez
vszako-
ga kva-
ra vun
izha-
dyaju.*

na jefztvinje ima. Y akoprem nefzu vřzigdar milofztivne, pripechafze vendar po Ladanyu, y Szelah, da muska detcza, poklamkamfze po nyih koze vun izrineju, po puteh, po vuliczah, y po zlochefztom vremenu fzim tamfze klatiu, y fmahno, ter techno jedu, kakdabi nai zdraveffa bila, zmed kojeh nekoja detcza od koz fzrechnofze ofzlobode, viffe puti prez vfzako-ga kvara, nekoja vumreju, vnoga pak zarad nemarlivofzti fzvoje, y fzvojeh fztareffeh, y potlam ne vujdeju drugem tak pogibelnem betegom, koi zevfzemfzega tefsko, ali nigdar zvrachifzifze nebudu mogli, koi vendar betegi nigdar nebi doffli, dabifze detcza od fzvojeh otczev bolye chuvala, y razlofneffe vu kozah fivela.

Kak berfefze anda znamenya buducheh koz zpoznaju (koja zvekffe fztrani jednaka, y fzpodobna jefzu znamenyam betegov vufigajucheh) onda taki potrebno je betefnika vu fztanovit red, y fztaliff vrachenya polztaviti; vu jutro naimre okolu pol dneva, y pod vecher naifze nyemu napravi toplakupel za noge, koja vruchinu pomenffa, y vnofinu koz, navlafztito na glavi preprechi,

*Vra-
chenye
koz.*

preprechi, kaiti vszu faitnochu, y vuh-
 kochu dole potegne, y drugem ko-
 zam prez velike boli lekse pomore
 vun iziti; dapache nigdo krivo ne vchi-
 ni, ako vrachtva proti vufigajuchem
 betegom hafznovita, ovde takai bude
 nuter jemal, pokehdob, kak malo pre-
 di zpomenul jefzem, znamenya jedno-
 ga, y drugoga betegu zpodobna, y
 jednaka jefzu. Ovde metemtoga vfa-
 koga lyubleno opominam, da vino, te-
 riak, fganicza, perper, gyumber &c.
 kakti takai hifa prevech vrucha, y ne
 prevetrena, odevala, y popluni za
 izpotitife na pozhtelye prevech veliku
 toplinu zavdavajuchi; vfa reko ova
 jefzu kruto jako fskodлива na tuliko,
 da vnoge betefnike vifseputi vumar-
 jaju, y fivlenya mentuju. Y zato bolye
 je ova obderfavati, koja vezda ovde
 budem prepifzaval: ako je beteg gin-
 gav, tak onda zvan kupeli malo predi
 gore prepifzane, za vekflu fzegurnofzt
 fztareflemu betefniku naifze daje prah
 Nro 9. mlaiiflemu pak, kaktifzu detcza,
 med Nro 42. krifzteranye takai ovde
 je kruto velike hafzne, y potreboche,
 navlafztito, ako betefnik nerad nuter
 jemlye prahe za ochifchavanye nature;

Zloche-
 szto
 vrache-
 nye be-
 tegov je
 pogibel-
 no.

koje krizteranye morefze vchiniti dva puta chez den, doklamfze goder koze vun izrineju, potlam betefnik nai pije obilno napitek Nro imo ali Nro 2do ali Nro 3tio ali fztepke, ali zadnich na mefzto vrachtva za ochifchavanye nature, y krefzteranya, vlettu naj jè chrefne, fzlive, grozdje, brefzkve, hrufske mehke, y vodene, doklam goder nyega dobro budu od zdola tirale, y chifztile. Dapache ov fzad, y ovomu fzpodoben, kaktifzu jagode, murve, kupine cherne, y cherlene, ali bele &c. na mefzto hrane, y jezftvinye moreju fze jezfti, y nuter jemati, vzime pak ov fzad, kada je fzuh, najfze dobro zkuha, y onak jezftifze more. Zverhu toga za hranu betefnika takvoga dobre, y hafznovite jezftu povertelye, kaiti nyega nefzame od znutra vu godno hladiu, nego y vruchinu vu nyem pomensfavaju, y tafiu.

*Kada
betefnik
pochne
gladeti,
kaj mo-
ra je-
fzti?*

Odkuda, ako betefnik gingave, y milofztivne ima koze, ter veliku felyu na jezftvinye, onda takove morejufze nyemu napraviti, kojefze vidiu prikla- dneffe nyegovi naturi, polztavemo: pifche na juhi, ali kaj mehthoga od me- lye, ali zadnich jachmena kassa ali riff-
kassa.

kassa. Kadafze pak koze pochneju po obrazu szuffiti, onda potrebno je nyemu nuter davati vrachtvo za nature ochifchavanye No 42do, ali No 9no y vu sztalifs odbetega vsztajucheh naifze poszta vi; metemtoga kada zimlicza je jaka, fila tverdo ide, y glayobolya, ali bol obiztja betesnika jako bantuje, onda potrebno je taki nyemu filu pusztiti, koja drugoch morafze odpreti, ako je potrebno, y nyemu ne bolye. Paziti vendar valya, da ako betesnik je zmed mlaisseh, kaktiszu detcza, koja kozam navadna jezuz podversena biti, fila ne morafze odpirati, kaiti na ladanyu, y po szelah tesek je poszel na ruke, ali na noge detetu filu puschaty, nego na meszto file puschanya nai nuter jemlye vszaku na priliku vuru jednu kaffe sliczu meda Nro 8vo za sztarelse pak ovde hafznovito bude krifzteranye, y vrachtvo za ochifchavanye nature Nro 9no ali Nro 42do potlamtoga betesnik vifse puti chez den naifze vsztaje iz posztelye za fertaly ali pol vure, y dufe, ako szamo more; zrak takaj vu hife, ali komore chez den vech krat naifze ponovi, y prevetri zopertemi obluki, metemtoga negda, y negda vlettu, kada je velika vruchina,

ne hafzni vnogo obluka odpirati, nego bolye je hisni pod viffe puti merzlum vodum poskropiti, ali diffuche czve-
tje, y verbovo granye vu fskaffe zvo-
dum napunyene posztavlati, koje czve-
tje, y izversie vodu k-szebi vlekuche,
y lepu duhu od szebe vun puschajuche,
vizu hisu vugodno razhladi, y betesni-
ka vnogo razveszeli.

Kadafze koze vun zrineju, zname-
nya nyihova, y zimliczafze pomenffa,
zato takaj y vrachtva prevech vnoga
pomenffatizze moraju, dapache od vsza-
koga zevszemszega vrachtva potrebn-
ozeje zderfavati, ako betesnik chifzto
nikakve zimlicze nema. Odkud y pak
velim, da frifski, y zreli szad vu pogi-
belneh takaj kozah, y vu veliki vru-
chini na mezto vrachtva, y vszagdas-
fnye hrane viffe puti szlobodno, y szegur-
no nuter nailze jemlye, ar je kruto jako
hafznovit, y szrechen konecz betegu

Kada vchini. Kadafze pak koze k-vremenu
fze koze ognojenja priblifavaju, iliti kada bele-
poehne- ti, y futeti pochneju, onda zimlicza ne-
ju gnoy- gda, y negda nazadsze poverne doszta-
ti, zi- jaka, negda pak komajfze pochuti. Ka-
mlicza daje jaka, potrebno je marlivo, y obil-
nazad- no piti napitek Nro imo ali Nro 2do
fze po- ali
verne.

ali Nro 3tio ali pak meda nuter jemati Nro 8vo. Vlettu pak betesnik naj je chressnye, ali szlive, ali grozdje, doklam dobro naturu ochisztiti; vzime valalo bude piti napitek Nro 22do vszaku vuru jednu szaliczu, doklam sztola zadobi, potlam naj ofztavi do drugoga dneva, vu kojem pak ovak naj chini, akofze najmre zimlicza ne pomensta, ali ne presztane. Visse puti takaj vu ovom betegu nosz, iliti nosznicze navedneszuse zapirati, y szuhe posztajati, zato potrebno je onda vzeti jedno malo meda z-toplum vodum zmeslanoga, ali szamu vodu prez meda, y vu nosz posztavlenu z-szapum visse puti gore vlechi; ali pak na meszto vode, y meda zlojem, ali szvechum gornya sztran nosza kosztna tri puti chez den naisze namase, y nosznicze hochejusze odpreti, y doszta vuhke posztati. Ako takaj obraz, y vrat jako nateche, flaster Nro 18vo na noge naisze posztavla, y vszaku chertu ali petu vuru naisze premenya, koi flaster akoprem zbol yum otok vlekeli, vun bude vendar na glave, y na vratu veiika poleschicza bude sze szpoznavala.

Pod vszem ovem betegom poklamkam vsze koze vun izideju, potrebno

*Kada-
sze no-
sznicze
zapira-
ju vu o-
vom ali
vu dru-
geh bete-
geh, kaj
je chini-
ti potre-
bno.*

Vu o- vom be- tegu na ochi kak sze mo- ra pazi- ti? bno je visse puti chez den zmlekom ztoplum vodum zmeslanem ochi zepi- rati, ar otogusche navlasztito kada je ve- kssi beteg, trepavicze, iliti ochne pri- klopnicze na tuliko natecheju, y zkup- sze zraszteju, da sziromafski betefnik chez nekuliko dnevo v chiszto nikaj ne- more videti. Dapache visse puti sze pripecha, da za kozami na ocheh ne- kaj zlochesztoga zaofztane, y negda ter negda bela makulicza po betegu na je- dnom, ali na drugom oku zapazisze, ter ktomu vechkrat zbelum mezdrizum okofze pokrije, y obvine, ali ovo zlo more sze preprechiti zovem na- chinom: betefnik po szvojem betegu chez dva, ali tri tjedne razlosno, y mer- tuchlivo naj five, pije, y je, ter vfza- ki ofzmi den chez tri tjedne vrachtvo za nature ochis chavanye Nro 9no ali Nro 42do nuter nai jemlye. Koi pak milofztivne, gingave, y dobre koze imaju, ovakveh protimbih tuliko ne po- trebuj. Akobisze vendar y pri nyih kakva makulicza, ali mezdricza na oku jednom, ali drugom zapazila, onda zvan malo predi imenuvanoga vrachtva (a- ko najmre nebi nikaj pomagalo) potre- bno bibilo na ochi posztavlati vrachtvo

Nro 71mo, koje ako za jeden tije-
 den nebi nikaj kafznilo, ondabifze moralo
 gore pofztavlati vrachtvo drugo Nro
 72do, y ako za jeden tije-
 den nebi bilo
 bolye, ali morebit imenuvano vrachtvo
 kefznobi vrachilo, y hmainyiczu vun
 vleklo, onda naibifze tretje vrachtvo
 Nro 73tio gore pofztavlalo; ter koje
 goder zmed oveh vrachtvih bolye bu-
 de vrachilo, hafznilo y hmanyiczu vun
 vleklo, ono izto marlivo najfze na ochi
 pofztavla, doklam goder bela mezdra,
 y makulicza zevszemszega preide, y po-
 gine. Kaiti pak vech krat pripetifze,
 da koze, poklamkamsze vun zrineju na
 jeden put nazad fze zkrijeju, y nyih na
 frifskom ne fztane, zato potrebno je do-
 bro merkati, y taki betefniku vfzake
 pol vure jednu ffaliczu thea Nro 10mo
 nuter marlivo davati, koi, ako je na o-
 brazu jako cherlen, ako fila nyemu na-
 glo ide, ako veliku glavobolyu, y vu
 perfzah tefinu pochuti, filu frifsko nai-
 fzi da odpreti, potlam pak flafstre Nro
 18vo. na noge pofztaviti, koi ako ne-
 bi hafznili, na mefzto nyh taki drugi den
 na ruke najfze pofztavlaju flafztri Nro
 51mo metemtoga vnogi put pod fza-
 mem file odpiranyem nazadsze koze po-
 kafeju.

*Kada-
 fze koze
 nazad
 vu telo
 zkriju,
 kai je
 potre-
 bno chi-
 niti?*

bolya bantuje, detczu pak poszpanye, gerlna bol, y mali kassel obhadya, y naduva, koja vsza jeszu lasztovita zname- nya ovoga betega. Zatem cherleno- cha, y vruchina vudri na ochi zvelikem ochneh priklopnicz vufiganyem, y oto- kom, odkud potlam tak ostre, y de- bele szuze navadne jeszu czureti, da o- chi szvojev poszlov, iliti vidyjenja ne moreju prav opravlati, niti szegurno vu szvetlofzt, pogledati zverhu toga veli- ko, y nemirovno nadoide kihanye, ko- je iz nosza vszu nefznagu jako chini vun iti, y czureti.

Potlamtoga vruchina, y zimlicza na glave sze povekflava, betefnik jako pochne kaslati, veliku z-tifzku, kakda- biga kai hotelo zaduffiti, vu perszah pochne terpeti, y vszedil na prekhita- nye pochnesze napinyati, gde, akofze natura nyegova szama pomore, y od zdola sze odpre, onda vsze ovo napi- nyanye, y na prekmetanye gibanye, taki redkesse, y gingavesse posztane, metemtoga betefnik veliku bol okolu obifztja, iliti bubrekov pochuti, tesek pot nyega, negda y negda pobije, jezik mu bel posztane, segya gorucha nadoide, y zadnich chez treti, ali cheterti, y pe-
ti

ti den sztoprav bleki na frisskomfze vun zrineju, y vu veliki vnofini po vfzem telu (na zpodobu kakje navadna buha vgriznuti) male, y cherlene makulicze posztaneju, koje potlam zkupfze szpravljajuche vekfse bivaju, kofu vufifeju, y na glave nyu z-otokom zkupa gore podifeju na tuliko, da betefnik vechkrat pred otokom nikaj ne more videti, niti zochima gledati, ali to redkofze gda pripecha. Imenuvane takai makulicze po ofztaleh tela sztrankah tak jako gorefze podigneju, da vfza kofa okorna, y kakti szrabliva posztane, y kak berse bleki obraz, y glavu poszipleju, potlam taki razidufze po perfzah, y plechah, po rukah, y nogah, ali po perfzah, y plechah nyih je vfzigdar viffe, kak po drugeh tela sztrankah.

Kada pak ov beteg je gingav, vnoga zmed oveh znameniy ovde posztavleneh, taki po izhodu blekov presztaneju, y preideju, zvan zimlicze, glavobolye, y kafsia, koifze onda sztoprav pochimlye; treti metemtoga, ali cheterti den pomenfshafze cherlenocha blekov, makulicze poszuffiufze vfze, y kakti poszeine lufzke dolje opadneju,
zatem

zatem chez deveti, ali jedenaifzti den
 ova viza prefztaneju, ali vendar zato
 betesnik zevszemszega zdrav ne poszta-
 ne; zvan akobi kakvo izpraznenye pod
 betegom bilo vuchinyeno, kakti naj-
 mre: ali po zlatenicze vun hitanyu, a-
 li po lagodnom nature odpiranyu, ali
 po naturalizkom potu, ali zadnich po-
 szczaline, tak onda isztinszko (ako nai-
 mre jedno szamo izpraznenye zmed o-
 veh pri betesnikufze naide) zimlicza ta-
 ki prefztane, y betesnik lekffe fzi po-
 chuti, kajti po ovakvom izpraznenyu
 vefz chemer, jad, y zlocheszta materi-
 ja iz tela nyegovoga vun izide, koja a-
 kosze zevszemszega neizprazni, lahko
 vudri vu plyucha, odkud potlam veli,
 ka tefina y fztifzka vu perfza nadoide-
 zimlicza, y kassel nazadsze poverneju,
 kaj je jako pogibelno; ar akoprem ta-
 kov betesnik siv ofztane, vendar viffe
 puti takov nedufslivoga kafs a zadobi, ko-
 jega zevszemszega tefsko je zvrachiti.

Ovomu vfzemu zlu put lehkofze
 preprechi, ako ov betekzovem nachi-
 nom budesze vrachil; ako betesniku fi-
 la tverdo, y offtro ide, jako zimlicza
 nyega trapi, tefinu vu perfzah chuti
 &c. potrebno je nyemu jeden, dva, tri,
 y

*Vra-
chenye
blekov.*

y visse puti obilno filu odpreti doklamfze
goder zimlicza pomenisa, y tefina preszta-
ne. Zatem krizteranye Nro 6. ali vrach-
tvo Nro 42. y Nro 9. za detczu do che-
tirinajszt lett vnogo bude valalo, za szta-
resse pak lyudi toplu kupel na nogah,
napitek obilen Nro 1mo, ali Nro 2do
hafznovit bude, potlam chetiri puta chez
den naj pijeju dve, tri szalicze thea Nro
4to na poloviczu zmlekom zmeslanoga
ali szamo zjednum sztranum mleka, kak
nyim sze najmre bolye bude videlo, y
dopadalo. Szumpor takaj tople vode
vu vuszta napuschen kruto je hafznovit
proti gerlni boli, proti tefini persz, y
proti kaslu, navlasztito, akosze rubecz
vu vodi namochi, y moker pri vuszta-
derfi. Kada pak makulicze ovoga be-
tega pochneju bledeti, onda betesniku
najsze daje nuter vrachtvo za nature o-
chischavanye Nro 9no, ali Nro 42do y
za ovem vrachtvom nuter vzetem taki
drugi den naisze posztavi betesnik vu
sztalifs, y broj od betega vsztajucheh.

Akosze pod ovem betegom ona-
kova pripete znamenya, kakovaszu na-
vadna biti pod kozami, tak onda potre-
bno je onak chiniti, y ov beteg vrachi-
ti, kakje onde prepiszano; ar vu vsza-
kom

kom betegu pripechajufze vſzakojachka
znamenya, y znamenya premenyanya
viſſe puti, poſztavemo: na naglom doi-
de vruchina, vu perſzah tefina, ali
glavabolya; koja vſza, ako duſe od
treh, ali chetireh vur terpe, onda po-
trebnoje betefniku pomochi, ne pak
predi, ar moreſze pripetiti, daſze na-
tura nyegova ſzama pomore. Ako
pak ona tefina vu perſzah, y glavobo-
lya bilabi prevech velika, onda ne potre-
bno takdugo chakati, iri najmre, ali che-
tiri vure nego ako vruchina nikak neche
preſztati &c. onda kaj berſe toberſe nai-
ze betefniku ſila odpre, y nai nuter je-
mlye meda Nro 8vo. y ovak na dalye
ſzuprot drugem betegu znamenyam pri-
kladno vrachtvo potrebnoje nyemu nu-
ter davati. Ar koi ovu knificzu od pri-
chetka do kraja razloſno bude chtel, y
prevrachal, ſztanovito takifze bude znal
naiti, y betefniku pomochi, kada ova-
kva znamenya vu nyem zmerka, y ſzpa-
zi. Ja pak, dabi vſza hotel ovde po-
ſztaviti, koja pod vſzakem betegom
navadnaſzufze pripechati, y za vſzaki
nai menſſi beteg vrachtvo prepifzavati,
prez kraja, y koncza veliku knigu vun-
bi moral dati, y dragovolynomu chtav-

czu vnogo bilbi neprilichen; došztaje anda, da na prichetku ove knificze obchinszke, y glavne betegov zroke na pervo jezem pošztavil, iz kojeh dragovoljen chtavecz po vszakdašnyem chteienyu, y visle puti probuvanyu druge takaj lašztovite zroke, y oszebujne proti betegom protimbe leliko vun bude mogel izpelyati.

Od blekov zločesšto vrache-
neh, kak-
va zla
izha-
lyaju?

Akoli pak ov beteg je zamudyen, ali zločesšto vrachen, naimre po vrucheh, y pot izganyajucheh dugovanyah, onda za szobum visle puti ošztavla szuhoga betegu, koi zvrachitizze more onak, kakšze vrachi ognoijenye plyuch, ako je dete zblekmi obterššeno, ter za pomoch, y protimbu vrachtvenu nemara, vez nyegov beteg z-szamem mlekom morešze pomochi y zvrachiti. Sztaressi vendar betesniki povertelye nai ne odhitavaju, arszu kruto jako vu ovom betegu hafznovite, zkojemi zmesšatizze moreju kopitnyak trava, veronika trava y koprive, doklamszu jofche mlade, merkva takai, y repa ovde vnogo valyaju. Ako zadnich po ovom betegu szuhi kassel, zvelikum vruchinum kofe, y jezika po vszem telu za ošztane, onda

da betefniku fila naisze odpre, zatem visseputi zverhu szumpora tople vode nai disse, y za noge vruche kupeli naiszi da napravlati, ter chez nekuliko dne-
 vov pomalu najjè, obilno vendar naj pi-
 je vodu zmlekom na poloviczu zmesa-
 nu, y chetiri puti chez den dve ssali-
 cze toploga napitka Nro 26to zmle-
 kom, ali prez nyega, kalgoder hoche,
 drugach sztanovito, ako ova pomoch,
 y protimba bisze zamudila, kassel ova-
 kov, ali nebisze mogel zvrachiti, ali pak-
 na szuhi beteg bi sze preobernul.

Szuhè
 kassel
 za blek-
 mi
 sztaju-
 chi, kak-
 sze mo-
 rezura-
 chiti ?

DEL PETNAJSZTI.

O D

Verbanca, iliti Ssafranyaka.

Verbanecz, ali ssafranyak je vufi-
 ganye, y otok jedno malo gore podi-
 gnyen, koisze iz cherlenoga futi; y
 pritisznyensze beli, zvruchinum vgrizli-
 vum, y zbolium na szerbenye nagnye-
 num sztanovitu sztran tela obsztirajuchi,
 y meszto lehko premenyajuchi, ov
 beteg vsze sztrani tela more, y nava-
 den je zaobsztreti, ofzebuino pak vu-

Kaj ie
 verba-
 necz ?

*kak me-
stah ni
raiffiſze
derſi?* horvaticzkom orfzagu obraz, y noge zna obhadyati, kaiti priprofzti lyudi zkorom vſzigdar, navlafztito vzime napol bofzi hodi, hife, y ſztaliffi nyihovi nai viſſe jeſzu po ravniczah, y po

*Zroki
verban-
ca.* faitneh meſztah. Zrok pak obchińſzki ovoga betega je oſtra vuhkocha, y zlatenicza, koja navadna je vudriti vü obraz, ali vü koju drugu ſztran tela, zarad zaperteh potneh lyuknicz vü

*Szta-
liſs, y
zname-
nyanye-
gova.* vremenu merzlom, y faitnom. Od- kuda verbanecz, illiti ſſafranyak nava- den je dohadyati negda prez zimlicze, negda zmalum zimliczum, negda pak zvekſſum, y dobro oſtrum, koja vno- goſze pomenſſa, dapache y zevſzem- ſzega preſztane, kadafze naimre ver- banecz vun zrine, za kojem na one iſzte tela ſztranke gorucha vruchina ſze po- chuti, bol chez tri, ali chetiri dneve povekſſavaſze, y jeden den tverdno ſztoi, potlamſze pak zvremenom po- menſſava, ter od one ſztrane gdeje verbanecz, koſafze lupi, y kakti po- ſzeine luſzke ſzama opada, doklam zevſzemſzega beteg preſztane.

Ako verbanecz vü znutreſſnye tela ſztranke vudri, vſza perva nyego- va znamenya zlocheſzta nazadſze po-

ver-

verneju, dapache ako vu glavu vudri, onda morefze lehko pamet zmessati, glava vufgati, y jako natechi; ako pak vu plyucha doide, onda kassel, tefina, y otok perfzi zaobfztre, zvan ako kakvo drugo izpraznenye szamo od nature nebi nadofslo, ali naimre po odpiranyu nature, ali pak po fczalinah, ar onda tulikoga zla nefze potrebno bojati; y zato vala dobro merkati, koja goder pod ovem betegom navadna je szu dohadyati. Metemtoga vfza ova zla y pak preideju, y presztaneju, navlasztito akofze verbanecz taki nazad vun pokafe; koi ako je jak; y ofster, terpi negda ofzem, defzet, y dvanaifzt dnevov, ter vu jednakom fztaliffu ofztane, ali vendar po velikom potu viffe puti lehkosze rafztepe, koi pot morafze zrokuvati po napitku thea Nro 4to Verbanecz takai jak, y ofster negda, y negda navaden je pokriven biti zmehuri farguchu vodu, y jedno malo prizvetlu vu fzebi zaderfavajuchemi, koifze potlam pofzuffiu, y kakti lufzke opadneju, ter akoprem verbanecz malofze gda ognoyi, vendar negda, y negda radfze preoberne na gnyilochu, illiti na gnyilo, y vufgano divje mefzo.

Vra- Kada verbanecz je lehkek, y mal,
chenye zvrachitizze more obilno pijuch vszaku
verban- drugu vuru okolu dve, ali tri sfalicze
ca. iz napitka Nro 4to, y jezivnye mehke-
 fle jeduch, kakti szu zelene poverte-
 lye, merkva, repa, &c y friski szad
 vletu, kakti szu hrutske, jabuke, szli-
 ve &c vzimi pak kuhan. Ako je pak
 verbanecz veksi, ostresli, y pogibel-
 nessi kajze lahko more szpoznati iz
 tverde file, zimlicze jake, y velike gla-
 vobolye &c. onda betesniku fila obilno
 najze odpre, y nai pije napitek osme-
 knyeni Nro 1mo kuliko najvise je mo-
 guche na den. Potlam drugi den za fi-
 le odpiranyem naj nuter jemlye vrach-
 tvo za ochischavanye nature Nro 9no,
 ali ako je seludecz pokvarjen, vrach-
 tvo za prekhitanye Nro 29no. Ako
 verbanecz glavu bantuje, onda topla
 kupel za noge vnogo valya, y zverhu
 boleche sztranke morefze posztavlati
 saklinchecz Nro 43tio. Ako na dalye
 vufiganye y otok verbancza je velik,
 iliti ako sztranka od verbancza zaob-
 szterta jako boli, morejuzze zverhu nye
 posztavlati vilahni, ali ruchniki namo-
 cheni vu theu Nro 4to ali vu vode ku-
 hane

hane Nro 5to, ali pak specziesz od ime-
nuvanoga thea, y vode med dva ru-
chnika posztavlene naifze gore poszta-
vlaju, y vszaku drugu vuru premenya-
ju, da sztranka tela bolezniva vszigdar to-
pla, y malo mokra osztane. Ako za-
dnich verbanecz nazad vu telo vudri, on-
da betefniku naifze fila odpre, ako je
potrebno, y vezikatoria Nro 58vo na
ruke naifze nyemu posztaviu, ter mar-
livo, y obilno naj pije thee Nro 4to vsza-
ku vuru dve šalicze na toplom.

DEL SSESZTNAJSZTI

O D

Plyuvanya Kervi.

Zroki plyuvanya kervi jeszu: Osster **Zroki**
katar, veliki kassel, krichanye visse **plyuva-**
reda, napuhavanye trumbet, izprazne- **nya ker-**
nye nature navadno zaduffeno, y pre- **vi.**
precheno, kakti je pri muskeh glavah
zlateh fil, pri senzkeh pako meszechno-
ga kervi odtoka; zatem zroki plyuva-
nya kervi jeszu, kada gdo nerazlosno
pije vino, šganiczu, szlivoviczu, ali kaj
drugo takvoga, kaj je od nature vusi-
gaju.

gajuche, ali zadnich kadafzi gdo peršza z-velikem terhom pritišne, y morebiti zarad opadanya iz vizokoga mešta na zemlyu jako štuče, y pobije, kakšze pripecha otogušche med mušmi, y oštalemi mešterškemi lyudmi, koi teške, y velike terhe nošiu, ali zmešta gibleju &c. *Znamenya* takaj bu-
Zname duchegea kervi plyuvanya ješzu ova:
nya bi kada naimre gdo predi nekuliko vreme-
duche na vu peršzah šzvojev pochuti šzerbe-
kervi nye, dušeny, vruchinu, tešinu, y bol
pluva- duše terpechu, kašla maloga, y od znu-
nya. tra peršz šzkup šztifškanye, na obrazu
 pak, y na liczah cherlenochu, vu vu-
 šztah šzlanofzt, ali šzladkochu, šzline
 zadnich, y plyuchke zkervavemi kapli-
 czami od ovud, y od onud jedno malo
 zmešane, y kakti pošskroplene.

Zname- *Znamenye* pak vezdašnyega ker-
nye ve- vi plyuvanya je ona kerv lepa, čišta,
šdaf- y napenyena, koja z-kašlom, y zbro-
šnyega hanyem, iliti šstropotom plyuch chez
kervi vušta vun šze hita. Ako ne čišta, y na-
plyuva- penyena, nego je debela, gušta, cherlen-
nya. kašta, y jednomalo pričerna zgiba-
 nyem na prekhitanye, ali pak zifztem
 prekhitanyem zjedinyena, onda neveli-
 šze kervi pluvanye, nego šze zove ker-
 vi

vi blyuvanye, y na falate vunhitanye, koje od seludcza dohadya, y negda ter negda betesniku poleschiczu zavdaje, ako pak nikakve ne poleschicze, onda potrebno je znyim chiniti, kakti zplyuvanyem kervi. Pokehdob anda plyuvanye kervi je beteg jako pogibelen, frissko, y marlivo morasze vrachiti, dasze ne zamudi, ar akoprem negda, y negda betesn ku je lekse, vendar to redko krat, y takva poleschicza na frisskom presztane, zato berfelisze pokaseju znamenya gore imenuvana, y pred kervnem plyuvanyem dohadyati navadna, onda taki potrebno je betesniku obilno filu pufztiti, y ako znamenya ne presztaneju, onda chez dve vure drugoch najsze nyemu fila odpre da pache y visse puti, ako je potrebno, potlam nai pije napitek Nro imo.

Akopak kerv vun hita vre predi nego fze gdo napomoch dozove, onda potrebno je obilno filu odpreti, y chez jednu vuru drugoch, da pache y chez pol vure, ako vu veliki vnofini kerv iz betesnika vun szili, y ovak tretich, y chetertich potrebno je chiniti, doklamgoder kervi vun hitanye ali fze jako pomensta, ali pak zevszemszega pre-

Razlu-
chava-
nye ker-
vi plyu-
vanya
od blu-
vanya
nyeino-
ga.

Vra-
chenye
plyuva-
nya ker-
vi.

prefztane, kak najmre vrachitel, ali barber bude šzudit. Zatem betefnik nai pi-
 je frišku, y merzlu vodu, po malo ven-
 dar na jeden put, metemtoga vřzaku-
 minutu nekoliko, na priliku jednu, ali
 dve slicze, doklam goder kerv pre-
 fztane, y vtařize; betefnik takaj je-
 dnako goreřze naj derři, ali najmre naj-
 řzedi, ali naj řztoi, y kuliko je mogu-
 che, mirovnoga, y veřzeloga řzerdca
 nai bude, ter vu meřztu jedno malo pri-
 kladnom, y pri merzlom more řztati,
 da friřskoga zraka more predihavati.
 Poleg toga, ako velika vnořina kervi
 vun izhadya, potrebno je betefniku ru-
 ke, y noge viře, ali niře kolena ořtro
 prevezati, da kerv tak jako vu plyu-
 cha nebude řzilila, y doklam nyeino
 plyuvanye, ali řze pomenřla, ali pak
 prefztane. Potlam ruke y noge najřze
 odveřeju, y oprofzte, ali ne taki na je-
 den put, nego zpervincze jedno malo
 veřila najřze odpuřzte, chez chařz joř-
 che bolye, zadnich najřze dole vzeme-
 ju, ar dabiřze ruke y noge na jeden mah
 odvezale, y ořzlobodile, onda kerv
 zkruto velikum naglořztjum proti plyu-
 cham bi vuđrila, odkud novo, y vno-
 go gorře od pervoga kervi plyuvanye
 nazad moglobiřze povernuti. Naj

Naj zadnich pak, kada najmre vre kervi plyuvanye presztane, ali szamo szline, y plyuchki zkervavemi gdegde kapliczami poskropleni vunfze hitaju, onda betesnik marlivo naj pije kuhanu vodu Nro 28vo, k-kojojse nai prida jedna sfaka verbnicze trave, y tuliko kopriv friskskeh; zatem chez nekoliko dne- vov, ali tije dnov (doklam naimre zverf- leno ozdrave) naj nuter jemlye meda Nro 70mo. Zjednum rechjum akofze gdo szpoznava kervnomu plyuvanyu podverfenoga, lyubleno opominam, y nagovarjam vszakoga takvoga, da vsza- ko letto tri, ali chetiri puta najsi daje filu odpirati, navlasztito ono vreme, kada ov beteg navaden je dohadyati, potlamtoga chez nekoliko dne vov naj nuter jemlye meda Nro 70mo, ovoga ako nema, na meszto nyega naj pije na- pitek Nro 28vo

DEL SZEDEMNAJSZTI

O D

Griza chrevnoga, iliti Zavijavicze.

Kada chlovek vu seludczu, ali vu *Kaj is* chrevah pochuti osstru bol, onofze zo-*gris*
ve

ve griz, illiti zaviavicza. Felya ovo
ga betega naibolye fze zaderfava po
ladanyu, y fzeiah med musmi: griz

*Kuliko
je ver-
szti?*

naimre *vusifajuchi, zlatenichni,* nezrel,
merzel, y *vetraszt,* illiti od znutref-
snyeh naturalfzkeh vetrov dohadya-

*Zname-
nya, y
sztalifs,
griza
vusifaj-
ucheda.*

juchi. Griz *vusifajuchi* (koije jako po-
nyia, y gibelen) pochimlesze po velike, y of-
sztalifs, stre vu chrevah boli, kojafze po leba-
ko povekssava, fila tverda naglo ide,
vruchina povszem chrevu okolu pupka
fargucha zkupfze szpravla, sztalno vu
jednom mesztu osztaje, y betefnika ja-
ko prebada, navlasztito onde, gde je
vusifanye. Natura od zdola navadna-
je biti sztisnyena, zaperta, y malo gda
odperta koja ako vu ovom betegu be-
tesnika na prekmetanye napinya, y gi-
ble, onda je dozta zlocheszto zname-
nye, kaiti ovakvo napinyanye vudira, y
y bantuje chreva, y pupka, odkud be-
teg bolyesze povekssava, obraz cher-
len posztaje, betefnik zarad velike boli
ne uffafze, niti neszme oddihavati, ter-
buh nyegov jakofze napinya, y kakti
raztese, ter na chiszto malo doteknutje
kruto jako boli. Zatem segya velika
na nyega navali szczalina zvekssiega pre-
sztane, y ona, ako je nye kaj, je cher-

lena

na, y farg icha, szna zadnich, y po-
oja nikakvoga nema, nego vszakojach-
e szenye, y vidyenyä.

Y zato ov beteg frifsko fletuje vu
voje mefzto, y kada vre jeden put do-
le na fzvoj czil, med tremi, petemi, ali
efztemi dnevi vsza bol na jeden mah po-
menfaffe, betefnik nikajfze ne tufi, y
prinyem fztojechi fstimaju, daje naj zdra-
effi, y da nyemu chifzto nikaj nefali.
li chez chafz taki pochne na obrazu
ledeti, ochi fzim tam plaho preme-
ati, jakofzt tela zgubivati, vu pame-
ifze meffati, pochneju vsze fztranke te-
a merzleti, terbuh modreti, doklam za-
nich duffu fzpufzti; kaiti kada goder
ol jako gorucha tak frifkofze pomenf-
a, y prefztane, znamenye je gnyiloche,
branta, iliti vufganoga vu chrevu me-
za, y zato na naglom fzmert prifztigne,
konecz fivlenyu vfzigdar vuchini, na-
vlafztito, ako ov beteg vu koju pleme-
iteffu fztranku tela vudri, terfze onak
zapufzti, y znichemfze ne vrachi, ali
akofze y vrachi, zlochefzto fze vrachi. *Zna me-*
Znamenya pak vufganoga feludcza jefzu: *nya vu-*
ko naimre betefnika natura gible na *ifgenoga*
prekmetanye, ali morebiti zifztine vun *felud-*
ita, ter ktomu veliku tefinu fztifzku, *cza.*

y

y ofstru bol zjakum zimliczum vu seludczu chuti &c. Znamenye je vufgane kervi vu seludczu, y zato vu ovakovom sztalissu vrachtvo za prekhitaneye nuter jemati vnogobi iskodilo, y betefnika bi sivlenya mentuvalo. Kaj dasze ne pripeti, ovakovo na prekmetanye gibanye morafze pomochi, y vrachiti onem nachinom, kojemsze vrachi vszako kervi vufiganye; y vsze zlo presztati hoche.

*Vra-
chenye
vufiga-
juchega
griza.*

Sila anda naj predi obilno visse puti morafze odpirati, doklamfze goder beteg pomenffa; Y zato ovde chlovek morabiti batriv, y korafen vu kervi pufchanyu, kajti bolye je visse kervi pufsztiti zmenffum iskodum, kak malo zvekssem zdravja kvarom, y sivlenya mentuvanyem, ar vu takvom poszlu zlo frifsko nadoide, y betefnik vumre. Za file odpiranyem naifze da kriszterati Nro 6to prez szoli, y naj piye obilno napi tek Nro 1mo, ali kuhanu vodu Nro 5to, zatem zverhu vszega terbuha naj posztavla toplo objachenye Nro 5to, y visse puti chez den nai premenya; no ge takaj dva, tri puta chez den nai da kupati, ali kaj je josche bolffe, najzi da takvu dobru kupel napraviti, vu ko-

ju do peršz budeszemogel poštaviti; zadnich za dokončanem betegom, kada najmre pochne imati felyu na jeztvinye, nai nuter jemlye vrachtvo za prekhitanye Nro 22do, ali pak zernye biloga terna Nro 9. Kajti pak ovoga griza vufiganye, kakti y vszako drugo morešze vu otok šzpraviti, ali pak na gnyilo, y mertvo melzo preobernuti (koi otok navadenšze je onda napraviti, kada vufiganye, y bol pochnešze nekuliko pomenšavati, nekuliko pak od znutra zaperta ošztajati, na koje zapiranye perva tela jakošzt vre predi zgublena, nikakšze nazad ne more zadobiti, dapače vřzedilni zdeni višše puti po telu navadni ješzu obhadyati) zato onda potrebno je vrachitela iškati, kaišze vu takvom pripechenyu mora chiniti. Metemtoga betesnik morešze dati dva puta chez den krišzterati Nro 6to prez šzoli, y marlivo piti toplu kuhanu vodu prez oczta, z-jednum šztrankum mleka zmeššanu Nro 5to.

Kada pak zlatenicza vu terbuhu, iliti vu chrevu od kojega goder zroka dohadyajucha, zarad šzvoje farguchnošzi tak chloveka navadna je grizti, da od onud prevech oštru bol mora šzpoznavati,

Kaj je vrachitelov zlatenichni griz koi od griza
griz vufigajuchega vu tom fze razluchava;
zlateni- da kada zlatenichni betesnika trapi, za-
chni, y onda nikakva zimlicza nyega ne bantuo-
od kud je terbuh nyegov ne oruch nitifze raz-
doha- tefe, segya je menffa, ali nikakva, na-
dya? tura od zdoia je szlc bodna, y zarad zla-
 tenicze doszta odperta, szczalina fze po-
 vekffa, koja neville cherlena, nego zla-
 tenichna, glavafze zadnich jofche ne-
 kuliko verti, y vufzta fuhka bivaju. Ov
 griz akofze zlochefzto vrachi, ali ako-
 fze ze vfzemfzega zapufzti, morefze
 frifsko preobernuti na griz vufigajuchi,

Vra- kaj je sztanovito zlo, y pogibelno. Od
ehenye kuda ako betesnik kervi je podverfen,
zlate- y zkervjum napunyen, ter ktomu griz
nichno- je jak, tak onda mora fze obilno fila od-
ga gri- preti da morebiti iz griza zlatenichno-
za. ga ne polztane griz vufigajuchi. Zatem
 dva krifzteri chez den iz tople vode zo-
 cztom zmeffane betesniku najfze davaju,
 ali pak Nro 6to zjednum kupiczum o-
 czta. Potlam naj pije obilno fztepke,
 y kuhanu vodu Nro 24to, na pomen-
 kanye ove Nro 5to. Zadnich vfzaku
 vuru naj pije jednu ffaliczu vrachtva na-
 pravlenoga Nro 22do ali jednu fliczu

berfze

berfze prikladne, y zgotovlene za vrachtvo. Kupel takai za noge, kifizeli szad, y kifzele juhe ovde jefzu dobre, y kruto hafznovite. Ova anda vsza najfze verno, y marlivo nuter jemlyeju, y fztanovito beteg frifskofze zvrachi, za kojem zvrachenem valalo bude nuter jemati vrachtvo za nature ochifchavanye Nro 9no, dasze vefz zevfzemlzege zrok betega fzfunda, y betefnik vu nyega nazad neopadne.

Ova takaj bol, y griz dohadya od prevech vnogeh, ali y vu menssem broju vzeteh tefskoga vendar kuhanya jefztviny, kojefze vu feludczu dugo zkup fzfpravlene zaderfavaju. Dohadya na dalye od razlucheneh, y vfzakojachke felye jefztviny, tverdeh, nezdraveh, y nezreleh vu feludecz pofztavleneh, kakti je Sitek nezrel, ali akoprem je zrel vendar zlochefzto je zkup fzfpravlen, y vu hambareh chuvan, viffe puti pleszniv, vulgan, y fzkurjen, koi (poklamkam fze na melyu oberne, y kruh fze znyega zlochefzto zpeche, ali druge kakve jefztvinye iz melye napravlaju) ovoga betega nava-denje doprinefzti, y zrokuvati.

Zrok
griza od
feludcza
dohadi-
jajuchi.

*Zname-
nya ovo
ga griza* Metemtoga kada zroki ovoga be-
tega vre jeden put na pervo preideju,
onda betefnika neobhadya tulika bol,
kulika vu perveh dveh felyah, tefinu
vendar, y veliku od znutra sztifzku
z-otajnum boljum visse puti pochuti,
koja navadna je doiti polehko prez vsza-
ke zimlicze traplenya, y vruchine, za
bolyum pak nadoide omilavicza vu gla-
ve, merfzko szpuhavanye iz vufzt, ter-
fzenye na prekhitanye, obterffenofzt
terbuha, y velika seludcza smechna,
zadnich obraz jako preblede.

*Vrache-
nye ime-
nuvano-
ga griza* Ako anda (kak je recheno) na-
turafze giblje na prekmetanye, tak be-
tesnik za izlehkotiti szamoga szebe obil-
no naj piye, ali szamu toplu vodu, ali
jedno malo z-mafzlom, na mefzto ma-
fzla z-medom zmessanu, ali pak akofze
nyemu vidi, naifzi posztavi perfzte vu
gerlo, y nye nuter naj porine, y vun
hital bude. Kai ako nebi hafznilo naj
vzeme nuter vrachtvo za prekhitauye
Nro 29no, koje ako takaj nikaj neo-
pravi, onda najfze da kriszterati Nro
6to, ali najfzi szam od zdola dene pod-
sztavek Nro 7mo. Vnogo zadnich
ovde hafzni zvruchem, y toplem vi-
lahnom terbuha gladiti, y cheszati, po-
klamo

klamkam naimre vreszeje natura zchifztila y szpraznila, akoprem beteg zevfzemfzega je preszta. Ona pak za opravlenem prekmetanyem voynyucha, y szmerdecha szapa, ter vu vufztah zaofztajucha, lehkosze more pretirati pijuch vodu Nro 3tio, ali pak jeduch kifzeloga szada.

Griz takaj navaden je dohadyati od naturalfzkeh znutreffnyeh vetrov, koifze onda napravuu, kada perffone gingave, beteslive, y nikakvoga zprehadjanya nechineche, fzirovoga szada, lechu, graha, boba, ali kruba zlochefzto iz zlochefztooga fitka pechenoga, y ofztale druge zlochefzto pripravlene jefztvinye jedu prez vfakoga nature odpiranya, koja chem je dufe zaperta, temje gorffi, y vekffi griz. Ov beteg le-

Zroki

griza od vetrov, dohadajuchega.

Zname-nya nye-gova.

Vrache- chi z-ovem nachinom: betesnik jedno
nye ovo- malo naj pije vino, ali szamu gi igavu
ga gri- szlivoviczu, ali zadnich szaniczu iz bo-
za. rovicznoga zernya napravlenu, perper,
 y ofztala gverchena duguvanya. Zatem
 zvruchem vilahnom chrevo naj giadi,
 y chesse ali toploga kamena, na meszto
 kamena toploga tanyera od zgora naj po-
 sztavla, kakti takai y tople vilahne. O-
 pomynam vendar vszakoga, naj pazi do-
 bro, y ako nemore izpoznati, jeli o-
 voga, y ovakve felye ima griza, onda
 najsze zderfava od vrucheh, y vufiga-
 jucheh dugovany, kakti je szanicza,
 perper, gyumber, &c. nego zato bo-
 lye vchini, nitifze ne vkani (naj bude
 kakve goder felye griz) akofze bude
 daval krifzterati, noge kupati, y obil-
 no Thee Nro 4to naj pije. Zadnich
 za objachenye tela vilahne vu tople
 vode namochene, y jedno malo ofmek-
 nyene zverhu chreva naj posztavla.

Griz Zima zadnich, navlasztito velika,
od zime kadaje naimre prevech faitna vu nogah
doha- griz more zrokuvati, y napraviti, y
dyaju- to nai berse po ladanyu pri musch, koi
chi ko- zkoro vszigdar boszi hode. Isztina je,
mu naj navada, y kakti druga natura vnogo
bolye chini, da tuliko puti ovoga betegav
skodi?

dar ;

dar ne zadobivaju, metemtoga vech-
 krat sze pripeti, da chlovek nagnyen
 na kakov drugi beteg, naj berle y naj
 lekse ovoga zadobi, kojega nebi za-
 dobil, dabi boz ne hodil, ali kaiti vno-
 gem sziromastvo nepufzti, da obuti
 hode, zato lahko ov beteg zadobiva-
 ju, y berse nyemu podverfeni poszta-
 jeju. Ov vendar griz morese zavra-
 chiti, ali ne z-vinom, sganiczum, z-per-
 prom &c. nego z-obilnem napitkom
 Nro 4to. Potlam pak takov betesnik *Vrache-*
 naisze posztavi na posztely, y naisze *nye ovo-*
 dobro pokrije glavu vune imajuch, ni- *ga gri-*
 ti ne potrebno, dabisze jako potil, ne- *za.*
 go dosztasze bude szrednye szpotiti,
 ako nebi imel priliku, chasza, niti vre-
 mena na posztelye lesati, naiszi da na-
 praviti toplu kupel za noge, y nye nu-
 tre naj derfi za jednu vuru, polehko od
 zgora toplu vodu prilevajuch, kada
 perva hladna posztaje; ovak more chi-
 niti y on, koi nakani iti lesat, y ako
 takov nebi imel sspecziesz za thee Nro
 4to, onda meszto thea naj pije toplu
 vodu jedno malo z-ocztom zmessanu.

DEL OSZEMNAJSZTI

O D

Gnyile Zimlicze.

Kaj je gnyila zimlicza? **M**ateria zkvarjena pohablana, y vre tuhtena vu seludczu, y vu chrevih zkup zpravlena, ali vre iz sztrani na materiu Kervi preobernyena, zbog farguchnoszti, y lyutine szvoje, navadna je vu chloveku zimliczu zbuditi, y napraviti, kojafze zove *Zimlicza gnyila*. Akofze pak zlatenicza zkvari,

Kaj je zlateniczna? imenujefze: *Zlateniczna Zimlicza*. Zroki ove zimlicze jeszu ovi: Zrak faiten, moker, vruch, gnyil, y neponovlen, kakje navaden biti vu mesztah berech-

Zroki gnyile zimlicze neh, Letto takai vruche, szparno, y mokro, vufivanye kruha zlocheszto napravlenoga, y szpechenoga, ali iz fitka, y zernya zlochesztoga nezreloga, szmerdlivoga, y dobro nechuvanoga, ali iz drugoga takvoga dugovanja, kojega seludecz nemore prekuhati. Vufivanye zadnich mesza, kadaje v-lettu velika vruchina, navlasztito, ako meszo ne frissko, nego vre zkvarjeno, y na pol szmerdeche, kakfze

fze pri nafz vu horvaticzke Zemlye po *Mefzo*
 lettu zna pripechati, gde mefzari kak *gnyilo*,
 je vřzem znano, řzamo dva puta chez *y řzmer-*
 tijeđen, dapache jofche redkeffe fze- *duche*
 cheju; malo je pak Gofzpode, koibi *navlařz-*
 imali ledvenicze, zmed řziromakov ni- *tito vle-*
 gdo, dapache niti pivnicze vřzaki ne- *tu, gnyi-*
 ma, vu koje mefzo vlettu bi mogel *le bete-*
 derřati, y od vruchine chuvati, odku- *ge zro-*
 da na vruchem, toplom, y faitnom me- *kuje.*
 řztu chuvano, y derřano zegnije, ze-
 řzmerdiřze, y ovak řziromatski chlo-
 vek od one meřzke voymbe lehkořze
 ořztvari, y zdravje řzvoje pokvari.

Ovak na dalye vu pořztneh dne- *Mer-*
 veh viře puti chez vnogo dnevov mer- *tve, y*
 tve ribe na prodaju vun pořztavlaju, *řzmerd-*
 koje vřze navadne jeřzu prodane biti, *live ribe*
 y pojedylene vre tak řzmerduche, da *takaj.*
 po pijaczu prehadyajuchi zkoro voym-
 be podnařtati ne moreju, koja vřzako-
 mu je jako neprilichna, y ne zdrava.
 Y řztanovito nerazlořno, ter preko-
 redno ovakveh řzmerdliveh rib vufi-
 vanye jako je řřkodlivo vu zime, à jof-
 che bolye v-lettu, navlařztito, ako je
 vruchina faitna, mokra, y vuhka, a-
 ko je zrak od řzmradlivofřti vřzakořach-
 keh berechneh meřzt zaneřznafen, koi

szam po szebi vnoge gnyile betege, vzfem nam obchinfzke more doprine-
szti tem berse, chem bolye mi szmer-
dliyo mezso, y voynyuche ribe bude-
mo jeli. Proszim, neli isztina? da
v-lettu, akoprem chlovek je vu zdra-
vom mezstu, vendar faitnocha, y vuh-
kocha tel nasseh nagnyena je na gnyi-
lochu, kai anda bude, ako josche zver-
hu toga zvunessnyu gnyilochu, y voym-
bu vu naz budemo posztavlali? kai
bude? ako mi vre na pol gnyili, z-gnyi-
lem mezom, y szmerduchemi ribami
budemosze hranili? Sztanovito z-bete-
gi gnyilemi zlatenichnemi, pogibelne-
mi, y szmertnemi (kak ovde vre viffe
puti je zmerkano) budemo posztali ob-
terffeni.

Dobro anda, y hasznovito bibilo;
dabifze ovakovo hman, y nerazlosno
szmerducheh duguvany vufivanye za-
tergnulo, kai ako nebi moguche bilo
vchiniti, proszim konchemar, y tol-
nach dajem vzfem, y vzfakomu, da
ako takva duguvanya vre hoche jeszti,
naj malo, y mertuchlivo je ali pak ze-
vzfemszega za lyubav szvojega zdravja
najsze zderfava. Kaiti pak szromascki
chlovek mus, y kmet ono mora je-
szti

szti kaj ima, y kaj more kupiti, ali v-dobiti, zato szvetujem, y takvomu, da meszo, akoje szmerduche, naj kuha z-ocztom, ali z-lifztjem chesznmigovinskem, ali zkiszeliczum travum, da ona voyмба kulik tulik preide, y presztane, ali pak takvo meszo, y ribe szmerduche na sztran naj posztavi, y najsze obilno kruha, y friskoga, ter zreloga szada na je, koi chloveka lepo razhladi, zlateniczu vu nyem vtasi, vun ztira, y od gnyileh betegov nyega obchuva. Vsze takaj zelene poveratelye, kakti je zelye, repa, merkva, szalata, &c. jako jeszu hafznovite, y na nye iszta natura chlovechanszka hlepi; najsze anda nyoj daje ono, kaj ona szama hoche, szudi; y seli imati, kriva pak sztimanya, y zlocheszta preszudyenya, tuliko lyudi vumarjajucha, ne treba poszluffati, ar vu vrachenyu betegov naj bolssa voditelicza, y ravnitelicza je natura chlovechanszka, zato najsze veszeliu, koi nyu dobru zpoznavaju, y naszleduju; ali chiszto malo je takoveh lyudih, pokehdob naturu poznati, y nyu naszleduvati, je velika, y duga mesztia, á sivlenye je kratko, y marlivoszt vuchitisze je jako

lena,

lena, y gingava na to. Gnyile zadnich zimlicze, y betega zrok je fziromafftvo prevech veliko, illiti pomenkanye potrebné hrane, kakti takaj falofzt dugo terpecha, y beteg od ofstroche kervi izhadyjajuchi, zapuschen, y nezvrachen.

*Zname-
nya, y
sztalifs
ovoga
betega.*

Nekuliko dnevov pred ovem betegom vsza zkoro jakofzt tela pogine, glava smehka posztane, obisztje, y kolena obolyu, vu jutro vufzta merfzko dehneju, felya k-jefztvinyam henya, navlasztito mefzo betesniku jakofze grufzti, fzeny nepokojen zverhu nyega dohadya, negda y negda velika giavobolya zdeni, y derhtavicza potelu oglafziufze, zverhu kojeh nadojde fargucha, y fzuha vruchina prez vszakoga pota. Vruchina pak vu gnyileh betegeh ovakva je: kadafze zdrav chlovek dotekne fzamo betesnika z-ime-nu vanem betegom obterffenoga, onda taki nemore fzpoznati vruchinu vu nyem, nego kada dufe derfi ruku zverhu nyega, onda fztoprav vruchinu iz nutra izhadyjajuchu pochuti, koja zdra-voga chloveka ruku kakti ipodbada, y nyu vufigati pochimlye. Szuprotiv-nem pak nachinom, kadafze dotekne betes-

*Vruchi-
na bete-
ga vufi-
gajuche-
ga vno-
gosze
razlu-
chava^d
vruchi-
ne zimli-
cze gny-
ile, ali
malo
vredne.*

betesnika vu goruche, y vruche zimlicze pozstavlenoga, ali kojemu drugomu kervnomu vufiganyu podversenoga, taki na on chasz, dapache kada knyemu prisztupluje, y ruku zverhu nyega hoche pozstaviti, vre pochuti veliku vruchinu, jaku, goruchu, y szuhu prez vszakoga potenya, kadafze pak zevszcmfzega nyega dotekne, josche vnogo vekisu onda pochuti, y szpozna vruchinu. Dabifze pak beteg vufiganya preobernul na beteg gnyili, y vruchinabifze premenila, tak onda sila navadnafze je buikati, y premenyati, ali vendar naglo, y tverdo tak ne ide, kak vu betegeh vufigajucheh, zvan dabi bil beteg zmessan jeden z-drugem, kajfze lahko szpoznati more iz znameny ovo-ga betegy, ako naimre betesnik je nature kervne, illiti Kervi jako podversen, ter akofze druga vufiganya zname-nya vun pokafeju, kakti je velika glavobolya pod vruchinum, vszedilno grufatenye na jeztvinye, gibanye nature na prekhitanye, voynjuche szpuhavanye, y vufzta jako fuhka, tak onda naj predi silafze mora odpreti. Ova vruchina chez viffe vur, dapache negda chez czelu noch navadna je terpeti,

ipo-

pomenšavafze vendar, vu jutro z-dru-
gemi betega znamenyi, metemtoga
zimlicza nerada prešztane, akoprem
menšša, y gingavešša pošztane, y be-
tesnik chišto šzlab lesati mora. Zver-
hu toga jezik merzek biva, kakti ta-
kaj y zubi, šzapa voynyucha, y mer-
šzke duhe bolye, y bolye pošztaje,
ščzalina bleđa, šzmerducha, gušzta, de-
bela, šzmetna, y hergyava vun izha-
dya; Natura negda jako zaperta, neg-
da pak prevech odperta, materiu šzmer-
dechu, vodenu, hergyavu, y pri-
chernu od šzebe vun pušcha. Kofa
malo je gda šzuha, višše pak puti mo-
kra, šfaitna, y vuhka od velikoga po-
ta pošztaje, koi takaj jako vonya, y
šzmerdi. Zimlicza zadnich višše puti
chez den vure premenya, vezdašze po-
vekšša, vezda pomenšša, navlašztito
pak šk-vecheru jako, y nemilošztivno
na betefnikafze pošztavi.

Odkuda kadašze ov beteg zloche-
šzto vrachi, ališze zevšzemšzega zapu-
šzti, ali pak vřzakomu vrachtvu neche
pokoren biti, kaifze nai bolye onda
pripecha, kadašze Vrachitel keřzno do-
zove, y pogibelen prichetek betega
donafšajuchi vre vřze kotrige prevze-
me,

me, ondazze taki Zimlicza povekšava, razlyutenye betega vekše, dugše, y pogibelnesse biva, terbuh oteche, betefnikufze pamet mešša, y bludi, szmrad, y naturalščko lanye neznaju- chi na poštelye oštavlya, za vszu pomo- moch nikai nemara, szamfze razgovar- ja, šila nyemu ide friško, naglo, gin- gavo, y nejednako, negda y negda vun fze zrineju po vratu, po peršzah, y zadnich po vszem telu piknyicze, y makulicze blede, y modre. Z-jednum rechjum šczalina, blato naturalščko, y pot od betefnika izhadyajuchi neizmer- no voynya, y szmerdi. Zatem betef- nika Frašz, y Kerch po obrazu, y fi- votu navaden je popadati. Zverhu plech, y herbta (akoprem predi nebil tomu privuchen) mora lešati, zmirom k-nogam poštelye bešš, opada, y pu- zi, z-rukami, y peršztmi šzim tam maš- se, kaše, y zifškava. Ovoszu zname- nya na pervo donoššajucha veliku po- gibel betefnika; šila tak po malo, y friško ide, da zgoro nyeinoga hoda, y treptanya ne mochi šzpoznati, tešina velika vu peršzah našštane, predihava- nye teško, ne jednako, y hriputlivo prišštigne, zadnich ilžta šzmert, koja de-

Nadpa-
di, i zna-
menya
zapus-
chenoga
ali zlo-
chešto
vrache-
noga o-
voga be-
tega.

deveti, ali chetirinaifzti, ali szedemnaifzti, ali pak devetnaifzti den navadna je doiti.

*Vrachte-
nye ovo-
ga bete-
ga.*

Ovomu anda vřzemu zlu, y ifzte szmerti dasze put preprechi, potrebno je vu vremenu z-prikladnemi vrachtmi betesnika vrachiti, y pomagati, kaksze dolye nise bude videlo prepifzano. nai predi betesnik najfze pofztavi vu fztanovit fivlenya red, y fztalifs, potlam obilno nai pije vodu Nro 3tio, ali kai je josche bolffe Nro 5to pridavajuch k-vřzakcmu mertuku, iz kojega bude pil, kupiczu oczta. Akoje pak z-ovem betegom vufiganye kervi zmefano, kaifze lahko more fřpoznati iz file tverde, y z-kervjum natechene, y ako drugi vufiganya zroki predi jefzufze vigyavali, y fřpazili, onda je taki potrebno betesniku filu pufztiti, koja drugi put ali fze pufzti, ali ne, kak naimre bude, ali nebude potrebno. Zatem akofzu vufzta fuhka, y merszko voynyucha, onda takaj vrachtvo za prekhitanje najfze nuter vzeme Nro 29. y kada betesnik pochne vun hitati, naj pije obilno toplu, jali mlachnu vodu, y ovak lekffe nyega fztane vun hitati, y materia betesliva berfe, y bolye vun
izide.

izide. Za dokonchanem pak vun hitanyem potrebno je verno piti napitke vre tuliko puti prepiszane. Kaiti pak negda, y negda dapache y visseputi ovakovo vrachtvo za prekhitanje nuter vzeto, navadno je naturu y od zdola tirati, kaj ako nebibilo, niti nyu od zdola nebi chiztilo, zato onda za nyeino ochischavanje potrebno je nuter vzeti praha Nro 9., y on szam visseputi taki perve dneve betegazatere, y vszega pretira, ofzebujno pak, akosze gore imenuvano vrachtvo nuter bude jemalo. Ako pak beteg jako bilbi zakorenjen, recheni prah vnogo nyega pomenisa, y vszu pogibel od betesnika odverne.

Za vszem ovem danem, nuter vzetem, y probuvanem vrachtvom, ako zimlicza josche nebi hotela henyati, ako naturalzko lanye jakobi voynyalo, ako terbuh malo bilbi napnyen, y napuhnyen, onda potrebno bibilo ofstro, y marlivo piti napitek Nro 28. pridavajuch k-nyemu dve kvinticze kizeloga sveplenoga szoffta, akobi nyega mochi imati. Ter ako na vsza ova probuvana, zimlicza betesnika josche zmirom trapi, akosze nyemu pamet messa, y zvan

y zvan szebe posztavlen biva, ako velika glavobolya, y nepokojnoszt vu sznu nyega bantuje, potrebno je nyemu na noge posztaviti flastre Nro 51, koji ako chez sfeszt vur nikaj nepomoreju, onda dva vezikatoria Nro 58. najsze nyemu na ruke posztaviu, y ako chez deszet vur nikaj nepohaszniu onda druga dva na sztegna najsze verseju, dapache, ako chez tuliko vremena nikaj ne bolye, dva na lisztanke morajusze posztaviti. Z-verhu toga bersefize betesniku pochne pamet bluditi, y messati, taki najsze nyemu nuter daje vrachtvo Nro 36. ali pak napitek Nro 35, koja vsza najsze z-mirom nyemu davaju, doklam goder lekse bude, y betesnik k-szebi dojde, bolye miroven posztane, y jezika chisztoga, y mokroga zadobi. Zatem polehko od vrachtva morenze zderfavati, ali vendnr vezikatoria moraju czureti tia do ozdravlenya, illiti doklam zimlicza presztane, betesnik pochneszi bolye chutiti, y selyu na jesztvinye zadobivati, onda sztoprav vezikatoria najsze zapreju onak, kaksze na konczu ove Knisicze prepissuje Nro 58. negda vendar y negda pripefitisze, more, da betesnik poklamkam-

fzi

fzi bolye pochuti, ali nepochuti, vsza-
 ki den sztanovitu dneva vuru vekfle,
 ali menffe premenyanye, y burkanye
 zdravja terpi, koje nyega jako ginga-
 voga, y szlaboga chini, zato potreb-
 noje onda med takvem premenyanyem,
 y burkanyem betesniku chetiri puta
 chez den davati jeden napitek od pra-
 ha Nro 30. kojega ako nebi bilo, kon-
 chemar chetiri puta chez den naj pije
 kuhanu vodu Nro 31. vu ozdravlenyu
 pak, y od ovoga betegu vu gore szta-
 janyu potrebnosze je zderfavati od pre-
 vech velikoga jeliffa. Y kaiti ov be-
 teg feludcza jako szlabi, y gingave,
 zat szim tam lze szprehadyati je hafz-
 novito, koje szprehadyanye veliku ja-
 ko szt vzfemu telu more doprineszti.
 Po lam toga betesnik v-jutro, y vecher
 jednu kupiczu vina Nro 32. szlobodno
 naj pije, doklam zevzfemszega jakoszt
 nazad zadobi, ter k-tomu predi, nego
 pochne mezso, y tverdesse jesztvinye
 ieszti, naj vzeme nuter za ochischava-
 nye nature praha Nro 9.

Zimli-
 cza pre-
 puchu-
 jucha a-
 kojze
 zmeja z
 gnyilum
 zimli-
 czum
 kakjze
 n.ora
 vrachati

Vu oz-
 dra-
 nya kaj
 je potre-
 bna. ch-
 niti z

DEL DEVETNAJSZTI

O D

*Zimlicze malovredne, y chiszto
zlocheszte.*

Kaj je zimlicza malovredna zovefze ona, zimlicza koja ima znamenya kruto jako zloche- malovre szta, nenavadna, y malovredna, ter dna, y vszem vrachtvom szuprotfze pofztavla, y potmaino vsza tak zkvari, y na ni- kaji szpravi, da nigdo nebi fftimal, da to vsze od nye dohadya, Lafztovito, y naivekfse znamenye ove zimlicze je: gublenye vsze telovne jakofzti taki na prichetek beteg na tuliko, da beteg vszu szvoju jakofzt, y moguchnofzt oberh tela zrine, y navali, zato nai bo- lye, kajti natura vre vsza gingava, ne- mogucha szuprot nyemusze pofztaviti. Zrok pako (zakaj beteg nevidifze tak pogibelen, kak doifztine je vu fzebi) ov je: kajti naimre iz gingave nature nemoguche szuprotfze pofztaviti, ne- moreju dohadyati takva Znamenya, po kojehbilze szpoznala pogibel takvoga beteg. Zrok ove zimlicze je zimli- cza gnyila, zapuschena, ali zlocheszto vrachena, k-kojoj navadnifzufze pridru- fiti

*Zname-
nyanye-
ina?**Zname-
nyanye-
ina?**Zroki
nyeini.*

fiti y drugi nyeini zroki, kojzsu naimre
vekffi; szim takaj szpadaju betegi dru-
goga sze radi prijemlyejuchi, y betegi
vszem obchinszki, koi imenuvanu zim-
liczu moreju doprineszti, y zrokuvati.

Nadpadi pak ove zimlicze jeszu ovi:
pogublenye vsze telovne jakoszti tak,
da zrok, od kojega to dohadya, chiszto
tesko morefze szpoznati, pameti, y
razuma takvo zbludyenye, da betes-
nik szam zasze nemore znati, vu kak-
vom je betegu, y sztalissu, niti zna,
gdo okolu nyega sztoi, premenyanye
naglo licza, y obraza, ofzebuino na
ocheh, zima, y mala vruchina zkup
zmesseana, visseputi velika bol glave,
y obiszta, kaj je jako pogibelno, za-
tem betesnik nikakvoga pokojnoga ne-
ma szna, nego zmirom vu tame, y vu
fantasih lesi, vszakojachke szenye kak-
ti zakrivene, y szkrovne, dapache visse-
puti, y sztrahovite na pervo nyemu do-
hadyaju, kak dabi betesnik ne znam
kak velika dugovanya premisla val,
metemtoga vendar chiszto nikaj nemi-
szli.

Zverhu toga po vszem telu veli-
ka pochutisze imechina, alisze zkup
sztizne sztanovita jamicza yu seludczu,

*Nadpa-
di, i szta
liss ove
zimlicze,*

odkud betesnik kruto veliku nad szo-
 bum tefinu szpoznavava. Vifseputi szpa-
 zifze kerch, y frafz po obrazu, na ru-
 kah, y nogah zmirom terpechi, negda
 pak zachafz prefztajuchi, y nazadfze
 povrachajuchi; vfza petera chutenya
 zadreveneju, ali da bolye rechem, ze-
 vfzemfzega pogineju, y zanemeju tak,
 da betesnik niti vidi, niti chuje, niti go-
 vori, kajti od velike telskoche reeh
 nyemu ogingave, y zabegne. Vifse
 puti velika bol vu sztanovite sztranke
 tela zakorenifze, kojafze potlam rada
 preoberne na vufgano, gnyilo, y mer-
 tvo mefzo, kai je naj pogibelneffe. Je-
 zik malofze gda premeni, nego pak
 zverhu nyega dojde fzmrad, y nekak-
 va krafzta, kakti kora, debela, futa,
 y pricherna, ne vendar vfzigdar tak
 jako, kak vu zimlicze vufigajüche na-
 vadnoje bivati, metemtoga jezik fzuh,
 y kakti offter pofztane. Pri nekojeh
 takaj betesnikah vu vufztah, y na te-
 menu mozolczi bledomodri, y fzmerd-
 livi narafzteju, terbuh nyihov negda je
 mehkek, negda pak napnyen, fila gingava
 frifsko, y ne jednako iducha, kofa po
 vfzem telu vifse puti niti je topla, niti
 merzla, niti mokra, niti fzuha, negoje

zmakuliczami modremi, ali bledomodremi napunyena, koja znamenya vsza fzu zlochefzta, fczalina nikakve farbe nema, nego je bleđa, y fzmerdliva, negda pak marffeča, kak dabi od kojega marffeta bila puschena. Natura negda y negda chernu, fzmerdlivu, y merfzku materiu od fzebe vun pucha, koja ako nazkoro neprefztane, y zvrachtvi fze ne preprechi, fzmert ifztinfzko doprinefze. Betesliya takai materia vilfeputi rada vudri vu slezde, ali pod pazuhe, ali za vuha, ali pak vu fztanovite fztranke tela, gde divje, gnyilo, y mertvo mefzo napravifze. Odkuda betesnik nikakve vech jakofzti vu telu nema, pametfze nyemu vsza zmeffa, y vech mertvomu, kak fivomu fzpodoben pofztane, na plechah, y herbtu z-mirom lefi, tefinu veliku vu perfzah chuti, y herglajuch z-gerlom tefsko predihava, pot fzmerdliv, y merzel jako z-nyega czuri, kerch y frafz po vfzem telu gofzpoduje, doklam zadnich vumre.

Ov beteg zapuschen zaofztavlen, ali zlochefzto vrachen, vfzigdar zkoro fzmert donaffa, kadafze pak dobro, y fzpametno za vremena vrachi, onda-

Zname- fze zdravje doisztine nazad poverne,
 nya bu- kojega Znamenya jezsu ova: Sila poch-
 duchega ne iti jakffe, y fzvojem navadnem re-
 zdravja dom, fczalina pochne fze mutiti, y
 fzmrad dalye nadno pozstavlati, illiti
 vfzedatizze, y chiztiti, niti ne vech,
 ali konchemar ne tak voynyucha, y
 fzmerdliva kakje predi bila, betesnik
 vu pametti k-szebi dojde, jakoszt tela
 polahko zadobiva, y dobro pozna, gde
 je? y vfzakoga drugoga okolu fzebe
 fztojechega. Vruchina, illiti toplota
 tela nyegovoga je jednaka z-vruchinum,
 y toplotum naturalfzkum, pot takaj je
 naturalfzki, tesina je mala vu perfzah,
 ali, nikakva, chutenya nazadfze po-
 verneju. To pak ne zlo, niti nikaj
 ne fskodi, ako betesnik na vuha ne-
 chuje onda, kadafze ove beteslive ne-
 volye pri nyem pomenffavaju, ar chez
 nekuliko fztoprav dnevov chujenye
 vre nazad zadobi. Zadnich terbut,
 y chrevo omekcha, y natura fzlo-
 bodnessa, illiti bolye odperta pozsta-
 ne, guszteffe vendar lanye, y k-natu-
 ralfzkomu prifzpodobnessa od nye vun
 dohadya.

Taki anda zpervincze betesnik
 najfze pozstavi vu iztanovit red fivle-
 nya,

nya, y na mertuk jeliffa, y piliffa; naj *Vrache-*
 bolffa hrana, y jefztvinya za nyega bu- *nye ovo-*
 de szád zreli, y frifski, navlafztito, ako *ga bete-*
 je prikišel, kakti v-lettu jefzu viffnye, *ga.*
 drobno Ivanfzko grozdiche, jabuke re-
 fzke, y kifzele, y vfsaki drugi szád,
 zvan breszkvih, koje szamo onda vala-
 ju, kada drugoga száda ne mochi imati.
 Jefztvinye morajufze fzkuhati, y pripra-
 viti iz ovoga ifztoga száda, kakti takaj
 iz Kifzelicze menffe, y vekffe, y z-o-
 lztaleh povertelfzkeh dugovany, zvan
 zelya, koje betesniku najfze nedaje, ni-
 ti ne pripravla, neg akobi z-ocztom bi-
 lo pripravleno, y zkuhano. Ovak y
 druge jifztvinje morejufze betesniku pri-
 pravlati, da budu jednomalo ocztene,
 y prikiſzele. Zadnich juſſicza z-melje
 na redko, ali pak od jachmena z-kifze-
 liczum, ali z ocztom zimeſſanoga, na-
 pravlena, za nyega jako bude dobra.
 Potlam obilno naj piſe napitek Nro 28.
 kojemu naj primeffa ſveplenoga kifzelo-
 ga Szoffta dve kvinticze. Zatem taki
 na prichetek betega nuter naj jemlye
 vrachtvo za nature ochiſckavanye Nro
 9no. ali pak, akoje ſeludecz pokvarjen,
 vrachtvo za prekhitanye Nro 29no.
 Y akobi betesnik doſzta kervi imel, ter

fila tverdo bi isla, onda najzi da nyu odpreti predi, nego imenuvano vrach- tvo jedno ali drugo nuter vzeme.

Poleg toga, akoli je moguche, vsza- ki tretji, ali cheterti den betesnik naj premenya rubachu od zdravoga chlove- ka chesz den, ali chesz noch ponoffenu. Zrak vszigdar naj bude nov, y frisek vu hise, ali vu komore, ar vnogo ha- fznj na ozdravlenye betesnika. Koja vsza szprobuvana, ako nikaj nebi po- mogla, y betesnik vu szvoje gingavo- che kakti zvan szebe posztavljen, tverd- no bi ofztal, onda potrebno je nyemu na ruke posztaviti dva vezikatoria Nro 58vo, y napitek Nro 35to, ali Nro 36to obilno. y marlivo mora piti. A- ko chez oszem, ali dvanajst vur ne bolye, onda pak na sztegna dva, ako chez tuliko vremena ne lekffe, na liz- tanke dva najze posztaviu, koj z-mi- rom czureti moraju, doklam goder be- tesnik ozdrave. Akosze nadalje betes- niku jako pamet messa, y vsza ali kon- chemarr nekoja zlocheszta znamenya nad nyimfze szpoznavaju, kaktifzu veliko pameti zbludyenye; vsze telovne jak- fzi pogublenye, y gliboko szpanye, onda taki zpervincze betega chetvera, ali

ali sfesztera vezikatoria na betesnika najfze
 polzraviu, dapache akoje velika potrebo-
 cha, lafzi na nyegve glave najfze obri-
 jeiu na fsiroko, kakszu dve dlani, y
 onda od zgora najfze polztavi jeden ve-
 zikatorium tak fsirok, y velik, kakje
 fsiroko podbrita glava, koj vezikarorium
 jako vnogo hafzni, y vnoge od izmertí
 lampov je odszlobodil. Kak berle pak
 betesniku lekffe polztane, vezikatorium
 iz glave morefze dole vzeti, y zapreti.
 Ako zadnich ov beteg (kaksze pripe-
 cha vu gnyile zimlicze) bifze jako zbur-
 kal, razdrafil, y razlutil okolo vechera,
 ali koju drugu dneva vuru, onda pod
 takovem razdrafenyem potrebno je nu-
 ter vzeti chetiri prahe Nro 30. do-
 klam prefztane, kajti betesnika kruto
 jako fzláboga, y gingayoga chini takvo
 betegu burkanye. Za prahi pak najfze
 vzeme Napitek Nro 35to, ali Nro 36to.

Vu vnogeh mefztah pod ovakve-
 mi velikemi betegi navadnoje lyuczto
 fivoga goluba, ali kokofs na poloviczu
 prerezati, y na glavu betesnika polztav-
 lati, doklamfze na glave zefzmerdi, y
 zvoynya, ffitimajuche lyuczto, di
 ovakova fztvar vefz beteg vum zvla-
 che, ali ykanyujefze jako, y malo vre-

dno ovo je štímanye, y preszudyenye, ar ona voymba, y szmradlivoszt nedohadya od betfnika, nego iz goluba, iz kokossi, ali iz druge sztvári gore na glavu posztavlene, zakai? kaiti na toplom y vruchem mesztu (kakva je naimre glava betefnika vrucha, toplá, mokra, y faitna) taki pochne gnyiti, y zraka vu hife szmraditi, odkud ne szamo okolu sztojechi veliku voymbu pochutiu, uego y szíromalski betefnik na posztelye nikamsze nemoguch genuiti, zaszmradisze, y neizmerno jakosze trapi; ovakova anda nigdo nai netenta chiniti (ar ovakvo vrachenye vnoge je vumorilo) nego od mene prepiszana marlivo nai obderfava, y kada betefniku odlegne, znyim nai baratche onem nachinom, kakov je prepiszan, gdeszem govoril od gnyile zimlicze.

DEL DVADESZETI

O D

Zimlicze prepuschajuche.

Zimlicza *prepuschajucha* zovesze ona, koja na chafze dohadya, negda doide,
 kak

kak je vřzem, y vřzacomu, navlařztito vu nařsem Orřzagu dobro znano. Zimlicza ova razdelyujefze; na vřzagdařřnyu, kojařze vřzaki den povracha. Na tretjachu, koja vřzaki treti den dohadya. Na chetertachu; koja vřzaki cheterti den doide. Na petachu, y ovak na dalye. Drugoch razdelyujefze: na zkup řzkloplenu, koja biva iz vřzedilne, y iz prepuschajuche, ovak na priliku: ako gdo vřzedilnu, illiti zimrom terpechu ima zimliczu, y vu řztanovitu dneva, ali nochi vuru zverhu nye na dojde zima zvekřřum vruchinum od one, koja je bila pred. zimum, tak onda zadokonchanum imenuvanum vruchinum vřzedilna zimlicza jořche z-mirom ořztane, y tak dugo terpi, kak je predi pred rechenum zimum terpela. Negda takaj dva puta med dvadefzet, y chetiremi vurami ovokova velika vruchina, y z-zimliczum zkupa navadnařzeje nazad povernuti, kaj je řztanovito dořzta zlocheřzto, ako naimre zimlicza vřzedilna prevech je jaka, ar onda takova vruchina betesnika jako gingavoga, y řzlaboga vchini, ter akořze řzuprot nyoi zvrachtvom nebi gdo pořztavil, betesnika bi mogla vmoriti, y řzkonchati.

Kaj je zimlicza prepuschajuča?

Razdelenye ove zimlicze.

Visseputi nadalye pod zimliczum vszedilnum jeden den imenuvana vruchina dojde, drugi pak den nedojde, nego na treti sztoprav den jedne, ali dve szpodobne vruchine pripetijusze, kojem takaj potrebno sze je szuprot pozstaviti zbog zroka malo predi imenuvanoga. Zimlicza zadnich *prepuschajucha* razdeljujesze y na visse drugeh, ali kajti jeszu tefesse, zato nyihovo razdelenye na sztran osztavljam, ar chtavcza ove Knificze, koi ne Vrachitel, bolyebi zmutile, kak razszvetile. Niti za izvrachenye kojega betesnika ne potrebno znati vszako zimlicz razdelenye, nego zadozta je, da gdo vu zimlicze *zkupszkloplene, vszedilne, y prepuschajuche*, to dobro zmerka, y szpazi, kadafze naimre beteg, y zimlicza razdrasi, razluti, y zburka; y kadafze pak pomenssa, y betesniku odlegne, koi vendar nigdar ne prez takve vruchine, proti kojoj nebisze moglo kakvo takvo vrachtvo nuter dati. Ako pak betesnik ima szamu zimliczu *prepuschajuchu*, tak onda (kakje vszakomu dobro znano) poklamkam nyeina lyutina, y razdrasfenye zevszemszega presztane, nikakvu vruchinu betesnik (nad szobum neszpozna-

znava, nego je nyemu tak dobro, y lehkó, kakje bilo predi pred prepuschajuchum zimliczum.

Oberh tog, potrebno je znati, da zimlicza druga je *Protuletna*, druga pak *Jeszenszka*. *Protuletna* zove se ona, koja od Szechna meszecza do koncza Ivanschaka navadnaje chloveka trapiti. *Jeszenszka* pak imenujesze ona; koja od meszecza Jakopvchaka tia do Profzin- cza terpi. Ovo zimlicze razdelenye zatofze tak zove, kajti vszigdar takve okolicze ima, koje ovakvu zimliczu nazleduju; ovak zimlicza *Protuletna* vszebi zadersava nekaj vusigajuchega, y zato z-ovakvum zimliczum gusztokrat dohadya vusiganye kervi y bodecz vu perszah. *Jeszenszka* pak zimlicza navadna je imati nekaj gnyiloga, ali zlatenichnoga, zmeslano, navlasztito kada je letto vruche, faitno, desgyeno, y mokro po mesztah najmre berechneh. Ova zimlicza zpervincze vidisze visleputi, kak dabi bila vszedilna, zevszem- szega gnyila, y zlatenichna, ali vendar chez nekoliko dnevov polztane prepuschajucha. Metem oga visleputi y vszedilna ofztane zrazdrasenym betega negda vekstem, negda menslem.

Zimli-
cza koja
je protu-
letna, y
koja je-
szenszka

zimli-

zimlicza protuletna prepuschajucha negda, ter negda chez nekuliko szam^o dnevov terpi, y prez vszakoga vrach-
tva preide. *Feszenszka* pak je okorne-
fa, y malovrednessa, kajci nyeini zrok
bolye zakorenyen, je zlatenicza zkvar-
jena, y faitnocha gnyila zarad lettne
vruchine. *Zimlicza Chetertacha* med
vszemi zimliczami prepuschajuchemi je
naj gorssa, y naj tverdokornessa, koja
vifleputi ches nekuliko meszeczev, da-
pache y chez nekuliko tett terpi.

Koja od zimlicze vun iz-hadyaju Zimlicza vendar iz nature szvoje
je zdrava, y hafznovita, akofze szamo
z-nyum dobro baratche, ali pak kada
je mala, y gingava, akofze onak szama
szebi pufzti prez vszakoga vrachenya;
zdrava reko, y hafznovita je takva zim-
licza, kajci zapertu naturu odpira, y
betege dugo lett terpeche (koi drugach
vszem vrachtvam, y protimbam je-
szu izuprotivni) szrečno izvrachi. Y
zato zlocheszto chiniju oni, koi k-be-
tesniku dozvani, prez vszakoga pravo-
ga predi premisstavanya, taki iz nyega
zimliczu tersziusze vuu pretirati, y ze-
vszemszega zkonchati, iz kojega china
vnoga zla, y nevolye dohadyaju koje-
sze potlam tefsko, ali nigdar zvrachiti
nemo-

nemoreju, kaktije odtverdyenye, zapi-
 ranye, y zabertvenye ſzlezene, jetrih,
 y terbuha; razleanye zlatenicze, y ſu-
 tine po vſzem telu, y ſenſzkoga czve-
 ta, illiti meſzechnoga nyihovoga vre-
 mena vſztavlanye, odkud potlam nezre-
 lu detczu, rodiju, izvergneju, y ze-
 vſemſzega neplodne poſztaneju. Za-
 tem rada nadojde vodena bol, y beteg,
 derhtanye, y treptanye ſzerdca, ne-
 duſſlivoſzt, hriputlivoſzt, y oſztala dru-
 ga zla, koja ovde viſſeputi ſzpazil je-
 ſzem, y koja ſztanovito nebiſze pripecha-
 la, dabi ſzamo zimlicza ſzpametno, y
 ſzvojem nachinom bila vrachena. Ne-
 gda pak zimlicza vnogo ſskodi, navla-
 ſztito, ako je prevech oſtra, y jaka, a-
 ko dugo terpi, y akofze nyeino raz-
 drasenye bolye, y bolye povekſſava,
 ar, betesnika, y onak nezdravoga, ja-
 ko gingavoga vuchini, faitnochu, y
 vuhkochu vu nyem oſtrefſu, y ſargu-
 cheſſu zrokuje, iz mater detczu pred vre-
 menom ztira, y zverse, derhtanye ſzerd-
 cza, y ſivota zkup vlechenye, y kerchenye
 doprinaffa &c. dapache ſztari, y ginga-
 vi Lyudi viſſe puti pod takovem zim-
 liche razdraſenyem vumiraju. Ali vſza

oya

ova zla lehkofze pretecheju, ako naimre zimlicza vrachilafze bude z-pripromem nachinom, kojega ovde polztavlam.

*Vrache-
nye zim-
licze
vszak-
dassnye.*

Ako anda betesnik zimlichavi podversen je kervi, kajze lahko szpoznati more iz znameny vekile obilnoszti kervi, onda potrebno je nyemu silu odpreti. Ako pak vu seludczufze nahadya zlocheszta, y hman materia, kajze szpozna ovak, akofzu naimre vufzta fuhka, ako je felya k-jesztvinjam mala, ali nikakva, akoje jezik merzek, bel, ali fut, y vszafze betesniku grufzte, onda vrachtvo za prekhitanye Nro 29. najfze nyemu nuter da. Ako pak vu chrevu pochuti grizenye, ali smechinu, ali chreva napinyanye, onda vrachtvo za ochifchavanye nature Nro 9no nuter naj vzeme. Ako zadnich seludecz, y chrevo je zlocheszto posztavleno, onda jeden den vrachtvo za prekmetanye, drugi pak den za nature ochifchavanye more nuter vzeti, ali pak akoje betesnik drugach dobro jakke nature, obodvoje vrachtvo zkup naj zmefia, y zmefiano nuter naj vzeme, ter ovak na jeden den gore, y dolje nyega bude chifztilo, y fznafilo. Neg-

clafze

daſze vendar pripeti, da chlovek bo-
lye z-kervjum obilen, ſeludcza, y ter-
buha obterſſenoga ima, zato anda naj
predi ſilufzi naj da puſztiti, potlam pak
naj nuter vzeme, ali vrachtvo za prek-
hitanye, ali za nature ochiſchavanye
zbog ovoga zroka, kajti, kada je ve-
lika vnoſina kervi vu chloveku, y pre-
diſze nyemu ſila ne odpre, tak onda
po jednom, y drugom vrachtvu, na-
vlaſztito po pervom kerv jakofze raz-
lyuti, y razdraſi, odkud potlam veli-
ka glavobolya, vuſiganye gerla y ter-
buha &c. bi lahko moglo nadoiti. Za-
to bolye je vchiniti onak, kakſzem
malopredi rekel, y prepizal.

Poklamkam ſze pak vſza ova
zverſſiu, y opraviu (kakov naimre je
beteg menſſi, ali vekſſi, leſeſſi, ali
teſeſſi) onda betesniku naiſze nuter da-
je prah Nro 37. tri puta chez den, a-
li vrachtvo Nro 68., y zverhu praha
taki, ali pak chez malo chaſza potreb-
no je piti dve, ali tri ſſalicze thea Nro
4to. Ako pak ſzlezena, ali jetra, ali
zadnich chrevo je tverdo, y kakti
zaobreknyeno, ali ako betesnik pochu-
ti zlateniczu, y futinu po ſzvojem telu
razlejanu, onda za vekſſu ſzegurnoſzt

P

naj

naj pije kuhanoga napitka Nro 24to, y ako nyega segya jako bantuje, onda vodu Nro 3tio ter ovak zimlicza zvrachize visseputi vu maleh dneveh, y betesnik vnogo zdraveffi polztane, kak je bil pred zimliczum. Zdravja pak znamenye, y prichetek je onda, kada sze vruchina polehko pomenšava, niti je najmre tak prevech velika, y nagla kakje predi bila, niti tak dugo neterpi, kakje predi terpela. Ako vendar za vszemi ovemi dugovanyi zprobuvane mi, y nuter vzetemi josche tak velika vruchina za pet, ali sšeszt dnevov bi osztala, onda bisze morala tafiti, y gafziti vu ono ravno vreme, kada betesnika zaobsztre davajuch nyemu chetiri put praha Nro 38vo, akoprem med takvum vruchinum nebi visse vur bilo kak szamo tri, y onda vszake pol vure jeden prah bisze moral nuter vzeti (drugach naj menye jedna vura mora predi preiti pred vruchinum, nego sze prah od kine betesniku nuter daje, kajti pod vruchinum davati jako škodi, y tefinu, ter sztizku kruto veliku, y sztrahovitu doprinassa) y ovakvem nachinom zimlicza na friskom presztane, metemtoga vendar imenuvani prah za dva,

dva, ali chetiri dneve potlam nuter morafze jemati.

Kadafzi pak betefnik bolye pochuti, y vu sztanovit red fivlenya pozstavifze, onda naj je, kajfze goder nyemu vidi, y kaj goder nyemu vtek ide, ali vendar razlofno, y mertuchlivo, da feludcza ne obterffi, y terbuha prevech ne napuni. Szad takaj *Frifski*, zreli, y frifski fzlobodno naj je, kuli-ko hoche, ar on szam naj viffe puti prez vifzakoga drugoga vrachtva zimliczu more zvrachiti. Zatem povertel-*szad zimliczu viffe puti more zvrachiti.* fiske jefztvinje jefzu vnogo bolffe, y hafznoviteffe, kak od mefza napravlene. Zadnich zprehadyanye fzim, y tam pod trapaviczum, y vruchinum je jako dobro, ako naimre betefnik ne fzlab, y gingav. Mus vendar, koj nema zakai kine kupiti, ali morebiti tefskofze nyemu vidi zanyu kojega groffa vun dati, naj probuje predi domacha vrachtva, y naj nuter jemlye vino Nro 39no, ali Nro 32do, ali napitek Nro 31mo, ali prah Nro 44to, ali zadnich napitek Nro 56to, jedno naimre zmed oveh vrachtvih naipredi probujuch chez nekuliko dnevov, potlam drugo tretie &c. y ovakfze zimli-

eza vifse puti prez vřzakoga kine kupu-
vanya, y nuter jemanya lehko preti-
ra. Ako vendar zimlicza jakobi oftra,
y tverdokorna bila, y nebifze dala pre-
tirati, onda kina morefze nuter vzeti.
Bolye pak bude, ako betefnik zvan
vruchine, illiti zvan razdrafenya zimli-
cze (kada naimre nye nebude imel) o-
va malo predi gore imenuvana doma-
cha vrachtva nuter bude jemal, ar tuliko
nefzu fškodliva, kuliko kina, ter ven-
dar vu vremenu vruchine, y razdrafe-
nya zimlicze jako jefzu hafznovita. O-
na pak vrachtva, koja bivaju iz fza me-
chifzte fzoli (kakti je prah Nro 37mo,
ali vrachtro Nro 68vo, y ofztali na-
pitki) morejufze vřzako vreme betef-
niku davati, y ponuditi, najfze ven-
dar ne trucza, ako neche. Metemto-
ga nigdo naj nefstima, niti naj nefzudi,
da ova, y ovakova vrachtva nebibila
hafznovita, ar fztanovito jefzu, kajti,
akoje vu betefniku kaj zapertoga, y
zabertvenoga, ono odpiraju, zlateni-
czu chifztiiu, y pomenřlavaju, vetre
vun tiraju, y dafze potlam kina nuter
more jemati, polefchiczu zavdajeju.
Ter ovak chinech, y zimliczu vra-
chech, vřzem nevoljam zimliczu na-
fzle-

szledujuchem, y vu nassem Orszagu obchinzkem frisko, y lehkofze put preprechi, y betesnik pervo szvoje zdravje nazad zadobi.

Morebiti vendar koi ovde, zmesze ofzmehavajuchi, bi mogli rechi, da y oni ovakovem nachinom zimliczu vrachiu, y betesnikom vrachtva za prekhitanje, za nature ochischavanje, y ofztala druga iz szoli napravljena, nuter jemati davaju, kak y ja ovde prepissujem, ali vszem takovem na nyihovo govorenje, y ofzmehavanje naj predi ovak odgovarjam: Isztina je, y ne taim, da oni betesnikom vrachtva prekmetanje, y za nature ochischavanje nuter nebi davali, ali z-ovem davanyem viffe puti nyim vech nasko-diu, kak pohafzniu. Drugoch (kaifze naimre dotiche vszakojachkeh vrachtvih od szoli napravleneh) velim: da takovi od imenuvanoga vrachtva chizto malo betesnikom nuter davaju, koje zevszemszega nikaj nehafzni za pre-irati zimliczu, y za rafzipati nyeni zrok. Y zato, kada betesniki chez nekuliko vre dnevov ovakvo vrachtvo prez vszake hafzne nuter jemlyeju, onda nyim imenuvani vrachiteli, ali sza-

mu kinu, ali pak znekuliko zernmi fzo-
 li zmessanu prez vszake takaj hafzne
 ponudyaju, y nuter jemati nagovarja-
 ju, odkud zimlicza bolyefze zakoreni,
 zrok nyeni, y materia nuterfze bolye
 fzkrije, y zapre. Akoprem pak mo-
 rebiti ovem nachinom zimlicza prefzta-
 ne, vendar betesnik menye ali viffe
 szlab, y gingav z-mirom ofztane, y o-
 vak predi, ali potlam ranesse, ali kesz-
 nesse vszakojachki betegi na nyegafze
 zruffiu, kojeh nigdo zroka, y prichet-
 ka nebifze nadejal, niti znal, odkud
 izhadyaju, fztanovito od nikud drugod,
 nego od onoga zlochefztoga, y malo-
 vrednoga zimlicze vrachenya, koje
 viffeputi betesnika nato fzpravi, dabi
 rajffi vumreti kak duse vu takvom
 zlochefztom fztaliffu fiveti.

Ov anda nachin (kojega vnogi
 veliki, y glaszoviti Vrachiteli obder-
 savaju, y kojega ja ovde pozstavlam)
 je naj bolffi za izvrachiti vszakoga od
 vszagdasnye zimlicze, kak ja fzam je-
 szem fspoznal, y zprobuval viffe pu-
 ti nefzamo vu fspitaleh po nemfske ze-
 mlye, gde pet fzto betesnikov iz vsza-
 kojachkeh fztran, y Orszagov zmirom
 czelo Letto pod mojum fskerbjum je-
 szem

szem imel, koje od zimlicz vre zdvo-
jenedh szrečno jezsem zvrachil) ne sza-
mo reko vu szpitaleh, nego y vu o-
vom nassem Orszagu imenuvanoga na-
china jezsemfze dersal, kajti poleg nye-
ga zimlicze vrachiti, nikakvoga nature
zapiranya, niti otverdyenya szlezene,
ali seladczu, terbuka ali jeter nesze po-
trebno bojati, dapache vsza ova rasz-
tira, rasziple, y omehkcha, ako sza-
mo neszu dugo vremena vu betesniku.
Kajti pak visse puti pripetitische more,
da on iszti betesnik (koi zarad zimlicze
predi terplene, imel je zaperto, y kak-
ti zaotverdyeno szlezeno, jetra, chre-
va, ali kakve druge betege) pak po-
tlam nazad drugu novu zadobi zimliczu,
koja; (pokehdob je najbolsha za izvra-
chiti takove betege) dobrobi bilo, y
hasznovito, dabische za nekoliko vre-
mena onak pusztila, szamo ako betes-
nik jako szlab, y gingav od nye nebi
posztajal, ali da morebiti po nyoi (kaj-
sze vechkrat dogadya) veksse nevolye
na nyega nebi vudrile. Vu takvom
anda poszlu polehko morasze zimlicza
vun tirati znachinom naimre gore malo
predi prepiszaniem.

Odkuda, kadafze goder pripeti takova zimlicza, koja drugach hafznovita bi morala biti; ali je gingava, y mala, ali oftra y velika. Akoje gingava, y mala, tak onda najfze daje betefniku prah Nro 37mo, ali vrachtvo Nro 68. potlam naj pije blizu jeden pint od napitka Nro 24to, koi jako tira, y rafzipava vfzu nevolyyu vu betefniku. Zatem vfzaki ffezti den vrachtvo za ochifchavanye nature Nro 9no nuter naj jemlye. Y akofze zimlicza pomenffava, terbuh odmehkchava, fzlezeno, y jetra betefnika tuliko ne bantuju, niti fzerdcze ne derhche &c. tak zname nye je, da je zimlicza zdrava, y hafznovita. Akolifze pak zimlicza povekfava, glavafze napinya, y velika bol glavu, fzlezeno, jetra, &c. za obfzтира, onda znamenye je, da je zimlicza fskodлива, zato vrachiti, y tiratifze mora z-vrachtvi gore prepifzanemi. Akoje zimlicza oftra, y velika, vendar bude dobro, akofze onak zmirom pufzti zarad zapiranya, zaotverdyyenya fzlezena &c. dafze naimre ponye ovakove nevolyye lekffe potlam odpreju, y rafzipleju, y zato onda zimlicza morafze fzamo tafiti, nepak zevfzemfze-

ga taki vun pretirati. Morefze pak tafiti, y krotiti, ako naimre betesnik dva puta chez den bude nuter jemal praha Nro 38vo, koi isziinszko vtafi zimliczu. Ako pak nebi vtafil, onda tri prahi chez den, dapache y chetiri najfze daju betesniku, doklamtze goder vkroti zimlicza, y kadafze ova vkroti onda najfze nyemu daje prah Nro 37mo, ali vrachtvo Nro 68vo y napitek Nro 24to, kakje od zgora malo predi prepiszano, doklamfze zadnich vreme vrachtva fzpuni, koje kadafze fzpuni, mora betesnik josche chez nekuliko tjednov piti on iszti napitek Nro 24to, doklam zevszemfzega terbuh omekcha tak, da betesnik nikakvu vech teskochu na nyem nebude chutil. Ako bifze pak (kaifze more pripetiti, taki za pervem, ali drugem vrachtvom nuter vzetem) ali zimlicza vtafila, ali zevszemfzega presztala, to do iszta nikaj ne fskodi, fzamo najfze od betesnika marlivo pije chez nekuliko tijednov imenuvani napitek Nro 24to. Vnoga josche ovdebifze mogla od vrachenya zimlicze posztaviti, ali kaitifzu jako tefska, y otaina, zato zarad kratkoche vfza na fztran osztavlam, ar zimlicza

ova-

ovakova ne pogibelni beteg, y vreme je obilno, ali vu lasztovite persone, ali pak z-piszmom k-Vrachitelu sze vtechi. Ja iztanovito vszigdar veszelitfze budem, kada gdo za tolnach k-menifze vteche, y akoprem neznan, tverdno ufanye vu me bude imel.

*Vrache-
nye zi-
mlicze
tretja-
che.*

Vrachenye takai zimlicze tretja-
che je jednako zvrachenym zimlicze
vszagdasnye, z-ovem vendar razlucha-
vanyem, da zimlichavecz praha Nro
38vo mora nuter vzeti on den, kada
zimlicze nema, vu jutro dva praha,
popoldan dva, drugo pak jutro jedno-
ga, ako zimlicza bi dosla zaran, ako
pak bi dosla po poldan, onda mora

*Vrache-
nye zi-
mlicze
chetert-
tache.*

vzeti dva. Vu vrachenyu zadnich zim-
licze chetertache malo je gda potrebno
file odpiranye, metemtoga akobi bilo
potrebno, szlobodno naifze pufzti.
Potlam pak vu vremenu izte zimli-
cze chetiri puti chez den betefnik nai-
nuter jemlye praha Nro 37mo, ali vra-
chtvo Nro 68. zobilnem napitkom Nro
24to, zatem jedno vrachtvo zmed szle-
dech: ali Nro 31mo, ali 32do, ali
39no, ali 44to, pod iztum naimre
vruchinum, illiti betega razdrasenyem
chez nekoliko zimlicz szegurno, y
marli-

marlivo nai nuter jemlye. Y ako nye-
ga zimlicza ne ofztavi, onda nai vze-
me praha Nro 38vo chetiri puta on iszti
den, kada zimlicze nema, koja, ako-
prem ne presztane, josche vendar ov
prah za jeden, ali dva tyedna mora-
sze nuter jemati, ali na meszto praha
jedno kojegoder vrachtvo Nro 31. &c.
malo predi gore imenuvano, znapit-
kom Nro 24to kaiti chetertacha zim-
licza jako je okorna, y szvoje volye,
ter visseputi chez nekoliko dnevov,
ali tijednov presztane, y pak sze nazad
guszokrat poverne. Ako anda zna-
menya jeszu, da je takva zimlicza
zdrava, y hafznovita, ter dobro je
nyu jedno malo zaderfati, tak onda
naisze vchiniu ona, koja gore jeszu
prepiszana od hafznovitoszti zimlicze.

Vu ove vendar zimlicze cheterta
che tu ima hafzen, y poleschiczu vrachi-
tel: da je nyemu za doszta vremena
nyu izvrachiti, y bolye szpoznati, ko-
ja szu proti nyoi hafznoviteffa vra-
chtva, pokedob sztoprav vszaki che-
terti den na betesnika dohadya. Kai-
ti pak ova zimlicza vszigdar druge be-
tege (kaktiszu zapiranye, y zaotver-
dyenye szlezena, terbuha, jeter &c.
derh-

Pod zimliczum
kojasze
obdersa-
vati mo-
vaju?

derhtanye szercza &c :) navadna je za szobum povlechi, zato za izvrachitinyu velika szkerb, y pafzka morasze imati. Opominam anda lyubleno vszakoga z-takvum zimliczum obterfšenonoga, da onda k-Vrachitelu szegurno najsze vteche. Vısse puti zadnich pri-petitısze more, da zimlichavi betefnik jako segya, kada zimlicza na nyega dohadya, zato potrebno je nyemu onda piti obilno thee Nro 4to ali vodu toplu, illiti mlachnu z-ocztom zmeffanu. Dapache akoje velika, y ofstra zimlicza, dobro vchini, ako pred buduchum (vruchinum jednu vuru predi imenovanoga toploga napitka obilno bude pil od kojega vnogo lekffa posztanu zimlicza, y vısse puti zevszemfzega ofztane, kakfze negda pripecha vu tretjache. Ako pak vruchina zverhu zimlicze na-dojde onda more piti merzlu, y frıfsku vodu, ali vodu Nro 3tio, ali pak napitek Nro 24to.

DEL DVADESZETI PERVI.

O D

Miserere.

Miserere zovešze vřzedilno vun hi- *Kaj je*
 tanye tak, da natura od zdola zmirom *to mise-*
 zaperta ofztane. *Miserere* pripechařze *rere?*
 ovak: kada naimre chreva zbog kak- *Kak bi-*
 voga zroka vu řztanovitom meřtu řze *va?*
 zapreju, y jeřtvinje do onoga meřta
 doiduche dalye ne moreju iti, negořze
 onde řzkupa gnyeteju, doklamřze
 nazad gore k-vuřtam poverneju, y
 vunhitanye doprineřzeju. *Zroki ovo-* *Zroki*
 ga betega jeřzu vetri, vetreni beteg, *ovoga*
 jeřtvinje tverdeřze řkup nagnyetene, *betega.*
 kojeřze nemoreju prekuhati, řzmrad,
 y blato naturalřzko tverdo, y zapeche-
 no, vuřiganye chreva na řztanovite
 řztranke; kila jako vun z-tiřznyena.
 Ova vřza moreju zrokuvati, y řzpach-
 ku pořtaviti jeřtvinjam vu chrevah
 pořtavlenem, dařze nutre zapreju, y
 kakti prepreĉiu, ter beteg *miserere*
 zvani doprineřzeju. Ov anda beteg
 navadenřze je pochinyati chez nekuli-
 řio dnevoj, poklamkam natura predi
 jeřze

Sztalifs jesze zaperla, chez nekuliko pak dne-
y zna- vov pochutifze bol vu chrevu, navla-
menya sztito okolu pupka, kojafze polehko
ovoga povekflava, doklam zevfzemfzega of-
betega. ftra, y kakti zkoro nepodnefsliva po-
 fztane, za boljum velika tefina nadoj-
 de. Nekoju ovomu betegu podverfeni
 tverdogo otoka na zpodobu devenicze
 vu chrevu navadniszu predi pochutiti,
 zatem pochnefze natura nyihova terfziti,
 y gibati na prekhitanje, doklam fztig-
 ne pravo blyuvanje, kojefze poleh-
 ko povekflava, y guschekrat dohadja,
 za kojem naj predi vun izideju vfza ko-
 ja betesnik popije, y pojè, zverhu to-
 ga materia futa, zadnich materia voy-
 nyucha, y fzmerdecha, kakti natural-
 fzko lanye chez vufzta vun izhadja,
 natura vendar od fzpoda zmirom pod
 vfzem betegom zaperta ofztane.

Potlamtoga terbuh oteche, fczali-
 na cherlena, y hergyava posztane,
 koje je malo, ali chifzto nikaj, fila,
 koja zpervincze betegu videlafzeje tver-
 do iti, potlam omekcha, y gingavo
 ide, jakolzt tela pogine, nepokojne
 fzenje nadojdeju, kuczavicza fztigne,
 kerch, y fil k-szebi fztezanye vudri
 po vfzem zkoro telu, zadnyi kray,

y

y' sztran'e tela pochneju merzle, y hladne polztajati, prekhitanye, y vsza ból presztajati, zadnich y fila neche vech iti, ter ovak betesnik sivlenye mora dokonchati. Metemto-ga pred dokonchanyem sivlenya, kada naimre prekmetanye, y bol presztane, naturafze od szpoda odpre, ali vre zahman, ar nikaj ne hafzni, kaíti to biva, y dohadya od oneh sztran; koje gnyilo meszo vre predi je razjelo, y razgrizlo, y zato, kada blyuvanye, y bol presztane, znamenye je gnyiloga mesza vu betesniku, za kojem nikakvu poleschiczu, ali tela jakofzt nezadobi nego bolye, y bolye gingavessi polztaje, akoprem blyuvanye, y vsza bol presztane.

Za izvrachiti pak ov beteg, najpredi betesniku morafze fila odpreti, dafze put more preprechiti vufiganyu kervi, koje vu ovom betegu je najpogibelnesse. Ali ako je vre vufgana kerv, dasze z'odpiranyem file berse pretira. Zatem najfze da kriszterati Nro 6to sfeszt, ofzem, dapacze deszet puti chez den, koi kriszter, ako ne odpre naturu, onda nai vzeme drugoga Nro 2omo, potlam naj pije verno, y obilno

Vrache-
nye ovo-
ga bete-
ga.

obilno napitek kuhani Nro 5to, ali pak toplo mleko. Y poklamkam betefnik okclu deszet, ali dvadeszet puti je vun hital, ter pochne jako szlab biti, y gavgav posztajati; onda mora piti vszaku vuru jednu szal czu thea Nro 40, koi napitek ako ne vsztavi blyuyanye naj vzeme vszake pol vure jednu sliczu meda Nro 16to, doklamfze goder pomensa, vtasi, y presztane, y kadafze vtasi, onda vszaku drugu vuru jednu sliczu od imenuvanoga meda nuter naj jemlye. Zadnich najszzi namochi ruchnike vu toplu vodu, ali vu toplo mleko, ali pak med rubcze naj posztavi specziesz kuhane vode Nro 5to, y onak tople zverhu gologa chreva naj polosi, y obvine. Akobiszi imel priliku napraviti toplu kupel do pazuh, jakobi hafznovita bila, y nutre chez jednu konchemar vuru moralbifzedeti, dva, ali tri puta chez den kupel premenyajuch. Kada pak blyuyanye presztane, potrebno je nuter jemati meda za ochischavanye nature Nro 42do metemtoga bolye vchini, ako bude pil kuanu vodu Nro 22do, koja polehko naturu chishti.

Ako-

Akofze anda bol, y vun hitanye *Zname-*
 izhafzi, y vtiffi, ako materia vun iz-*nya bu-*
 hadyajucha jako ne voynya, akofze na-*duchega*
 tura od zdola odpre, ako zadnich fila *zdravja*
 vugodnesse ide, y betesnik polehko
 jakofzt tela zadobiva, tak veliko zna-
 menye, y uffanye je buduchega zdra-
 vja. Akoli pak, kak vre gore jezem
 fzpomenul, tela jakofzt sze nepover- *Zname-*
 ne, nego betesnik gingaveffi, y izla-*nya bu-*
 beffi posztaje, akoprem bol, y blyu-*duche*
 vanye presztane, y naturasze od zdo- *szmerti.*
 la odpre, zahman je, y naj veksla
 fzmertna pogibel, ar ovoje znamenye,
 da betesnik vsza chutenya ofztavi, y z-
 gnyilem mefzom od znutra obterffen,
 na zkorom vumreti bude moral. A-
 koli zadnich ov beteg *Miserere* dojde
 od kile vun gledajuche, y ztiffnyene,
 onda fila obilno najsze odpre, y visse
 puti, ako je potrebno: poklam rubczi,
 ali ruchniki, kakfzem gore rekel, na-
 mocheni najsze posztavlaju zverhu
 fztranke boleche. Kriszteranye takaj,
 y topla kupel ovde je hafznovita, da-
 sze lekffe kila omekcha, koja omek-
 chana fzama nuterfze nazad povda, od-
 kudje izifsla; akofze nebi fzama povdala,
 najsze nuter porine, kai vszaki fzam

Q

more

more vuchiniti. Akobifze pak vane zrafzla, onda potrebno je dozvati Barbera. Toje vendar dobro, da ovde redka jefzu kil pripechenya.

DEL DVADESZETI DRUGI

O D

Betega zlatenichnoga.

Kaj je beteg zlatenichni? **B**eteg od zlatenicze dohadyajuchi: je izpraznenye nature veliko, naglo, ofstro, guszto gore, y dolje. *Zroki ovoga betegajefzu:* Zlatenicza guszta, fargucha, y gnyila vchinyena, y ofztala tela vuhkocha, y faitnocha zarad velike lettne vruchine takaj gnyila vchinyena navlafztito ako je vruchina vuhka, y mokra. *Zroki nyegovi* Kakti takaj jefztvinje od mefza, y rib voynyucheh, y fzmerdecheh. Z-jednum rechjum vfzi zroki gnyile zimlicze ovde fzterknutifze moreju. *Sztaliff ovoga betegajefzu:* Ov pak beteg pochimlyefze od vetrov, od napuhnyenya, y male boli terbuha, y po zgublenyu jakofzti tella. Zatem nadojde veliko izpraznenye nature od zgora, y od zdola, od zgora po blyuvanyu, od zdola po odpiranyu terbuha. Y kada-

kadaſze pochne zgornye izpraznenye, frifskoſze pridruſi y dolnye. Materia od zgora y od zdola izhadyjajucha je bela, ſuta, zelena, cherna, y pricherna, za kojum kruto velika bol pochutiſze vu chrevu, y ſila zpervincze betega tverdo, zmeſſano, y ne jednako hodi, doklam gingava, y ſzlaba poſztane. Ovo vendar nature izpraznenye guſtokrat dohadya na tuliko da med nekoliko vura- rami, akoje naimre prevech velika bol, betefnik veſz vidifze ſzuh, merſſav, ſzpit, y zvan ſzebe poſztavlen, tak, da nye- ga ne mochi poznati. Za velikem, y vnogem izpraznenyem pochneju na ru- kah, y nogah ſilicze poſzkakuvati, y kakti ſzkupſze ſztezati, zverhu toga na- ſztane kuczavicza, y po obrazu ſilicz- zkup ſztezanye, zadnich zima po zad- nyeh krajuh tela, omilavicza, y zmeſ- fanye pameti, doklam ſztigne ſzmert.

Akoje anda betefnik jake nature, *Vrache-* y z-kervjum obilen, ako ſila tverdo *nye ovo-* ide, y bol velika, jaka, y oſtra be- *ga bete-* tefnika bantuje, naiſzi da ſilu obilno *ga.* odpreti, potlam naj marlivo pije, kuli- ko najviſſe more, Napitek Nro Imo, ali Nro ſto, ali vodu Nro 3tio, ali pak ſztepke. Zatam naiſze puſzti kri-

fzterati Nro 6to visseputi chez den,
 na melzto ovoga kritztera morefze takaj
 toplo mleko vzeti. Zadnich Specziesz
 kuhane Nro 5to naj zavine med ruch-
 nike, y na golo chrevo naj posztavi,
 vszaku jednu, ali drugu vuru preme-
 nyajuch, kadafze naimre rafzhladi, y
 poszuffi, y fztanovito pod ovem vra-
 chtvom presztane ne fzamo prekhita-
 nye, nego y prevech veliko nature
 odpiranye. Akobi pak kruto veliko
 nature izpraznenye od zgora, y od
 zdola bilo, niti chez nekuliko vur obi-
 len napitek, y recheda vrachta nebi
 hafznila, onda potrebno je nuter vzeti
 praha Nro 9no zmessanoga z-onem
 Nro 29no, y zverhu toga obilno piti
 mlachnu vodu, z-ovem doifzta vrach-
 tvom chez nekuliko izpraznenya nature
 gore, y dole presztane vesz beteg, y
 feludecz z-vremenom pochnesze jachi-
 ti, za kojega veksse objachenye naj pi-
 je betesnik jeden fztrednyi napitek vina
 Nro 39no. Y ako imenuvano pre-
 vech veliko nature od zgora, y od
 zdola izpraznenye jakobi betesnika o-
 gingavelo, y fzlaboga vuchinilo tak
 dabifze pogibel videla za nyegovo na-
 dalye fivlenye, tak onda naisze nye-

mu nuter daje thee Nro 40mo vszake pol vure jedna sfalicza, ako chez tri, ali chetiri vure neprefztane, onda vszake pol vure jednu sliczu meda Nro 16to nuter naj jemlye, doklamfze vsztavi prekhitanye, y poklamkam prefztane, onda betefnik za nature ochifchavanye more nuter vzeti meda Nro 42do ali pak vrachtvo Nro 22do, za kojem, kada naimre nyega chifzti, morefze nyemu dati nekuliko slicz vina Nro 39no polztavemo, vszaku vuru dve, ali tri slicze, y to za nekuliko dnevov, juha takaj kominfzka, ali od fzlackoga Januffa kuhana za nyega bude dobra.

Nemorafze vendar prefztraffiti *Vnoga*
 Vrachitel zarad vnogeh, y velikeh o- *izpraz-*
 vakveh nature izprazneny, ar ovakva *nenya*
 izpraznenya jefzu zdrava, y hafznovi- *vu ovom*
 ta, kaiti vsza materia zlochefzta, y be- *betegu*
 tesлива vun izide. Ifztina je, ovakov *nikoga*
 fztrah bi mogel chloveka napelyati, *naj ne*
 da taki z-pervincze betega ovakovo *plaffiu.*
 izpraznenye bifze terfzil vtafiti po du-
 govanyah topleh, vrucheh, y vufiga-
 jukeh, kakti je vino, teriak, rofolifs
 &c ali to vchiniti bilobi fztanovito zlo-
 cheszto, y pogibelno, ar onda beteg

z-kruto velikum vruchinum bisze mo-
gel frifsko z-jediniti, y z-klopiti, da-
pache y fzmert nadoiti. Akobi vendar
gdo to tental, chinil, y ovak z-betef-
nikom baratal, taki na on chafz ali pra-
ha Nro 9no, ali pak meda Nro 42do
betefniku nuter naj da, y poklamkam
ovo vrachtvo dobro nyega ochifzti,
y zefznafi, onda nuter naj jemlye ne-
kuliko slicz vina Nro 39no, y ovak
betefnik, y nyegov feludecz bolye, y
berfe k-szebi dojde.

DEL DVADESZETI TRETI

O D

Bele Grife.

*Kaj je grifa be-
la?* **B**ela Grifa je izpraznenye nature o-
bilneffe, y gufzte zredkem, y kakti
tekuchem naturalfzkem Lanyem prez,
ali konchemar ne zvelikem chreva, y
terbuha zavijanyem. *Zroki* ove Grife
nyeini. jefzu materia kakva goder dohadyaju-
cha, ali od jefztviny, ali od kuliko-
che, y kakovoche vuhkoch, y fait-
noch vu feludczu zaderfaneh, y vu
chrevu fztojech. Ovak vu felu-
decz, y vu chreva narivane jefztvin-
je.

je, y pitvinje vszakojachkem nachinom jezsu fskodlive, kakti takaj z-kvarjeni, z-kurjeni, y plesznivi fitek, ter iz nyega kruh napravlen, ali zlochefzto omessen, y fzpechen, ali napravlen iz materie takove, koju seludecz nemoguch prebaviti, y prekuhati, kakti je kruh tropichni, kruh iz kukuruznoga klaszja &c. koj poklamkam fzperhne vu seludczu, y chrevah, grifu zrokuje. Zatem zlochefzto, y prekoredno vufivanye fzvinszkoga mesza, y mosta ne zdavnja odkifzanoga, ali kada fztoprav naj bolye kisse. Prevech nerazlosno jedyenyje zkoro do grufztlivofzti fzada zreloga, ali ne zreloga, ali akoprem razlosno, y dosztoino vsza fze ova jedu, y trosse, vendar morebiti od zraka zlochefztoga, y kufnoga jezsu natepena, y zafzmradyena. Ovak takaj oprava z-ovakvem zrokom zafzmechena grifu more zrokovati nefzamo ovu, nego y gorf-fu, koja naimre z-velikum boljum biva. Zadnich zroki jezsu vruchina mokra, ali za vruchinum merzel, y defgyen zrak kajfze naj viffe v-lettu pripecha. zlatenicza, y ofztala ofstra vu telu faitnocha, navlasztito vu vremenu velike

vruchine, y mokrine, szrab po maza-nyu nuter vu kofu pretiran, y mozoli izvraчени, iz kojeh predi, ni potlam gnyoi ne czurel &c. ova vsza grisu moreju doprineszti, y zrokuvati.

*Vrache-
nye ove
Grise.*

Ako za ovum grifum mala, ali nikakva bol ne naszleduje, onda szlobodno najsze z-mirom pufzti, niti nyu ne potrebno vrachiti, ar je zdrava, y hafznovita, y ovakvem nachinom vsza materia betesliva, y zlocheszta iz tela vun lze pretira, ter chez nekoliko dne-vov szama presztane, y betesniku vno-go bolye bude, kak mu je bilo pred grifum. Metemtoga betesnik vu Jelisu mertuchlivoszt mora obderfavati; zato doszta budu za nyega redke jufficze od melye, ali od kokossi napravlene, y jedno malo z-ocztom zmessane, ali pak friski, zreli, y szirovi szád, doklam naimre beteg terpi, ar ovakov szád v-lettu ima jakoszt beteslivu materiu vun ztirati, koja kadasze ztira, grifa presztane. V-zime pak za jufficzu valaju szuhe szlive jabuke &c. Akoli bi vendar czel tijezen grifa terpela, y betesnik bolye, y bolye gingavel, ter veliku bol nad szobum bi chutil, onda potrebno je taki nyemu nuter dati pra-

ha

ha Nro 46to, koi nyega ochifzti, y objachi. Zatem mertuk jesztviny marlivo naj obderfava, y akobifze nyemu morebiti vsza grufztila, vufzta fuhka bi bila, y jezik zafzmradyen, onda more nuter vzeti predi vrachtvo za prekhitanye Nro 29no, potlam pak praha gore imenuvanoga, zakojem naj piye kuhanu vodu Nro 28vo, za ovem zadnich obodvojem vrachtvom druge dva buduche dneve naj nuter jemlye praha Nro 34to, koi ako nepomore, onda praha Nro 33tio.

Ako pak ova grifa chez nekuliko *Nazad* dnevov prefztane, terfze potlam na- *opada-* zad poverne, tak betesnik onda dru- *nye vu* goch vsza imenuvana vrachtva nuter naj *ovu gri-* jemlye, ne vendar vszigdar potrebno *su, kak-* vrachtva za prekhitanye, nego dofzta *fze mo-* bude za nature ochifschavanye, potlam *ra vra-* pak prah Nro 33tio kakje gore reche- *chiti.* no. Kajti pak vifse puti ovakova gri- *Iz za-* fa radafze zamudi, zapufzti, nitifze z- *mudye-* nichem ne vrachi, alifze pak zloche- *ne ove* fzto vrachi, kaj fztanovito ne dobro, *grife ko-* ar betesnika kruto jako gingavoga, y *ja doha-* fzlaboga vchini, dapache negda, y *dyaju.* negda grifa z-kervjum, y z-velikum boljum zverhu nadojde, zato onda tak-
vomu

vomu betesniku potrebno je taki nuter dati ze prekhitanye praha Nro 29. koi vu ovi grifi vre sztari, y kakti zakorenyeni visseputi kruto je hafznovit. Zatem druge buduche dva dneve, kakszem vre szpomenul v-jutro, y vecher naj nuter jemlye praha Nro 46to y zadnich praha Nro 34. ali Nro 33tio za kojem obilno naj pije vodu Nro 28vo na prichetek vendar taki ovoga betego naifzi obvija chrevo zručniki vu toplom vinu namochenemi, y visse puti chez den naj premenya, ali pak vu jednom lonchichku na vinu najfzi da z-kuhati dve flake meticze, ali melifze, k-kojoi morejufze pridati dve flake hrafztovoga lisztja, ali na meszto lisztja jedna flaka hrafztove kore dobro sztuchene, potlam vu ovak z-kuhanom vinu naj ruchnike namochi, y chrevo naj obvija, kakje recheno. Ako zadnich ov beteg, kojze drugach negda, y negda rad pridrusi k-ostrem betegom, ako reko betesnika jako ogingaye, onda naj nuter vzeme praha Nro 34to tri ali chetiri puta chez den, doklam presztane.

DEL DVADESZETI CHETERTI.

O D

Prave Grise z-boljum.

Ova grisa je izpraznenye nature od Kai je zdola zkruto velikum bolyum. Y zato grisa z- od grise gore imenuvane vnogofze boljum? razluchava, kaiti neszamo biva z-boljum, nego takai kerv znaturalfzkem fzmradom vun izhadya. Zroki ove Zroki grise jefzu jednaki z-onemi, kojefzem ove gri- od gornye grise na pervo donefel k-se. kojem pridatifze more, navlafztito zlochefzta fetva, glad, beteg obchinfzki, y beteg on koi na fzamo doteknyenye vfzakogafze rad prime. Ova grisa navadna je dohadyaati mefzecza Koje jakopovfchaka, veliko, y malo melf-vreme nyaka, kada naimre velika nafztaje naj ber- vruchina prevech mokra, ar ovako- fefze va vruchina faitnochu, y zlateniczu, pripe- debelu, y gufztu vuchini, pofzuffi, cha? y na gnyilu oberne, koja faitnocha, y zlatenicza, poklamkam vu chreva fze- de, z-fzvojum ofstrochum, y farguch- nofztjum tak dugo feludcza obhadya, drafi, y kakti glodye, doklam goder grifu napravi, y doprinesze. Od- kuda

Kaksze kuda, kadafze vu zraku zaderfi kakva
more za nechifzta, kufna, y chemerna ma-
dobiti? teria, onda opadne vu jefztvinje, vu
 vodu, y na opravu, ter ovak y chlo-
 vek lehkosze grife zadobavi. Ovak
 takai zadobitifze more kuga, koze,
 bleki &c.

Zname- Ova pak grifa pochimlyefze od
nya, y zime, koja po vſzem telu nekuliko
fztalifs vur terpi, doklam jakofzt chloveku
grife. prevzeme, potlam nadoide omilavi-
 cza, gibanye naprekhitanye, bledocha
 po obrazu, griz po chrevu, koja vſza
 nekuliko vur predi terpiu, nego fze
 pochne natura odpirati, zimlicza ven-
 dar negda, y negda mala, ali chifzto
 nikakva betefnika bantuje. Zatem
 nai predi od zdola izhadya materia,
 illiti fzmrad redek, y fut, chez malo
 vremena pokafefze materia z-kervjum
 poſskroplena, onda fzmrad zelen,
 hergyav, y prichern, menye, ali viſ-
 fe voynyuch, y redek vun izide.
 Oberh toga tefina, y bol pred vſza-
 kem fztolom bolye, y bolyefze po-
 vekſſava, fztoli guſzteſſi bivaju, od-
 kud natura jakofze razdrafi, y na tu-
 liko boli, da chlovek viſſe puti zarad
 fzebe mora vun iti, ali zahman, chi-
 fzto

szto nikai ne opravi, dapache zarad velikoga nature napinyanya negda y negda chrevofze vun pokafe, y vun izide, kaj je jako pogibelno. Druga pak chreva vusgejufze, ognoyufze, y gnyilo mezso nyihfze popadne. Sczalina cherna, y voynyucha posztane, kuczavicza nadoide, nepokoino szpanye sztigne, pot merzel betefnika pobije, omeglevicza nye-ga zgrabi, doklam zadnich vumre. Vu ovom takai betegu visse puti sczalina presztane tak, da ne kruto nikakve, ali ako y je kai sczalne, ona je cherna, negda pak biztra je, ali poleg toga bleada, y voynyucha, kak-ti lanye chlovechanfzko. Ovak zadnich iz betefnika voynya, y szmerdi szapa, szline, hrachki, y pot vszega fivota.

Betefnik anda naisze posztavi vu *Vrache-* sztanovit red fivlenya, y ako na pri-^{nye ove} chetek ove grise fila nyemu tverdo ^{grise.} ide, ter ktomu vruchina zglavoboljum prisztnigne, onda taki fila naisze pusz-ti kai berse to berse, y obilno nai-pije napitek Nro 5. Metemtoga malo-sze gda grisa ovak pochimlye, zato kada zimlicza presztane, ali pak taki
zper-

zpervincze doklam je josche prez zim-
licze, najsze betelniku daje vrachtvo
za prekhitanye Nro 29, drugi pak
den za ochishevanye nature prah Nro
46, koi y treti den morasze nuter
vzeti za ovem pak prahom na dva,
ali tri dneva prah Nro 34to, ali Nro
33tio nuter jemati vnogo bude hafzno-
vito. Zatem pod ovem betegom po-
trebno je obilno piti napitek Nro 28.
koj je zmed vszeh naj bolssi, ako ovo-
ga nebi bilo, onda napitek Nro 5to z-
dvemi kvinticzami kizeloga svepleno-
ga szoffta napravlen, ali z-jednum ku-
piczum oczta zmessan bude valal. Na
meszto pak ovoga napitka voda Nro
3tio sztepki, y szád zreli, navlasztito
rezek, y kizel, kakti jeszu visnye,
drobno grozdiche, chessmigovina &c.
jako jeszu dobra, y hafznovita, kajti
szád nezamo grisu more zvrachiti, ne-
go josche k-tomu vsze nyeine zroke
vun more z-tirati, y grisu razzipati.
Ali potrebno je razlosno ovakov szád
jeszti, ne pako do grufztenya, y do
posirakov, kaj szama natura szpoznava,
koja od chloveka je vnogo szpamet-
nessa, y nyega opomina, kadaje vre
doszta.

Ako

Ako chez nekuliko dnevoj be-
 tesniku nikai ne bolye, ali pak vre
 ozdravljen, nazad vu ov beteg bi opal,
 onda drugoch vrachtvo za prekhita-
 nye nuter vzeti, y vsza gore prepri-
 fzana vrachtva znovich tentati bi mo-
 ral. Zatem kriszteranye prez szoli
 Nro 6to dva puta chez den vu ovom
 betegu kruto jako bude hafznovito.
 Ako pak ov beteg bilbi sztar, y za-
 puschen, ter vrachtva nebi za doszta
 hafznila, onda kriszteranye tri puta
 chez den Nro 47mo vnogo bude va-
 lalo. Y sztanovito ov nachin vrache-
 nya je naj bolssi, kojegafzem ovde po-
 sztavil, zato zlocheszto chiniu oni, koi
 vu vremenu grife jedne, ali druge be-
 tesniku ponudyaju cherleno vino, szli-
 voviczu, fganiczu, teriak, y ofztala
 druga vufigajucha dugovanya koja chi-
 szto rikaj nepomaseju, nego pache na-
 turu z-tiszcheju, duffiu, y zapiraju,
 da ovak zlocheszta, y betesliva mate-
 ria nutre vu chrevah zaperta josche
 bolye gnyije, y ofstra, ter fargucha
 vchinyena chreva, y seludecz drasi,
 grize, glodye, y vufise, doklamfze
 prihiti gnyilo meszo, y sztrahovita na-
 dojde / szmert, ali pak imenuvana ma-
 teria

Vrache-
 nye na-
 zadopa-
 danya?

Od zlo-
 cheszto-
 ga grife
 vrache-
 nya ko-
 ja izha-
 dyaju?

teria nutre vu chrevah zaduffena, razidesze po drugeh fztrankah tela, y vszakojachke betege, koje viffe puti ne moguche zvrachiti, za fzobum povleche, y doprinesze.

Grisa z-gnyilum zimliczum &c. kak sze mora vrachiti? Akoli na dalye ova grisa z-klopisze, y z-jedinisze z-gnyilem, ali z-kojem drugem ostrem betegom, onda potrebno je davati betefniku chetiri puta chez den praha Nro 34to, y vszajona vrachtva, ter napitke, koifzu prepisani gore proti gnyile zimliczi, y proti olztalem ostrem betegom. Akofze pak ov beteg pridrusi k-zimliczi prepufchajuchi onda be efnikom z-pervincze najfze nuter da vrachtvo za prekhitanye, potlam drugi, ali on izti den za prekhitanyem (kada je vu vruchine, illiti vu razdrasenyu betegga) chetiri puta chez den nuter najjemlye praha Nro 48vo kada pak grisa za vszemi ovemi vrachtvi nuter vzetemi josche dugo terpi, y bolye, ter bolye fze povekflava, tak onda drugoch vszajona ova vrachtva z-novich najfze nuter jemlyeju, y dva Vezikatoria Nro 58vo na ruke betefniku najfze pofztaviu, koja isztinszko betegga pomenflaju, y tuliko zaradszebe

szebe vun derkanye. Na meszto vezi-
katoryh morejusze takai kupicze pobrati
na rukah, y na sztegnah, kaj je jako
hafznovito. Zatem morejusze na chre-
vo posztavlati topli ruchniki vu toplom
vinu namocheni, kakszem szpomenul
vu vrachenyu bele grise. Zadnich
kriszteranye Nro 49no dva, ali tri pu-
ta chez den vu ovom betegu vnogo ha-
szni, y vala.

*Kada
grisa
vra-
chtvam
szuprot
sze po-
sztavla,
kaj je
potre-
bno chi-
niti?*

Pod vszakum metemtoga grifum
navlaltito pod obchinszkem betegom
naisze chuvaju zdravi lyudi, da nebu-
du hodili na jednak komornyak, na ko-
jega hodi takvi betesniki, drugach leh-
kofze onoga isztoga betegu zadobaviju.
Y zato, kada betesnik szvoju potrebo-
chu opravi, ako vu hise to chini, taki
vesz szmrad nai sze vun odnesze, oblu-
ki naisze odpreju, da zrak voymbu vun
odnesze, y hisa sze prevetri. Zatem o-
czta na razbeleno selezo, ali zverhu go-
ruchega, y sivoga vuglenya. potrebno
je jedno malo vlejati, da on dim zlo-
chesztoga, y voynyuchega zraka prevze-
me, y blizu sztojeche od zadoblenya
betega oszlobodi. Betesnik pak vszaki
drugi den, ako ima, rubachu nai pre-
menya, y zamazanu taki nai da oprati;

*Zdravi
kaksze
chuvati
moraju,
da od
betesni-
ka grisu
ne zado-
biu?*

R

ter

ter poklamkamfze beteg nyegov dokor-
cha, y zvrachi, za zadobiti berse ja-
kofzt tela vszaki den chetiri puta naj nu-
ter jemlye kupiczu vina Nro 39no chez
ofzem dnevov, potlam naifze dobro
chuva, reda y mertuka ozdravlajucheh
naifze derfi, y mertuchlivo nai five.

DEL DVADESZETI PETI

O D

Peszje sztochnoszt.

Kaj je sztochnoszt? Sztochnoszt obchiaszkem nachinom: je zbludyenye pameti z-lyutosztjum zmeffano, koje negda z-zimliczum, negda pak prez nye, z-nekulikum vendar trapaviczum je navadno dohadyati.

Zakaj je zovese peszji zato kajti naj berse, y naj vjsie puti pfzi nyega zavedivaju, y lyuczstvo f-nyim zafzmdyaju. Zadobivaju nyega takaj, ali retkeffe krat druge neme sztvvari poleg nature nagnyjenja, kaktiszu liszicze, vulki, machki, szvinye &c.

Zroki sztochnosztu? nemeh sztvarah. Zroki sztochnosztu vu fivine, y o sztaleb nemeh sztvarah: je topel orszag z-velikum vruchinum od szuncza zrokuva-

kuvanum napunyen , y szuprotivnem nachinom oštre , y tverde zime podverfen , kakti takaj szuffa vlettu prevech dugo terpecha ; hrana od meſza gniloga , zmerdechega , y chervivoga , glad , y potrebnoga napitka pomenkanye , y vnošina cheryov vu truplu czuczkov. Vſza ova naturalſzkem nagnyenyem ſztochnofzt zrokuvati moreju.

Kajti pak ſztochnofzti naj viſſe polverſeni jeſzu pſzi tem berſe , y bolye , chem najmre vekſſega glada terpiu (kak je navada pri vnogeh muſeh) ali pak zlocheſztu hranu imaju ; zato haſznovito bude , daſze takovi pſzi muſem nepotrebni , y nehaſznoviti ſzkonchaju , oni pak , koifzu pri hiſe jako potrebni , naiſze bo-ye hraniju , y ovak tulike neſzreche ne-udufze pripechale.

Sztaliſs ovoga betega razdelujeſze na troju verſzt: vu perve verſzti zado-lyen ne tak pogibelen , kak on , koifze zadobiva vu druge verſzti , niti ov ne tak ſzkodliv , kak , koifze pripetcha vu tre-tje verſzti. Y ovo troje ſztochnofzti ra-
 zdelenye vnogoje haſznovito , y potre-
 no za izvrachiti berſe ovoga betega.
 Pokehdo pak ov beteg od czuczkov
 navadenſzeje zadobivati , zato ovde na

*Sztochnofzt
 razde-
 lyujeſze
 ne troju
 verſzt.*

Zname-
nya
sztoch-
noga
psza.

pervo donefzti moram znamenya, po
kojehsze szpoznati more, jeli pez-
sztochen, ali nè: koi taki morasze pri-
vezati, ali vumoriti, da lyudem, y dru-
gi nemi sivini nenaskodi. Polek toga
ova znamenya hafznovita jefzu, da lyu-
di od szumlivoga psza vgrifnyeni, koi
vendar nebil sztekel, budu znali szpo-
znati, da nyim nikakvu fskodu ne vu-
ohinil.

Zname-
nya
sztoch-
noszti
vu per-
vi ver-
szti.

Znamenya sztochnoszti vu prvi
verszti jefzu ova: ako najmre zrokj gore
imenuvani szpoznavajusze szpunyeni, y
ako pez, koi predi bilje vezel, vezda
je faloszten, szamochu lyubi, szkrivasze,
nelaje, nego merchechi hranu, y napi-
tek odurjava; y ako zverhu szvojeh ochit
ima kaj nenavadnoga ter kamfze go-
der oberne, pochinka nema, nego po-
szpano hodi, vuha, y rep dolye puscha,
y vifse krat proti vszakomu neznanomu
szuprot sze posztavlya.

Zname-
nya
sztoch-
noszti
vu dru-
gi ver-
szti.

Vfza ova znamenya vezda pove-
dana, povekflavajusze, ali povekflavasze
y odurnofzt na hranu, naimre meh-
ku, mokru, y tekuchu. Pefz ta-
kaj zija, jezik vun sztese, vu vnosne
penu vun hita, vezda leno, vezda na
glo hodi, y dèrche nejednakem putem

nego

nego szim tam po sztezah , putinah , y po-
 polyu takda niti goszpodara vech nepo-
 na. Ochi ima dolye k zemlye szpuf-
 chene , szuzne , y prafne , jezik bled na
 podobu olova vun szplafen , y dolye
 rifzech. Zadnich pesz nafriřskom gin-
 gav , lyut , y sztochen posztane , drugi
 pak czuczki zdaleka nyega zavuhneju ,
 y kakti presztrařeni pred nyim besiju.

Vu ovi zadnyi verszti vsza zname-
 nya bolye , y bolye , povekřavajufze ,
 y kakti lyuteřřa posztaju. Pesz pak po-
 řszud y na lyudi , y na marhu navalyu-
 e , vode vendar , y potokov ogibleřze.
 Zadnich zamorjen opadne , y pakřze go-
 re podigne , ide nekuliko korachajev , o-
 padne drugoch , pakřze taki vřztane , ide
 radalye nekuliko korachajev , pak zno-
 vich opadne , y ovak nekuliko puti o-
 padajuch , y goreřze zdisuch pogine. Y
 to okolu chetertoga dneva od sztochno-
 fzti navadnoszeje pripechati , kajti pervo
 verszt chez viřře dnevov (kojem sze
 broj nemore posztaviti) terpi , tak du-
 go naimre , doklam goder chemer vu
 řřzu zaderřan zezrele , po nyemřze razi-
 de , y razleje.

Znamenya sztochnofzti szamo pe-
 řzje ovde na pervo donasřam ne pak dru-

Zname-
 nya
 řztoch-
 nořzti
 vu tre-
 tje ver-
 řzti.

ge sivine, y nemeh sztvarih, kajti vu
oveh, pokedob y onak od lyulih da-
leko besiu, tesko ali skoro nikak zna-
menya nemorejuzze zpiszati. Niti ne-
potrebno takva znamenya znati, ar chlo-
vek iz nature od zverine daleko besu, y
ako prem gda zanyum stetuje, to zato
chini, da nyu szkoncha. Sivina pak,
y marha domacha iz nature tesko gda
sztechu moreju, nego od szameh pszov po-
vgrifnyenyu, y oklanyu sztochnofzt za-
dobivaju, kojeh znamenya vezda na-
pervo jezdem donezel.

*Vmor-
jen pesz
jeli bil
szto-
chen?
kaksze
more
szpo-
snati?* Pokedob pak vlse puti sze pripet-
cha, dasze taki vmori pesz, od kojega
sztochnofzti jezze dvoilo, nitizze ne zna-
lo, jeli bil sztochen, ali ne; zato, a-
ko pesz neznan iz drugeh meszt doide,
y nekoje tak lyudi, kak marhu okolye,
odkud velike nezreche pri lyudeh jezze
nadejati, y menslega, ali vekslega kva-
ra pri marhi jezze bojati, onda za pretira-
ti bojazlivofzt, y za preobladati dvojmibu,
ovoje potrebno vchiniti, y probuvati:
Naizze vzeme falat mesza prevarjenoga,
y f-nyim naizze ribljeju lampi, gubecz,
zubi, y zuberine psza vmorjenoga, po-
tlan ono meszo naizze da zdravomu
pszu jezti, ako vmorjen pesz bilje szto-

chen

chen, zdrav pesz od imenuvanoga me-
za zlajanyem, y zavijanyem daleko bu-
de be al, ako pak nebil sztochen, rad,
y vefzel nye bude jel.

Za izvrachiti sztochnoga psza nai-
bolffe je: Kadafze pervá sztochnofzti zna-
menya vunyem fzpaziu, dasze taki za-
pro za tri ali chetiri meszecze, y mar-
ivo fze merka na nyega, jeli bude szto-
chen, ali ne. Ako bude, onda taki
naifze vmori, y marha oklana naifze
vubije. Rane pako lyudem zavdane
z-velikum zkerblivofztjum naifze vra-
chiu. Y akobifze dvoilo, jeli pesz bil
sztochen, imenuvanem vendar ranam
zevfzum marlivofztjum protimba naifze
ifche, arje bolye, y fzegurnesse, da chlo-
vek oklan vnoge neprilike dobrovolno
preterpi, kak da za ofztavlyenum po-
trebnum pazlivofztjum vu ov tefek, y
pogibelen beteg bi prepal. Ovde takai
potrebnojs dobro paziti; da kadafze szto-
chni pszi, ali druga oklana marha vu-
marja, tofze nai vchini z-pufskum, ali
pak z-drugem nato prikladnem orufijem,
koje poklam ali naifze zahiti, ali pak
vu ognyu naifze ofznafi, ar fspoznano
je: da mladenecz jeden obrifzavajuch
herdyavoga mecha, z-kojem pred neku-

Vra-
chenye
sztoch-
noga
psza.

likemi letti sztochni pesz bilje vmoren, nazvoju neszrechu jedno malo perfta jefzi je ranil, y taki sztochen vchinjen, chesz nekoliko vremena je vumerl. Y ovak nadalye vnoge szpodobne nahadyajuize pelde.

Pesz sztochnofzt kak zavdaje? Odkuda sztochni pesz lyudem, y drugi marhi sztochnofzt zavdaje po oklanyu, po lizanyu, y negda po izape, y dehnnyu &c. chlovek vendar vechkrat, akoprem retkesse, prez zavdavanja iz nature nagnenya zadobiva sztochnofzt, kakze pripecha vu lyudeh turobneh, y falofztneh; koi szami zarad szvoje turobnofzti sztochni jefzu polztali. Szer litofzt takai velika, y nagla sztochnoga chloveka je vchinila, kada razzerdivffifze perfta fzi je vgrizel.

'Kak dugo chemer vu telu je nefska dliu? Sztochni pak chemer chloveku zavdan, chesz dneve, tijedne, meszecze, y negda chesz letta vu nyem ofztaje, da nikakve fskodlivofzti nedoprinaffa, niti nemochi sztanovitoga vremena prepisati, gda, y kak pochnefze chemer po chloveku razhadyati. To jedino vendar isztinfzko rechifze more: da chem chlovek, ali marffe je sztochneffe, tem takai jakffi, fskodliveffi, y pogibelneffi je chemer, y pogibelneffe je oklano me-
szto;

szto; kaiti chemer vu druge verszti zadoblyen bersefze razleva po telu, kak vu perve verszti, y teseffesze vrachi. Ovak takai vu tretje verszti vnogo friskeffesze razhadya, kak vu druge. Z-jednum rechjum, ztemje sztochni chlovek, ali marffe blifnesse k-szimerti z-kem je pogibelnessa oklana rana, y chemer zadoblen po chloveku, ali marffetu berse, y bolyesze razhadya.

Y ovoje zrok pitanya: zakaj naimre vnogi lyudi vu jednom, ali vu dveh dneveh od sztochnoga psza oklani, ali pak vu isztom jednom vremenu od viffe razlucheneh pszov vgrifnyeni, vszi szkupa, y na jeden put sztochni neposztaju? nego nekoj bolye, nekoj meny, nekoj predi, nekoj potlam chesz doszta dugo vremena. Zrok takai drugi je: zakaj nekoj zmed takveh lyudih nimalo sztochni nebivaju? ar kada koga okolye takov pesz, koi je vu perve verszti sztochnoszi, navlasztito ako chiszto malo vgrizne, viffe putifze pripeti, da chlovek neposztane sztochen. Pripetitifze more takai negda, da akopre n chemer je zadoszta zrel, y jak, vendar sztochni pesz z-szvojem oklanyem szkoro nikaj nenafskodi, kada naimre zver-

hu

hu guszte, y debele oprave chloveka vgrizne, ar ovakova oprava, oszebujno vunaszta obrisse zube sztochnoga psza, y ovak chemer malo, ali nikaj chloveku nenaskodi, kaiti sztochni chemer zaderfavafze vu szlinah; lampi pak, y vuszta jefzu zviralische szlin, y o-voje zrok: zakaj vuszta sztochnofzt nai berse zadobivaju. Ovde vendar paziti je potrebno: da sztochni betesnik na druge sztrani tela neplyune, na vlasztito na ochi, ali na vuszta, kai akobifze pripetilo, takva sztran z-szlanum vodum zmirom naifza pere, y riblye.

**Zname-
nya
sztoch-
noszti
peru-
verszti
vu chlo-
veku.**

Pervo znamenye je: kada chloveka szumliv od sztochnofzti pez okolye, onda rana navadnafzeje zapreti tak lahko, kakda nikakve hmajnyicze vu szebibi nebi zaderfavala, ali chesz ofzem, petnaifzt dnevov, dapache chesz sfeszt tijeonov, y vifse pochutifze na onom masztu, gde je rana bila bol potmaina, po chafzu pochne otekati, cherlena posztajati, doklam fze odpre. Zadnich od onud negda, ter negda nekakva vuhkocha szama od szebe vun czuri oftra, szmerducha, y cherlenkaszta. Negda pak imenuvana rana neodpresze, nego szamo pochutifze bol na oklanom mesztu,

sztu, y onda taki betesnik pochne sze turobno derfati, z-lenosztjum obterffen, pochne po vszem telu, y kotrighetefinu szpoznavati, zima nyega szkoro zmirom obhadya, tefsko disse, sztiszkuvu porizah, y bol vu chrevu chuti, sila nyemu naglo, nenaredno ide, po dochinema pravoga, y mirovnoga pokoja, negolebudi kaj szenya, vu sznu odszkakuje, plassitze, jednomalo sze poti, koi pot dugo neterpi, guszto krat vendar dohadya. Zatem pochuti malu bol, y napinanye vu gerlu, ali pak szuchu. Zaradi chesza potrebnije betesniku obilno silu puszitati, ako kojega drugoga zroka ne, kojbi vu betesniku chinil zlochesztu kerv.

Vu druge verszi betesnik kruto veliku segyu nad szobum szpoznavati, y kada vodu piye, veliku tesinu terpi, chesz chasz odurjava vszaki napitek, navlasztito pak vodu, dapache chesz nekuliko vur, niti nyu videti nemore, nai zadnich ni imena nyeinoga, akoprem nyu nevidi. Y kaj je chudnovitesse: nemore videti ni ona duguvanya, koja zarad szvoje prek szvetloszti kvode vidiusze szpodobna, kakti je szvetloszt, y bela duguvanya. Zverhuto- ga betesnik more, ali zevszema tefsko post-

Zname-
nya
sztoch-
noszti
druge
verszi.

posirati malo mészá, kruhá, juhé, y vrachtvá, ako számo né voda, ali ako on szám némészli od vode, koju ako számo k-vúsztam prínesze, vre túliku vísse puti tefínu pochuti dásze szám morá- chuditi zverhu ovakvé premenýbe vu szebí vchínyene. Y zató zmirom szkoznuje, gúsztosze krat vu pámeti méssa, býuje, matériu chernkásztu ná szpodobu chérne kervi gda y gda vun hita. Odkud je videti: dá bojázlivoíst, y odurjaványe mokreh nápitkov, ná- vlásztito pák vode je znamenýe sztoch- noszti vu chloveku vre v-tverdyene, y vkorenyene.

Zname-
nyá
sztoch-
noszti
tretje
verszti.

Vu tretje verszti vszá vre do vez- dá szpomenýena znamenýa zevszéma, y frískosze poveksávaju. Onda szto prav ovakveh betesnikov nészrechen sztalís biva. Kruto jáko segyaju, ter vendar od nápitka ní chuti nécheju, dá- páche nászpominánye nápitka lyutiúfze, y szim tam z-szobum hitaju. Jezik nyi- hov predi szuh, potlam osster poszta- né, y z-odpertemi vúsztami vun víszí tak, dáje vísse puti mérszko, z sztraho- vito gledati. Y kádásze nyim vúszta poszusse, rech píszkutlivu zadobívaju, telsko dísseju, doklam nyim zevszéma
rech

rech zabegne, y onak govoriu. Od-
kuda nekoi lyudi valuju, da takovi be-
tesniki nazpodobu pszov laju. Kaj
vendar ne isztina, y szmeha je vredno,
ar spodobni betesniki ravno peszjega la-
janya nemoreju terpeti. Zverhu to-
ga lasztovite szline odurjavaju, kajti,
kada nye posiraju, velika tesina nyim
dohadya. Szline takaj kam goder vun
hitaju, dapache visse puti blizu sztojeche
lyudi tersziusze poplyuvati, y vgriz-
nuti, kak szami valuju. Y zato k-
szebi dohadyajuche opominaju, da naj
odszuplyuju, ali pak najsze dobro szku-
pa sztiszneju, kada szpaziu takve bete-
snike znovich lyutitizze, y beszneti, y
szegurni budu, da nyim nikaj nasko-
deti nemoreju. kajti takvi betesniki ne
zbludyujusze vszigdar vpameti, nego
radi, y dobrovolyno terpe vsza pro-
buvanya, koja okolu nyih bivaju, sza-
mo da napitek, y osztala potrebna nu-
ter jemati moreju. Z-jednum rechjum,
obraz nyihov bolye cherlen poszt je,
ochi odperte nikamsze negiblyeju, po
obrazu file sze napinyaju. Ova nava-
dna jeszusze pripetchati taki pred be-
sznosztjum, y pameti zbludyenyem.
Ovakov pak neszrečni sztalifs neterpi
dugo,

dugo, nego imenuvani betesniki tetsko zevfzema disseju, merzli pot, y kakti lepchen po vfzem telu nyihovom vuh izhadya, y takovini vifse zmotani pogineju, cheterti naimre den, poklamkam fze dokoncha pervá sztochnofzti verfzt. Kajti pervá verfzt, koja chemera vu telu zakrivenoga zrelochu napervo donassa, vechkrat chesz vnogo dnevov terpi, predi kak vode bojazlivofzt, y odurjavanye doide, iliti druga verfzt.

Vra-
chenye
sztoch-
nofzti. Poklamkam anda koga sztochni, ali szumlivi pefz okolye, vgriznyeno mefzo taki naifze odrefe, dasze chemer razluchi, y vu vuhkochutela da ne vlezne. Negda pred vnogemi vreme- ni szpodobna oklanya mefzta z-razbe- lenem selezom jefzu pripekali, kai kru- to hafznovito je bilo, y vezda bibilo, dabifze ovak chinilo. Potlam vfza ra- na, y blifnesse sztranke dobro naifze i- fzpereju z-morfzkum, ali pak zdoma- chum ofzolenum vodum. Zatem naj- fze rana riblye, y mafe z-mafztjum Nro 71mo. Poleg toga vfzaki vecher nai- fze prevesuje z-mafztjum Nro 62do da fze rana ognoiti more, koja odperta mo- ra biti chesz nekoliko tijednov. Zr- dnich

dnich naifze zavrachi, kakje prepiszano Nro 58vo od ognojenja, y ran zavrachena. Zverhu toga betefnik nai piye napitek Nro 2do y to marlivo zjednum flakum czvetja lipovoga, y makovoga pod vřzem betegom. Kakti takaj vřzaki den naj jemlye fziropa Nro 72do. NB. Dobroje akofze betefnik jedno malo fzlini y peni, zato vřzaki cheterti den nai nuter jemlye vrachtvo Nro 9no malo, y mertuchlivo nai jè; y najfze zderřzava od vruchine fzuncza, od jakoga, y vufigajuchega napitka kakti je vino, fganicza, perper &c. ovak zdrav pořztane betefnik.

Akoje pak vu druge sztochnofzti verřzti pořztavlyen betefnik zvan gore prepiszanoga vrachtva, akoje jak, y kervi podverřen betefnik, nai muřze obilno fila puřzti jeden put, dva, tri, cheterti, y viře puti, akoje potrebno. Naj jemlye takaj vřzaki den jenkrat fziropa Nro 72do y vřzaki tretji den vrachtvo Nro 9no. Ako vuřzta fuhka fzpoznavava, vrachtvo Nro 29no zadnich vu jutro, y vu vecher nai jemlye, kakje najmre beřznofzt vekřfa, ali menřfa, dve, ali tri zerne Opiuma z-medom, ali na juhe.

Ako

Ako je vu zadnye sztochnofzti ver-
fzti zevfzemi zlochefztemi znamenyi,
velikaje pogibel szmerti, onda vsza i-
szledna probuvatitze moraju. Y betef-
niku vszaki den chetiri puta szirop Nro
72do najsze daje. NB. Ovo prepisza-
no ovde vrachtvo med vszemi drugemi
dovezda najdyenemi, y szprobuvane-
mi je naibolffe, y naj sztanovitelle, ter
od vnogeh, y presztimaneh vrachite-
lov potvergyeno. Y zato vsze ofzta-
le do vezda na pervo doneffene pro-
timbe menye jefzu ha znoviteife. Ovo
ovde opomenuti moram, da vu nachin
vrachenya uffanye imajuchi lyudi, dru-
gam nailze nevtecheju, nepreczenyeno
vreme gubechi, ar ov beteg jenput po-
chet nikakvoga stentanya neterpi, ne-
go kaj berse, to berse, vszaku vuru, y
vszaki fertal potrebno je paziti, y pred-
cchima imati.

DEL DV ADESZETI SSESZTI

O D

*Izpitavany, na koja potrebno bude
odgovoriti, kada od vrachitela tolnach
budesze proszil.*

Velikoga sztanovito Vrachitelu po-
trebno je pazenya, y probuva-
nya

nya za izszpoznati sztaliffa, y betega onoga betesnika, kojega ne vidi, niti nyega more biti nigdar nevidel; ar kruto jako je tefsko, dapache negda y negda nemoguche takvomu betesniku pravo, y hafznovito vrachtvo prepiszati, kada naimre vrachitel od sztaliffa betega, y betesnika ne dobro vpuchen. Zato anda daize lekffe sztaliffa betesnika szpoznati, y hafznovito vrachtvo nyemusze bude moglo prepiszati, szleducha zpitavanya ovde pozstavlam, na koja isztinszko odgovoriti, y poleg nyih Vrachitela prav vputiti kuliko je moguche, bude potrebno.

Obchinszka Zpitavanya.

Kuliko lett na priliku ima betesnik? Jeli bil predi vszigdar zdrav? ako je predi betegoval, kakve betege je imel? Kakvoga je predi sivlenya bil? jeli viffe delal, y poszluval szedech, ali sztojech? y kakve je mestrie betesnik? od kojega vremena beteguje? kak je pochel betegovati? jeli fila nyegova ide jedno malo naglo, ali prevech, naglo? y jeli zimliczu nad szo-

bum chuti? jeli fila ide tverdo? ali mehko? Jeli betesnik josche dobru vu telu ima jakoszt, ali je pak szlab, y gingav? jeli czel den na posztelye lesi? ali pak zvan posztelye szim tam hodi? Jeli sztalifs nyegov jednak vszaku vuru kali vnochi, kali po dnevu? Jeli nyemu vruche, ali zima? Jeli nyega boli glava, gerlo, perza, seludecz, chrevo, obisztje, y osztale tela sztranke? Jeli betesnik zna zasze? Jelisze nyemu pamet messa? y kak? Jeli jako? jeli z-mirom, ali negda y negda jeli po nochi, ali po dnevu?

Jeliszu jezik, y vuszta szuha, jeli nyega segya trapi? jeli ima hman duhu y zlochesztoga teka vu zubech, jelisze terfzi na prekmetanye? jeli ima selyu na jestvinje? alisze vsza nyemu guszte? jeli natura nyegova odperta? jeli ima sztole guszte ali redke? kakvo je nyegovo lanye naturalfzko? jeli naimre tverdo y guszto, ali pak redko, y vodeno? jeli belo, futo, hergyavo, ali cherno? jeli jako szmerduche, y voynyuche? Jeli vsza ova z-mirom terpiu? ali pak premencze na chafze dohadyaju? Jeli betesnik kaj ima sczaline, ali noma? kakva je sczalina? jeli
nai-

naimre bela, marffecha, cherlena, hergyava, cherna, ali bleđa? jeli je guszta, ali redka? jeli je szmerdecha? y jelifze taki popusechanyu zmuti, y z-messa? jelifze betesnik poti? y jeli kofa po telu nyegovom tverda, y szuha, ali pak mehka, vuhka, y mokra? jeli kaj vun plyuje? y kakvi jefzu nyegovi plyuchki? jelifzu penafzti? prek-fzvetli, tenki, ali debeli? jelifzu guszti, pribeli, luti, y kakti prikuhani? jelifzu szmerdechi, ali nefzu?

Jeli betesnik more kaj szpati? jeli ima pokojnoga, y mirovnoga szna? kak predihava? jeli lehko, ali tefsko? kakov red, y mertuk vu piliffu, y jelifsu obderfava? jeli koje vrachtvo nuter jemal? y kakvo? jeli kaj pohafznilo? jeli kada ovakov beteg imel? y kuli-ko puti? kaiti pak zvan oveh obchinszkek z-pitavany, kakoti vfzakomu szpolu prikkladneh, nahadyajufze takaj druga zpitavanya, koja szamoi det-czi, y fenszkem glavam jefzu lafztovita zato, dasze y na nye bude moglo odgovoriti, y poleg nyih Vrachitel v-putiti, nye ovde pofztavljam.

*Oszobita zpitavanya okolu sen-
szkeh Glav.*

Jeli imaju szvojega meszechnoga
odtoka? y jeli jednako dohadya? Jeliszu
noszeche? y kak dugo? jeliszu navad-
ne ob detczu doiti? y jeliszu podver-
sene kervnomu iz nosza, ali iz matti-
cze odtoku? jeliszu vezda vu porodu,
y jeli szrechen bil? jeli izpraznenya
rodechek dobro odhadya? aliszu pak
zaduslena? Jeli imaju zadoszta mleka?
y jeli szame detczu doiju? Jeliszu pod-
versene belomu czvetu?

*Oszobita zpitavanya okolu
Detcze.*

Kuliko lett na priliku imaju? ku-
liko imaju zubov? y jeli detcza vno-
go terpiu, kada nyim zubi vun iti ka-
niu? jeli dete imalo koze? jeli gliszte
vun hita? jeli ima chrevo tverdo? ali
natecheno? jeli ima miroven szeny?
zvan oveh pak obchinszkeh okolu
vszeh betegov zpitavany potrebn-
je odgovoriti, y Vrachitela v-pu-
titi od oneh takaj, kojazsu vszakomu
betegu vu szvoje felye lasztovita.

Kakti

Kakti pozstavemo, okolu boli, y vusiganya gerla potrebno je znati sztalifs gerla, y od nyega odgovoriti. Okolu boli, y betega perisz potrebno je znati odgovoriti od kaslanya, predihavanya, zadusfenya, y od hrachkov, y ovak nadalje od ofztaleh betegov govorech. Y sztanovito jedno malo probuvanye y razlosno ove Knificze chtejenye za dozta bude, da vszaki, koi tolnacha bude profzil; na vsza potrebna zpitavanya lahko bude mogel odgovoriti, y Vrachitela od sztaliffa betesnika zadovolyno v-putiti, y chem bolye Vrachitel, od sztaliffa betega bude vpuchen, y podvuchen, tem bolye takaj protimbe y vrachtva od nyega prepiszana, budu betesniku hasznovita.

DEL DVADESZETI SZEDMI.

O D

Nachinov Mladicze za Vrachtvo pobirati, nye szussiti, na prab obrachati, y chuvati.

Kaj je *Mladicza*? vszem, y vsakomu dobro je znano, zato nyeino ovde

S 3

izpi-

Kaj je izpizavanye na sztran ofztavlam. Na
Mladi- kratkom vendar govorech: Mladicza
tra? ali je drevo, ali je Klicza dreva, ali
 je zadnich trava. Vu drevu, y vu kli-
 cze dreva premisstavamo Korenye,
 Szversje, Lifztje, Czvetje, Szemenye,
 y Szád. Vu Trave pak pazimo Ko-
 ren, Lifztje, illiti isztu Travu, nyei-

Nachin no Czvetje, y Szemenye. *Trave an-*
pobirati da za chuvanye pobiratisze moraju,
Mladi- kada czveszti hocheju; Trave pak o-
ezt. ne, kojeh Lifztje, y ofztale sztranke
 drevaszte bivaju, pobiratisze moraju,
 kada vre czveszti pochneju, y czvetje
 dobrofze razvine, kaiti kada sztebel-
 cze rafzti pochne, znamenye je, da
 mladicza nazkorom Czvetje vun bude
 puschala. Vu ovom redu Trav bro-
 jesze Czikoria, Terputecz, Zelye,
 Schav veliki, y ofztale druge zpodo-
 bne trave, koje kada czveszti hoche-
 ju, drevaszte bivaju; y zato potlam
 kruto malo kreposzti vu nyih ofztane.
 Zdrugemi pako Travami, kojefze po-
 biraju, kada czveszti hocheju nemora-
 fze sztarati chlovek, nego czvetje
 z-travum zkupa naj bere, y szpravi,
 bolye je vendar predi pobirati, nego
 pochne czveszti.

Czve-

Czvetje pobiratisze mora, kadafze razvija, illiti czvezti pochimlye, ar akofze dufe pufzti, prevech jakofze razvine, y ovak vsza kreposzt odide, ter po zraku fze rafziple; dapache akofze nepobira, doklam opadati pochne, potlam nikakve zkoro ne vech hafznovitofzti, kakje vszakomu znano, koi to vifse puti po duhe probuje. Kadafze pak pobira Czvetje, morefze takaj y verhunecz trave vzeti, ako ima duhu Czvetja. Korenye pobiratisze mora ali v-Jefzeni, ali na protuletje, bolye je vendar vu Jefzeni kajti na Protuletje pobrano (zvan vrachitelzkeh zrokov) bersefze pokvari. Naifze onda pobira v-jefzeni, kada Lifztje pofute, povehne, y dole opadne. Akoli vendar je potrebocha, morefze y na Protuletje pobirati, kadafze pochne zeleniti, y Czvetje vun puschati, Korenye pak lettneh mladicz, y doma prigospodarjened, kakti je Merkva, Repa, Povertnicza &c. vszako vreme v-lettu morefze pobirati, ako szamo ovakve povertelye vu dobrom, y pravom vremenu jefzu bile pofzejane, ali pofzadyene, kaj vszaki pravi Gofzpodar naj bolye znati mora.

Szemenye pobiratizze mora, kada
vre dobro zezrele, razluchitizze ven-
dar mora od vekšlega száda, kada nai-
mre zrel posztane, drugach kadafze
szád vu szvojem mešztu chuva, pre-
vech dozrelyuje, doklam zadnich po-
chne gnyiti, y zato nyegovo Szeme-
nye takaj morafze pokvariti, kak je
všzakomu dobro znano; akofze pak
szemenye z. kvari, tak sztanovito y kre-
poszt nyegova pogine. Takovo Sze-
menye je od Diny, Tikvany, y vu-
gorkov &c. Szád pobiratizze mora, ka-
da dozrele, tak vendar, da ne bude
prevech zrel, drugach nebišze mogel
dugo chuvati prez gnyiloche. *Drevje*,
ali *Szversje*, budi szmolnato, ali nes-
molnato, pobiratizze mora v-jeszeni,
kajti je onda bolšše, kak na protuletje.
Kora zadnich, illiti *Obelki* drevja mora-
jušze dolje jemati iz drevja mladoga, y
szrednyega, akofzu obelki szmolnati,
najšze jemlyeju na protuletje, kada
lišztje, y szversje vun izhadya; ako
pak neszu szmolnati, tak v-Jeszeni.
Poleg toga potrebno je paziti, da vre-
me mora biti lepo, y szuho, kadafze
mladicze pobiraju za chuvanye, one
pak, koje szu taki za vrachtvo potre-
bne,

bne, morejufze pobirati kadagoder, y po lepom, y po zlochefztom vremenu.

Ovoszu obchinfzka opominanya od pobiranya mladicz; kada pak od nyih vu fzvoje felye budem govoril, za vekflu vfzakoga polefchiczu na pervo donefzem: koja, y kakva na priliku vu kojem vremenu pobiratifze bude morala, ar nemore chlovek ravno on tijeden, ali on ifzti den za terminus pobiranya pofztaviti, kajti vfzakoga letta vremena nefzu vfzigdar jednaka; ovak pofztavimo: ako vu jednom lettu zima je lepa, vu drugom morebiti pofztane zlochefzta, y tak na dalye od protuletja letta, y jefzeni govorech. Zato kakti goder vu czelom lettu vremena jefzu nefztalna, ovak takaj zarad nyihove premenybe, y nefztalnofzti negda predi, negda potlam imenuvana dugovanya za vrachtvo potrebna pobiratifze moraju. Ovo vfzakomu fzpametnomu bude za dofzta.

Odkuda *Mladicze* kakvegoder feive, vre jeden put pobrane, dobro, ve no, y marlivo morajufze chuvati, drugach vfza nyihova za vrachtvo krepoizt, y hafznovitofzt frifsko pogine.

Metem.

Nachin Metemtoga vendar, poklamkamfze po-
szuffiti bereju nachinom gore prepifzanem
Mladi- morajufze naj predi od vifzega, fzman-
eze. ja fzmrada, y poszuffenoga lifztja lepo
ofnafiti, y od drugeh trav zkup zmef-
faneh razluchiti, potlam ovak ofznafe-
ne, naifze posztaviu na farguche Szun-
cze ali na koje toplo mészto, poszta-
vemo; zverhu pechi tak vendar, da
zverhu jednoga Vilahna na tenkom
najfze razpresztreju, y potlam zverhu
pechi, koje ne morajufze doteknuti,
najfze obelziu, ter ovak nekaj zrak,
nekaj pak vruchina prek vilahna
prehadyajucha imenuvane Mladicze
vugodno poszuffi. Potrebno je
vendar nye viffe puti premessati, da-
fze jednako poszuffe, y tak dugo na
szuffe naj ofztaneju, doklamgoder ze-
vfzemfzega fzuhe posztaneju, Akofze
pak na Szunczu szuffe, vfzaki vecher
vu hisu, ali vu komoriczu naifze po-
sztaviu, drugach chez noch vfzako-
jachku zlochesztu faitnochu k-szebi bi
potegnule.

Nahadyajufze y drugi nachini
Mladicze szuffiti, ali ov, kojega ovde
posztavljam je naj bolffi, y naj priklad-
neffi. Y akoprem vfze mladice o-
vakvem

vakvem nachinom poszuffene, guzane posztaneju, pervu szvoju szpodobu pogube, zkupafze zvezneju, y zmotaju, to vendar nikaj nefskodi za potrebochu vrachenya, ar ne potrebna zpodoba, y lepota mladice, nego je szamo potrebna nyeina hafzen, krepofzt y jakofzt. Mladicze pak *Krifafzte* od Vrachitelov ovak zvane (kakti je: hren, slichnyak trava, babunyak trava, y ofztale druge) kadafze poszuffiu chifzto nikai ne valaju, zato doklamfzu josche frifke, morajufze za vrachtvo potrebuvati.

Ovo anda je pravi, y ifztinfzki nachin mladice szuffiti, kojefzu preffimanefse, y hakliveffe nature, kaktifzu naimre trave, y czvetje. Drevje pak, korje, y korenye frifkofze poszuffiti moraju, illiti na vekffe, y jakffe vruchine, zato, kaiti je predi vekffi; y obilneffi faitnochi bilo podverfeno. Korje, y drevje nikakvoga pripravlanya pred szuffilom ne potrebuje, nego Korenye morafze predi zchifztiti, od szvojega lafzinya ofznafiti, y zruchnikom dobro zbrifzati, da nikakvoga fzmefja, fzmrada, ali blata na nyem ne ofztane; potlam pak najfze

fze poszuffi ali na szunczu, ali zverhu pechi, kakszem rekel od trav, y od czvetja. Debeleffe vendar Korenye morefze na falatcze zrezati, y na konecz nanizano lefeszze poszuffi, kakti je zemeliszka Tikva, veliki Koren, &c.

Szemenye zadnich, kaksze mora szuffiti, to vszaki dobro zna, da naimre po lepom vremenu pobrano, y dobro zezreleno morafze chuvati, vu chisztom, szuhom, y zrachnom meszku, ter viffe puti, kakti pffenicza, premeffati, dasze nepokvari, y ne zegnyije. Mladicze takaj kakve goder felye, vre pobrane, y poszuffene, ovaksze chuvati moraju ali vu Sskatulyah, ali vu Ladiczah szuheh, y chiszteh, koje dobrofze zapreti moraju, da faitnocha nuter nedojde. Pred vszem ovem pak potreбноje mladice predi dobro na reffetu pretrefzti, dasze od nyih razluchi, szmetje, prah, y kukchja jajcza, dapache ifzti kukczi, kojeh akoprem ne vnogo, niti fze ne fzpaziu vszigdar, vendar kaj je naj bolsfega vu Mladiczah, toszu navadni pokvariti.

Me-

Metemtoga kakti goder (! akje vřakomu dobro znano) mladice domache kuhinfzke, y ofztale povertelye neszu vřako letto jednako dobre, y zato nemorejuszefz talno obchuvati; posztavimo: kadaje letto řzuho, protuletje, y řefzen dobra, onda y povertelye řeszu řzofftnesse, bolye diffeche, y chez zimu obdersatisze moreju lese, kak one, koje zraszteju vlettu mokrom, řaitnom, y desgyenom, ovak takai řipechaszefz mladiczami za vrachtva potrebnemi, y zosztalem korenyem, y travami. Vsze vendar mladice vszako letto morajuszefz premenyati ako je moguche, ako pak nemoguche, onda y dve lette morejuszefz chuvati, navľasztito, ako neszu diffeche, y v dobrom lettu po lepom vremenu bileszu pobrane, poszuffene y řzpravlene. Zadnich vszaki lehko řzpoznati more po gledanyu, y dotikanyu, po duhe, y kofřtanyu (ofzebuino, ako vifřeputi probuje) kaj řze more zachuvati, y kaj odhititi.

Akoli ada lyucztfvo tuliku marľivoszt ima za obchuvanye domacheh mladicz, y povertelszkeh dugovany, tak řztanovito ne menyřfu, nego vnogo vekřfu řzkerb nořziti mora za obchuvanye

Nachin vanye szvojega zdravja, y vrachtve-
chuvati neh dugovany, koja drugach ne za ni-
mladi- kaj, nego za dobro debelu plachu pri
cze. apatekareh morajusze vdobiti, y ku-
 piti. Ovakova pak za vrachtvo potre-
 bna dugovanya za obderfati szvoju ha-
 fzen y jakofzt, chez viffe lett, akofzu
 szofftena, czurecha, morajusze chuva-
 ti vu sztekleh tverdneh, sztalneh y de-
 beleh, da bolssa, y jakssa krepolzt vun
 ne izide; koja sztekla z-zatikom iz bre-
 zove gube, ali zrahloga dreva napra-
 vlenem od zgora dobro najsze zapreju,
 zverhu zatika mehur jedno malo primo-
 ker, dasze lekffe obvine, naisze po-
 sztavi, zverhu mehura dvoiverfzt, ali
 chetveroverfzt, paper, zverhu papera
 zadnich najsze dene kofa, koju potrebno
 dobro zgora okolu sztekla obvinuti, y
 ofstro zvezati, da niti jakofzt vun, niti
 zrak nuter nebude mogel vlezti, y o-
 vak chez vnogo lett czurecha, y teku-
 cha vrachtva obchuvatisze moreju,
 zmed kojeh ne potrebno prevech vno-
 ga zaderfati, y chuvati, nego na prili-
 ku, kuliko komu bude potrebno, y za-
 dofzta. kojaszu pak vrachtva szuha,
 kakti je korenye ali czelo, ali vre na
 prah obernyeno, onasze posztaviti mo-
 raju

raju vu poszude, ali zemlyene, ali szteklene, poklam od zgora mehur, paper, y kosa naisze posztavi, y oistro naisze obvese, da zrak nebude mogel blizu doiti, y ovak dugo vremena vsza obchuvatisze moreju.

Dobro takai bude, ako korenja, y ofztala vrachtvena dugovanya vu szvojem szobsztvu ofztaneju, nitisze vu velike vnofine na prah ne preoberneju, dabi najmre prah onak prez vszake potreboche dugo moral sztati, ar ovakvem nachinom vsza jakoszt korenja na friskom prehagya, y pogine. Ako pak nachinom gore prepizhanem prah bude sze chuval, sztanovito y on prez vszakoga kvara doszta dugo bude sze mogel chuvati. Zverhu toga potrebno je paziti; ako gdo iz jedne felye vno-go ima vrachtva, y visse puti mora vun davati, tak onda dobro bibilo, dabi dve poszude imel, jednu naimre vekssu za chuvanye, kojabisze redko krat odpirala, drugu pak menssu za vszagdassnyi sztrofsek, ter ovak vrachtvena dugovanya vu szvoje jakoszt lakse bisze obchuvala. Metemtoga kada gdo kai jemlye iz jedne poszude, neszmenyu dugo odpertu pusztiti, drugach jakoszt

koszt bi vun izejsla. Zevszemi zadnich prahmi, budi oni domachi, budi apatekariszki ovakfze mora baratati, y poszude gore imenuvanem nachinom zaperte (kai goder je vu nyih, ali vrechtvo czureche, ali chverfzto, y neczureche) posztavitifze moraju vu komoriczu szuhu, y hladnu, ter za potrebochu vszagdassnyu ondesze dobro chuvati. Ova vszaki dobro nai zapameti, ako hafzen vu sivlenyu szvojem seli szpoznati.

*Nachin
na prah
obrachati
mladicze.*

Mladicze zadnich, y ofztala korenya, kojafze na prah obrachaju, morajufze predi na drobno szpraviti, ali naimre zribati, ali szpiliti, ali znosem, y z-fskarjami zrezati, ali pak na kaffe melinheczech zemleti. Potlam pak naifze posztaviu vu selezni mofarecz koi zruchnikom, ali kaj je josche bolsse, z-kofum po szredine prerezanum, y okolu mofara dobro obvezanum, pokriven mora biti, da drobnessi prah, y nyegova kreposzt vun po zraku ne bude mogla odhagyati. Zatem ztukachem naifze dobro tucheju, doklamfze goder na prah oberneju, onda najfze posztaviu vu szito, koje takaj od zgora morabiti dobro pokrito, y naifze pre-

preszejeju , kai pak zverhu szita ofzta-
ne , drugoch vu mosarecz naj fze poszta-
vi , ztuche , y preszeje , y ovak na da-
lye , doklamfze goder vfze na prah o-
berne , kaifze more obernuti , kaj pak
ne , ono najfze odhiti , kajti nekoje tra-
ve , navlafztito pak korenye takove vu
vu fzebi viffe puti imaju filicze , koje-
fze nemoreju zevszemszega na prah o-
bernuti. Kajti pak trave rade vuhko-
chu zraka vu fze pobiraju , akoprem
predi dobro bilefzu poszuffene , zato po-
trebno je nye za jeden chasz na pech ,
ali na fzuncze posztaviti , dalze neku-
liko prevetriu , y preszuffiu , y onda po-
sztavlene vu mosarecz berfefze na prah
oberneju.

Ovde vnoga jofche od pobiranya
mladicz , iliti trav , y korenya za vrach-
tvo potrebnoga bi moral govoriti , ali
zarad kratkoche na fztran ofztavljam ,
vendar k-meni dohadajuchem vszako-
jachke felye mladice budem kazal vre
onda , ako koja okolu nyih budu potre-
bna povedati , hochu verno podvuchi-
ti , ali pak drugi posztenoga , y milo-
sztivnoga szerdcza lyudi pravu znanofz
mladicz imajuchi , y zmenu praviv-
chno chutechi , zarad potreboche fziro-

T

makov

makov ovo izto vchiniti budusze ter-
szili. Metemtoga vendar vsza bolye
potrebna ovde jezsem posztavil, koja
na nafs czil zadofzta budu.

DEL DVADESZETI OSZMI

O D

*Kazitela vrachtveneh trav ovde
zadersaneh zkratkem preopominanyem*

Ovde neszamo vrachtva vu ove kni-
ficze zadersana, y prepiszana, nego ta-
kai czenu, iliti preczembu vszeh oneh
na pervo posztavljam, kojafze goder vu
apatekah kupiti moraju, dasze najmre
nigdo od kupuvanya nebude mogel
plaffiti, dapache za fzvoje zdravje ter-
szilfze bude zkerbeti, ar ona kulikoje
bilo moguche, jezsem zebral, koja
chizto malo fztoje, ter vendat kruto
hafznovita jefzu. Zverhu toga pri vsza-
ke zkoro mladice (gde je najmre za
vekffu vszakoga poleschiczu potrebno,
y hafznovito) posztavil jezsem vreme,
kada czvete, gde rafzte, y gdafze po-
birati mora, ali naimre za vezdaffnyu
potrebochu, ali pak za chuvanye.

Kaj-

Kajfze vendar nemora tak razmeti, kak da mladice kefneffe po prepifzanom vremenu pobrane, chifzto zevszemzega nebi valale, nego da vu onom menuvanom vremenu pobrane jefzu naj bolffe krepozti, y jakoszt.

Y zato mladicza frifka dobra je, y hasznovita, doklam goder je josche izofftena, fmahna, y diffecha. Za pofuffilo pak, y za chuvanye mladicz, iliti trav, y korenya, potrebno je, kuliko je moguche, vize obchinszke regule gore prepifzane, y ove ofzobite ovde pofztavlene verno, y marlivo obdersavati. Ako vendar gdo vu prepifzanom vremenu za pobiranye mladicz nebi mogel dofzpeti, more nye pobirati, y potlam, doklam goder (kak malo predi jefzem rekel) mladice jefzu szofftene, y diffeche vu fzvoje fe-lye, kajti kak goger dugo jedna zmed oveh kakovoch vu mladice fze nahadya, tak dugo takai mladicza vu fzebi fzvoju jakoszt, y kreposzt vu vekffe, ali menffe hasznovitoszti zadersava. Kada goder anda gdo fzumlyu bude imel, da ova, ali ona mladicza menffe je jakoszt, kreposzt, y hasznovitoszti, onda takve mladice vu vekffem

broju naj bere , y vu vrachtvo na' po-
sztavla , kak vszakoga malo probuva-
nye na zkorom hoche navchiti , y vpu-
titi. Y ako gdo kakvu dvoymbu bude
imel , vendar ja vu Varasdinu sztanu-
jem , naisze meni na uffano oglaszi , y
vszakomu ove knificze chtavczu vszig-
dar na fzlusbu budem pripraven. Ve-
zda szledi kazitel vrachtveneh trav , y
korenya , poleg reda perveh nyihoveh
litter horvatczkem (kuliko naimre bilo
je moguche iztolnachiti) diachkem , y
nemfskem jezikom za poleschiczu chtav-
cza napervo ovde poszavlen.

A.

Aniz Trava , drugach *Szlatki Komin* ,
diach. *Anisum*. nemf. *Anaiskraut*. Ra-
fzte po Verteh , Szeme je hafznovito.

Arnika Trava , diach. *Arnica*. nemf. *Wol-
ferleykraut*. Rafzte po Ledinah , y po
mokressih , Mefztah , po viszokeh takaj
Gorah , y Planinah : czvete Mefzecza Ja-
kopovschaka y Veliko Mefsnnyaka Czve-
tje je hafznovito.

B.

Berechna Trava , drugach *Leken* , d. *Nym-
phæa*. n. *See-Blumenkraut*. Rafzte po
Berekeh , y po Potokeh , koi polehko te-
cheju , y kakti na poloviczu sztoje , Li-
fztje nyeino je sfiroko , y zverhu Vode raz-
pre-

preszterto, Mefzecza Velikoga Travna, y Ivanschaka czvete, negda pak v-Jefzeni belo, ali k-Blatu zpodobno ima Czvetje, Koren, Lifztje, y Czvetje jefzu hafznovita, Lifztje poszuffeno nikaj ne vala.

Bersza vinszka zgotovlena za prekhitanye. d. *Tartarus emeticus*. n. *Brech-Weinstein*. Unczia, iliti dva lota sztoje chetiri Ranifke. Anda dve Zerne kupitifze moreju za jeden Krajczar.

Betonika Trava, drugach *Szerpecz* d. *Betonica*. n. *Betonienkraut*. Raizte po Sfumah, y po germju; Czvete Mefzecza Jakopovschaka, y Veliko Mefnyaka; pobiratifze mora Ivanschaka.

Bezgovo Drevo. d. *Sambucus*. n. *Holderbaum*. Ovo Drevo vszem je znano, po Ploteh, y poleg Szel naj raiffi raizte, Lifztje, Czvetje, Kora, y Zernye nyegovo je hafznovito.

Bobovnyak vertni. d. *Nasturcium hortense*. n. *Gartengrefz*. Szejesze po Verteh, y dva puta na Protuletje, Vlettu, y Vjefzeni; trava je hafznovita, ali fze nechuva.

Bobovnyak Zdenchni, drugach *Punkrefz*. d. *Nasturtium Aquaticum*. n. *Brunengrefz*. Po Potokeh Zdenczeh, vu kojehfze frifka voda rada zaderfava, rad raizte, czvete Mefzecza Jakopovschaka, y Veliko-Mefnyaka, ali onda je menffe kreposzti, frifka nyegova trava je hafznovita, poszuffena nikaj ne vala.

Bobunyak Vodena Trava d. *Beccabunga*. n. *Bachbungenkraut*. Raszte poleg Krajov Potokov, y po Berekeh, pobiratisze mora na protuletje, y za hafzen vzeti, nechuvasze na dalye, vlettu czvete, y szuha nikaj ne vala.

Boraga Trava, drugach *Volovszki Jezik*. d. *Borrago*. n. *Boragenkraut*. Raszte po Verteh szama od szebe, y po Polyu ne oranom, Meszecza Velikoga-Travna, y Ivanschaka czvete, Lisztje, y Czvetje je hafz ovito.

Borovicza Drevo d. *Juniperus*. n. *Kranabethbeern*. Raszte po Gorah, y Slamah, Koren, Szversje, Lisztje, y Zernye je hafznovito, Zernye pobiratisze mora, kada zezrele, y cherno posztane.

C.

Cherlenecz Luk, d. *Cepa*. n. *Zwiebel*. Raszte po Verteh, y po Polyu, Koren, y lisztje je hafznovito; ter veliko sztanovito Bosanszko dobrochinenye vu ovom nassem Orszagu kaiti neszamo Mufe, y priproszte Lyudi hrani, nego y od vnogeh betegov zderfava.

Chervinyak Trava, drugach *Gerlichek*. d. *Tanacetum*. n. *Wurmkraut*. Raszte poleg Putov na Polyu, y poleg krajov Grab Meszecza Jakopovschaka, y Veliko-Messnyaka czvete, szama Trava, y Czvetje je hafznovito, pobiratisze more Ivanschaka, y Jakopovschaka Meszecza.

Chessmigovina. d. Berberis. n. Sauerdorn.
Po nasseh Sztranah vu vnosine razzte po-
leg Plotov, poleg putov, y po germju,
Szad nyeini Malo-Messnyaka Mieszecza
dozrele, Lisztje, y Szad je hafznovit, Li-
sztje ne za chuvanye.

Chessnyak Luk. d. Allium. n. Knoblauch.
Razzte po Verteh, y szejefze po Polyu,
koren je hafznovit, y chudnovite proti
Betegom jakofzti, navlasztito pri museh,
koi visse krat ob nyem siveju.

*Chessnyak vodeni. d. Scordium. n. Wasser-
knoblauch.* Razzte po Mesztah mokreh,
y berechneh, poleg Grab vodeneh, Me-
szecza Ivanschaka, y Jakopovschaka Czve-
te, Trava, iliti Lisztje nyegovo je ha-
sznovito.

*Czentauria Trava, ili Jezero zlatna Tra-
va. d. Centaurium Minus. n. Tausend-
guldenkraut.* Razzte po Polyu, y po Sfu-
mah mokreh, Lisztje, y Czvetje je hafzno-
vito

*Czikoria Trava, d. Cichorium. n. Cichori-
kraut.* Razzte po Verteh, navlaszitopak
poлег putov, y po Mesztah zapusche-
neh. Koren y Lisztje je hafznovito, szu-
ho nikai ne vala. Akobisze pak gdo mes-
fal, y puntal vu razluchvanyu, y pobira-
nyu Cizikorie, Taraksze, y Kozlove bra-
de Trav, to nikai neskodi, koju goder
bude bral, kaitiszu jednake kreposzti, y
hafznovitos ti.

D.

Detelya ledinfzka. d. *Trifolium pratense purpureum.* n. *Kleekraut.* Raszte po Ledinah, po Szpasnikah, y po Mokreh mefztah. Szejesze na Polyu za Konye, Mefzecza Maloga, y Velikoga-Travna, y Ivanfchaka czvete, Lisztje prez, ali z-Czvetjem je hafznovito.

Detelya zimlichavka. d. *Trifolium fibrinum* n. *Fieberkleekraut.* Raszte vu Vodah berechnch, fztojechch, y po drugeh mokreh Mefztah, Mefzecza velikoga-Travna, y Ivanfchaka czvete, Koren, y Lisztje je hafznovito.

Divji Saffran vjeszeni czvetuch. d. *Colchicum autumnale.* n. *Herbstblumenkraut.* Raszte nai visse po Ledinah mokreh; dvojverfztni Koren ima, jeden je szuhi, drugi je frifek, y fzofsten; szuhi nikaj ne vala, frifski je hafznovit, pobiratife mora Vjeszeni, Kada hoche czvezti, morese brati y na protuletje, ali bolli je vjeszeni.

Dobra miszel Trava d. *Origanum vulgare.* n. *Wollgemüthskraut.* Raszte po Mefztah polyfzkeh, gorfzkeh, szuheh, szuncheneh, po Germju, y poleg Putov, Jakopovfchaka, y Veliko-Meffnyaka czvete: Trava prez, ali z-Czvetjem je hafznovita.

Drenovo Dervo d. *Cornus* n. *Welscher Kirschenbaum,* ali *Kornelbaum.* Raszte po Verteh, y po Siviczah, iliti po Ger-

myu, Szád je hafznovit, Maloga - Travná czvete, vu Jakopovschaku Szád do zrele.

Duhan d. *Nicotiana*, five *Tabacum*. n. *Tak*. Szejesze vu ovom Orszagu, Lisztje je hafznovito.

G.

Galicz bell, diach. *Vitriolum album*, n. *weissen Calixenstein*. Je hafznovit; Funt sztoi jeden raniski, y chetiri Krajczare, pol Kvinticze vala jeden Pfenik.

Gamelicza Trava, d. *Camomila*, n. *Camilenkraut*. Rafzte obilno po Polyu, y po Ledinah, Czvetje z *Travum dissechum* je hafznovito.

Gracziola Trava, d. *Gratiola*, n. *Wildaurinkraut*. Rafzte poleg Potochan-
kov, y po Ledinah mokrek; czvete Ivan-
vanschaka, Jakopovchaka, y Veliko-
Messnyaka Mefzecza, Koren, y Trava
je hafznovita.

Grozdichje drobno Ivanfzko, d. *Ribes*.
n. *Joanns Beerstaud*, ali *Rieber*. Raf-
szte po Vertch, Szád, illiti Zernye je
hafznovito

Gruda Zemlye od Armenie, d. *Bolus Ar-
mena*, n. *Armenischer Bolus*. Jeden
Funt od nye vu szvojem szobsztvu sztoi
trideszet, y dva Krajczara. Vu Praha
pak vala cheterdeszet, y o szem Krajcza-
rov, v szaki lehko more nyu na Prah o-
bernuti.

Gummi Szmola harapszka. d. *Gummi Ara-
bicum*,

bicum, n. *Dünten Gummi*. Funt sztoi trideszet, y dva Kraiczara.

H.

Hebed Trava, d. *Ebulus*, n. *Attichkraut*, ali *Niederholder*. Poleg obchinszkeh, y orszachkeh Putov, y poleg krajov polszkeh rad raszte; Koren, Szteblo; Kora, Lisztje, y Zernye je hasznovito.

Herg Tikva za puszudje, d. *Citrullus*, n. *Angurienkraut*. Szejesze po Verteh, Szeme, illiti Koschicze jeszu hasznovite.

Hrasztovo Drevo, d. *Quercus*, n. *Eichenbaum*. Czele slume iz hrasztja jeszu navadne biti. Kora; y Lisztje je hasznovito, czvete maloga, y velikoga Travnna.

Hren obchinszki, d. *Armoracea*, n. *Krein*, ali *Scharfe Retich*, Koren je hasznovit, na Sztolu jesze z-Govedinum.

Hruszkovo Drevo, d. *Pirus*, n. *Birnbaum*, Vszakojachke felye Szada ima, y vszaki je hasznovit, navlasztito, koi je szofiten,

J.

Jabukovo Drevo, d. *Malus*, n. *Apfelbaum*. Ovoga Dreva vszakojachke jeszu felye, razlucheni Szad donassajuche, vszaki je hasznovit, zrel, y na pol zrel.

Jachmen, d. *Hordeum*, n. *Gersten*. Szeme je hasznovito.

Jalapa Koren, d. *Jalapa*, n. *Jalapa Wurzl*. Ov Koren je hasznovit; vu szvojem szobsztvu sztoi funt tri raniske,

y dvanaiszt Kraiczarov. Vu prahu pak kupitise more za chetiri raniske, y sfesz-naiszt Kraiczarov, vszaki nyega bude znal na Prah obernuti.

Jalssa Drevo, d. *Alnus*, n. *Erlenbaum*, Raszte po mokreh, y berechneh Mesztah, poleg Potokov. Kora, y frisko Lisztje je hasznovito, ali Lisztje nechuvafze.

Jalun, d. *Alumen*, n. *Alaun*. Fertaly funta sztoi tri Kraiczare.

Januss szladki, d. *Feniculum*, n. *Fenichelkraut*. Lisztje, y Szeme je hasznovito, nechuvafze Lisztje.

Jesztenovo Drevo, d. *Fraxinus*, n. *E-schenbaum*. Raszte po Ssimah, Kora je hasznovita.

Jezichecz Trava, drugach *Kunicza*, d. *Millefolium*, n. *Schafgarben*. Zkoro vszigde raszte poleg putov, po mesztah szuhah, zapuscheneh, y po ledinah; celo Letto, naj bolye pak Meszecza Ivan-schaka ezvete. Trava, y Czvetje je hasznovito, y zato obo dvoje moresze zkupa pobirati.

Isop vertni, d. *Satureia*, n. *Satureikraut*. Raszte po Verteh, Trava je hasznovita, pobiratise mora Veliko-Messnyaka.

K.

Kafra, d. *Camphora*, n. *Campher*. Tol Funta sztoi tri Raniske, cheterdeszet, y chetiri Kraiczare.

Kely

Kely Zelye, d. *Brassica*. n. *Köllkraut*,
Raszte po Verteh, je hafznovit.

Kina, d. *China*, n. *Fieber - Rinde*, ali
Jesuitischer Baum, Jeden Funt vu izvo-
jem szobsztvu sztoi chetiri Ranifské, y
szesztнайzt Kraiczarov. Vu Prahú pet
Ranifskov. Vizaki znal bude na Prah
obernuti.

Kiszelicza, d. *Acetosa*, n. *Sauerampfer*,
po Ledinah vu vnosine raszte, nahadya-
sze, y po Verteh, czvete Velikoga Tra-
vna, Koren, y Trava je hafznovita, Tra-
va szamo frifka je dobra. *Kiszelicza*
mala dozta zpodobna k-*Detelye*, jedna-
ke je Kreposzti, y raszte po Sfumah o-
kolo Korenya drevja, kakti takai y po
Jarugah.

Kolmusz Koren, d. *Calamus aromaticus*
n. *Calmus*. Raszte po mesztah mokreh
y berechneh, poleg Potokov takaj, vu
Varasdinu v-Grabe okolu Grada vnogo-
sze nyega nahadya, drugach vu Sftaczu-
neh prodajesze.

Komin, d. *Carvum*, n. *Kümmel*. Rasz-
te po Verteh, y po Gorahsze negda na-
hadya, Szeme je hafznovito.

Konoplya. d. *Canabis*, n. *Hanf*. Szejesze
od dobreh Goszpodarov, Szeme je hafz-
novito, y Olye od onud napravleno.

Konschicza Reva, d. *Napus*, n. *Steck-
ruben*. Szejesze po Polyu, teskosze
razluchava od domache Repe, kaiti je
Kreposzt, y smah jednak.

Kopit.

Kopitnyak Trava, drugach *Meszechnak*,
d. *Hædera terrestris*. n. *Gundelreben-*
kraut. Raszte po Verteh, poleg Plotov,
czvete maloga Travna, je hafznovita;
morefze pobirati velikoga Travna, y I-
vanschaka, dapache czelo letto.

Kopriva, Trava, d. *Urtica*, n. *Brenn-*
essel, raszte zkoro vszigde, po Verteh,
po Mesztah zapuscheneh, poleg Plotov,
y po Grabah blizu Zidov. Czvete Ivan-
schaka, y Jakopovchaka Meszecza, Tra-
va je hafznovita, pobiratisze mora, kada
pochne czvezti velikoga travna, y Ivan-
schaka.

Koren okolu leszkovoga dreva navaden
raszti. d. *Asarum*, n. *Haselwurzelmkraut*.
raszte po ssumah, y Germju, navlasz-
tito pak poleg leszkovoga Korenya, czve-
te maloga, y velikoga Travna, y Ivan-
schaka Meszecza, Koren y Lisztje jeszu
hafznovita.

Koren veliki, d. *Enula*, n. *Alantkraut*.
je jako hafznovit, raszte po mesztah mo-
kreh; na Vinichke Fare nyega je vnos-
na, czvete Jakopovschaka, y veliko Mes-
snyaka.

Kozlova Brada Trava, d. *Tragopogon*,
n. *Bocksbartkraut*, raszte po Ledinah,
y Szpassnikeh mokreh, dapache zkoro
vszigde. Czvete velikoga Travna, Ivan-
schaka pak Czvet opada, potlam Szeme
po jakosztu Czveta vu zrak odleti, do-
klam

klam z-vremenom nazad na zemlyu opadne. Drugoch czvete Jakopovschaka, y veliko Messnyaka, Koren, y Trava je hasznovita. Ova Trava vnogo je zpodobna k-Czikorie, y k-Taraksze Travam, ali nikaj ne bude škodilo, ako gdo jednu, drugu, y tretju zkup bude meslal, y bral, kaitiszu jednake kreposzti.

Kerfulicza Trava. d. *Chærefolium*, n. *Körbelkraut*. Rada raszte po Verteh, y vu Varasdinu poleg Plotov, Trava je hasznovita.

Kralyevsko Szerdcze Trava, drugach *Margeticza*, d. *Verbascum*, n. *Himmelsbrandkraut*. Raszte po mesztah pescheneh, po polyu, poleg putov, po szipeh, negda, y negda po zapuscheneh Zidinah, y sztareh sztenah. Czvete Meszecza Ivanfchaka, Jakopovschaka, veliko, y malo Messnyaka, Czvet, y Lisztje je hasnovito, Lisztje za chuvanye morasze pobirati Ivanfchaka Meszecza.

Kukuruzza, d. *Fagopirum* n. *Heidenkorn*, szadisce po Polyu, Szeme, illiti Zernye je hasznovito, iz nyega biva Melya.

Kupina cherlena, ali bela, d. *Rubus Idæus*, sive *ruber*, vel *albus*. n. *Hinbromenstaudt* Raszte po Siviczah mokreh, y vu hladu posztavleneh. Takaj poleg Jarug, kudsze voda sczedya, y po Verteh. Czvete velikoga Travna, y Ivanfchaka, Szad nyein Jakopovchaka dozrele, koi z-Lisztjem je hasznovit.

Kupi-

Kupina cherna, d. *Rubus niger*, n. *Brombeerstaude*. Vszigde rászte poleg Plotov po Germju, poleg putov, y krajov polyszkeh, po siviczah, y poleg Goricz, czvete v-lettu, v-ješzeni dozrele, Lisztje, verhunczi zeleni, y Szád jeszu hafznovita.

Kutinya Drevo, d. *Cotonea malus*, n. *Quittenbaum*. Rászte po Verteh, y po Vinogradeh, Szád je hafznovit.

L.

Lanye golubovo, d. *Stercus Columbarum*, n. *Taubendreck*, je hafznovito,

Lanye konyšzko, d. *Stercus Equinum*, n. *Roszdreck*, je hafznovito.

Ledinšzko Czvetiche, d. *Bellis*, n. *Masliebenkraut*. Rászte na vnosine po ledinah, y po szpassneh mešztah. Czvete na protuletje, Lisztiche, y Czvetje je hafznovito.

Lipovo Drevo. d. *Tilia*, n. *Lindenbaum*. Czvete velikoga Travna, Ivanschaka, y negda Jakopovšhaka, Czvetje, y Zernye je hafznovito.

Lopuh veliki, d. *Bardana*, n. *Glattenkraut*. Rászte vu mešztah zapuscheneh, poleg putov, y Szel; Koren, Lisztje, y szeme z-bodechemi zkupa Kapiczami, y oklopmi jeszu hafznovita. Czvete jako povchaka, y veliko Mešnyaka, nechuvafše Lisztie, nego doklam je frifsko, morfze pobirati, y potrebuвати.

Loy,

Loy, ali *Mascha*, d. *Sævum*, seu *pinguedo porcorum, boum, &c.* n. *Schmalzhafznovita* jelszu.

M.

Machkina Trava. d. *Nepeta*, n. *Katzenkraut*, rászte po *Polyu*, diffi kakti *Meticza*, *Ivanschaka*, y *Jakopovschaka* czvete.

Majuran, d. *Majorana*, n. *Majoranakraut*. po *Verteh* rászte, *Trava* je hafznovita.

Mak beli, y *cherni*. d. *Papaver album, & nigrum*, n. *Weisse und schwarze Mohnkraut*. Po *Vertu* rászte, akosze v-jeszeni poszeje, na protulesjc vun izide. v-lettu czvete, k-jeszeni dozrele, *Szeme* je hafznovito.

Mak cherleni polyfzki, d. *Papaver rubrum; sive erraticum*, n. *Rothe Kornblumenkraut*. Czvetje je hafznovito, vszigdesze nahadya, y rászte, navlasztito med *Sitkom* na *Polyu*; czvete velikoga *Travna*, *Ivanschaka*, y *Jakopovschaka*.

Mandalovo Drevo, d. *Amygdalus*, n. *Mandelbaum*, rászte po *Verteh* y po *Vinogradeh*, *Szeme* vu *Kosschiczah* zaderfano je hafznovito.

Materina, ali *Babina Dufficza*, d. *Serpillum*, n. *Cuendelkraut*. rászte po bresnyateh mesztah, po *polyu*, y po szuhkeh szpassnikkeh nairassi. *Ivanschaka*, *Jakopov.*

povchaka, y velikoga Messnyaka czvete,
Trava je hafznovita.

Med. d. *Mell.* n. *Hönig.* je hafznovit.

Meheny podrevu. d. *Muscus vulgaris.* n.

Moss. Vu Sfumah, y lozah po Drevju,
y po Pechinah raszte, je hafznovit.

Mely Trava. d. *Lupulus.* n. *Hopfenkraut*

Raszte po Ploteh, y po Verteh, za Pi-
vu vala. Czvete Mefzecza Jakopovschaka,
y Veliko-Messnyaka, Trava je haf-
sznovita.

Meticza. d. *Menta.* n. *Münzenkraut.* Ra-

szte po Verteh, y po Ledinah blizu Be-
rekov, Trava je hafznovita, czvete Ja-
kopovschaka.

Meticza gorszka. d. *Calaminta montana.*

n. *Bergmünzenkraut.* Raszte po Bre-
geh, y po Sfumah, po Mefztah pelzche-
neh, y szuncheneh, Trava je z-czvetjem
hafznovita, pobiratisze mora Veliko-Mef-
snyaka.

Meticza konyfzka. d. *Pulegium.* n. *Po-*

leykraut. Raszte na Verteh, y po Me-
fztah mokreh, zapuscheneh poleg Poto-
kov, y Berekov. Jakopovschaka, y Ve-
liko-Messnyaka czvete, Trava je haf-
sznovita.

Mirha, iliti *Plemenita Maszt.* d. *Mirrha*

n. *Mirrhengummi.* Pol Funta sztoi tri-
dczet, y dva Kraiczara.

M'eko. d. *Lac.* n. *Milih.* Je hafznovito,

kakti takai Szteпки, y Szirotko.

Mleko vuchje Trava. d. *Esula.* n. *Wolffs-*
milchkraut. Raszte vszigde poleg Putov,
y po Sfumah. Czvete Velikoga-Travna,
Ivanschaka, Jakopovschaka, y Veliko-
Mashnyaka, Koren y Trava je haszno-
vita.

Murva dudovina. d. *Morus.* n. *Maulbeer-*
baum. Szadisze po Verteh, Szad je ha-
sznovit, koi je Bel, ali Chern.

Mustarda. d. *Sinapi.* n. *Senffkraut.* Szejefze
po Verteh, y po Polyu, Szeme je ha-
sznovito.

Mustarda divja. d. *Erysimum* n. *Weeg-*
senffkraut. Raszte zverhu Zidin zapaf-
cheneh, y po Polyu. Czvete Velikoga-
Travna, Trava je hasznovita, ali ne za-
chuvanye.

N.

Netreszk Trava, drugach *Volovszko oko.*
d. *Sedum,* sive *Semper vivum.* n. *Haus-*
wurzenkraut. Raszte po sztareh Zidi-
nah, y po poderteh hifah, po Ivanyu
czvete, potlamsze poszulli, kada vjeszeni
Szeme dozrele, y zato ne chuvafze za zi-
mu, szama Trava je hasznovita.

Natragulya, drugach *Telecha noga* Tra-
va d. *Arum.* n. *Pfaffenschwartz.* Ra-
szte po Sfumah, y po Mesztah vu hladu
posztavleneh poleg putov, y plotov, Ko-
ren je hasznovit, listje malogda.

O.

Olikovo Drevo d. *Olea.* n. *Olivenbaum.*
Szad je hasznovit, odkud sze napravla
Olye

Olye, koje vezda je draseflu czenu vezda je lefessu, kak je vszakomu znano.

P.

Paszternyak Bela merkva. d. *Pastinaca*. n. *Pasternak*, ali *Weisseruben*. Raszte na Verteh, y po Ledinah koren, y Lisztje je hasznovito.

Pelin. d. *Absynthium*. n. *Wermi-kraut*. Raszte po Verteh poleg Putov, y Szel, szam sze od szebe zadersava, Jakopovschaka czvete, Lisztje, y Verhuncheczi nyegovi jeszu hasznoviti.

Perşun vertni. d. *Petroselinum*. n. *Peterfilkraut*. Raszte po Verteh, y mokreh Mesztah vu vnosine, kadafze poszeje, Trava, y Koren je hasznovit.

Plaibasz Farba d. *Cerussa*. n. *Ordinari* *Bleiweifs*. Funt sztoi trideszet, y dva Krajczara.

Plyuchnyak. d. *Marubium*. n. *Weisser Andorn*. Raszte po orszachkeh, y obchinszkeh Puteh, poleg krajov Polya, vu Mesztah zapuscheneh, y zaofztavleneh; Trava je hasznovita, vlettu czvete, pobirasze Ivanschaka.

Plyuchnyak piknyavi. d. *Pulmanaria*. n. *Lungenkraut*. Nekoï je drevaszt, nekoï pak piknyav, y kakti zamazan; raszte po Sfumah, po Bregeh, y po Gorah vu hladu posztavleneh. Czvete Szussicza Meszecza, maloga, y velikoga travna, pobiratizze mora Maloga-Travna; trava je hasznovita.

Plyuehnyak po hrasztovom Drevu. d. *Lichen Arboreus.* n. *Eichel Lungenkraut.* Raszte po sztarom Hrasztovu, Bukovju, Czmrekovju, y po osztaleh sztrankah Drevja, y to po guszteh, y vu hladu posztavleneh Sfumah. On je nai bolssi, koi raszte po Hraštju, vu pomenkanyu ovo-ga valal. bude y od drugeh Drev, ali vendar hraštja vszigde je za doszta.

Podbel Trava. d. *Tussilago.* n. *Rosshuff,* ali *Hufflatich.* Raszte po mokreh Mesztah poleg Potokov, Zdenczev, y Grab, po Zemlyah takaj dobro gnoynoh na konczu Meszecz Szuszcza, y na prichetek Maloga-Travna czvete.

Poklonecz pricherni. diach. *Pulsatilla.* nem. *Schwarzliche Vindblumenkraut.* Raszte po Mesztah Szuncheneh. Czvete Maloga-Travna, Trava je hafznovita. Nahadyafze takai Poklonecz priproszti, y kakti obchinizki, ali vnogofze razluchava od prichernoga kaiti vu Vuszta posztavlen ne tak sarguch, kak je pervi, koi Vuszta sari, y za Jezik grize; zadnyi anda nikai ne hafzni.

Porluk. d. *Porrum.* n. *Lauchkraut.* Raszte po Verteh, Koren, y Trava, iliti Lisztje krutojako je hafznovito kakti Cherlenecz, y Chesnyak.

Povertnicza. d. *Raphanus.* n. *Rettih.* Raszte po Verteh, y po Polyu, Koren je hafznovit.

Predivo. d. Linum. n. Flachs. Szejefze na Polyu, Szeme je hafznovito, y Olye od nyega napravleno.

Preprut Trava. d. Filix. n. Farrenkraut. Rafzte poleg Putov, y po Sfumah, navlastito mokreh. Czvete Jakopovska. Koren, y Trava je hafznovita.

Preprut vodena. d. Capilli Veneris. n. Frauenhaar. Rafzte poleg krajov. Zdenchez, y poleg Grab od Vode prehadajuče pošskropleneh, rafzte takaj poleg potokov med mokrem Kamenyem. Czelo Letto zmirom je zelena, y kadafze nahadya poleg zdenczev, vnogi veliu, y Sftimaju, da je zato onde dobra Voda, Trava nyeina je hafznovita.

Protuletno pervo Czvetichje. d. Primula-veris. n. Peterschliffelkraut. Rafzte po Polyu, po Ledinah mokreh, po Siviczah, y Sfumah. Na protuletje czvete. Czvet je hafznovit.

Pffenicza. d. Triticum. n. Weizen Szeme je hafznovito. iz kojega Melya biva.

R.

Repa. d. Rapa. n. Ruben. Rafzte po Verteh, y po Polyu, Trava, y Koren je hafznovit.

Rosa. d. Rosa. n. Rosenstaudt. Felya je vszakojachka, rafzte po Verteh, czvete Velikoga - Travna. Czvetje je hafznovito.

Rosmarin. d. Rosmarinus. n. Rosmarin. Rafzte po Verteh, Czvetje, y Lisztje je hafznovito.

Rutticza Trava. d. Rutha. n. Rauttenkraut. Rafzte po Verteh szuheh, y naproti Szunczu posztavleneh. Ivanschaka czvete, onda naisze pobira.

S.

Sabjak Trava. d. Ranunculus pratensis. n. Fröschpfeffer. Rafzte po Ledinah szuheh, y viszokeh, po Szpassnikah, po Mefztah peszcheneh, y kameniteh. Koren, y Lifztje je hafznovito, Velikoga travna czvete. Nahadya fze takai druga felya ove Trave, koja se zove *Sabjak berechni*, rafzte po Berekeh, y po mokreh Mefztah, czvete Velikoga-Travna, y Ivanschaka. Szama Trava je hafznovita.

Salfia. d. Salvia. n. Salbeikraut. Rafzte po Verteh, Lifztje prez, ali z-czvetjem je hafznovito. Po Polyu szuhehem, po Siviczah, y Ledinah takaj rafzte, y zove se *Salfia ssunszka*. Czvete obodvoja felya Ivanschaka, y Jakopovschaka.

Schav veliki Trava. d. Lappatum. n. Gründkraut. Rafzte po Polyu y po Mefztah zapuscheneh. Trava, y Koren je hafznovit.

Schir Trava. d. Mercurialis. n. Bingelkraut. Rafzte po Czintoreh, po Verteh, po Vinogradeh, y po Mefztah mokreh, vhladu posztavleneh; Trava je hafznovita, czvete Vlettu, y Vjeszeni.

Sczalina. chlovechanszka. d. Urina humana. n. Menschenharn. Je hafznovita, ali morabiti od zdravoga, y szrednye dobe Chloveka, kuliko je moguche.

Selezo. d. *Ferrum.* n. *Eisen.* Je hafznovito, ali sze mora predi piliti, metemtoga ne mora biti hergyavo. Poglei Nro 13tio funt Seleza szpilenoga sztoi sfesztnaifzt Kraiczarov. Vszaki bude szam znal szpiliti, kakje yu imenuvanom broju prepiszano,

Sfalata. d. *Lactuca.* n. *Lattich,* ali *Salat* Szejefze na Verteh, Trava je hafznovita.

Sfalata velika rugana. d. *Endivia* n. *Endivienkraut.* Trava je hafznovita.

Spanyolszka Muha. d. *Cantarides.* n. *Spanische Mucken.* Akoprem ovakove Muhe navadne jeszu sztanuvati, y naryatizze szamo po topleh Kralyefztvah, vendar, y vu nasseh, kadaje vruchina, y vu ofztaleh Europe sztrankah vlettu sze nahadyaju po Verteh, zverhu Drevja, y szversja nyihovoga, metemtoga ne vu tulike vnosine, kak vu topleh Orszageh, gde zarad vszedilne vruchine zmiromsze poradyaju. Ovakove czele Muhe jeszu hafznovite. Vu szvojem szobsztvu pol Funta iz nyih sztoi jeden Ranifski, trideset, y sfeszt Kraiczarov. Vu prahu pak tri Ranifske, y dvanaifzt Kraiczarov. Odkuda bolye je nye kupiti vu szvojem szobsztvu, y vszaki poleg mojega navuka nye na prah bude mogel obernuti.

Ssporifsz Trava. d. *Verbena.* n. *Eisenkraut.*

Raszte poleg Putov, po Polyu, poleg Plotov, y poleg Szten, vu mesztah zapuscheneh. Czvete Ivanschaka, Jako povf-

- Chaka, y Veliko-Meffnyaka.** Trava je hafznovita prez, ali z Czvetjem.
- Sveplo. d. Sulphur. n. Schwefel.** Czvetje od Svepla farbe czitronszke je hafznovito. Funt sztoi trideszeti, y dva Kraiczara.
- Suta Merkva. d. Daucus. n. Gelbe Ruben.** Szejesze po Verteh, y na polyu. Koren, y Szeme je hafznovito. Je takaj druga felya ove Merkve, Koj po Gorah poleg putov navadnaje razti, szamo nyeino szeme je hafznovito.
- Szaliter gotovi. d. Nitrum depuratum. n. Preparirte Salniter.** Funt sztoi dva Raniska, y oszem Kraiczarov.
- Szena Trava presz sztebla. d. Senna sine stipitibus. n. Senesblätter ohne stengeln.** Lisztje Je hafznovito. Funt sztoi dva Raniska, y oszem Kraiczarov. Pol Un. ezie, iliti jeden Lot vala chetiri Kraiczare, vu Prahupak Funt sztoi tri Raniske, y dvanaiszt Kraiczarov, anda oszmi dei Unczie, iliti jedna Kvintieza sztoi jeden Kraiczar, y pol. Vszaki more ovu Travu na prah obernuti.
- Szirek. d. Panicum. n. Fuchschwantz ali Welscher hirs.** Szejesze y vu nassem orszagu.
- Szlez beli. d. Althea. n. Eibisch.** Razte po Verteh, y nahadyasze po Polyu vszigde okolu Bresankov. Czvete vlettu, hafznovito je Lisztje, Czvetje, y Koren.
- Szlez cherni, d. Malva. n. Papelkraut.** Razte poleg plotov, y ztez po meztah zapuf.

zapufcheneh, po Verteh takai, Trava, y Czvetje je hafznovito.

Szlivovo drevo. d. *Prunus.* n. *Zwefchgenbaum* Rafzte na Verteh, y vřzakojachke felye ťze nahadya, koja razluchen Szad doprinařla, vřzaki je hafznovit. Ako je pak ovakvo drevo zapufcheno, zoveřze *Sřumřko*, y rafzte po Meřztah zaofřzavleneh.

Szok, illiti *Szofft* makovoga Szemena. d. *Opium electum*, n. *Truckener Magenſafft*, Je hafznovit. Unczia, illiti dva Lota ťztoje trideřzet, y dva Kraiczara.

Szol obchinfzka, d. *ſal commune*, ſeu *Culinare quaecunque* n. *Saltz.* je hafznovita.

Szol ſuhka, d. *Sal amarum*, n. *Bittersalz.* Funt ťztoi negda deřzet, negda dvanaiřzt grořli, hafznovita je.

Szopun obchinfzki, d. *Sapo ordinarius.* n. *Gemeine Seiffe*, je hafznovit.

Szopunicza Trava. d. *Saponaria*, n. *Seifenkraut.* rafzte blizu potokov, y ťztojecheh vod, nahadyařze takaj po germju, y po ledinah mokreh, y meřztah peřche-neh. Czvete velikoga Travna, Ivanřchaka, y Jakopovřchaka, Trava prez, ali z-Czvetjem ja hafznovita.

Szrablivka Trava, d. *Scabiosa*, n. *Scabiofenkraut.*, rafzte med Sitkem po polyu, po Ledinah, y Mekotah. Czvete Ivanschaka, y veliko Meřnyaka, Trava je hafznovita. Druga tak j felya je

ove Trave, koja raste po Mestah zápuscheneh, po Ledinah, y Szpassnikah, po Germju pészchenom, y mokrom. Czvete na prichetek Jeszeni, jednako je hafznovita, kakti pervá. Zato zkupa morejufze pobirati, y chuvati.

Szvinszki Bob, d. *Hyosciamus*, n. *Bilsenkraut*, raste poleg Putov, y Grab, Lisztje prez, ali z-cvetjem, y Szeme je hafznovito, v-lettu czvete.

T.

Tarakša Trava, d. *Taraxacum*, n. *Pfaffenblatt*, ali *Pfaffenröhrlkraut*, zpodobnaje k-Czikorie, y Kozlove Brade Trave, zato morejufze z-kupa pobirati, kaitiszu jednake kreposzti. Ova Trava raste po Verteh, y po szpassnikah, takaj okolu polszkeh Krajov. Czvete na protuletje, y v-lettu pochimlyuch od maloga Travná, Trava, y Koren je hafznovit, Trava sze nechuva.

Temnyan, d. *Olibanum in sorte*. n. *Ordinari Weichrauch*. Pol funta sztoi trideszet y dva Kraiczara.

Tern beli, d. *Rhamnus*, n. *Wegendorn*. raste poleg plotov, po grabah, y po mokrom germju. Chernó Zernye, illiti Szád je hafznovit. Czvete Meszecza velikoga Travná, okolu Szeszvetchaka Zernye, y Szád zrelo biva, y onda taki morafze pobirati.

Ternina Drevo, d. *Acacia*, n. *Schlehen-dorn*,

dorn, ali *Kekschlehen*. Raszte po Ger-
mju, y poleg Plotov, Koren, Lisztje,
y Szad je hafznovit, Szád pobitatifze mo-
ra v-jeszeni kahti takaj szuffiti, y chu-
vati.

Terputecz Trava, d. *Plantago*, n. *Weg-
richkraut*, raszte po velikeh Puteh, po
Dvorischah, po Ledinah, y po osztaleh
zeleneh, y travnateh meisztah. Czvete
velikoga Travna, y Ivanschaka, Koren,
y Trava je hafznovita.

Terfz, d. *Vitis*, n. *Weinreb*. Nyegovi
verhunczi (z kojemisze rozgve kolya po-
prijemlyeju) kakti takaj Grozdje zrelo,
y nezrelo, vino sganicza, y Oczet jeszu
hafznovita.

Tikvanya, d. *Cucurbita*, n. *Kürbis*, Sza-
disze po Verteh, y po Polyu dobraje
jeszti, Szeme nyeino je hafznovito.

Timian Trava, d. *Thymus*, n. *Thimian-
kraut*. Szejesze po Verteh, Trava je
hafznovita.

Trava Dim zemelyszki, d. *Fumaria*, n.
Erdrauchkraut. Raszte po polyu, y po
Meisztah za poveratelye pripravleneh. Tra-
va z-czvetom je hafznovita, Ivanschaka,
y Jakopovschaka czvete, y onda najsze
pobira.

Trava Kusna zvana, d. *Petasites*, n. *Pe-
stilenzkraut*. Raszte po meisztah mokreh,
poleg Potokov, Berekov, y sztojechek
Vod. Koren, y Lisztje je hafznovito.

Trava Ostricza, d. *Gramen*, n. *Grasz-
kraut*

kraut, rászte naj vilše po polyu, Trava, y Koren je hasznovit, Trava poszuffena nikaj ne vala.

Trava Szvetoga Ivana, d. *Hypericum*, n. *Joanneskraut*, rászte po polyu, y po Ssumah, Ivanschaka czvete. Czvetje z-Lisztjem je hasznovito.

Trava Szvetoga Petra, d. *Parietaria*, n. *Maurerkraut*. rászte po sztareh, y zapuscheneh sztenah. Trava je hasznovita, v-lettu czvete.

Trepetin obchinzki. d. *Therebintina communis*. n. *Gemeine Terpentin*, funt sztoi Kraiczarov sfesztnaiszt.

Trubelika Trava, d. *Cicuta*, n. *Schierling*. rászte rada okolu plotov, y po germju, vnože je felye, ali ona szama je dobra, kojaje pricherna, y med perisztmi zdruzgana na szpodobu missje duhe szmerdi. Czvete Ivanschaka Mészecza, Trava je hasznovita.

Tuschak Trava. d. *Portulaca*. n. *Porzelkraut*. Rászte po Verteh, po dvorischah, po mesztah zapuscheneh, y po Mesztah pescheneh, blizu velikeh vod. Trava je hasznovita, poszuffena nikaj ne vala.

V.

Vapno sivo, d. *Calx viva*, n. *Kalch*, je hasznovito.

Verbnicza Trava, d. *Salicaria*, sive *Lysimachia*, n. *Weiderichkraut*. Gdesze verbje nahadya, onde med nyim rada rászte.

szte, Ivanschaka, y Jakopovschaka czvete, je hafznovita.

Verbovo Drevo, d. *Salix*, n. *Weiden*, ali *Felbenbaum*, raszte po mesztah mokreh poleg vod, y berekov, po ledinah takaj od dobreh Goszpodararov preszadyujesze nameszto plota. Lisztje, y guba po ovem drevu rasztucha, je hafznovita.

Veronika Trava, d. *Veronica*, n. *Ehrenpreis*, raszte po mesztah priproszteh. zapuscheneh, y kameniteh, po szpassnikkeh poleg plotov po Germju, y bresankeh szunchench. Na Protuletje, y v-letu czvete, zelenisze czelo Letto, velikoga Travna, y Ivanschaka najsze pobira, Trava je hafznovita.

Vugorek, d. *Cucumis*. n. *Gürchen*, ali *Cucumer*. Szejesze po Verteh, y po polyu, szirov, y kuhan dober jejeszti, Szeme je hafznovito.

Z.

Zelenocha Kufra. d. *Viride æris*. n. *Grünnspar*, pol funta sztoi cheterdeszet, y dva Kraiczara.

Zemelyszka Tikva. d. *Bryonia*, n. *Zaunruben*. raszte na vnosinu poleg plotov, navlasztito vertneh, czvete velikoga Travna, y Ivanschaka, Koren je hafznovit.

Zob. d. *Avena*, n. *Haber*. Szeme je hafznovito.

DEL DVADESZETI DEVETI.

O D

Vage, y od nyeinoga *Teza*, koja
za *vaganye*, y *merenye Vrachtvib*
jeszu potrebna.

Tez *Vage* pochimlyesze po jednom
Zernu, od jednoga *Zerna* idesze na
jeden *Sskrupel*, od jednoga *Sskrupela*
na jednu *Kvinticzu*, od *Kvinticze* na
Uncziu, illiti na dva *Lota*, od *Unczie*
na *Funt*. *Zerno* pak je *Smekchina* je-
dnoga *posztavemo* *jachmenoga Zerna*
szrednye velikochi. *Sskrupel* je *Smek-*
china *dvadeszet*, y *chetiri Zern*. *Kvin-*
ticza vu *fzebi zaderfava* *tri Sskrupele*;
illiti *szedemdeszet*, y *dve Zerne*. *Un-*
czia *derfi oszem Kvinticz*, illiti *pet szto*
szedemdeszet, y *szeszt Zern*. *Funt*
zadnich szesztнайzt Unczyh. Na *Vagu*
takaj dugovanya chverszta za Vrach-
tvo potrebna posztavlajusze po Ssakah,
po Ssachiczah, po *paru* y po *broju*.
Dugovanya pak *Szofftena*, y *czure-*
cha vasejusze na Pint, na *pol Pinta*,
na *Fertaly*, na *pol Fertalya*, na *Un-*
cziu, y na *Kaplyu*. *Ssaka* *zovesze o-*
no, kaj *goder chlovek zevszum ru-*
kum,

kum, y z-perfztmi more prijeti, kak je vszakomu znano. *Sfachicza* imenujefze ono: kajfze more zpervemi tremi perfztmi pograbit, pochimlyuch od palca. *Pint* kakoti fztanoviti vrachitelfzki Mertuk, derfi ffezfdezet, y chetiri Unczie, illiti chetiri Funte vode. *Pol Pinta* derfi tridezet, y dve Unczie. *Fertaly* ffezfznafzt Unczyh. *Pol Fertalya* ofzem Unczyh. *Kaplya* zadnich je najmenffa velikocha czurechega dugovanya, kaitifze jedna od druge polehku vlevajuch razluchava, kak je vszakomu dobro znano, *Kapla* naimre vode, vina fganicze, fzlivovicze &c.

Ovi Vaganya nachini jefzu vszakojachki, poleg razluchavanya naimre prepifzaneh Vrachtvih, ovak Drevie, Korenye, y Korje od dreva, vafefze na Zernye, na Sskrupule, na Kvinticze, Unczie, y Funte. Ovak takaj y Szemenya vekffa, y debeleffa; menffa pak, y plemeniteffa viffe puti dajufze na *Sfachicze*. Ja vendar ov pervi nachin vaganya nefzem vszigdar ovde obderfaval, hotejuchi vszakomu poleschiczu dati, nego (pokehdob Korenye Szemenye, y ofztalo drugo domache

mache Vrachtvo ne pogibelno na mertuk davati) na flake vsza ova jezem prepiszal jemati. Trave takaj Lisztje, Czvetje, y po menssi Szád na flake, ali na slaczicze jemati prepissujem; vekssi pak, y debelssi Szád na broj morefze meriti. Odkuda iz ovoga nachina vaganya ovde pozstavlenoga lahko vszaki szpoznati more, da ovde govorim od Vage, y od nyeinoga Teza takvoga, kakvoga Tersczy, y Sstacznari po Varasseh navadni jezsu imati, kojega vszaki szebi bude mogel preskerbeti vnogo lekffe, kak Vagu, y Teza vrachitelszkoga, koja vsza, y onak vezda jezsu premeryena, y po Apatekah jednake Vage jezsu prijete, y napravlene.

DEL TRIDESZETI.

O D

*Nachina prepiszavanya Vrachtvih
y od Mertuka nyihovoga.*

Za vekssu Vrachitela, y Betesnika polefchiczu ovde prepissujem, da betesnik chetiri puta chez den vrachtvo nuter naj jemlye, na priliku: jednu,
dve,

Dve, ali tri Slicze &c. kak za vszakem dolye prepiszanem Vrachtvom bude videti. Kai ovak razmeti hochu: Najsze den jednako razdeli na chetiri sztranke; posztavemo betefnik nuter naj vzeme pervi put okolu sfeszte, ali sfedme vure juternye, drugi put okolu defzete, ali jedenaifzte, tretii put okolu dveh, ali treh vur po poldan, zadnich pod vecher okolu sfeszte, ali sfedme vure, y ovak med vszakem nuter jemanyem vszigdar, tri, ali chetiri blizu vure preidu, kaisze lehko more obderfavati. Y zato ovak den jezdem razdelil na chetiri Sztrane, kajti na Ladanyu, y po Szelah ne nahadyajufze vszigde vure, dabifze mogel betefnik poleg nyih ravnati, y vrachtvo nuter jemati, vu kojem nikaj fskodlivoga, y nikaj pogibelnoga, nego vsza szama naturalfzka, vszagdafsnya, y domacha dugovanya jezdem prepifzal.

Kada pak prepifsum, da betefnik tri puta chez den nuter naj jemlye, onda razmeti hochu: da v-jutro dva puta, k-vecheru pak tretii put vrachtvo nuter naj jemlye. Kada prepifsum kakov napitek za vszagdafsnii napi-

X

tek,

tek, onda razmevam, da betesnik naj pije kulikogoder segya, y nyemu vtek ide. Opominam vendar, y nagovarjam, da vszaki betesnik szlobodno szamoga szebe naj szili, trucza, y vu vru- cheh betegeh prepifzan napitek marlivo naj pije; ar za izvrachenye nyegvoga betega to naj visse hoche pohaszni. Zadnich prepiffujem visseputi da betesnik vrachtvo szebi prikladno za sztanovit mertuk naj vzeme, y na jeden put chez den naj popije. Ovo ne razmevam, kak dabi on moral jednem mahom vsze vu sze zleati, navlasztito akofze nyemu kuliko grufzti, y vidi- sze szuprot nature, nego more po je- dne Slicze nuter jemati, tak vendar, da vu pol vure vsze nuter vzeme.

Poleg toga nahadyajufze obodvo- jega szpola perssone, koje vrachtvo vu prahu prepifzano, z-vinom, ali z- vodum zmessano nemoreju nuter jema- ti, zato takove perssone imenuvanoga praha z-medom jedno malo naiszi zmes- faju, y onak na jeden put, ali na Sli- cze nuter naj jemlyeju. Valalo bude takaj vzeti na Juhi, ali na Kassiczi. Ako pak ni ovak nebi gdo mogel nu- ter vzeti, najfze prah zmessi z-me- dom,

dom, y drobni globusfeki od onud naj-
fze napraviu, y poklamkamfze jedno
malo na szlobodnom zraku poszuffiu,
onda betefnik naj nye pozoblye.

Mertuk vendar, illiti Mera nuter
jemanya za vřzakem Vrachtvom dolye
prepiszana, czela davatifze mora ťzta-
reťem od ořzemnaifzt lett betefnikom.
Koifzu mlaiťi, od deřzetoga naimre
Letta pochimlyuch, moreju nuter je-
mati ťzamo pol mertuka prepifzanoga.
Od ťťeřztoga do deřzetoga letta ťztari
řzamo jeden fertaly mertuka. Decha-
ki zadnich do ťťeřztoga letta naj jem-
lyeju pol fertalya. Detcza pak chifz-
to mala, kaiti praħa nuter jemati teřsko
moreju, y iztanovit mertuk nyim ne-
mochi prav prepifzati; zato najřze vze-
me nekoliko praħa, y znekulikemi sli-
czami meda naiřze zmeřa, y detetu
vřzake na priliku pol vure za jednu,
ali dve slicze naiřze daje, doklam po-
chne vun metati, y onda od nuter da-
vanya naiřze preřztane.

Ovo je naj bolři nachin za detczu
vrachiti, y Vrachitel nemoreřze tak
jako vkaniti, kak onda, dabi vřze vra-
chtvo na jeden put detetu dal nuter
vzeti; ar more dugovanye obravnati

kak je potrebno, y nekoja detcza lekffe vun hitaju, nekoja pak nè. Zvekssemi pak, y sztaressemi lyudmi ne potrebno tak chiniti, nitifzi vnogo pameti treti, zvan dabi bili gingave, szlabe, y czartlive nature. Kaj da bolye vszaki razme, kak naimre takvem more prepiszavati, ovu priliku na pervo posztavljam: Prepissujem ja kojemu szrarestemu chloveku jednu Kvin-ticzu, y pol, tojeszto devetdeszet zern praha od korena Jalape za jeden mertuk na jeden put. Akoje koi mlajssi od oszemnajszet lett, prepissujem nyemu cheterdeszet, y pet Zern. Ako je mlajssi od deszet lett, nyemu dvadeszet, y chetiri zerna. Ako je zadnich od szeszet lett, nyemu jedenaifzt, ali dvanafzt zern prepissujem.

Pervo pak, nego od napravlanya vrachtvih pochnem, hochu na pervo donefzti orusja, kojaszu potrebna vszakomu onomu, koi goder feli drugoga vrachiti, y vrachtva hafznovito napravlati. Nai *pervich* anda vszaki takov mora imati vagu, y tez nyeini. *Drugoch* mofar szrednyi selezni z-tukachem seleznem za obrachanye na prah vrachtvovih dugovany. *Tretich*: Mofar kameniti

meniti z-jednakem tukachem za messa-
nye vrachtvih. Na pomenkanye ovak-
voga mofara dober bude selezni ali kuf-
freni, metemtoga, ako vu ovakveh
mofareh vrachtvo bude pripravlal, mo-
ra paziti, da vunyih kizela dugovanya
dugo neofztaneju, ar takova dugovanya,
kuffer, y selezo od znutra jedeju, glo-
dyeju, y kakti po lehko taliu; selezo
pak, à navlasztito kuffer jako je fskod-
liv, dabifze z-vrachtvi messal' y nuter
jemal. *Chetvertich*: Za izkuhavanye vra-
chtvih, mora imati poszude zemlyene,
od znutra poczinyane; ali pak poszude
medene y olovom od znutra dobro o-
blechene, y obleane. Ako pak gdo
nebi imel ova orusja, naj vzeme kakva-
goder druga, vendar vrachtva od me-
ne prepiszana, lehko napraviti bude
mogel, ar milofztivnoga szerdcza chlo-
vek vszigdar ische priliku, y nachin,
kak blisnyemu szvojemu pomochi mo-
re. Y zato ako nema mofara za mes-
fanye vrachtva, na meszto mofara vze-
me tanyer, na meszto tukacha sliczu,
y vrachtvo messa, doklam dobro, y
prikladno posztane za nuter jemanje.

Szleduju vezda nachini vrachtvih,
y mertuki nyihovi, gde ova predi pa-

zitifze moraju : kada prepiffujem za mertuk jednu, ali dve &c. Slicze, razmevam navadnu sliczu, kakti fzu slicze fzeberne, kofziterne &c. fztolne fzednye velikoché, koi takve nebi imel, more na priliku y zmalo menffum sliczum mertuk prepifzanoga vrachtva nutter jemati, kakva gode bude ona slicza, od fzebra, ali kofzitra, od olova, ali dreva, fzamo dasze mertuk prepifzani obderfava. Metemtoga nigdo najfze neplaffi, ako morebiti ravno ne jednak on mertuk, nego negda menffi, negda vekffi, ar ja takva vrachtva ovde prepiffujem, kojeh akofze malo viffe od prepifzanoga mertuka vzeme, nebudu nikomu fskodila, akofze pak zmednyih menye vzeme, fzvoju vendar hafzen budu imala. Kada pak prepiffujem sliczu kaffe, razmevam sliczu fzednyu, koja more derfati na priliku fertaly fztolne slicze. Zadnich kada velim za jednu &c. ffaliczu, razmevam fzednyu pofzudiczu tuliko derfechu. Y ovak na dalye od ofztaleh vrachtveneh mertukov.

DEL TRIDESZETI PERVI

O D

Nachinov napravlati vrachtva.

Nmerô imo.

V zemi pol druga flaku od Szemena Diny, posztavi vu mosar, vlei od zgora malo vode, tuczi ztukachem, doklam voda bela posztane, onda preczedi, y osmekni, osmeknyeno Szeme nazad vu mosar posztavi, vlei pak nove vode, tuczi, y preczedi, kak predi. Tak chini na dalye, doklam goder morefs koi vun izvaditi. Znamenye pak: (da vech nikaj nemorefs vun vzeti) je voda, kada zkoro chiszta, y bisztra prek rubcza, iliti prek ezedila prehadya. Na flaku jednu, ali pol drugu szemena morefze vzeti na priliku jeden pint vode. Y kada betesnika vu betegu jako velika vruchina trapi, ov napitek, y nikaj drugo marlivo naj pije, k-kojemu napitku, morefze predi jedna kvinticza gotovoga szalitra pridati. Koi pak nebi imel Szemena dinyfzkoga, nai vzeme szemena, iliti Kosschicz tikvanyfzkeh, ali Vugorfzkeh, ali zadnich hergoveh, y nachinom ovde prepiszanem napitek naj napravi.

Numerô 2do.

Vzemi poldrugu flaku Jachmena, posztavi vu poszudu zemlyenu czinyasztu, vlei od zgora na priliku poldrugi pint vode, kuhaj zapol vure, y duse, doklamize zernye szpucza, y hmekcha, potlam ako hochefs, preczedi, ali onak puszti vu poszude, y vlei nuter jednu szaliczu oczta, y meda, ako imafs, chetiri ali szeszt slicz. Y ako betefnika vruchina bantuje, dobro bude josne pridati, gotovoga Szalitra jednu kvinticzu, onda preczediti, ostro osmeknuti, y za vszagdassni napitek betefniku davati. Ako nebi smel szalitra, imafs pak lekena Korena berechne Trave, morefs jednu uncziu, iliti dva lota nyega z-Jachmenom zkuhati, ali nameszto korena nyegovo lisztje za dve flake, ali na pomenkanye ovo-ga, lisztje Tuschaka trave, ali zadnich lisztje Netreszka trave. Na meszto Jachmena valala bude zob, ali dve flake friske szalate, ali tri chetiri flake szliv friskeh ali szubeh, ali pak tri, chetiri jabuke, ali hruf-ske na falate zrezane, koje za fertaly vure na vode morajusze kuhati, potlam preczediti, y osmeknuti, ter kadafze razhladiu, betefniku, za vszagdassni napitek naisze daje ona Voda.

Numerô 3tio.

Vzemi friske vode jeden pint, k-kojoj pridai jednu szaliczu oczta, y nyu betefnik za vszagdassni napitek nai pije. Na meszto
szto

szto oczta morefs vzeti vinszke berfze zgotovlene za dve sztojne slicze, ali od szofita kifizelicze trave, tri, chetiri, ali pet slicz. Morejufze takai vzeti dve, tri flake chresseny, drobnoga grozdichja, ali pravoga grozdja iz vinograda vu vode zdruzgati, y preczediti, ako hochefs, y onak betefniku davati piti, kai je zdravo, y hafznovito. Akoſifze pak vegya kifizeliczu tuchi, y szofit vun smikati, na meſzto szofita vzemi dve flake nyeinoga liſztja, zrefi nye, y na vode za fertaly vure kuhai preczedi, oſmekni, y dai piti betefniku, kai je vſze jedno.

Numerô 4to.

Vzemi ſſachiczujednu ali dve od czvetja bezgovoga, poſztavi vu poſzudu zemlyenu, vlei od zgora jeden fertaly, iliti meczel vode, pokri, y puſzti poleg ognya, doklam bude kipelo, potlam odmekni, y na zpodobu thea betefniku dai piti ſſalicze dve, tri, ali viſſe ako hochefs, doklam je vruche. Za vekſſu pak krepoſzt, akotiſze vidi, pridai nekoliko slicz oczta, y meda jednu sliczu. Ako nemaſs czvetja bezgovoga, vzemi czvetja kralyevſzkoga ſzerdcza trave, iliti margeticze, ali czvetja chernoga ſzleza, ali pak czvetja gamelicze trave.

Numerô 5to.

Vzemi dve flake trave chernoga ſzleza zkuhai nyu na vode okolu pol drugoga pinta za pol vure, potlam preczedi, ako hochefs,

hochefs, y pozštavi nuter jednu sšaliczu oczta, y ako imafs, meda, dve, tri, ali che-
tiri sšlicze. Y ovo za vszagdassni napitek
naj pije betesnik. Metemtoga kadafze ova
trava prepiszuje za obvianye koje betesne
na telu sztranke, onda ne potrebno pozšta-
vlati Oczta, y Meda. Na meszto Trave
Szleza, morefs vzeti Lisztje kralyevszkoga
Szerdcza trave, iliti Margeticze, ali Lisztje
szleza beloga, ali pak Travu Szvetoga Pe-
tra. Koren beloga szleza je tulikai dober,
ali budi zadovolyen znyegovum Travum,
kaitize nyega malo nahagya y akobisze vszi-
gdar pukal, zadnich bisze zkonchal, y chi-
szto bi zmenkal. gdesze vendar vu vnosine
zaderfava, iz nyega kruto hasznovito biva
Vrachtvo. Morefs takai na meszto oveh
imenuvaneh Trav vzeti jednu sšaku Szeme-
na lenszkoga ali konoplyinszkoga, potlam
jedno malo ztuszi, zkuhaj, preczedi, osme-
kni, y betesniku davai piti, kak je od zgo-
ra recheno. Paziti vendar je potrebno ov-
de, da kada budefs napravlal ovakov napi-
tek proti persznomu betegu, morafs prida-
ti k-Trave Szleza, y k-osztalem imenuva-
nem dugovanyam jednu sšaku Trave podbe-
la, ali Trave plyuchnyaka piknyavoga,
ali Trave Borage, iliti Volovszkoga jezika,
ali Kopriv, ali zadnich Trave Kopitnya-
ka, iliti Meszechnyaka. Ako vszeh ovch
trav nemafs, onda Betesniku dai priposzt
napitek. Ako vu ov kuhani napitek prez
Oczta, y prez Meda napravlen, ali vu Vo-
du

du toplu, y vu Mleko vruče bolššega fla-
nella, ali vilahna dvoji veršzt, ali chetvero
veršzt zpravlenoga namochišs, y jedno ma-
lo ofmeknefs, ter zverhu boleche ſztranke
Betefniku poſztavišs, ali pak kuhane Spe-
czies med dva vilahna poſztavlene na Betef-
nika verſes, onda ovo chinenye zoveſze:
Obvianye betefne ſztranke tela chlove-
chanſzkoga.

Kaj je
to Obvi-
anye?

Nro 6to.

Vzemi govedczke, ali kakvoga drugoga me-
ſza juhe dve, ali tri ſſalicze, potlam ob-
chinfzke kuhinfzke ſzoli dve ſlicze, olya len-
ſzkoga dve, tri, ali viſſe ſlicz, ſztopi pri o-
gnyu, y valalo bude za Kriſzteranye. Na
meſzto Olya lenſzkoga, vzeti morefs olya
olikovoga, ali Konoplyinfzkoga, ali kakve
goder druge maſſche, ako nijednoga zmed
recheneh dugovany nemafs, doſzta bude ju-
ha z-ſzoljum zmeſšana, y pritoplana. Ako
juhe nemorefs zmochi, vzemi toplu vodu,
k-kojoj pridaj jedno malo melye kakve go-
der, da voda bela poſztane, potlam pridaj
olya, y ſzoli. Ako melye nemafs, doſzta
budeſzama topla voda z-ſzolyum, dapache
y preſz ſzoli, ako nye nemafs. Paziti ven-
dar je potrebno, ako betefnika od znutra ja-
ko zavija, y veliku bol vu chrevu ſzpozna-
va naiſze ofztavi ſzol na ſztran, y vu ta-
kvom poſzlu, y pripechenyu bolſſi bude
ov ſzledechi Kriſzer.

Vzemi jednu ſſaku Czvetja gamelicze
trave, y jednu ſſaku izjedne kojegoder fe-
lya

Iye trav, ali szemeny ztucheneh Nro 5to szpomenuteh, potlam ovo szkubai na jednom fertalyu, iliti meczlu vode za fertalyvure, preczedi, pridai olya, y Kriszter bude dober. Metemtoga Kriszter nemoresze davati prevech vruch, kajti jako fskodi betefniku, nego szamo mlachen tak, da brifgyalke, ali mehura napunyenoga vruchinu k-szebi prinestenu oko lehko podneszti more, y onda Kriszter ne prevech vruch.

Nro 7mo.

Vzemi jedno malo melye, y szoli, zmedoni zmeilai, y napravi tverdo teszto, koje potlam zeszuchi tak debelo, y dugo, kakje palecz na ruke od zadnyega kotriga, teszto vendar zjednoga kraja mora biti prifspichaszto, zdrugoga pak kakti zarubleno, zadnich nailze szussi zapotrebochu. Y ovo melye, szoli, y meda zkup zpravlanje od Vrachitelov zovezse *Podsztavek*: kaiti ovo teszto od zad posztavleno, y porinyeno sztol daje, iliti naturu chlovechanfzku predi zapertu od zdola odpira. Predi vendar, negolze nuter posztavi, y porine, morasze teszto namazati zkakvum goder masschum. Ako pak chez jednu ali dve vure sztola ne da, ali naturu od zdola neodpre, onda potrebno je pak drugi podsztavek nuter porinuti. Vu imenuvano teszto zaradi veksse kreposzti, y haszne moresze pridati nekuliko zern mustarde, ali perpra ztuchenoga,

Name-

Namešto ovoga zkup zpravlanja moreš vzeti falat šzoli, y nyu na zpodobu gore rechenu napraviti, y nuter pošztaviti. Valal bude takai falat šzopuna jednako napravlen, za jednaku potrebochu, niti povertnicza za ov pošzel ne bude naj goršta. Ako pak vřza ova zprobuvana, y nuter pošztavlana, nikakvoga šztola nebi vchinila, y napravila, onda šzledujuchi nachin najřze probuje ovde, y vu vřzakom drugom pripechenyu, gdeřze naimre, vu vrucheh betegh, y nature zapiranyu prepisuje vrachtvo za ochiřchavanye, tervendar betefnik pod ni jedem put neche, niti ne more vrachtvo od zgora nuter vzeti. Vzemi praha od korena Jalape jednu kvinticzu, y pol, šzoli nekoliko zern, meda pak, kuliko je potrebno za napraviti pošztavek, pošzuffi nyega, y potlam pošztavi nuter betefniku, ali naiřzi nyega šzam pošztavi, kai lahko more vchiniti.

Nro 8vo.

Vzemi šzalitra gotovoga kvinticze tri, Czvetja řveplenoga kvinticze dve, meda pet slicz, vode jednu řřaliczu, potlam dobro zkup zmeřřai, y betefnik jednu sliczu chetiri puta chez den nuter nai jemlye. Ako potrebna za ovo vrachtvo nebi imel, napravi drugo: vzemi cherlencza Luka menřlega řřeřzt, ali ořzem glav, ali pak vekřřega chetiri glave, ztuczi, y preczedi řzofřta, kai ořztane zverhu czedila, y nemore prek, ono odhiti,
k-řzofftu

k-szofftu preczedyenomu pridaj jednu sfaliczu meda, y tuliko vode, potlam zkup zmessai, y ztoga betesniku davai chetiri puta na den dve slicze, ali y viffe, ako hochefs, na meszto cherlencza morefs vzeti jednu glavu Chesinyaka nyega sznafno otrebi, y onak pripravu, kakje od cherlencza recheno. Szofft takai frifskeh kopriv ztucheneh, osmeknyeneh, y zmedom vu jednake velikoche zmessaneh, chetiri puta chez den za dve slicze nuter jemati, je hafznovito.

Nro 9no.

Vzemi praha od korena Jalape kvinticzu jednu, y pol, szoli fuhke kvinticze dve, potlam ovo dvoje dobro zmessai, y ztuezi, ter beiesniku po lehko dai popiti na vode, ali na vinu, ako nema vruchinu. *Drugoch:* vzemi praha od lisztja Szene trave pol drugu kvinticzu, y fuhke szoli kvinticze dve, zkup zmessai, y dai betesniku popiti. *Tretich:* vzemi fuhke szoli unczie dve iliti chetiri lota, y vode tuliko, kuliko je potrebno za raztaliti szol, podai betesniku na jeden put.

Domacha vrachtva

Koi nemoguch kupiti, y platiti Vrachstva za ochischavanye nature malo predi imenuvanoga, nai jemlye nuter jedno kojegoder Zmed szledecheh: vzemi praha od korena, (okolu leszkovoga dreva razzti navadnoga) pol kvinticze, y vinszke berfze
zgoto-

zgotovlene kvinticzu jednu, zkup zmesaj, y
daj betesniku popiti na jeden put. Ali pak
vzemi od isztoga korena pol drugu kvinti-
czu, zresi nyega na falatchecze, posztavi
vu zemlyenu poszudu, vlei od zgora vode
jednu. dve, ali tri sšalicze, posztavi k-og-
nyu, doklam zakipi, potlam odmekni, chez
czedilo preczedi, osmekni, y k-tomu pri-
daj dve, tri slicze oczta, kadafze razhladi,
y dai betesniku popiti. Ali pak vzemi od
imenuvanoga korena friskskeh lisztokov oszem,
deszet, ali dvanaiszt, vlei vode, kuliko je
potrebno zkuhai, preczedi, pridai oczta,
kakje malo predi recheno, y na jeden put
betesnik nai popije.

Drugoch: Vzemi hebda, ali bezga,
osztrusi dole koru, ztuczi vu mofaru, of-
mekni szofit, doklam naczedifs za pol, ali
za jednu uncziu, potlam pridai k-szofitu
dve slicze oczta, y jednu sšaliczu vode,
zkup zmesai, y dai popiti betesniku. Mo-
refs takai jednu sšaku imenuvane kore vzeti,
vode gore naleati, y onak vchiniti, kak
je recheno gore malopredi od korena lesz-*Kaj je*
kovoga. Ar vleati, ali naleati zovesze on-*to vle-*
da, kadafze mladicza, budi trava, koren, *vanye?*
ali drevo, posztavi vu poszudu zvodum,
y primeknesze k-ognyu zakipi, y kada po-
chne dobro kipeti, vzemesze od ognya, da-
fze razhladi, y razhladyena voda betesniku
dajesze piti.

Tretich: vzemi praha od korena zemelyszke tikve pol kvinticze, ali czelu jednu, ako pol ne zadofzta, pridai berfze zgotovlene kvinticzu jednu, zmellai dobro, y bude za jedno nuter jemanye.

Chetertich: vzemi szoffta od imenuvanoga frifskoga korena za jednu, ali za dve kvinticze, zjednum sliczum oczta zmellanoga, koi na vode ali na vinu betefniku morefze nuter dati za jeden put.

Petich: vzemi korena frifske Gracziolę ztravum pol drugu flaku, ali szamo jednu, pofztavi vu pofzudu zemlyenu, pridaj vode, kulikoje potrebno, verzi k-ognyu, doklam bude kipelo, potlam preczedi, ofmekni, pridai dve slicze oczta, y daj betefniku na jeden put popiti.

Sfefztich: Vzemi praha od korena Gracziolę y trave nyeine kvinticzu pol drugu, y berfze zgotovlene jednu kvinticzu, zmellai dobro zkupa, y dai betefniku popiti. Morefs takai na razlucheno vzeti, ali naimre szam koren, ali szamu travu.

Zadnich: Vzemi beloga terna zern trideszet, ali cheterdeszet, ali nekoliko vifle, y daj betefniku pojefzti na jeden put. Ali pak ztuczi zernye, szofft vun ofmekni, da doide jedna unczia, y dai popiti betefniku.

Dabi vendar gdo od nuter jemanya domacheh vrachtvih zavjaviczu, y bol vu chrevu pochutil, onda nai pije kifzelu vodu Nroztio, ali pak szamu mlachnu. Dabi pak na drugeh tela fztrankah ovu ifztu bol fzpoznal

znal, onda nai piye thee. Nro 4to, ali kuhanu vodu Nro 5to. Ako ovoga dvoiega nebi imel, onda nai piye juhu, ali toplu vodu. Zadnich nai vszaki zna, da, ako jedno vrachtvo za ochischavanye nature nuter vzeto, chez tri, ali pet vur nebi chloveka tiralo, onda drugi put onakvo iszto vrachtvo nuter nai vzeme. Ako pak prevech na jeden put bi koga tiralo, onda za drugi put naisze pomensta, kaiti lyudi jeszu vszakojachke nature. Y zato visseputi probuvanye chez malo chafza vszakoga vputi, y navuchi, kaksze bude mogel ravnati, y pomochi. Iztina je, visseputi pripechafze, da vrachtva za ochischavanye nature vzeta, giblyu takai chloveka na prekhitanye, ali to nikai ne, niti fze nigdo vu tom nai ne plaffi, kaiti ovo je znamenye, dasze zlocheszta materia vu seludczu zaderlava, koja po ochischavanyu nature mora vun iziti.

Nro 10mo.

Vzemi czvetja Bezgovoga, y trave od Isopa, zmed vszakoga jednu flaku, ktomu pridai pint vode, potlam posztavi vu poszudu zemlyenu, y k-ognyu prisztavi doklam zakipi, zatem odmekni, y preczedi, pridai ako hochefs, y ako imafs, sseszt slicz meda, y daj betefniku piti visseputi chez den na toplom po flalicze. Na meszto Isopa, morafs vzeti trave Kopitnyaka, iliti meszechnyaka, ali plyuchnyaka navadnoga, ali podbela, ali betonike, iliti fzerpcza, ali veronike, ali prepruta vodenoga, ali trave

Y

Szvetoga

Szvetoga Ivana, ali protuletnoga pervoga
czvetja, ali zadnich szrablivke trave.

Nro 11mo.

Vzemi Czvetja Maka polyfzkoga pol
flake, posztavi vu poszudu, vlei od zgora
fertaly pinta vode, iliti jeden meczel, po-
kri, y posztavi poleg ognya, doklam bude
kipelo, potlam taki odmekni, y na toplom
med jednum vurum betefniku daj popiti.
Na meszto czvetja makovoga, morefs vze-
ti szeme maka beloga, ali chernoga, na pri-
liku pol flake, potlam naisze jedno malo ztu-
che, y zvolum zmesla kak je od czvetja
recheno, y naisze da betefniku popiti. Ali
pak ztuczi szeme, vlei od zgora jednu, ali
dve kupicze vode, preczedi osmekni, y dai
nyemu popiti. Nameszto vszeh oveh du-
govany morefs vzeti trave szvinszkoga bo-
ba prez, ali zczvetjem jednu sfachiczu, y
napraviti napitek kak je od zgora recheno.
Czvetje lipovo takai je hafznovito za dve
sfachicze, koje kakti thee morefsze zkuhati,
y toplo piti. Ako vszaova nikaj ne budu
hafznila, ali morebiti vszaki nebi imel ova
dugovanya, onda valalo bude nuter jemati
meda Nro 45to.

Nro 12mo.

Vzemi Czveta chernoga szleza jednu
flaku, posztavi vu zemlyenu poszudu pri-
dai polich vode menye, ali visse, pokry,
y verzi k-ognya doklam zakipi, onda od-
mekni

mekni preczedi, ako hoches, potlam pridai meda chetiri slicze, y oczta sfeszt slicz. Nameszto imenuvanoga czvetja morefs vzeti czvetja bezgovoga, ali czvetja kralyevszkoga szerdcza trave, iliti margeticze, ali pak czvetja vertneh roficz jednu flaku, y napraviti, kakje recheno.

Nro 13tio.

Vzemi praha verbove Gube pol unczie, iliti jeden lot, pridai dve flalicze meda, zmessaj dobro, y za jednu sliczu chetiri puta na den davai betesniku.

Nro 14to.

Vzemi zpilenoga praha od seleza nehergyavoga kvinticze tri, praha od korena Kolmusza kvinticze dve, fuhke szoli kvinticze tri, zmessai ovo troje dobro zkupa, da bude kakti jeden prah, iz kojega chetiri puta na den dve kaffe slicze na vinu, ali na vode betesnik nuter nai jemlye. Nameszto kolmusza morefs vzeti praha od korena velikoga, ali od korena kusne trave, ali szeme aniza, ali szladkoga janussa, ali komina, ali fute merkve, ali lisztja Salviinszkoga na prah obernyenoga, ali materine dufficze, ali timiana, ali dobre miszli trave, ali zadnich majurana, vu jednakom mertuku, y vnosine, kakje recheno od korena kolmusza.

Nachin napraviti Prah od Seleza.

Prah od Seleza morefs szam napraviti: vzemi falat seleza, koje ne hergyavo,

k-tomu imaj dobru pilu, potlam Selezo tak pili, da bude kakti prah, koi ako josche ne zadofzta tenek, posztavi nyega vu selezni mofar, y z-tukachem selezne tak dugotuzi, doklam chifzto droben posztane, zatem nyega preszei prek szita, y kai osztane, nazad posztavi vu mofar, tuzi, y drugoch preszei, y ovak na dalye, doklam k-nai drobnessemu prahu zpodoben posztane. Onda ov prah ovak zpilen, ztuchen, y preszejan posztavi vu jednu fskatuliczu, koju dobro zapri, y na szuho mefzto posztavi, da faitnochu k-szebi nepotegne, y hergyav ne posztane, kak je dobro vfzako mu znano, drugach nebude hafznovit, dapache tefinu, y smekchinu vu seludczu napravi: ako pak ne hergyav, y dobro je pripravlen, nemoguche povedati kuliko za zdravje chlovechanszko hafzni.

Nro 15to.

Vzemi ocztene medicze iz Korena divjega sfaffrana napravlene, unctie tri, ali sfalicze dve, iz ove Medicze daj batesniku chetiri puta na den jednu sliczu, chez tri pak, ali chetiri dneve dve slicze na den chetiri puta.

Nachin napraviti ocztenu Mediczu iz rechenoga Korena.

Vzemi od Korena imenuvanoga, y na falate zrezanoga pol funta, y oczta od dobrog

broga vina pol drugi pint, posztavi ovo dvoie vu poszudu zemlyenu, dobro poczi-nyanu, ali pak vu jcdno veliko, y dugo szteklo. zapri od zgora, y verzi zverhu vruchega pepela, puszti onde cheterdeszet, y ofzem vur, koi pepel zmirom vruch mora biti, y poszuda ali szteklo viffe puti morafze z-meszta genuti, potlam ovo dugovanye preczedi, osmekni, y pridaj k-nyemu dvanaiszt funtov meda, vsze zkupa zdrevenum sliczum dobro premessaj, y pri gingavom ognju prekuhaj, doklamsze goder szofft z-medom z-kupa vsztane. Zatem posztavi nyega vu chisztu poszudu, zapri dobro od zgora, y za potrebochu chuvaj, pod imenom *ocztene medicze*.

Nro 16to.

Vzemi od Szoffta makovoga szemena sseszt Zern, meda pol ssalicze, y tuliko vode, zmessaj dobro, y podaj betesniku, kaksze vu betegeh, prepissuje.

Nro 17mo.

Vzemi Salfie jednu ssaku, szleza chernoga dve ssake, zmessaj zkupa, z-kuhai, y valalo bude za izpiranye gerla, kadafze pak mora kuhati, onda vzemi z-med oveh dveh Trav zkup zpravleneh jednu, ali dve ssachicze, posztavi vu zemlyenu poszudu, od zgora vlej fertaly vode, illiti jeden meczel, posztavi k-ognju, doklam malo zakipi, potlam pridaj meda dve, y oczta chetiri

slicze. Nameľzto ľalfie moreľs vzeti cher-
ne kupine Liľztja, y nyeine zelene verhun-
hecze, ali Liľztja ľzľivovoga, ali trave ter-
putcza, ali zadnich trave Verbnicze.

Nro 18vo.

Vzemi Szemena od Mustarde chetiri
ľľake, ľzoli kuhinľzko dve ľľake z-tuczi vu
molaru na prah, potlam pridaj herľene me-
lye, ali kakve goder druge chetiri ľľake, y
oczta, kuliko je potrebno za napraviti meh-
ko teľzto, koje pokľamkam napravifs, na-
ľichi nye zverhu jednoga rubcza, ali czany-
ka, ľľiroko, y dugo, kakje noga od zdola
na podplatu, debelo pak, kakje palecz,
potlam jedno malo pritopi, y poľztavi be-
teľniku na nosne podplate. Akopak poľz-
tavľal budeľs na koju drugu ľztran teľľa,
onda tak na dugo, y ľľiroko morafs nali-
chiti, kak je ľztran bolecha, y premenyati
vľzaku chetertu, petu, ali ľľeľztu vuru, ka-
daľze naimre teľzto poľzuffi. Ako nemaľs
Szemena muľstardinoga, vzemi zribanoga
hrena dve, ali tri ľľake, ali pak cherľen-
cza glave chetiri, ali pet, ali zadnich dve,
tri glavicze cheľľnyaka ovo oľľtro z-tuczi,
potlam pridaj ľzoli dve ľľake, melye che-
tiri ľľake, ali pet, y oczta, kuliko je po-
trebno za napraviti ľľaľľter, potlam poľzta-
vi nyega, gde bude beteľniku potreben.

Nro 19no.

Vzemi meliľze trave dve ľľake, poľz-
tavi vu poľzudu zemľyenu, pridaj vode
poľ

pol pinta, pokry od zgora, verzi k-ognyu doklam zakipi, potlam preczedi, pridaj meda chetiri slicze, y davaj betefniku piti na toplom jednu ssaliczu vszake pol yure. Namestto melisze morefs vzeti ruticze, ali dobre miszli trave, ali Isopa vertnoga, ali meticze konyfzke, ali timiana, ali zadnich lisztja kusne trave, ako timiana vzemefs, vzemi szamo jednu ssaku, kajti je jakfli od drugeh imenuvaneh tray.

Nro 20mo.

Vzemi duhanovoga lisztja jednu ssaku, posztavi vu poszudu zemlyenu, pridaj szoli jednu ssaku, jeden fertaly, illiti mezel vode, posztavi k ognyu doklam zakipi, preczedi, y kadafze chishto rashladi, dobro bude za kriszteranye. Lisztje ali je frifsko, ali szuho, ali je vre zkup zpravleno, y zvezano, ali pak na prah preobernyeno, to je vsze jedno, y jednako je hafznovito.

Nro. 21mo.

Vzemi z gotovlene vinfzke berfze jednu uncziu, ali dve, iz nye pak odvzemi dve, ali tri kaffe slichicze, zmessaj z-vodum vu kupicze, potlam daj popiti kakti lemonadu betefniku visse put chez den; ako nemafs berfze, vzemi oczta dve, ali tri slicze, y kupiczu vode.

Nro 22do.

Vzemi szliv friskskeh, ali szuheh tri flake, zkuhaj vu poszude zemlyene, da bude na pol vode, kadafze zkuhaju, pridaj lisztja Szene trave sfeszt kvinticz, pokry od zgora, y jedno malo od ognya odmekni, da ne zkipi, y pufzti ovak za fertaly vire, potlam preczedi, y osmekni, y vizake pol vure na merzlo naj pije betesnik za jednu sfaliczu, doklam pochne nyega tirati, zatem naj pije vizaku vuru. Ako lisztje Szene trave prevech drago bibilo, onda naj pije vodu z vinszkum berszum z messinu, posztavlajuch vu kupiczu dve, tri slicze berize, y kuliko je potrebno vode. Ali naj pije suhke szoli dve Unczie na polichu vode, pridavajuch vendar za poleschiczu popiti nekoliko slicz meda. Potlam pak naj pije na sfalicze.

Nro 23tio.

Vzemi Korena velikoga Lopuha zrezanoga za jednu flaku, jednu pak chernoga Szleza, potlam kukaj ovo dvoje na pintu vode za pol vure, preczedi, osmekni, y ako hochefs pridaj slicze chetiri meda, to vsze na den naj popije betesnik, y vizaki den tak naj vchini. Nameszto Korena morenze vzeti frisko lisztje imenuvanoga Lopuha za dve flake, Szemenye takaj nyego-vo z-glaviczami szvojemi vu jednakom mertuku, illiti za dve flake z-kuhano je hasznovito.

novito. Namefzto Lopuha morefze vzeti Schav veliki z-travum, y z korenom, ako ovoga nebi imel, onda dober bude kuhani Napiter Nro 24to.

Nro 24to.

Vzemi Korena od Czikorie zrezanoga jednu flaku, zkuhaj na pol drugom pintu vode za pol vure, preczedi, osmekni, y na jeden den daj betefniku vfze popiti, ali na dva dneva. V-lettu morefs ovu iztu travu prez, ali z-korenom kuhati, vszigdar za dve flake. Namefzto Czikorie morefs vzeti Korena od Ofltricze trave, od Tarakfze trave, od Kozlove brade trave, y od Schava trave; zmed vfzake naimre ove felye jednu fzamo flaku; zadnyi tri Koreni z-frifsiuum takaj travum morejufze vzeti. Nadalye morefs vzeti jednu flaku Trubelike, ali dve flake Detele zimlichavke, ali Detelye ledinfzke, ali Sfalate, ali Dima zemelfzkoga trave, ali Szopunicze trave, ali ledinfzkoge beloga Czveticha, illiti Izkricz fzvetoga Ivana, ali Melya trave, tak vendar, da vfzaka felya zmed oveh trav fzama po fzebi morefze kuhati, y fzvoju hafzen imati, ali pak viffe zmed nyih, pofztavimo: tri, ali chetiri felye morejufze z-kupa vzeti, vu menfsem vendar broju. od vfzake naimre jedno malo, tak, da vfze z-kupa ne bude viffe, nego za dve flake, onda najfze zkuhaju, preczede osmekneju.

y

y kakje recheno, najšze daju betefniku popiti.

Kadašze pak Napitek Nro 23tio ali Nro 24to napravla, za vekšsu krepošzt, y hašznovitošzt (navlašztito akoje betefnik podverfen oštroche, y farguchnošzti kervi) morešze k-nyemu pridati jedna, ali dve šlake friškoga zdenchega Bobovnyaka trave, y pušztiti poleg ognya, doklam počne kipe-
ti, zatem najšze preczedi, ošmekne, y najšze da betefniku popiti. Ali kaj je jošche bolšše, y hašznovitešše; imenuvanu frišku travu dobro z-tuczi, y od onud šzofit ošmekni, tak, da na jeden pint kuhanoga Napitka, dojde jedna ššalicza šzofita, koi potlam zkuhanem Napitkom, kadašze ov rafzhladi, naišze zmešša, y ova jakošzt vekšša, y hašznovitešša ošztane vu menuvanom Napitku, kaiti trave krišafzte ješzu jako vetrovite, y zarad vruchine šzvoju krepošzt lahko pogubiti moreju, zato, ali na konczu kuhanya naišze pridaju, ali pak, kaj je hašznovitešše, na šzofit naišze oberneju, y potlam k hladnomu napitku najšze pridaju. Namešzto Bobovnyaka zdenchega morešš vzeti Bobovnyaka vertnoga, ali vendar dva puta tuliko, kuliko je bilo zdenchega. Ako ovoga nemašš, vzemi potlam divje, y poleg putov rafztuche Mušštarde, ali Bobu-
nyaka vodene trave, ali Detelye zimlichavke, ali nekuliko glav Cherlencza, ali zadnich Porluka, y napraví, kakje gore re-
cheno.

Nro 25to.

Vzemi Czvetja Gamelicze trave dve flake, Szopuna nashtruganoga tuliko, y vode na priliku jeden pint, posztavi poleg ognya, doklam zakipi, potlam pridaj vina dve kupicze, y valalo bude za obvijanye boleche sztranke, vszaku chetertu vuru premenyajuch. Nameszto Czvetja Gamelicze morefs vzeti Jezichecza trave, illiti Kunicze, ali Chervinyaka trave prez, ali z Czvetjem, ali Lisztje, y Czvetje bezgovo, ali zadnich Hebdovo, dapache od oveh dveh kora takaj vnogo vala vu jednake velikoh, kak je gore recheno.

Nro 26to.

Vzemi trave beloga Szleza dve flake, kuhaj na pol drugom pintu vode, za pol vure, potlam pridaj Kopitnyaka, illiti Mefzechnyaha trave jednu flaku, pri ognyu pushti josche za fertaly vure, da jedno malo zakipi, potlam preczedi, y olmekni, y valalo bude za vszagdashnyi betesnika Napitek, morefs vendar, ako hochefs pridati k-ovomu napitku nekoliko slicz Meda. Nameszto Szleza beloga morefs vzeti chernoga Szleza, ali pak koju goder felyu zmed trav Nro 5to. Nameszto Kopitnyaka jednu koju goder Nro 10, osztavlajuch Czvetje bezgovo.

Nro

Nro 27mo.

Vzemi Szalitra gotovoga jednu Kvinticzu, y napravi takveh dvanajst talyov, y vszaki den tri naj nuter vzeme betesnik. Ako nemaš Szalitra, vzemi Bersze zgotovlene, kakje prepisano Nro 21mo. Ako ni toga nemaš, daj betesniku visse puti chaz den piti napitek Nro 1mo, kuliko hoche y more.

Nro 28vo.

Vzemi trave chernoga Szleza jednu flaku, y Száda, illiti Zernya od dreva Chessmigovine jednu flaku, kuhaj to na pol drugom pintu vode za pol vure, potlam prezedi, osmekni, y pridaj ako hocheš nekuliko slicz meda. Nameszto chernoga Szleza moreš vzeti koju goder travu Nro 5to. Na meszto Száda Chessmigovine moreš vzeti dve flake friskoga Lisztja od isztoga dreva, ali pak jednu flaku Ternin, ali Grozdja nezreloga. Drenkov Szád za dve flake, kutinya zrela, jedna, dve, ali y visse, zrezana, y z-kuhana, kakti takaj Jabuke nezrele, y osztali drugi Szád nezrel, illiti na pol zrel, ovde kruto jako jeszu hasznovita. Koren zadnich, y Lisztje hrasztovo, ali Jalssevo, ali trava Verbnicza, navlasztito vu bele grise vnogo haszni, y vala. Vu betegeh pak gnyileh na vszaki pint kuhane vode hasznovito morejšze pridati dve kvinticze kizeloga sveplenoga Szoffta,

Nro

Nro 29no.

Vzemi berſze zgotovlene za tri Zerna, ſuhke Szoli jednu kvinticzu, zmefſaj, y daj betefniku popiti na vode, ali na vinu, ali pak vzemi beloga Galicza pol kvinticze, ſuhke ſzoli jeden ſskrupel, zmefſaj zku- pa, y daj betefniku popiti. Metemtoga ovde merkati je potrebno, da domacha vra- chtva za ochiſchavanye nature Nro 9no pre- piſzana, akoſze vu jedno malo menſſe me- re betefniku davaju, poſztavimo vu mere pol pinta, tak onda navadna jeſzu betefni- ka gibati na prekhitanye, aliſze topla mo- rajju piti, y nuter jemati, akoje pak ſzam prah od takveh vrachtvih, najſze jemlye nuter na tople vode. Zmed oſztaleh pak trav nai berſe chloveka na prekmetanye gi- bleju eve tri: naimre Gracziola, Hebed, y koren Leſzkovoga dreva. Viſſeputi takaj pripechalze, da kada gdo vzeme vrachtvo za prekhitanye, nyega takaj od zdola chi- ſzti, y pak kada vzeme vrachtvo za natu- re ochiſchavanye, od zgora gible nyega na prekmetanye, ovak viſſekrat dogadyalze z-domachemi vrachtvi, ali vendar ovo dvo- je nature gore, y dolye odpiranye ne ſskod- live, dapache viſſeputi je haſznovito, kajti zlocheſztu, y beteslivu materiu zevſzem- ſzega vun ztira, y zefznafi.

Na prekmetanye genuti more takaj domacha meſſeria z-razdraſenyem gerla po- ſzta-

sztavlajuch nuter perszte, ali pero y ako je kai zlochesztoga vu seludczu, taki natura gene chloveka na prekhitanye, navlasztito ako takov predi vu vnosine szamu toplu vodu pije, ali pak jedno malo zmaschum, ali z-olyem zmeshanu, tak da vu jednom na priliku pintu jeszu chetiri, ali sseszt slicz takve masche, ali olya. Y ov nachin za prekhitati visse puti je zadofzta, ako prem je priprofzt, y materia vu seludczu zlocheszta sze zaderlava, potrebno je vendar olstro piti takvu toplu vodu, predi potlam, kada vre gdo pochne vun hitat. Ako pak zevszem ovem probuvanyem nebi gdo mogel prek metati, kaksze vechputi pripecha pri oneh, koi sze tefsko gibleju na prekhitanye, tak onda potrebno je takvomu dati jedno vrachtvo zmed oneh, koja szu gore szpomenuta, y kojaszu bolssa, ter lekssa za prekhitanye, pokehdob toplu voda predi pijena pripravilaje, y poprala materiu beteslivu vu seludczu. Kada zadnich betefnik pochne vun hitati, naj pije toplu vodu, kuliko naj visse more, y ovak nyega lekffe sztane vun hitati, y bolye, ter berse nyega zesznafi, kaiti berse zlochesztu, y beteslivu materiu vun iz seludcza pretira.

Nro 30mo.

Vzemi praha od kine uncziu jednu y pol, razdeli nyega na dvanaiszt sztran y betefnik vszaki den chetiri sztranke nuter nai jemlye.

Nro 31mo.

Vzemi Lisztja hrasztovoga, trave, Czentaurie, pelina trave gamelicze, dima zemelyszkoga trave, terputcza, y sporissa, zmed vszake selye pol sfake, potlam vode jeden pint posztavi vu poszudu zemlyenu, kuhaj za pol vure, preczedi, osmekni, y ako je zimszko vreme, pridai suhke szoli pol unezie, akoje pak letto, kadaszu trave frisske y szofitene, ne potrebno pridavati, kaiti nyihov szofit zadofzta je na meszto szoli. Y podaj betesniku piti obilno chetiri pute na den. Ako neb imel vszeh ovch trav, vzemi one, koje morefs imeti, tak vendar, ako je moguche, da gamelicze, y sporissa nikak vun ne zpustifs.

Nro 32do.

Vzemi trav Nro 31mo y borovichnoga zernya jedno malo ztuchenoga pol drugu sfaku, zmessai zkupa, y dobro ztuczi, posztavi vu poszudu, pridai vina, dasze ova namochiu, morefs pak pridati pol pinta, ali tri fertalye, potlam dobro pokry, y puzti onak sztati dvadeszeti, y chetiri vure, zatem preczedi, y osmekni dobro, iz ovoga napitka davai betesniku chetiri puta na den jednu sfaliczu.

Nro 33tio.

Vzemi praha od mehnya obchinszko-
ga jednu kvinticzu, napravi tuliko, y ta-
kveh

kveh talyov sšeszt, y davai betesniku jednoga vu jutro, drugoga pak vu vecher.

Nro 34to.

Vzemi zemlye Armenianszke jednu kvinticzu, y sšeszt takveh sztran napravi, daj betesniku vjutro jednu, vecher drugu.

Nro 35to.

Vzemi szemena od diny jednu flaku, potlam ztuczi, preczedi, y osmekni, kak je recheno Nro imo. Zatem posztavi vu prazen mosar kafre pol kvinticze, y mandalicz osznaseneh, ali osztruganeh jedno chetiri, prilei dve slicze szofita od dinyszkeh kosschicz osmeknyenoga, to zkupa dobro ztuczi, y ovak nadalye vlevai, doklam velz szofit zkafrum, y zmandaliczami zmessafs, y od ovud davai betesniku chetiri puta na den jednu sšaliczu. Nameszto szemena dinyszkoga morefs vzeti szeme od vugorkov, od tikvany, ali od hergov.

Nro 36to.

Vzemi Czvetja trave Arnike, jednu flaku, vode pol pinta, posztavi vu poszudu, y pokry, posztavi k-ognyu, doklam jedno malo zakipi, potlam odmekni, preczedi, y ako hochefs, pridai chetiri slicze meda, y davai piti betesniku jednu sšaliczu chetiri puta na den.

Nro 37mo.

Vzemi suhke szoli jednu kvinticzu szalitra gotovoga pol kvinticze zmessai obodvoje zkup, napravi takveh sfesztnaiszt talyov, y vszaki den tri betesniku nuter davai jemati.

Nro 38vo.

Vzemi praha od kore peruvianszke, iliti od kine pol drugu uncziu suhke szoli sfeszt kvinticz, szalitra gotovoga dve kvinticze, potlam ovo zkup zmessai, razdeli na dvanaiszt sztrankih, y davai betesniku vszaki den chetiri sztranke, kadaje vu vruchine.

Nro 39no.

Vzemi zpilenoga ne hergyavoga seleza dve unczie, korena kolmusza zrezanoga pol unczie, trave czentaurie dve flake, dobroga vina tri fertalye pinta, ali jeden pint, posztavi vu poszudu, dobro pokry, y puszti sztati dvadeszeti, y chetiri vure, potlam preczedi, dobro osmekni, y jednu sfaliczu chetiri puta na den davai piti betesniku. Nameszto korena kolmusza morefs vzeti korena velikoga, ali kusne trave, ali jednu flaku borovichnoga zernya malo ztuchenoga, ali zadnich dobre miszli trave. Nameszto czentaurie morefs vzeti pelina, chervinyaka trave, ali sporissa, ali lisztja jeszenovoga dreva.

Nro 40mo.

Vzemi trave melifze, czvetja gamelicze trave, maka polyfzkoga, zmed vszake felye jednu flaku, vode pol pinta, posztavi vu poszudu, pokry, k ognyu primekni, doklam zakipi, potlam davai betefniku po flalicze na toplo piti, na priliku vszaki fertaly vure jednu flaliczu, doklam kai bude piti zatem ali betefniku odlegne, ali pak beteg jednako bude derfal, vendar drugoch pak takov napitek nyemu morefs napraviti; y ako ovo nebi nikai hafzni!o, onda vzemi, y vszaku vuru nyemu davai meda Nro 45to prepifzanoga, doklam bude legffe betefniku, y kada nyemu od legne, onda imenuvanoga meda vszaku drugu vuru, zatem vszaku tretju, chetertu &c. zadnich fzamo dva puta chez den morefs nyemu nuter davati.

Nro 41mo.

Vzemi praha od kore peruvianfzke, i liti od kine jednu kvinticzu, praha od korena Jalape defzet zern zemlye armenianfzke fskruple dva, zmeshai dobro zkupa, y razdeli na dvanaiszt talyov, potlam davai betefniku.

Nro 42do.

Vzemi praha od korena Jalape, fzoli fuhke, y fzemena od trave chervinyaka, zmed vszake felye pol drugu kvinticzu, potlam meda pol flalicze, y tuliko vode, onda

da vſze dobro zkupa zmeſſai, y davai betef-
niku na priliku vſzake pol vure dve slicze,
doklam nyega pochne od zdola tirati, za-
tem vſzaku drugu vuru dve slicze na me-
ſzto ſzemenena chervinyaka trave moreſs vze-
ti praha od korena prepruta trave.

Nro 43tio.

Vzemi czvetja bezgovoga, y czve-
tja gamelicze trave, zmed vſzakoga tri
ſlake, zmeſſai zkupa, y valalo bude za ſa-
klincze koi moraju biti konchemar dva, ako
ne tri, y morajuſze predi dobro ſztopiti,
potlam na beteslivu ſztran poſztavlati, ka-
daſze pak jeden razhladi, onda ſze dolye nai-
vzeme, y drugi topli naiſze gore poſztavi,
tak, da ſztran betesliva nigdar gola, y pra-
zna ne oſztane nego kak berſeſze razhladi
jeden ſaklinecz, takizſe drugi premeniti
mora.

Nro 44to.

Vzemi zpilenoga ſeleza dve unczie, ſuh-
ke ſzoli jednu uncziu, praha od korena kol-
muſza, ali pak od velikoga korena dve un-
czie, zmeſſai zkupa, y napravi jeden prah,
kojega potlam razdeli na ſſeſztneſzt ſztran,
y davai betefniku vſzaki den chetiri ſztranke.

Nro 45to.

Vzemi ſzamoga chiſztoga meda dve
slicze y ſzoka makovoga jedno zerno, ovo
zmeſſai dobro, y na jeden put betefnik nu-

ter nai vzeme, akobi bilo prevech gufzto, morefze pridati jedna slicza vode.

Nro 46to.

Vzemi praha od korena Jalape jednu kvinticzu, y mandalicz pol tuliko, ztuczi obodvoje dobro vu mofaru, pridai potlam fuhke fzoli pol kvinticze, zemlye armenianfzke dva fskrupela, zmeffai zkupa, da bude jedan prah za jeden napitek.

Nne 47mo.

Vzemi mleka jaden fertaly, iliti meczel, fztopi pri ognju, y felezo razbeleno viffe puti nuter namochi, y vgafzi, ter valalo bude za krifzteranye.

Nro 48vo.

Uzemi zemlye armenianfzke, y praha od koricze Kine, zmed vszakoga jednu kvinticzu, praha od korena jalape jeden fskrupel, y tuliko fuhke fzoli, zmeffai zkupa, da jeden prah pofztane, tak napravi ofzem puti, y betefniku nuter davai.

Nro 49no.

Vzemi Trepetina obchinfzkoga dve kvinticze, futanyka jajchenoga jednoga, zmeffai, y ztuczi zkupa vu mofaru, potlam pridai mleka, vu kojemsze razbeleno felezo vgassuje Nro 47mo y valalo bude za krifzteranye. Ako mleka za dofzta nebi imel, morefs vzeti kovachku vodu onu, vu koje kova-

hovachi razbeleno felezo vgassuvati jefzu navadni.

Nro 50mo.

Vzemi galicza beloga jednu kvinticzu, vode tri unczie iliti za jednu ffaliczu kaffe, namochi nuter rubecz, ali ruchnik, perinosz, y rubcza vu nosz tizkaj.

Nro 51mo.

Vzemi szemena domache musstarde chetiri flake, ztuczi nyu vu mofaru, kaj da legfle vchinifs, pridai jedno malo vode, potlam chetiri flake melye, y oczta kuliko bude potrebno za napraviti mokro tefzto, koje onaksze naj posztavla, kakje prepifzano Nro 18vo.

Nro 52do.

Vzemi sivoga vapna za dve kaffe ffalicze, szopuna nashtruganoga jednu ffaliczu, meda kulikoje potrebno, dasze more napraviti mehko, y mokro tefzto, koje potlam naisze nalichi debelo na platno tak ffiroko, kakje sztranka bolecha, y naisze gore posztavi, premenyajuch vszako jutro, y vecher.

Nro 53tio.

Vzemi szczaline chlovechanfzke za dve kaffe ffalicze, vu nyu vlei rafztalenoga, y vruchega loija jednu ffaliczu, zmessai dobro zkupa, da bude toplo, y za mazanye dobro, potlam, kadafze vsztane vzemi je-

dem falatchecz iz onoga loja, y dva puta
chez den znyim masi, y chessi bolechu
sztranku betesnika za fertaly vure, zatem
zvilahnom obvini.

Nro 54to.

Vzemi mehnya obchinszkoga tri ssa-
ke, kuhai nyega na vinu vu pol, ali treh
fertalyeh pinta za fertaly vure, jedno ma-
lo osmekni, potlam posztavi na sztranku
bolechu med dvemi rubczi, ali ruchniki,
tri, ali chetiri puta chez den premenyajuch,
y to chiniti doszta bude za jeden, ali dva
dneva.

Nro 55to.

Vzemi szopuna naztruganoga chetiri
flake, posztavi na tanyer, vlei od zgora sga-
nicze jednu, ali dve sšalicze, posztavi k-o-
gnyu, doklamsze goder chiszto zkupa zmes-
sa, y na zpodobu masche zkupasze viztane,
potlam vizaki den dva puta zonum ma-
sztum masi, y chessi sztranku bolezhivu, y
ruchnik, zli rubecz znyum namasi, ter
sztranku bolcchu snyim obvini.

Nro 56to.

Vzemi kore od szlive sšumfzke na falat-
checze zrezane jednu sšaku, kuhai na pol,
ali treh fertalyeh pinta vode za pol vure
potlam preczedi, y osmekni, ter chetiri pu-
ta na dan davaj betesniku za dve sšalicze.
Namefzto kore szlivove morefs vzeti jednu
uncziu

uncziu od korena ternovoga na faletchecze zrezanoga, y onak kuhati, ter nuter jematy kak je malo predi recheno.

Nro 57mo.

Vzemi lanya konyfzkoga tri, ali chetiri flake, y fczaline chloveczanfzke kulikoje potrebno za napraviti flaster, potlam pritopi, y posztavi kakti flaster na bolechu sztranku betefnika.

Nro 58vo.

Vzemi melye kakve goder pol flake, y oczta, kulikoje potrebno za napraviti mehko, y mokro teszto, potlam nalichi zverku jednoga kelyovoga liszta na ssirokom, y okruglom, jedno malo bolye, kakje ranifski, ali fskuda, zatem ono teszto posztoplizprahom pol unczie od muh fspanyol-fzkeh napravlenem, y posztavi na szvoje meszto. Ako hochefs dva vezikatoria imati (Vezikatorium zovefze ono vrachtvo, koje pod szobum mehure vleche, y napravla) vzemi dva puta tuliko, kakje gore recheno. Ako vifse, vzemi vifse. Na meszto ovoga morefs drugoga fzledechega napraviti: Vzemi jednu ali dve, y vifse glav chessnyaka, jednu najmre za vfzaki vezikatorium, ztuczi dobro na mehko, potlam posztavi zverhu kelyovoga liszta na ssirokom, kakfzu dve fskude, zatem posztoplizdomachum szoljum, y posztavi na navadno meszto. Ovak morefs vchiniti y zhrenom, koi

takai sztuchen, vifse puti mehure vleche, y napravla.

Ali vzemi lanya golubovoga, y fzoli zmed vifzake felye pol flake, ztuczi zkupa, y pridai jedno malo vode, dapofztane kakti tefzto mehko, y faitno, potlam nalichi zverhu kelyovoga lifzta, y betefniku pofztavi naruke, ali na noge. Vlettu pak vu vreme nu vruchine morejufze pofztavlati ova vezikatoria: vzemi jednu flaku sabjaka trave, ali vuchjega mleka trave, ali pokloncza prichernoga trave, ali korena ofztruganoga zemelyfzke tikve, ali zadnich korena natragulye, iliti teleche noge trave, potlam ztuczi, pofztavi na kelyov lifzt, y deni na fzvoje mefzto, ter znai da oveh trav korenye tuliko hafzni, y vleche, kuliko y druga apatekarfzka vezikatoria, ako nemaš kelya, vzemi kakov goder drugi frifek, y firoki lifzt.

Na koje fztranke tela pofztavlatifze moraju vezikatoria?

Vezikatoria po vnogeh tela fztrankah morejufze pofztavlati. Ovak na priliku pofztavlajufze na fzlepa oka, za vuha, zverhu obrite glave, okolu vrata, na perfza, na ruke blizu plech, na fztegna, y zverhu krificzev, dapache vifzigde po vfzeh fztrankah tela kada je potrebno. Vezikatoria pak mo-

reju

reju biti vszakojachke velikochke, kakveszu naimre sztranke, zverhu kojehsze posztavlaju. Ovak za szlepa oka moraju biti, kakti jeden raniski, za zavusnicze kakti iskuda, za glavu, kakti jedna dlan, za periza kakti dve dlani, ali tri, za ruke y sztegna, kakti jedna szamo dlan, y ovak na dalje za vszaku sztranku tela razlucheno morajusze napravlati. Nesze vendar nikai bojati, akoje viffe, ali menye materie vu jednom, kak vu drugom vezikatoriumu, ali ako je jeden sirsii, drugi pak vufessi &c.

Nachin vezikatoria posztavlati, y znyimi baratati.

Predi anda, negosze vezikatoria posztavljaju, potrebnoje onu sztranku tela zcherlenczem jedno malo natreti, potlam vezikatorium gore posztaviti, koi na szvojem mesztu nai osztane oszem, ali dvanaiszt vur, onda naisze pogleda, y ako mehura josche ne navlekel, on iszti vezikatorium naiszenazad gore posztavi za chetiri vure, zatem vala drugach nyega pogledati, jeli kaj povlekel, ako ne josche nikai, naisze odhiti, y drugi novi na ono iszto meszto naisze posztavi. Negda vendar pripetitizze more, da mehura nenavleche, nego szamo ona sztranka tela jako cherlena posztane, kai je znamenye, da je vezikatorium vun zvlekel kulikoje bil moguch, y toje zadoszta, z-
ko

ko naimre potlam betefniku je bolye, y nyemu odlegne. Ako pak nyemu nikai ne legffe, onda potrebno je drugi jakfli vezikatorium napraviti, y zvan pol kvinticze ffpanyolfszkeh muh, morafze jofche pridati, y polztaviti za dva fskrupela, ali pak czela jedna kvinticza, y onda fztanovito takov vezikatorium mehura za fzobum povleche, y napravi, drugach ne dobro znamenye.

Kada pak vezikatorium mehura povleche, y dobro napuni, morafze dolye vzeti, y ako fze mehur fzam ne predere, z-fskarjiczami morafze obrezati, da voda vun izteche, y rana gola ofztane, polehko vendar tofze mora chiniti, y koficza dole obrezati. Y akoprem koficze nekuliko ofztane, to nikai ne fskodi, kaitisze vre fzama potlam od rane razluchi. kadafze pak vre vfze to opravi, onda morafze nekai na ranu polztaviti, da ali berfe, zaczele, ali dafze ognoyi, kajfze viffe puti vu vrucheh, y ofstreh betegeh pripecha, vu kojeh vezikatoria moraju czureti, doklamgoder betefnik ozdrave. Ako je potrebno taki ranu zavrachiti, onda naifze taki gore polztavi vrachtvo Nro 59no y vfzako jutro naifze premenya, kaiti kaifze goder zverhu ran, y mozolov polztavla, vfzako jutro morafze premenyati. Ako ovo vrachtvo chez pet, ali ffefzt dnevov nikai nebi hafznilo, onda naifze polztavi drugo Nro 60mo y na fzkorum ranafze zrafzte, y zaczele. Ako pak

rane

rana onakfze mora pufztiti, y ofztaviti, da czuri, y gnoyna ofztane, onda na nyu naifze pofztavla vrachtvo Nro 61mo, y kak je navadno, vfzako jutro naifze p remenya.

Vfzaki vendar ovde dobro nai pazi, da kadafze fztari flafster iz rane dolye jemlye, potrebno je polehko zrubiczem, ali z-chem drugem zgornyega gnoya obrifzati, kaiti, kulikoje moguche, zbetefnikom milofztivno moramo baratati, da fziromak vekfju bol, kakje potrebno, nepodnaffa, niti nad fzobum nepochuti; ako pak kuliko gnoya gde gde zaofztane, to nikai ne fskodi, vrefze zvremenom zchifzti. Zatem kadafze rana zbriffe, naifze na nyu pofztavi novi flafster, koi ako na jeden, ali dva puta ranu nebi ognoyl, negobifze pod nyim pofzuffila, onda potrebno je gore pofztaviti drugoga flafstra Nro 62do, ako zadvemi, ali tremi ovakvemi flafstri nebisze jofche gnoyla, onda naifze gore pofztavi flafster Nro 63tio kaj akobi veliku. bol zavdaval, na mefzto nyega morefze vzeti Nro 64to. Ako pak pod vfzemi ovemi flafstri nebisze nikak mogla rana ognoyti, nego zevfzemfzega pod nyimi bisze fzufila, ter vendar od vrachite-la bilobi prepifzano, da rana mora czureti, tak onda ako betefniku bilobi legffe, ofztaviti bisze morala rana kakje, dafze zvrachi, y zaczele, ako pak betefniku nikai nebibilo bolye, dapache vfzaki den gorje onda potrebnoje znovich na onu ilztu ranu vezikato.

katorium posztaviti, y chez sfeszt, ali ofzem vur nazad nyega dolye vzeti; ali takov vezikatorium ne napravla, niti ne vleche vech za szobum mehura, kaiti vre predi kofa je dolye vzeta, y odrezana, vleche vendar vun vodu, y faitnochu.

Potlam toga najsze gore posztavlya flaster Nro 64to, koi akobi chez nekuliko dnevov prevech jako grizel, ali jamu vu rane prevech gliboku nachinyal, onda na sze vzeme drugi flaster Nro 61mo, ali Nro 62do. Y ovak na dalye naisze gore posztavla, doklam goder betesnik ozdrave, y na jeztvinye selyu zadobi, ter onda sztoprav rana pochnesze vrachiti z-vrachtvom Nro 59no, koje ako chez tri, ali chetiri dneve nebi zadofzta bilo, onda naisze gore, posztavla drugo Vrachtvo Nro 60mo y na friskom rana zaczele, negda vendar y negda pripechasze, da gnoy na rane napravlen posztane hergyav, ali chern, szmerdech, y kakti czurech, gde drugach moralbi biti prisut, belkaszt, guszt, y nikakve hman duhe, meszo pak cherlenkaszt. Negda reko ovaksze pripecha, kaj je sztanovito zlo, y pogibelno, ako szamo jednu ali viffe ovakveh zlochesztech kakovoch rana na szebi zaderfava, ar ovo je znamenye, da vsa znutressnya faitnocha vu betesniku jesze zkvarila, y zegnyila, y zato potrebno je na friskom drugu protimbu izkati, y na ranu drugi flaster Nro 65to marlivo

po-

posztavlati potlam vszaki den nuter jemati napitek Nro 28vo. Ako pak ov flasster zvuna posztavlen v-jutro, y vecher nebi premenil imenuvane zlocheszte gnoya kakovoche, onda naisze gore posztavla v-jutro, y vecher drugi flasster Nro 66to, y on sztanovito ranu hoche zchisztiti; naisze anda marlivo gore posztavla, doklam goder pochne rana czelet, y zkup raszti. Zадnich vszaki den jeden put posztavlatisze mora na nyu flasster Nro 59no, ali Nro 60mo.

Kada pak rana od Vezikatoriumov napravlena vre zevszemszega zaczele, onda v-jutro, y vecher z-vinom, ali z-sganiczum morasze dobro zepirati chez nekoliko dnevoov dasze berse objachi, ar priproszti chlovek, koi mora taki po betegu delati, bi mogel potlam veliku nepriliku terpeti, dabisze naimre nyemu rana nazad odperla, y ochemerila, kaj bi jako tefsko bilo zvrachiti. Y ovo je jedini zrok, zakaj ja malogda, ali nigdar nepusham, niti nenagovarjam Vezikatoria na noge posztavlati, ali filu onde odpirati, kaiti sziromafski mus bosz, y pessicze hodech, po ovakveh vrachtvah biszi mogel nogam naskodeti tak, da za nikakvu hafzen potlam niti szebi, niti drugomu nebi mogel biti, kakje vszakomu dobro zrano. Zakaj bi anda muchil, y trapil noge takveh Sziromakov? pokedob jednaku hafzen, y na drugeh tela sztrankah vrachtvo

chtvo more imati. Niti vezikatoria nepo-
sztaneju, zato menyffe jakofzti, ako nè na
noge, nego na ruke, ali na koju drugu te-
la fztran budufze pofztavlala, kaiti ona gde
goderffe pofztaviju, akofze fzamo dobro po-
fztaviu, vffigdar betesniku pohafzniu, y
vnoge od fzmerti ofzlobagyaju, koibi dru-
gach vumerli, da Vezikatoriumov na fzebi
nebi imeli.

Nro 59no.

Vzemi frifskoga putra neofzolenoga
jeden falatchecz, nalichi zverhu toploga li-
fzta Kelyovoga, ali Sfalatinoga, y pofzta-
vlaj zverhu rane.

Nro 60mo.

Vzemi bele mafche od plaibafza uncziu
jednu, ali pol, od koje potlam polehko
morels jemati, y na tenko lichiti zverhu
platna ali papera, y jedno malo pritople-
no na ranu pofztavlati. Ova mafcha mora-
ffe ovak pripraviti: vzemi farbe plaibafzove
navadne pol funta, y fzala fzvinfzkoga je-
den funt, pofztavi vu mofar, dobro zkupa
zmefhaj, y chuvaj za potrebochu. Jedna
unczia kofsta vu Apateki chetiri Kraiczare.

Nro 61mo.

Vzemi navadnoga Szopuna nafztruga-
noga jednu flaku: y meda kuliko je potre-
bno za napraviti mehko, y mokro Tefzto,
y da

y da bude, kakti Mascha, iz koje jedno-
malo nalichi zverhu papera, ali czanyka,
y posztavlai na ranu.

Nro 62do.

Vzemi Masche hmehkajuche jednu, ali
pol Unezie, nalichi, y posztavi na ranu,
kak je recheno Nro 60mo. Ova Mascha na-
pravitisze more szledujuchem nachinom:
vzemi Trepentina benetachkoga pol funta,
posztavi vu poszudu, potlam verzi k-ognyu,
dasze sztopi, zatem pridaj chetiri sutanyka
jajchena, y olya lenszkoga, ali konoplyin-
szkoga, ali olikovoga, ali zadnich kakve
druge masche tri unczie, temnyana, y mir-
he plemenite maszti, zmed vszakoga pol
unczie, zmessaj dobro vsza ova pri ginga-
vom ognyu, doklamisze raztaliu, y zkupa
zezideju, potlam odmekni, y chuvaj za
potrebochu. Vu Apateki kosta unczia je-
dna, seszt Kraiczarov.

Nro 63tio.

Vzemi Szemena Mustardinoga na prah
ztuchenoga pol flake, y meda kulikoje po-
trebno za napraviti teszto mehko, y mokro,
y onak chini kakje recheno Nro 61mo.

Nro 64to.

Vzemi masche Egiptonszke jednu, ali
pol unczie, y vchini, kakje prepiszano Nro
60mo. napravlasze ovak: vzemi zelenoche,
illiti

illiti hergye od Kufra tri unczie, ztuczi nyu na prah, pridaj jakoga oczta chetiri unczie, zmessaj zkupa, potlam pridaj Meda unczyh ofzem, zmessaj pak, y posztavi kognyu gingavomu, z drevenum sliczum messaj, doklamsze vsze zkupa zezide, y vsztane, za potrebochu valalo bude. Vu Apateki kolta unczia jedna sleszt Krajczarov.

Nro 65to.

Vzemi Pelina, Trubelike, Chessnyaka vodenoga, Plyuchnyaka navadnoga, Kusne Trave, y obchinszke Szoli, zmed vszake felye jednu flaku, vina jeden pint, y kuhaj vu poszude zemlyene za fertaly vure, potlam jeden czanyek nuter namochi, y posztavlai toploga zverhu rane; zatem pak jednu flaku, ali ruchnik vchetvero veriszt posztavlen nuter namochi, jednomo malo olmekni, y zverhu czanyka nyega obvini, tri puta chez den premenyajuch, vszigidar vendar jedno malo vina pridaj, y vsz zkupa pri ognyu ztopi. Ako nebi imel vszeh oveh duguvany. vzemi one, koje imas trave, vu vekssem vendar broju, kajti nikaj neskodi, akosze kuliko vills vzeme.

Nro 66to.

Vzemi Kafre pol unczie, y Szmole Arabszke, Gummi imenuvane, jednu uncziu, prilevaj polehko jedno malo vode, y ztuczi zkupa, doklam bude fertaly ali ma-

lo visse vu poszude vszega zkupa, y kada budeš hotel potrebuвати, moras predi pri-
topiti, potlam nuter czanyek namochiti,
y na ranu posztaviti; zatem pak vilahen
v-chetveroveršzt zpravlen, nutre namochen,
y malo osmeknyen gore obvinuti vszaki den
dve puta. Kai pak ošztane, valalo bude
za drugi put, y ako bude prevech gušzto,
prilejati morešs jedno malo vode, da bude
redkesse.

Nro 67mo.

Vzemi Plyuchnyaka trave hrašztovo-
ga jednu šaku, posztavi yu poszudu, pridaj
vode pol pinta, pokry, y posztavi poleg
ognya, doklam zakipi, chez nekuliko mi-
nut preczedi, potlam pridaj meda, ako ho-
chefs šlešzt slicz, y davaj betesniku piti
chetiri puta na den, vszigdar jednu šaliczu.

Nro 68vo.

Vzemi zreloga Zernya bezgovoga fris-
skoga za jedno dve, ali tri kaffe šalicze, daj
betesniku pojedzti za jeden put, y tak naj-
chini chetiri puta chez den, ar ovakovo zer-
nye kada je chiszto zrelo, kruto jako je ha-
šznovito, ako pak gdo nebi mogel šzirovo-
ga jezti, y nuter jemati, najšzi nyega da
zaran zkuhati, kajmu bude za czel den do-
šzta, y potlam toplo, ali merzlo chetiri
pute na den nuter nai jemlye. Ovo bezgo-
vo Zernye morasze kuhati ovak: vzemi na

A a

prili-

priliku zernya szalicz defzet, dvanaiszt, me-
nye, ali visse, posztavi vu poszudu, prilei
vode, kuliko budefs szudil, da bude doszta,
priszta vi k-ognyu, doklam chez nekuliko
minut bude kipelo, y zernye jednomalo sze
popucza, potlam chuvaj za potrebochu, y
davaj betesniku kakje prepiszano.

Ovo Zernye moresze chuvati takaj za
zimu, ali teszko je z-nyim baratati, kajti
kuhajuch, ako gdo dobro nepazi, takisze
priszmudi, ter ovak vekssa sztran kreposzti,
y jakoszji nyegove pogine. Metemtoga,
ako gdo ovo Zernye hochefzi za zimu chu-
vati, tak z-nyim ovak naj baratche: Naj-
szi nabere Zernya bezgovoga kulikogoder
hoche, taki onda, kada vre pochne zreleti,
y doklam je josche dobro chverfzto, dru-
gach, ako je prevech zrelo, nemoresze sztal-
no chuvati, potlam Zernye z-perfzti naj
zdruzgye, y vu poszudu, kakvu hoche, nai
posztavi, onak nai osztane dvadeszet, y
checiri vure. Zatem nye nai posztavi med
rubcze, y osztro nai osmikava, ali med dve-
mi deszkami nai zpressa, szoffit od onud iz-
hadyajuchi pri gingavom ognyu naj kuha,
z-drevenum sliczum tak dugo meslajuch, do-
klamsze kakti med, vsztane, zadnich nai
nyega posztavi vu poszudu zemlyenu, do-
bro od zgora nai zapre, y nai chuva za po-
trebochu pod imenom: rob, iliti szoffit bez-
govoga zernya. Ovaksze more vchiniti z-
hebdem, zmurvami, &c. mertuk za nuter
jema.

Jemanye budu tri slicze chetiri puta na den;
za vekisu vendar kasnovitofzt k-vszake kaffe
slicze pridatize moreju dve kvinticze suh-
ke szoli.

Nro 69no.

Vzemi meda sliczu jednu, ali viffe, y
melye nekuliko, za napraviti tefzto mehko,
y mokro, kuje nalichi zverhu platna, ali
papera, y posztavi toplo naztranku bole-
chu. Ako hochefs da bude jakffe, mo-
refs pridati k-ovomu tefztu jednu glavu
cherlencza, ali vifle, vu farjavke zpecheno-
ga, zkup ztuchenoga, ter onak posztaviti
zverhu sztranke boleche.

Nro 70mo.

Vzemi zemlye armenianszke jednu un-
cziu, chifztoga meda oszem slicz, szoffta
od kopriv za jednu kaffe sšaliczu, skup
zmesfai, y davai betefniku vszaku vuru, ali
naprilikn pol drugu, jednu sšaliczu. Ako
frifskih kopriv nemafs, vzeti szuheh jednu
sšaku, potlam posztavinye vu poszudu, vlei
od zgora fertaly, iliti jeden meczel vode,
pokry, prisztavi k-ognyu za fertaly vure,
doklam zakipi, zatem preczedi, ofstro of-
mekni, y kadafze razhladi, pridaj meda,
y zemlye armenianszke, kakje malopredi
recheno, y davai betefniku po jedne slicze.

Nro 71mo.

Vzemi sivoga szrebra dve unczie, ter-
pentina pol unczie szala szvinszkoga frisko-
ga chetiri unczie, ztuczi szkupa y zmessai
dobro vu Musaru. Y ovo bude za maszt
dobro.

Nro 72do.

Vzemi sivoga szrebra dve kvinticze,
chisztoga meda sliczu jednu ali dve, y zmes-
sai dobro; y ovo je zajenkrat.

**OV POSZEL VESZ, I CZEL ISZTIN-
SZKO BOGV ALDVIEM.**

Perve. Sztrani Konecz.

Emerich Breyer

Ako prem poleg dragoga obernitela o-
ve knjige vszigdar jezdem bil, vendar meszta
kaj kud jezdu, navlasztito rechi doctoriske
y vrachtvih, koje ni mogel poleg mojega
nakanenya vu horvatszkom jeziku izpiszati,
zato raztolnachiti, y razpiszati jezmo mo-
rali, dapache imena vrachtvih vu trojem
jeziku jezmo posztavili. Zverhu toga ven-
dar dragovolnomu chtavczu mogla bi sze ne-
koja prevech szkrovna, ali dvojna duguvanya
videti, ali szam morebiti vu nekoih mesztah
veksze raztolnachenye se lel bi imati, vu ta-
kvi priliki nyega lyubleno proszim, da mi
takva kaj nai berse dosztoja obznaniti, ja
nyemu hochu priatelszki odgovoriti, y po-
tlam vu drugi knjigi takovu dragovolno raz-
tolnachim &c. Zaradi kojega zroka chakal
budem nekuliko vremena pervo, nego nyu
vun dam.

